VALERIU LEU RUDOLF GRÄF

DIN ISTORIA FRONTIEREI BĂNĂȚENE

ULTIMUL RĂZBOI CU TURCII 1788–1791

EDITURA BANATICA

https://biblioteca-digitala.ro

DIN ISTORIA FRONTIEREI BĂNĂȚENE. ULTIMUL RĂZBOI CU TURCII. 1788–1791

https://biblioteca-digitala.ro

ISBN 973-97757-0-5

Consilier editorial: PETRU CÀLIN

https://biblioteca-digitala.ro

VALERIU LEU RUDOLF GRÄF

DIN ISTORIA FRONTIEREI BĂNĂȚENE. ULTIMUL RĂZBOI CU TURCII 1788–1791

EDITURA BANATICA
REȘIȚA, 1996

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PREFAȚĂ

La 1788 s-a produs ultima invazie otomană în Banat prin ea declanșându-se de fapt al treilea conflict austro-turc care în veacul al XVIII-lea i-o devastat teritoriul.

In acest secol, în estul continentului, mai instabil, cu o geografie politică mai fluidă, s-a creat o amenințare serioasă pentru echilibrul european așa cum fusese el conceput în cabinetele diplomatice ale vremii: apariția ca forțe expansive în zonă a Austriei și a Rusiei. Era, desigur, un factor perturbator care, pus în raport cu principiul enunțat a născut o nouă problemă, așa numita „problemă orientală", ea însăși înțeleasă ca o problemă de echilibru. În orice caz puterile europene occidentale, Anglia și Franța în principal, mai târziu Prusia, vor deveni principalele susținătoare ale imperiului otoman socotind că în felul acesta apără faimosul echilibru continental. Imperiul acesta nu mai sperla pe nimeni și devenise de fapt un spațiu disputat între noile forțe. Acestea, la rândul lor își întocmeau proiecte pe seama lui, declanșau războaie în care se aliau militar, și sfârșeau printr-o suspiciune generală, accentuată la tratatele de pace unde se stânjeneau reciproc.

Nu am intenționat să scriem o istorie politico-diplomatică a acestor conflicte ci doar o istorie, din perspectiva participării grănicerilor bănățeni, a ultimului dintre ele, o carte care aparține istoriei militare. Campania declanșată în 1788 și care se va termina în 1790 va fi prima campanie importantă la care au participat unitățile militare grănicerești din Banat, regimentul valaho-ilir și regimentul germano-banatic. Asupra primului, precizând însă și faptele celuilalt, ne-am oprit în mod special. Am constatat o lipsă semnificativă în istoriografia noastră militară privind acțiunile, unele extraordinar de importante, la care au luat parte regimentele grănicerești din Transilvania și Banat.

Problema cea mai importantă rămâne, desigur, în această privință, cea a surselor. Pentru Banat izvorul cel mai important până acum l-a constituit memorialistica protopopului Nicolae Stoica de Hațeg din Mehadia așa cum s-a păstrat ea în textul său cel mai amplu și cel mai bine cunoscut, Cronica Banatului[1]*: El a fost scris, după mărturie, atunci când a văzut că nimeni nu a încercat s-o facă. Ar fi dorit să citească cărți despre acele evenimente la care a luat parte în mod direct ca preot militar, uneori și ca traducător sau chiar consilier al unor comandanți, dar astfel de cărți nu s-au scris. În aceste circumstanțe, pentru a corecta o lipsă istoriografică, se decide să o facă el însuși.*

---

[1] Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, studiu introductiv, ediție, glosar și indice de Damaschin Mioc, Timișoara, 1981.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel s-a născut Cronica *al cărui principal capitol este dedicat tocmai războiului din 1788—1790. Informațiile sale vor rămâne în manuscris până târziu în veacul nostru dar este sigur că au circulat în zonă. În istoriografie însă ele nu au pătruns decât după editarea sa de către Bujor Surdu (parțial)[2] și Damschin Mioc (integral). Aceasta a privat și cercetarea străină, germană și maghiară dar și sârbă, de un izvor extrem de prețios.*

Trebuie însă să precizăm că, așa cum s-a întâmplat cu mai toate evenimentele de importanță, indiferent de natura lor dar care priveau Banatul, și despre „răzmerița turcească" în satele provinciei s-au făcut însemnări manuscrise pe cărțile vechi din biserici. În felul acesta comunitățile rurale consemnau memorabilul. Ele pot servi cercetării ca surse nu atât pentru mersul operațiunilor militare cât pentru cunoașterea opiniei publice, a mentalului colectiv, a istoriei mentalităților, perspectivă din care, de altfel au și fost valorificate[3]. Și Nicolae Stoica a început prin a întocmi astfel de însemnări dar la el nu era vorba decât de „fișe" pentru viitoarea Cronică. *Exemplul său a determinat însă începutul redactării unei scrieri memorialistice care poate că nu s-a mai finalizat, poate că s-a pierdut, dar care în mod cert a existat. Este vorba de fragmentele pe care Nicolae Iorga le-a numit* Cronica de la Cornea[4], *după locul unde le-a găsit și care aparțineau lui Ilia Călțun, contemporan cu protopopul cărturar de la Mehadia.*

Iată însă că recent s-a descoperit, s-a redescoperit, încă o scriere extrem de prețioasă pentru evenimentele militare din anii celui de-al treilea conflict austro-turc pe teritoriul Banatului. Este vorba despre așa numitul „manuscris al căpitanului Carol Schwab" care se află acum în patrimoniul muzeului din Reșița. El cuprinde însemnările unui ofițer din regimentul românesc de graniță de la Caransebeș făcute în vederea unei monografii cu ocazia centenarului unității. Capitolul II din această lucrare, care nu este însă propriu-zis o carte finalizată ci mai degrabă ciornele unor capitole („pe curat" n-au fost transcrise decât puține file), este dedicat războiului din 1788—1790. Ceea ce este însă mai prețios în manuscrisul german, folosit deja pentru epoca războaielor cu Franța,[5] este partea care cuprinde copii ale unor documente. Sunt documente pe care căpitanul Schwab le-a găsit în arhiva regimentului dar este cert că a cunoscut și materialul din Arhiva de Război de la Viena unde a și copiat câteva planuri de luptă. Astfel se completează, la peste un veac una pe cealaltă, două surse bănățene, românească una, germană cealaltă, pentru a lămuri un capitol valoros din istoria militară. În acest fel este posibilă comparația, verificarea, întregirea unor informații.

---

[2] Bujor Surdu, *Desfășurarea războiului austro-turc din 1788—1790 pe teritoriul Banatului, descrisă de un contemporan,* în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", X (1967), p. 43—128.

[3] Nicolae Bocșan, Mihai Duma, Petru Bona, *Franța și Banatul* (1789—1815), Reșița, 1994, p. 129—228.

[4] Nicolae Iorga, *Observații și probleme bănățene,* București, 1940, p. 111—112. De fapt marele istoric vorbește despre „manuscrisul bisericii din Corni" pe care îl atribuie lui Nicolae Stoica de Hațeg deși, la un moment dat sesizează că scrisul era făcut „de altă mână".

[5] Nicolae Bocșan, Mihai Duma, Petru Bona, *Op. cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Istoricul în mâinile căruia au ajuns la un moment dat ambele manuscrise a fost Patriciu Dragalina. El le menționează în cartea dedicată Istoriei Banatului dar volumul în care trebuiau folosite, nu a mai apărut.[6] *Ulterior amândouă au fost considerate pierdute.*

În demersul nostru am folosit desigur scrierile cercetătorilor preocupați de trecutul Graniței Militare, în mod special cuvenindu-se citate aici câteva nume: Coriolan Buracu[7]*, Antoniu Marchescu*[8]*, Grigore Popiți*[9]*, Bujor Surdu*[10]*, Damschin Mioc*[11]*, Liviu Groza*[12]*, Trințu Măran*[13]*, Nicolae Bocșan, Mihai Duma, Petru Bona*[14]*. Acestor autori le-am alăturat o listă cuprinzând cercetătorii străini care, mai ales germani, sârbi sau maghiari, s-au preocupat de subiect. Nu pot fi ocolite lucrările lui L. Böhm*[15]*, Szentklaray E.*[16] *sau Gavrilović*[17]*. În ceea ce privește pe Fr. Vanicek, lucrarea sa atât de des citată atunci când se fac referiri la Granița Militară*[18]*, nouă ne-a fost de mai puțin folos pentru că el s-a arătat mai interesat de alte câmpuri de luptă decât de cel bănățean.*

Pentru că „manuscrisul Schwab" constituie piesa de bază, la care vom face multe referiri, nu vom mai preciza, după ce am făcut-o mai sus, că el se află în colecția muzeului reșițean și nici numărul de inventar care este 18342—43, ci vom cita autorul, titlul capitolului II (căci cel general fie că nu a fost dat fie s-a pierdut) și pagina respectivă. Dacă vom face apel la documentele copiate și aflate în anexele numite Feldakt, *vom folosi același termen precizând anul campaniei și pagina unde se află.*

Trebuie să precizăm că, redactat în germană, manuscrisul cuprinde erori în ceea ce privește numele de oameni și locuri românești și sârbești pe care, în lipsa posibilităților de verificare, nu este exclus, uneori, să le fi preluat și noi. Când am avut dubii în privința aceasta, am pus semnul întrebării între paranteze.

Am citat uneori integral documentele copiate, acele feldakt *din dorința de a pune la îndemâna oricui documentul așa cum a fost redactat nu doar pentru a îmbogăți fondul informațional de care duce atâta lipsă istoriografia noastră ci și pentru că lectura lor ar putea determina și alte opinii decât ale subsemnaților. Este deci vorba de un act asumat, deliberat.*

---

[6] Patriciu Drăgălina, *Din istoria Banatului Severin*, I — 1899, II — 1900, III — 1902. Volumul IV urma să cuprindă istoria Graniței Militare.

[7] Coriolan Buracu, *Muzeul General Nicolae Cena în Băile Herculane și Cronica Mehadiei*, Turnu-Severin, 1924.

[8] Antoniu Marchescu, *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere*, Caransebeș, 1941.

[9] Grigore Popiți, *Date și documente bănățene*, Timișoara, 1939.

[10] Bujor Surdu, *Op. cit.*

[11] Damaschin Mioc este editorul *Cronicii Banatului*, vezi nota 1.

[12] Liviu Groza, este autorul mai multor lucrări privind Granița Militară Bănățeană dar vom cita aici doar *Grănicerii bănățeni*, București, 1983.

[13] Trințu Măran, *Documente din Istoria Graniței Militare Bănățene*, vol. I, Viena, 1993.

[14] Nicolae Bocșan, Mihai Duma, Petru Bona, *Op. cit.*

[15] Leonhard Böhm, *Geschichte des Temeser Banats*, I—II, Leipzig, 1861.

[16] Szentkláray J., *Száz év Magyarország ujabb történetéből*, Timișoara, 1883.

[17] *Šajkaška istorija* I—II, Ed. Matița Srpska Vojvodianski Muzei, Novi-Sad, 1975.

[18] Fr. Vaníček, *Spezialgeschichte der Militärgrenze*, III, Wien, 1875.

https://biblioteca-digitala.ro

Poate că nu este lipsit de importanță să menționăm că am făcut efortul de a nu ne integra subiectiv, emotiv, săvârșind astfel și noi păcatul pe care-l reproșăm altora. Români, germani, sârbi și turci sunt, în această carte, actorii unei vaste, tragice scene implicați într-un „joc" sângeros la frontiera dunăreană.

AUTORII

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL I

UN SECOL AFLAT SUB SEMNUL LUPTEI ANTIOTOMANE

La data izbucnirii războiului ruso-austro-turc din 1787—1791 abia se împlinise un veac de la asediul Vienei. Din acel moment (1683) Imperiul Habsburgic s-a aflat într-o permanentă ofensivă spre sud-estul Europei, alungându-i pe turci rând pe rând din teritoriile pe care le stăpâneau în această parte a continentului. După victoria de la Kahlenberg — cea care marchează eşecul turcilor în faţa Vienei şi a creştinătăţii urmează la interval scurt victoriile imperialilor de la Mohács (1686) şi Zenta (1697) unde sunt pur şi simplu zdrobiţi de armatele principelui Eugeniu de Savoia. Urmează Pacea de la Carlowitz (1699) care recunoaşte Austriei stăpânirea asupra Transilvaniei, Croaţiei şi Sloveniei. Deja victoria de la Kahlenberg este considerată de Pierre Chaunu o „victorie a «frontierei» Europei al cărei spaţiu se dublează pe parcurs de un secol (mijl. sec. 17 — mijl. sec. 18) conform părerii aceluiaşi autori."[1] Se dublează tocmai prin „reîncorporarea vechii creştinătăţi orientale pe care distanţa, năvala nomazilor din stepă şi un destin vitreg — aşezarea pe timp îndelungat a turcilor în Balcani şi, mai ales în Câmpia Dunăreană" o despărţise de creştinătatea occidentală. Iar victoria prinţului de Savoia de la Zenta şi Pacea de la Carlowitz iau turcilor pentru totdeauna controlul asupra Câmpiei Dunărene, autorul „Civilizaţiei Europei..." considerând „reîncorporarea Europei dunărene" ca fiind un „eveniment capital".[2]

Aproape în acelaşi timp însă Imperiul Otoman este supus la grele încercări şi de către o altă putere creştină, de data aceasta însă din răsărit, Rusia lui Petru cel Mare şi mai apoi a Ecaterinei a II-a. Pentru puterile europene apăruse practic „chestiunea orientală", problema existenţei sau desfiinţării Imperiului Otoman şi a moştenirii acestuia. Petru face un prim pas în teritoriile nord pontice, cucerind în 1696 Azovul. După această dată şi în special după Pacea de la Carlowitz, Curtea de la Viena începe să întrevadă în Rusia un rival periculos pentru planurile sale răsăritene.[3] În Europa centrală şi de sud-est Austria rămâne principala forţă antiotomană până la războiul austro-turc din 1716—1718 când în urma victoriilor obţinute pe câmpurile de luptă

[1] Pierre Chaunu, *Civilizaţia Europei în secolul luminilor*, I, Edit. Meridiane, Bucureşti, 1986, p. 74.

[2] *Ibidem.*

[3] *România în relaţiile internaţionale, 1699—1935*, Edit. Junimea, Iaşi, 1980, p. 21. (cap. II. de Veniamin Ciobanu).

https://biblioteca-digitala.ro

(Prinţul de Savoia cucerise Timişoara în 1716 şi Belgradul în 1717) i se recunoaşte stăpânirea asupra Banatului, nordului Serbiei (cu Belgradul), Bosniei şi a Olteniei, ultima fiind ocupată „cu concursul larg al boierimii muntene".[4]

După Pacea de la Passarowitz se pare că Austria a început să vadă în Imperiul Otoman slăbit un vecin mai convenabil decât ar fi fost un Imperiu Rus în plină ofensivă. Din acest moment, aproape de-a lungul întregului secol, lupta împotriva Imperiului Otoman se desfăşoară şi sub semnul rivalităţii austro-ruse, dar şi sub semnul păstrării „echilibrului european", adică a voinţei puterilor europene ale secolului, ca nu cumva una dintre ele să obţină supremaţia pe continent, cu alte cuvinte, ca nu cumva una să devină mai puternică decât celelalte. În acest sens în sud-estul european existau perspective „frumoase" pentru Austria şi pentru Rusia. Cu atât mai mult cu cât ambele puteri, la momentul lor, au trezit speranţe popoarelor creştine, care în acel moment se aflau de secole sub stăpânire turcească.

După Pacea de la Passarowitz se părea că pentru Austria va înceta epoca războaielor antiotomane.[5] Austria atinsese în sud-estul Europei expansiunea maximă din istoria sa.

În sud-est atingea Oltul şi Dunărea, în timp ce în vest reuşise, dacă nu să câştige războiul de succesiune la tronul Spaniei, atunci, totuşi să-şi păstreze aproape intactă graniţa prin tratatul de pace de la Rastatt (17 martie 1714), ba mai mult, şi-a extins stăpânirea şi în Ţările de Jos spaniole, dar şi în Milano, Mantua, Mirandola, apoi în regiunile continentale ale Regatului Neapolului şi Siciliei.[6]

Cele două tratate de pace, cel de la Passarowitz şi cel de la Rastatt au sancţionat poziţia de mare putere a Austriei. Aceasta trebuia însă apărată. În vest, în special împotriva Prusiei, care contesta rolul primordial al Austriei în cadrul statelor germane, şi în est împotriva Turciei, dar şi a „aliatului-rival" Rusia.

Din acest moment, deci după Pacea de la Passarowitz, Rusia a preluat rolul Austriei de inamic principal al Porţii Otomane. Ea s-a aflat într-o permanentă ofensivă de mare anvergură pentru refacerea Imperiului Roman de Răsărit sub dominaţia Rusiei, pentru ieşirea la Marea Neagră şi pentru stăpânirea Constantinopolului. Austria, care şi în centrul şi în vestul Europei nu era scutită de probleme (a trebuit să apere urcarea pe tron a Mariei Tereza şi respectarea „Pragmaticei Sancţiuni" printr-un război îndelungat, 1740—1748, a trebuit să reziste Prusiei, 1740—1742, 1744—1745, căreia va fi nevoită însă să-i cedeze Silezia şi nu a refuzat să participe la împărţirea Poloniei), a urmărit cu îngrijorare şi cu gelozie succesele Rusiei în sud-estul european. Nevrând să lase mână liberă imperiului ţarilor, Austria a participat de-a lungul secolului al 18-lea la încă două războaie împotriva turcilor, secondând de data aceasta Rusia.

Principalul susţinător al menţinerii integrităţii Imperiului Otoman era Franţa. Era cel mai vechi aliat al Turciei şi principalul ei partener comercial. Din a doua jumătate a secolului al 18-lea, a devenit şi Anglia

---

[4] *Ibidem*, p. 25.

[5] Hans Magenschab, *Josef II*, „Styria", Graz, 1979, p. 244.

[6] Erich Zöllner, *Geschichte Österreichs. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, ed. 8, München 1990, p. 224.

https://biblioteca-digitala.ro

un susținător al integrității Imperiului Otoman. Anglia, după ce și-a constituit imperiul colonial în India, urmărea să controleze toate drumurile care duceau în India, combătând astfel orice țară care ar fi urmărit să-și stabilească supremația în Mediterana Orientală. În problema orientală a mai avut un cuvânt de spus, în mod indirect, Prusia. În special în cea de a doua jumătate a secolului al 18-lea, când, fiind ostilă Austriei, a împiedicat-o pe aceasta să se angajeze cu toate forțele în politica orientală, silind-o să accepte colaborarea Rusiei în rezolvarea chestiunii orientale.

Primul din cele două războaie contra turcilor, pe care Austria le-a purtat alături de Rusia, s-a desfășurat între 1735—1739. Rusia considera că a sosit momentul potrivit pentru a recupera Azovul pierdut în 1711. Aceasta pentru că forțele militare turcești erau de mult și foarte solicitate de războiul cu Persia. Astfel că după izbucnirea conflictului ruso-turc, (Folosind ca pretext incursiunile tătarilor din Crimeea, Petersburgul a trimis o armată în Crimeea, în toamna anului 1735. Cu toate că în 1736 cuceresc Azovul, este nevoit să retragă armata amintită datorită pierderilor grele) rușii cer Vienei în schimbul corpului de armată trimis în ajutorul Austriei în timpul războiului pentru succesiunea la tronul Poloniei, ajutor militar împotriva Porții.[7] Prin Tratatul de alianță din 1726, Austria era obligată să ajute Rusia cu un corp de armată. Eșuând încercările de mediere, Cabinetul de la Viena s-a hotărât să participe cu forțe proprii la război, partida războinică din acest cabinet sperând să se compenseze pe seama Imperiului Otoman pierderile suferite în războiul de succesiune la tronul Austriei. Colaborarea dintre cele două armate nu a funcționat însă. Oastea otomană, reorganizată și comandată de francezul turcit Ahmed Paşa (Claude Alexandre de Bonneval, care în 1726 a fost nevoit să părăsească armata austriacă în urma unor afaceri necurate, la fel cum înainte o părăsise pe cea franceză) a dovedit o capacitate de luptă surprinzătoare pentru imperiali, care o subapreciaseră. Războiul este pierdut de austrieci și de ruși. Austria, ai cărei comandanți militari nu au reușit să se ridice la înălțimea predecesorului lor, Prințul Eugen, și ai cărei negociatori au făcut o figură slabă, pierde prin tratatul de pace de la Belgrad (18 sept. 1739) teritoriile din Bosnia, Serbia și Valahia (Oltenia), deci cu excepția Timișorii toate teritoriile cucerite de Eugeniu de Savoia. Încheierea păcii de către austrieci a determinat și Rusia să facă același lucru fără să-și fi atins obiectivele. Rusia putea păstra Azovul cu condiția să distrugă zidurile cetății, era obligată să retrocedeze turcilor cetatea Hotin, cucerită de feldmareșalul Münnich, ca și Moldova.[8] În timpul tratativelor Turcia fusese sprijinită diplomatic de Franța.

În felul acesta speranțele împăratului Carol al VI-lea în măriri teritoriale nu s-au împlinit. Nici relațiile cu rușii nu s-au îmbunătățit, iar popoarele creștine din Balcani care speraseră că vor fi eliberate de sub turci de către armatele imperiale au fost dezamăgite. Armata imperială, cu puțin timp înainte, atât de admirată și de temută își pierduse pres-

---

[7] Adam Wandruczka, *Die europäische Staatenwelt im 18. Jh.*, în *Propyläen Weltgeschichte. Von der Reformation zur Revolution*, VII, Berlin, Frankfurt am Main, f.a., p. 412. (în continuare *Propyläen VII*...).

[8] *Ibidem*, p. 274; *Propyläen* VII, p. 412; K. F. Beckers, *Weltgeschichte*, VII. Stuttgart, 1892, p. 255—256.

https://biblioteca-digitala.ro

tigiul în rândul popoarelor creştine din zona Balcanilor. Această pierdere de prestigiu este considerată de istoricul Erich Zöllner ca fiind chiar „mai gravă decât pierderile teritoriale". Din acest moment popoarele balcanice sperau că vor fi ajutate să scape de stăpânirea otomană cu ajutorul Rusiei, a cărei armată se purtase bine în război şi care avea aceeaşi credinţă, ortodoxă ca şi ele.[9]

Până la următorul război ruso-turc, care a avut consecinţe importante pentru Ţările Române aveau să treacă aproape treizeci de ani. Răstimp în care atât Rusia cât şi Austria participă — ca aliate — la Războiul de şapte ani împotriva Prusiei lui Frederic al II-lea, care avea să clarifice poziţia Prusiei în cadrul Imperiului german şi al Europei, consacrând poziţia de putere europeană a Prusiei, validând importanţa alianţei austro-ruse, urmărită cu perseverenţă de prinţul Kaunitz, care din 1753 ocupa funcţia de cancelar austriac şi care era un adversar înverşunat al Prusiei. Anul 1756 fusese de fapt un adevărat an al răsturnării alianţelor existente în Europa. (Prusia renunţă la Franţa şi se aliază cu Anglia, Franţa se aliază cu Austria, Franţa refuză să mai sprijine Polonia, tot mai slăbită şi ameninţată în primul rând de Rusia, dar şi de Austria şi de Prusia).

După urcarea pe tronul ţarilor a principesei germane Sophie von Anhalt Zerbst, care va domni sub numele de Ecaterina a II-a, aceasta impune problema orientală „cu o forţă necunoscută până atunci în centrul politicii europene"[10]. În urmărirea scopurilor ei, Ecaterina s-a aliat cu Prusia (1764), ceea ce i-a permis să rezolve situaţia din Polonia (unde după moartea regelui August al III-lea — 5 octombrie 1763 — au avut loc frământări şi conflicte cu ocazia alegerii noului rege, ceea ce a permis Rusiei, sprijinită de Prusia, să intervină şi să impună alegerea lui Stanislas Poniatowski, un fost favorit al Ecaterinei) şi a împedicat Austria să vină în ajutorul Turciei. Intervenţia armatei ruse în Polonia în sprijinul taberei lui Poniatowski şi nerespectarea de către ruşi a neutralităţii Turciei prin violarea teritoriului otoman (Basarabia) au determinat Poarta să declare război Rusiei. Austria şi Franţa, care nu puteau accepta o creştere unilaterală a influenţei ruse în Polonia au complotat intens în acest sens.[11] În timpul acestui război Rusia a ocupat militar Principatele Române (considerate atât de Rusia cât şi de Austria ca fiind de fapt părţi ale Imperiului Otoman), ceea ce a alarmat în cel mai înalt grad Austria care nu putea accepta o creştere unilaterală a Rusiei, ceea ce a determinat-o chiar să încheie la 6 iulie 1771 aşa-numitul „tratat de subsidii" (neratificat) cu Poarta împotriva Rusiei[12]. Iosif al II-lea a luat chiar în calcul posibilitatea de a interveni în război ori de partea Turciei ori de partea Rusiei. Rivalitatea ruso-austriacă se contura pentru prima dată în mod clar. Cu toate acestea Austria s-a abţinut de la o implicare directă în război, deoarece se temea de o lovitură a Prusiei în timp ce ea ar fi fost angajată în sud-estul european[13]. Tot în timpul acestui

---

[9] E. Zöllner, *op. cit.*, p. 274—275.

[10] *Istoria României*, III, Edit. R.P.R., Buc., 1964, p. 476.

[11] Becker, *op. cit.*, p. 235—242.

[12] Veniamin Ciobanu, *La graniţa a trei imperii*, Edit. Junimea, Iaşi, 1985, p. 20.

[13] *Propyläen*, VII, p. 446.

https://biblioteca-digitala.ro

război Austria şi Rusia au găsit totuşi o cale de înţelegere când împreună cu Prusia au împărţit Polonia, păstrând în felul acesta echilibrul puterilor în zonă (5 august 1772).[14]

Victoriile armatei ruse, care după prima împărţire a Poloniei a trecut Balcanii ameninţând Constantinopolul, a determinat Poarta să încheie un tratat de pace foarte defavorabil ei. În realitate îşi dorea şi Ecaterina a II-a încheierea păcii datorită amplorii cu care se desfăşura răscoala lui Emilian Pugaciov pe Volga. Astfel că la 21 iulie 1774 a fost încheiat tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi, care a adus Rusiei considerabile creşteri teritoriale, în special între Nipru şi Bug şi în Caucaz. Poarta a recunoscut independenţa tătarilor din Crimeea. Rusia a obţinut libertatea navigaţiei şi a comerţului în Marea Neagră şi prin strâmtori. De asemenea, a primit o despăgubire de război de 4,5 milioane de ruble. Celelalte cuceriri de teritorii făcute de Rusia în timpul războiului, Ecaterina a trebuit să le retrocedeze. Foarte importante erau însă acele prevederi ale tratatului de pace care garantau supuşilor lor exercitarea liberă a credinţei şi dreptul Rusiei de a proteja popoarele creştine din Balcani.

Principatele Române erau „retrocedate" Imperiului Otoman.[15] Tratatul de la Kuciuk-Kainargi a „consacrat de drept poziţia de preeminenţă a Rusiei în Principatele Române."[16] Faptul a nemulţumit profund Imperiul Otoman, care imediat după încheierea tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi a încercat, cu ajutorul Angliei şi al Prusiei, să obţină modificarea clauzelor păcii, respectiv să redobândească unele pierderi teritoriale şi să limiteze navigaţia rusă în Marea Neagră. Rusia însă s-a opus cu hotărâre, obţinând chiar confirmarea tratatului de la Kuciuk-Kainargi printr-o convenţie.[17] În urma aceluiaşi război, Austria a obţinut nordul Moldovei, cunoscută mai târziu sub denumirea de Bucovina.[18]

Prevederile tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi, referitoare la protecţia Rusiei asupra creştinilor din Balcani, arată că împărăteasa Rusiei nu renunţase la ideea refacerii imperiului roman de răsărit, „proiectul grec" cum va fi numit mai târziu[19]

Ecaterina a II-a învăţase din primul ei război împotriva turcilor că un succes deplin împotriva acestora nu putea fi obţinut decât în alianţă cu Austria. Prin urmare a acţionat pe cale diplomatică în vederea atragerii lui Iosif al II-lea alături de ea. Existau condiţii propice în acest sens, datorate tensiunilor dintre Austria şi Prusia, care au culminat în răz-

---

[14] Becker, *op. cit.*, p. 239—241, afirma că intenţiile Rusiei de a păstra Principatele Române au neliniştit Austria atât de mult încât aceasta a propus Rusiei ca în schimbul renunţării la Principate să fie compensată în Polonia. Vezi referitor la diferitele planuri privind soarta Principatelor Române: *România în relaţiile internaţionale*, 1699—1939, Edit. Junimea Iaşi, 1980, p. 41—43.

[15] Becker, *op. cit.*, p. 249.

[16] *România în relaţiile internaţionale* ..., p. 41.

[17] Convenţia de la Ainali-Kavak din 21 martie 1779. Cf. *România în relaţiile internaţionale* ..., p. 45.

[18] *Istoria României*, III, p. 484; Zöllner, *op. cit.*, p. 317.

[19] *Propyläen*, VII, p. 448.

https://biblioteca-digitala.ro

boiul de succesiune bavarez (1778—1779)[20]. Este primul război la care participă și grănicerii batalionului valaho-ilir, comandați de maiorul Oth von Komorn, dincolo de granițele circumscripției lor regimentare.[21] Tensiunile austro-prusace au mai cunoscut momente de vârf cu ocazia proiectului de schimb bavarez al austriecilor și datorită creării Confederației principilor germani[22]. Nu a fost deci prea dificil pentru Austria, care pe de o parte își simțea periclitată de către Prusia poziția predominantă în Europa Centrală și pe de altă parte nu trebuia să controleze singură moștenirea Imperiului Otoman în sud-estul european, să se orienteze din nou spre o alianță cu Rusia. Cu atât mai mult cu cât, cancelarul austriac Kaunitz era un adversar înverșunat al înțelegerii cu Prusia și împăratul Iosif al II-lea voia în mod declarat să compenseze în est nereușitele din vest. Astfel că după patru ani de subminare a vechii alianțe prusaco-ruse, Austria încheie în anul 1781 cunoscutul ei tratat sub forma de scrisori cu Rusia. (Între timp avusese loc în 1780 și o întâlnire între Iosif al II-lea și Ecaterina. Pe de o parte Rusia promitea Austriei ajutor pentru cazul în care ar fi fost atacată de Prusia, pe de altă parte Austria și Rusia își promiteau „parfaite réciprocité" în cazul unor viitoare acțiuni comune împotriva Turciei.[23] Cele două puteri își recunoșteau reciproc tratatele încheiate cu Poarta, ceea ce însemna cel puțin din punct de vedere teoretic pentru Austria, posibilitatea de a putea redobândi Serbia de Nord cu Belgradul și „Valahia Mică" adică Oltenia.[24] În urma escaladării crizei din Crimeea[25], la 10 septembrie 1782 Ecaterina a II-a i-a scris lui Iosif pentru a-i etala planurile ei pentru cazul în care ar izbucni un război cu Turcia. În cazul unei victorii Ecaterina voia să ia în stăpânire Cetatea Oceakov de pe Nipru, Crimeea și câteva insule în Marea Egee. Moldova și Țara Românească urmau să formeze un Regat al Daciei. Pentru situația în care Imperiul Otoman s-ar prăbuși, Ecaterina plănuia refacerea unui Imperiu Grec, care urma să se extindă din Grecia până la Dunărea de Jos. În fruntea acestui imperiu era plănuit să fie impus Constantin, nepotul Ecaterinei. Acesta a fost așa numitul „proiect grec" al Ecaterinei. De remarcat este faptul că, referindu-se la Regatul Daciei, țarina nu includea și Oltenia, respectând în principiu garanțiile date Austriei pentru granițele păcii de la 1718. În același timp însă făcea eforturi pentru a împiedica orice înaintare a Habsburgilor

---

[20] *Ibidem;* Odată cu stingerea dinastiei principale bavareze, a casei de Wittelsbach, Austria a ridicat pretenții asupra unor teritorii bavareze, ocupându-le militar. Faptul a provocat reacția Prusiei care a trimis trupe în Boemia. „Războiul cartofilor" sau al „prunelor" cum a fost ironizat, s-a încheiat prin Pacea de la Teschen din 13 Mai 1779, Austria trebuind să se retragă din teritoriile invadate și fiind nevoită să se mulțumească cu cercul Inn de 60 000 de locuitori. Vezi Zöllner, *op. cit.*, p. 318.

[21] Antoniu Marchescu, *Grănicerii bănățeni și comunitatea de avere.* (Contribuțiuni istorice și juridice), Caransebeș, 1941, p. 85.

[22] Este vorba de încă o încercare făcută de Iosif al II-lea de a lua în stăpânire Bavaria. De data aceasta i-a oferit arhiducelui Karl Theodor al Bavariei, în schimbul țării sale, Țările de Jos austriece (Belgia). Proiectul nu a reușit datorită opoziției Prusiei. Cf. Becker, *op. cit.*, p. 204; Zöllner, *op. cit.*, p. 320.

[23] Harald Heppner, *Österreich und die Donaufürstentümer 1774—1812*, Ein Beitrag zur habsburgischen Südosteuropapolitik, Graz, 1984, p. 54—55.

[24] *Ibidem*, p. 57.

[25] Rușii sub comanda lui Potemkin au ocupat în 1782 Crimeea, apoi au înaintat în Georgia. Nefiind pregătiți de război turcii au recunoscut stăpânirea rusă asupra Crimeii și a unei părți a țărilor din Caucaz. Cf. Becker. *op. cit.*, p. 243—245.

https://biblioteca-digitala.ro

în sfera de interese a Rusiei. Acest plan avea însă nevoie de neutralitatea Angliei, Franței și a Prusiei. În scrisoarea sa de răspuns Iosif își exprima temerea că Franța și Prusia nu vor accepta planul Ecaterinei. Totodată el a enumerat teritoriile pe care urma să le cucerească în cazul dizolvării Imperiului Otoman: Valahia Mică, ambele maluri ale Dunării între Belgrad și Nicopole, Hotin, Serbia, Bosnia, Herțegovina, Istria venețiană și Dalmația[20]. În primăvara anului 1783 Rusia a desăvârșit ocuparea Crimeii. Austria a mobilizat și ea, însă Iosif al II-lea nu s-a putut hotărî, în ciuda insistențelor cancelarului său Kaunitz, să ocupe Principatele Române. Succesele Rusiei l-au determinat pe Iosif ca în spiritul lui „parfaite réciprocité" să obțină cu sprijinul Rusiei, Bavaria pentru Țările de Jos. Și această încercare a eșuat datorită opoziției Prusiei la fel cu cea din 1789. Singurul domeniu în care Viena a obținut avantaje a fost cel comercial, atât pe cuprinsul întregului Imperiu Otoman, cât și mai ales în Principate.[27]

Evenimentele din Caucaz, din Crimeea și din Principatele Române au iritat Poarta, contribuind la Constantinopol la formarea unei partide războinice care urmărea tranșarea divergențelor cu Rusia cu ajutorul armelor. Însă abia întâlnirea împărătesei Ecaterina a II-a cu Iosif al II-lea la Cherson de la începutul anului 1787 a determinat Poarta să declare război Rusiei, încrezându-se în sprijinul Angliei și al Prusiei. A urmat apoi la 9 februarie 1788 declarația de război a Austriei către Poartă. Printr-un război comun Rusia și Austria „trebuiau să înființeze un regat al Daciei neogrecești pentru arhiduci austrieci și pentru foști favoriți ai Curții rusești" după cum observa cu ironie Nicolae Iorga[28]

Obligată doar să intervină de partea Rusiei cu un corp auxiliar, Austria a acționat ca o putere războinică de sine stătătoare depășindu-și obligațiile asumate prin tratat.[29] Motivele intervenției austriece erau, după părerea lui H. Heppner, următoarele: 1. Disponibilitatea îndeplinirii obligațiilor asumate prin tratate. Astfel Curtea Vieneză credea că va fi acoperită împotriva pericolului prusac. 2. Teama de o extindere nemăsurată a Rusiei în sud-estul Europei. 3. Părerea lui Iosif și a lui Kaunitz că războiul va putea fi câștigat repede și ușor.[30]

Războiul s-a purtat de două fronturi mari. Pe de o parte în răsărit, pe Nipru, Bug și în Moldova de către Rusia și Austria, și pe de altă parte, în vest, adică pe Dunăre și în Banat, de către Austria. El a început — nu fără intrigile Rusiei și Angliei — printr-un atac al flotei turcești împotriva portului Kinburn. Turcii intenționau să atace toată frontiera meridională a Rusiei cu ajutorul tătarilor din Buceag, al cerchezilor și abhazilor din Caucaz. Acest plan a fost zadărnicit de Suvorov care în octombrie 1787 a respins atacul flotei turcești, închizând în felul acesta drumul turcilor spre Crimeea. Rușii au cucerit apoi cetatea Oceakov care controla gurile Niprului și Bugului. În felul acesta, în decembrie 1787, rușii luau în stăpânire drumurile care legau Crimeea de cetățile de la Dunărea de Jos.

---

[26] Heppner, *op. cit.*, p. 60.

[27] *Ibidem*, p. 69.

[28] N. Iorga, *Istoria poporului român*, Ediție îngrijită de Georgeta Penelea, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 521.

[29] Zöllner, *op. cit.*, p. 320; Pentru participarea grănicerilor imperiali la acest război vezi: Fr. Vanicek, *Spezialgeschichte der Militärgrenze*. III, Wien, 1875, p. 363—472.

[30] Heppner, *op. cit.*, p. 69.

https://biblioteca-digitala.ro

Austria a mobilizat şi ea, dar a intervenit în război abia la începutul anului 1788. Armata austriacă a luat poziţie pe o linie care se întindea din Bucovina peste Transilvania, Srem, Croaţia până la Adriatica. În partea de vest a dispozitivului, austriecii urmăreau cucerirea cetăţilor Belgrad, Orşova şi Vidin. Prevăzând atacul şi profitând de ezitările comandamentului austriac, marele vizir a atacat Banatul Timişoarei şi a împrăştiat principala armată austriacă (din care făceau parte şi regimentele de graniţă).

În Moldova, Suvorov, ajutat de prinţul Josias de Coburg (prezent în Moldova tocmai pentru a nu lăsa mână liberă ruşilor) i-a înfrânt pe turci la Focşani şi la Râmnic (31 iulie 1789).

În acelaşi timp generalul austriac Clérfait a înfrânt o oaste turcă la Mehadia. Feldmareşalul Laudon a luat Belgradul prin capitulare (8 octombrie 1789), la scurt timp după aceea căzând şi Semendria şi Passarowitz-ul în mâinile austriecilor. La 6 noiembrie prinţul de Hohenlohe a intrat în Craiova iar prinţul de Coburg, numit între timp feldmareşal, a intrat la 9 noiembrie 1789 în Bucureşti[31] „unde găsi destule ajutoare, mai ales în tânăra generaţie boierească".[32] Potemkin cuceri în aceaşi toamnă Cetatea Albă şi Tighina şi şi-a stabilit cartierul de iarnă la Iaşi. La sfârşitul anului 1789 ruşii şi austriecii stăpâneau Moldova şi Ţara Românească.

Austria însă se vedea confruntată cu revoluţia din Ţările de Jos, cu frământările din Ungaria şi cu intrigile Prusiei. Pe de altă parte izbucnise revoluţia franceză, aşa că nu mai putea spera nici un sprijin de la Franţa. Între timp împăratul Iosif al II-lea, bolnav de multă vreme, moare la 20 februarie 1790 lăsând fratelui său mai tânăr, care până atunci fusese mare duce de Toscana, o moştenire extrem de periclitată. Toate acestea, la care se adaugă faptul că Leopold fusese întotdeauna de părere că pentru Austria este de preferat un Imperiu Otoman aflat în decădere, unui imperiu rus aflat în expansiune, au dus la încheierea păcii dintre austrieci şi turci pe baza lui *statu quo ante bellum* (Şistov, august 1781).[33] Rusia a mai continuat ostilităţile timp de o jumătate de an, încheind apoi pacea de la Iaşi (9 ianuarie 1792). Pentru Banat se încheiase ultimul război purtat cu turcii pe teritoriu bănăţean.

[31] Becker, *op. cit.*, p. 246; *Istoria României*, III, p. 599; Zöllner, *op. cit.*, 32; Vanicek, *op. cit.*, p. 443—449.
[32] Iorga, *op. cit.*, 522.
[33] *Propyläen*, VII, p. 448.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL II

UN RĂZBOI NEDECLARAT
1787

Planurile de campanie au fost întocmite din vreme. De fapt chiar în timpul întâlnirii suveranului austriac cu ţarina Ecaterina II la Cherson în Crimeea s-au pus la punct unele aspecte ale colaborării militare, s-a convenit asupra principiilor de colaborare, a sincronizării mişcărilor celor două armate, a unor acţiuni concepute la nivel strategic, pe spaţii vaste. Această concepţie pleca de la ideea forţării comandamentului inamic să-şi împartă forţele lăsând astfel largi coridoare pe unde aliaţii ar fi putut opera în adâncimea spaţiului balcanic dar creând şi avantajul superiorităţii numerice în sectoarele decisive.

După ce Poarta a declarat în august 1787 război Rusiei, Austria, conform înţelegerilor stabilite la Cherson, a trecut la mobilizarea forţelor armate. În imperiu au început mari mişcări de trupe care afluiau spre graniţa otomană. Până la concentrarea unităţilor ruseşti în zona de război, imperialii s-au ferit să recurgă la provocări încercând să ascundă pregătirile. Pe de altă parte planurile lor mizau şi pe factorul surpriză. O armată imensă numărând sute de mii de oameni a fost pusă în mişcare, unităţile sale ocupându-şi locul într-un dispozitiv de mii de kilometri din Bucovina prin Ardeal, Banat, Srem, Croaţia până la coasta adriatică. Până la sosirea ruşilor misiunea armatei austriece era una strict defensivă. Ea trebuia să facă doar siguranţa frontierei abţinându-se, până la noi ordine, de la orice acţiune cu caracter ofensiv. Totuşi dimensiunile exagerat de mari ale frontului vor ridica mari probleme atât în apărare cât şi în atac. Înainte de a se întâmpla fărâmiţarea forţelor otomane, austriecii le fărâmiţaseră pe ale lor.

La 10 septembrie s-au făcut cunoscute regimentele care alcătuiau armata principală şi corpurile secundare precum şi comandamentele acestora.[1] De fapt era primul pas în acţiunea militară propriu-zisă. Trupele de grăniceri români, secui, sârbi şi croaţi vor da o mare parte din efective. Acum începeau regimentele din Transilvania şi Banat prima lor mare campanie în care vor dobândi pe câmpul de luptă renumele de unităţi de elită.

Potrivit dispoziţiilor, batalioanele de infanterie, inclusiv cele de grăniceri, au primit în dotare artilerie proprie respectiv un tun de 3 pfunzi şi unul de 6 pfunzi. Pentru servicii speciale de flotilă, de construcţii

[1] Carl Schwab, *Der zweite österreichisch-russische Auxiliar Krieg gegen die Pforte, 1787—1781 (Al doilea război austro-rus auxiliar împotriva Porţii,* în continuare *Al doilea război...*), f. 24.

https://biblioteca-digitala.ro

genistice şi poduri au fost mobilizate şi un batalion de ceaiakişti sârbi, unul de pontoneri şi altul de pionieri[2].

Corpul principal de armată s-a instalat în apărare de la Mohács peste Ossiek, Petrovaradin, Novi-Sad până dincolo de Semlin pe Dunăre. Peste iarnă cavaleria campa într-o a doua linie mai înspre interior având aripa dreaptă în comitatele Sümeg, Tolnay şi Baranya iar cea stângă până peste Tisa, în Banat.

Regimentul valaho-ilir avea o parte din ostaşi incluşi acestui corp central. Până în luna februarie, mai precis până în prima parte a acestei luni două din batalioanele sale s-au aflat la Semlin adică în cel mai primejdios punct al sistemului austriac de pe Dunăre.[3]

Tocmai aici s-au declanşat primele acţiuni de război şi asta înaintea declaraţiei oficiale. Conform planului conceput la Viena prima lovitură trebuia dată asupra Belgradului. Poziţia acestei cetăţi avea o valoare strategică excepţională. Aşezată în punctul de confluenţă al Savei cu Dunărea ea controla navigaţia în ambele sensuri pe Dunăre şi unul dintre cei mai importanţi afluenţi ai săi. Capturarea acestei cetăţi din chiar primul moment al conflictului ar fi influenţat în mod extrem de favorabil întregul război. Aceste considerente au decis elaborarea unui plan special cu privire la Belgrad. Se miza desigur, şi pe sentimentele antiotomane ale populaţiei creştine din zonă. N-a fost prea dificil pentru austrieci să afle colaboratori între sârbii din oraş care să acţioneze la momentul oportun. Asupra acestui plan s-a păstrat un mare secret. Atât de mare încât nici măcar un comandant de rangul generalului Alvinczy nu a fost pus la curent decât atunci când s-a găsit de cuviinţă la Viena şi asta în ciuda faptului că tocmai lui i s-a încredinţat sectorul respectiv de front. Pe de altă parte nici astăzi sursele istorice nu au elucidat toate detaliile episodului legat de planul de luare a Belgradului. Adeseori documentele sunt neclare şi contradictorii. Practic pentru istoriografia română, în această privinţă ca şi în multe altele legate de evenimentul militar austro-turc la care ne referim, informaţiile cele mai consistente aparţin lui **Nicolae Stoica de Haţeg** dar şi manuscriselor rămase de la căpitanul **Carol Schwab** din regimentul de grăniceri românesc din Banat. Dacă primul a avut şansa, este adevărat foarte târzie, de a fi tipărit, opera lui Schwab a rămas şi până acum inedită. El a folosit şi uneori a şi copiat o serie de documente provenind atât din arhivele militare vieneze cât şi din arhiva unităţii din Caransebeş în cadrul căreia activa şi care a fost implicată direct în planul pus la cale într-un chip atât de tainic la Viena. Aceste două texte aparţinând amândouă unor bănăţeni, unul redactat în română şi celălalt în germană, constituie baza cea mai importantă în demersul nostru. Ele se completează dar se şi contrazic în anumite puncte. Manuscrisul lui Schwab beneficiază de concizia şi precizia limbajului militar — ceea ce nu înseamnă că este şi complet în informaţia sa — aducând precizări interesante. În schimb cronica lui Nicolae Stoica de Haţeg aduce amănunte pe care nu le putea cunoaşte decât de la participanţii direcţi la întâmplări ceea ce îi sporeşte mult valoarea. Destui militari, ofiţeri şi soldaţi, din Banat atât români cât şi sârbi sau germani, îi erau cunoscuţi şi chiar prieteni. Unii au avut chiar posturi de comandă în cadrul subunităţilor grănicereşti implicate în operaţiuni din zona Semlin şi Belgrad. Clerul

[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

ortodox sârb şi român, atât de atent şi atât de prezent în viaţa comunităţilor militarizate a fost o altă sursă de care cronicarul din Mehadia, el însuşi preot, a beneficiat din plin. De fapt aceste două categorii, militarii şi clericii, au fost eroii principali ai întâmplării.

La sfârşitul lui septembrie feldmareşalul Alvinczy a fost chemat de urgenţă la Viena unde a fost, în sfârşit, pus la curent cu intenţia Cartierului General de a ataca Belgradul înainte de declaraţia oficială de război. I s-a pus la dispoziţie toată documentaţia în cele mai mici detalii ale planului. A primit şi informaţiile asupra grupului de colaboratori sârbi care acţionau în cetate. S-a ajuns la concluzia că acţiunea nu trebuia tărăgănată prea mult fiindcă se apropia anotimpul hibernal. Iarna acţiunea nu avea sorţi de izbândă aşa că trebuia declanşată până cel târziu la începutul lui noiembrie. Nici nu s-a întors însă bine feldmareşalul la trupe că o ştafetă i-a şi adus un alt ordin de prezentare la Viena. Evident că în felul acesta timpul a fost irosit cu călătoria. Era puţin probabil ca în intervalul scurt ce mai rămăsese la dispoziţie să se poată pune la punct un proiect ce trebuia să rămână secret până în ultima clipă dar care solicita, pe de altă parte, forţe importante, mişcări de amploare. Oricum intervalul în care fluviul era liniştit trecuse. Toamna apele cresc iar furtunile se ţin lanţ. Totuşi s-a hotărât ca în noaptea de 3 spre 4 decembrie să se încerce atacul-surpriză asupra Belgradului[4]. Condiţiile meteorologice nu erau favorabile. Nivelul Dunării urcase foarte mult în ultimele zile şi apa era biciuită de un vânt aspru. Pe fluviu pluteau valuri de ceaţă, o umezeală rece pătrundea până la oase ostaşii desemnaţi pentru asalt. Potrivit unor opinii detaşamentul ar fi fost alcătuit din trupe provenind de la Regimentele Gyulai, Eszterházy Antal şi Miklós şi Ferdinand dar şi de la o unitate de grăniceri slavi. O formaţiune de avangardă numărând 300 de oameni ar fi fost condusă personal de Alvinczy secondat de ofiţerul Gemmingen[5]. Totuşi există temeiuri foarte serioase să considerăm că participarea ostaşilor români din regimentul grăniceresc valaho-ilir este aproape certă. Aceşti soldaţi se aflau, încă din toamnă, la Semlin adică tocmai în punctul de plecare al expediţiei. Ei vor fi mutaţi în alte sectoare abia în februarie 1788. Erau buni cunoscători ai frontierei, ai fluviului mai ales, dar şi ai turcilor, a inamicului, argumente importante pentru a fi incluşi detaşamentului. Nicolae Stoica de Haţeg chiar ştie că motivul pentru care ostaşii români au fost trimişi la Semlin este *tocmai* asaltul asupra Belgradului: *„Pricina că încă din octomvrie anu trecut, reghimentu, gata cu tot, de-acasă plecasă şi prin sate către Orşova Veăche pornisă, au fost cetatea Beligradu"*[6]. După aceasta trece la relatarea celor întâmplate în acea noapte de pomină subliniind şi în acest fel, ca un fapt de la sine înţeles, participarea grănicerilor bănăţeni. Amănuntele pe care le dă îi fac credibilă povestirea. A auzit-o probabil de la vreun participant: *„Carea nişte negustori cu popa Nicolae* — (Radimirovici de la Novi Pazar) — *negustoriu de vite, cheile porţilor Beligradului făcusă şi era tot gata rânduit, după calendariu nou, în 4 dechemvrie a întra, adecă în 22 noemvrie, fără mari chel-*

[4] *Ibidem*, f. 23—24.

[5] Dr. Antoniu Marchescu, *Grănicerii bănăţeni şi Comunitatea de Avere (Contribuţii istorice şi juridice)*, Caransebeş. 1941, p. 106; Leonhard Böhm, *Geschichte des Temeser Banats*, I, Leipzig, 1861, p. 292 (în continuare *Geschichte*...).

[6] Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului*, studiu introductiv, ediţie, glosar şi indice de Damaschin Mioc, ediţia a II-a revăzută, Editura Facla, Timişoara, 1931, p. 231 (în continuare *Cronica*...).

https://biblioteca-digitala.ro

tuieli şi făr de vărsări de sânge: mari folosuri erau. Însă, într-acea noapte, fiind reghimentele din sus de Beligrad în ştaţii, prin sate pusă, pre apă în jos s-au slobozit, cu gheneralii lor, aşa ca la miezul nopţii, fiind porţile Beligradului deschisă, oastea împărătească în Beligrad să între şi pre turci nevătămaţi să-i prinză zisul popă Nicolae şi cu cei doi negustori au spus că ei la cutarcă poartă, din vârhu zidului lampaş bun cu sforicică până jos în faţa apei vor ţinea, să se vază, să lumineză. Însă elementele: ceaţă, noor, ceva ploe le-au fost, ceamurile mari, orăniţăle, şaicele, galiote, nevăzând lămpaşu, felinariu sau nevrând, au neştiind locul, pingă porţile deşchisă în jos au trecut şi la Panciova zioa li s-au făcut"[7]. A doua zi turcii s-au minunat. Cine ar fi putut deschide poarta cetăţii? Desigur a fost un miracol: *„Dumnezeu prin înger le-au deschis, zisără, şi să crezu"*.

Istoricul nereuşitei expediţii navale diferă în relatarea lui Schwab faţă de cea a cronicarului de la Mehadia. Varianta sa este susţinută dar pe baza altor surse şi de către L. Böhm. Este limpede însă că monografistul regimentului valaho-ilir a dispus şi el de o informaţie care chiar dacă a fost una incompletă, merită să fie luată în evidenţă. Caracterul secret al operaţiunii îi este şi lui cunoscut, ştie de asemenea că a avut loc în noaptea de trei spre patru decembrie. Condiţiile grele de navigaţie pe Dunăre au făcut ca la punctul de întâlnire al trupelor să nu sosească decât vreo şapte companii. Oricum era destul de târziu dar când s-a făcut adunarea subunităţilor, la Semlin, cerul s-a înseninat brusc, a ieşit o lună care a luminat ca ziua întinsul apei. Convoiul nu putea deci trece fără să fie observat. A fost convocat în grabă un scurt consiliu de război care a decis amânarea pentru că în condiţiile date nu exista nici o şansă de reuşită. Riscul ar fi fost inutil. Turcii nu s-ar fi lăsat surprinşi![8]

Aşadar în varianta lui Carol Schwab expediţia nici nu a mai avut loc. Şi el ştie însă că s-a încercat mascarea acţiunii ceea ce denotă o nelinişte a turcilor care au cerut, probabil, explicaţii în legătură cu prezenţa unui număr atât de mare de militari imperiali. Li s-a răspuns printr-o scrisoare cum că unităţile au fost aduse în grabă de la Semlin fiindcă *„veşti primite din mai multe părţi"* arată că tocmai ei, otomanii, pun la cale o lovitură asupra acestei localităţi. Rolurile deci se inversau. Ce-o fi gândit de fapt paşa de la Belgrad nu putem şti dar el s-a prefăcut că acceptă explicaţiile comandamentului austriac: *„Paşa era atât de bun încât să creadă această, a dat un răspuns politicos şi a asigurat de prietenia lui"*[9]. Totuşi doar prezenţa trupelor la Semlin n-ar fi fost un motiv special de nelinişte dar acum austriecii au trebuit, de fapt, să justifice trecerea unor nave prin sectorul belgrădean al fluviului, nave încărcate cu trupe şi care în mod sigur au fost observate. Böhm, ca şi Nicolae Stoica de Haţeg afirmă că acel convoi a trecut într-adevăr deci că expediţia a avut loc dar din cauza ceţii a trecut de Belgrad fără să debarce infanteriştii pe ţărm şi doar dimineaţa, la Panciova, s-au dumirit unde se aflau. Alvinczy cu detaşamentul său de avangardă — cei 300 — ar fi debarcat însă şi la un moment dat se gândea să atace doar cu trupa aceea. Gemmingen, prudent, l-a făcut să renunţe şi să se întoarcă[10]. Toate aceste manevre n-au putut scăpa atenţiei turcilor cum deschiderea por-

[7] *Ibidem.*
[8] C. Schwab. *Al doilea război...*, f. 24.
[9] *Ibidem.*
[10] L. Böhm, *Geschichte*, p. 292; N. Stoica de Haţeg, *Cronica...*, p. 231.

https://biblioteca-digitala.ro

ţilor n-au putut-o pune pe seama unui înger. Bănuielile însă, se pare, au fost repede uitate şi sentimentul de siguranţă a revenit. Delăsarea ostaşilor de pază s-a reinstalat şi ea curând.

Cu toate că o parte dintre oamenii pe care-i aveau în cetate s-au refugiat pentru că se temeau că au fost desconspiraţi chiar în noaptea cu pricina, austriecii continuau să dispună de o reţea extrem de eficientă care-i informa cu promptitudine şi exactitate. Astfel au aflat că măsurile de pază pierduseră din severitate şi că — lucru foarte important — o bună bucată din contra escarpa canalului principal, între poarta Constantinopolului şi poarta Bosniei, se prăbuşise. Prin spărtură se putea lesne strecura un întreg pluton. Nici unul din tunurile cetăţii nu era încărcat ba mai mult, muniţia nu se afla la îndemână ci închisă în magazii de unde, pentru a fi scoasă, distribuită şi transportată la piese ar fi fost nevoie de un ceas, poate şi mai bine. Suficient timp pentru a putea pătrunde în cetate şi a nimici garnizoana. Veştile erau de natură să repună în actualitate planul unei lovituri prin surprindere. Data stabilită pentru noua încercare a fost 16 ianuarie 1788[11]. De astă dată era vorba de un adevărat corp de armată căci pentru expediţie au fost nominalizate nu mai puţin de 11 batalioane de infanterie şi 4 de voluntari. Planul a fost stabilit în cele mai mici amănunte, după toate regulile războiului. Grănicerii valaho-iliri, un divizion comandat de maiorul Österreicher, urmau să alcătuiască flancul stâng al celei de-a treia coloane de atac condusă de colonelul Davidovici. Ea avea să acţioneze între tunurile expediţiei şi detaşamentul de voluntari ai maiorului Mihailovici. Misiunea lor era ca odată pătrunşi în Belgrad să ocupe şi să apere până la sfârşitul acţiunii cele 7—8 cafenele de pe o parte şi alta a străzii principale.

În seara zilei de 16 ianuarie, pe la orele 19,00 trupele au primit ordinul de îmbarcare dar la scurt timp generalul maior Magdeburg, comandantul flotilei dunărene, a cerut încetarea acţiunii din cauza vântului prea puternic. Fluviul era agitat şi navigaţia de la Bolievcze (?) devenise imposibilă. După ce au străbătut doar 6—700 de metri caicele au tras la mal. Era deja cu o oră înainte de miezul nopţii. În ziua următoare Magdeburg a fost întrebat dacă poate veni cu navele sale şi el a aprobat. În consecinţă trupele au fost iarăşi pregătite. Au început marşul pe la orele 19,00 iar peste patru ore erau pe malul Savei. Ambarcaţiunile îi aşteptau în cea mai desăvârşită ordine. Totul părea să se desfăşoare după plan. Chiar şi oamenii din cetate raportaseră că turcii erau liniştiţi. Vremea continua însă să se împotrivească. Brusc s-a pornit vântul şi Magdeburg a declarat că trupele nu pot fi trecute decât cu un risc enorm. El unul ţine să atragă atenţia asupra acestui lucru pentru a nu fi învinuit apoi. Au avut loc discuţii aprinse dar până la urmă s-a ordonat încetarea. Chiar în ziua următoare o scrisoare a împăratului — care iniţial şi-a dat aprobarea dar rămăsese totuşi sceptic în privinţa şanselor de reuşită a planului — a pus capăt acestor tentative. El a cerut generalului Kinski să renunţe cu totul. Ordinul său a fost făcut cunoscut la 20 ianuarie 1788[12].

Războiuil însă deşi nedeclarat începuse. Începuse printr-un eşec!

---

[11] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 24.
[12] *Ibidem*, f. 25.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL III

DECLARAȚIA DE RĂZBOI

Abia la 9 februarie 1788 trimisul special a făcut declarația formală de război la Constantinopol. Comandanții corpurilor de armată au primit dispoziția de a proceda fiecare la fel cu acei comandanți turci care se aflau în fața lor.

Mareșalul Kinski primise instrucțiuni din timp pentru a fi pregătit să treacă la acțiuni de amploare îndată ce timpul o va permite. Totodată va lua toate măsurile pentru a interzice orice ofensivă otomană în teritoriul propriu. Anotimpul rece nu permitea desigur mari angajări, dimpotrivă el permitea luarea unor măsuri pregătitoare suplimentare. Totuși supravegherea reciprocă s-a intensificat.

În sudul Banatului se aflau acum concentrate două corpuri de armată. Primul avea comandamentul la Biserica Albă și în fruntea sa se aflau generalii Wenckheim și Lilien. Al doilea închidea culoarul Timiș-Cerna și centrul său se afla la Mehadia. Pe hârtie el număra 22 000 de oameni sub comanda feldmareșalului Wartensleben și era alcătuit din 12 batalioane provenite din diferite regimente: 2 batalioane Terzy cu 2 898 ostași, 2 batalioane Durlach cu 3 270 ostași, 1 batalion Belgjoso cu 1 330 ostași, 1 batalion Alvinczy cu 1 200 ostași, 1 batalion Esterhazy cu 1 341 ostași, 1 batalion de Wins cu 1 408 ostași, 2 batalioane germano-bănățene cu 3 422 ostași și 2 batalioane valaho-ilire cu 3 439 ostași. La aceste unități de infanterie se mai adăugau cele de cavalerie. Ele numărau 2 576 călăreți din care 1 348 dragoni würtemburghezi și 1 828 husari Graefen. Din batalioanele de infanterie aproape o treime erau bănățeni, 4 din 12!

Trebuie însă să precizăm că uneori aceste date nu corespondeau realității fiindcă în fiecare unitate erau și mulți inapți. De pildă numai batalioanele valaho-ilire aveau 236 astfel de ostași ce lipseau la apel. La ei se mai adăugau 268 aflați în diferite misiuni în alte părți. Oricum adunând efectivele tuturor unităților așa cum au fost ele cuprinse în documentul citat rezultă o cifră mult mai mică decât cea de 22 000 de oameni, respectiv 20 874.[1]

În primăvară sosiră la trupe arhiducele Francisc urmat peste numai două zile de chiar împăratul Iosif II. El va prelua în persoană comanda armatei. Feldmareșalul Lascy care fusese numit la comanda generală și-a expus în consiliile de război opiniile în legătură cu planurile de campanie. După el imperialii trebuiau să treacă imediat ce drumurile vor fi practicabile la ofensivă, să treacă Sava și, după primirea artileriei necesare, să înceapă campania cu asediul Belgradului. El a înaintat împăratului un document cu toate aceste propuneri unde considera că data

[1] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 25.

https://biblioteca-digitala.ro

optimă pentru declanşarea operaţiunilor este 26 mai 1788. Aceasta ar fi fost, în viziunea sa, prima zi de asediu al Belgradului. Până atunci însă lucrurile au avut ritmul lor. Astfel în 24 aprilie a fost obţinut primul succes notabil — ocuparea Sabaţului, o fortificaţie importantă în sistemul defensiv otoman. Deşi părea că este cel mai bun moment de începere al asediului, nehotărârea împăratului, l-a lăsat să treacă. Iosif era îngrijorat de ezitările ruşilor pe frontul din Moldova. Aceştia retraseră câteva batalioane care până atunci luptaseră alături de trupele prinţului Coburg. Planul lui Lascy a fost de fapt anulat şi dealtfel evenimentele ulterioare aveau să arate că el cuprindea slăbiciuni mari, chiar periculoase.[2] În orice caz din primăvară, caracterul ofensiv cu care începuse campania a fost abandonat în favoarea unuia defensiv. Până la începutul verii nimic important nu se întâmplase. În Banat cel puţin era pace. Cu excepţia concentrărilor de trupe aproape nimic nu amintea de război. Era însă o linişte înşelătoare. Starea de război fusese declarată dar operaţiuni semnificative nu s-au petrecut.

Totul a început în 15 ianuarie când statul major al feldmareşalului Wartensleben a sosit, pe drumuri nămeţite, la Mehadia venind de la Vârşeţ.[3] Până atunci comanda în zonă o avusese generalul maior Papilla. Curând după aceasta au început să sosească trupele. Primii au venit cei din al 3-lea batalion De Vins şi apoi, una după alta, companiile grănicerilor valaho-ilir care aduceau şi câteva tunuri.[4] Au fost încartiruite în satele din jur. Îndată au început pregătirile de război. La 1 februarie a fost emisă proclamaţia privind punerea armatei în stare de alarmă şi, din acel moment, trecerea la aprovizionarea şi retribuţia militarilor, potrivit normelor valabile în timp de război. Fortificarea poziţiilor din defileul îngust de la Mehadia începuse de mai multă vreme sub conducerea unor comandanţi ai regimentului românesc dar acum întreaga activitate se amplifică. Zona devine terenul unei activităţi militare extrem de febrile. Peste tot se săpau şanţuri se amenajau poziţii de tragere pentru tunuri, se construiau redute şi se alcătuiau linii de obstacole din lemn şi chiar metalice. Se ţinea cont, desigur, de configuraţia terenului şi de cea a căilor de acces. Trecătoarea care trebuia amenajată de apărare avea atât avantaje cât şi dezavantaje. Pe de o parte ea se preta la defensivă. Apărarea se putea organiza eşalonat în adâncime, cerea un front îngust orientat într-o direcţie previzibilă pentru lovitura duşmanului. Versanţii înalţi ai munţilor din jur asigurau flancurile ceea ce era mai greu de găsit în alt loc. Pe de altă parte concentrarea unei armate într-un spaţiu îngust, cu un singur drum pentru retragere era o dificultate de neignorat din punct de vedere militar, un dezavantaj evident.

Pentru a contracara dificultăţile şi a spori avantajele s-a procedat la construirea unui complicat dispozitiv. Timpul de până la declaraţia de război şi cel de până la declanşarea operaţiunilor propriu-zise, a fost folosit din plin. La terminarea acestor lucrări se conturase un dispozitiv închegat, coerent întocmit după principiul apărării în adâncime cu poziţii întărite prin lucrări genistice de unde se putea lovi în direcţia căilor de acces în defileu şi care se puteau sprijini reciproc. Era însă cam complicat şi presupunea corelarea perfectă a unităţilor care în condiţiile

[2] *Ibidem*, f. 26.

[3] N. Stoica de Haţeg, *Cronica*..., p. 232.

[4] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

luptei trebuiau să se retragă şi să ocupe, acoperindu-se una pe cealaltă, poziţii dinainte stabilite. În practică acest lucru nu se va dovedi posibil.

Pentru a supraveghea şi la nevoie a lovi, în Valea Cernii, drumurile şi podurile peste râu folosite de turci în războiul precedent, a fost construită o redută pe o înălţime din afara Mehadiei, spre Pecinişca. Ea ar fi închis calea unui corp care ar fi intenţionat o învăluire pe flanc astfel încât să iasă dincolo de cetatea medievală a Mehadiei. Tot în aripa stângă, pe aceiaşi direcţie a satului Pecinişca, pe o înălţime unde mai înainte existase un bloc-hauz, s-a mai construit o redută, ceva mai aproape de Mehadia. Acolo s-a instalat şi un tun care putea lovi dealul de vis a vis, Stogir, pe unde era de aşteptat ca turcii să încerce infiltrări.

La dreapta drumului spre Orşova, pe o înălţime mai jos de Cracu Visochii, a fost instalată artilerie care putea să lovească atât înainte cât şi dealurile din jur. Valea principală, de la căderea de apă până la Cerna, a fost închisă cu şanţuri şi palisade.

Cu un şanţ lat şi adânc a fost tăiat un obstacol peste dealul Cracu Visochii pentru ca turcii să nu poată ameninţa de pe coama lui flancul drept al armatei. Se bloca sau cel puţin se îngreuia trecerea inamicului peste coama dealului spre coama prelungă a dealului Zeleneţ destul de lină pentru un marş până la Mehadia.

Când a sosit Wartensleben o bună parte din aceste lucrări fuseseră făcute dar el le-a găsit insuficiente şi a ordonat altele. Totodată s-au organizat posturi noi. Astfel pe Zeleneţ acolo unde se încrucişau poteci din toate direcţiile a fost fixat un post intermediar. Un altul a fost instalat în aripa stângă, între Mehadia şi Băile Herculane, mai precis Băile Franciscă din această localitate. Asta în eventualitatea că turcii, ocolind şanţurile, ar încerca să urce pe dealul Plai.

Câte un batalion cu 4 tunuri a fost postat într-o poziţie de rezervă. Unul era pe dealul Prăvălet, dincolo de Mehedia, în direcţia Caransebeşului. El putea deschide focul, dacă situaţia ar fi impus-o asupra văii şi, alături de subunităţi dispuse în cimitirul localităţii ar fi putut realiza o acoperire destul de bună pasajului de la Mehadia. Celălalt batalion, cu tunurile sale, se afla pe dealul Strâşiţa, înspre Iablaniţa tot dincolo de Mehadia. Era protejat de întărituri făcute din căruţe legate cu lanţuri.

Pe potecile care duceau la Culmea Înaltă şi la Culmea de Piatră venind dinspre Topleţ şi Bârza, un drum care până la Mehadia durează cam o zi, au fost postate grupe de câte 12—15 puşcaşi de elită. Între posturile din munte au fost detaşaţi şi câte 2 călăreţi pentru serviciul de curieri.[5]

Acestui corp de armată îi revenea şi misiunea de a împiedica mişcarea navelor turceşti pe Dunăre. Punctul cel mai avantajos pentru acest lucru a fost găsit la Peştera Veterani. Se numea astfel pe hărţile militare austriece în amintirea generalului imperial care o ocupase în acelaşi scop în 1692. Atunci poziţia se dovedise foarte potrivită scopului. Ocuparea şi fortificarea acestui punct a început încă din iarnă. La începutul lunii februarie căpitanul Maovăţ din regimentul valaho-ilir a fost numit în fruntea unui detaşament de 450 de oameni din aceiaşi unitate românească care trebuia să amenajeze peştera. El avea autoritate asupra unei zone întinse din Clisura Dunării. Vremea rea şi drumurile grele au fă-

[5] C. Schwab, *Al doilea război*...., f. 26—27.

https://biblioteca-digitala.ro

cut foarte dificilă această misiune. Atât efectivele cât şi materialele necesare au trebuit transportate pe apă. Lucrările au început totuşi. Munceau soldaţii dar mai ales locuitorii din satele de pe Dunăre şi din Valea Almăjului. Erau plătiţi cu câte 15 crăiţari pe zi. Soldaţii primeau şi ei, pe lângă soldă, încă 7 crăiţari pe zi. Fortificaţiile începeau să prindă contur ca şi întregul dispozitiv conceput de locotenentul major inginer Franck. S-au făcut magazii de muniţii, dormitoare şi bucătării şi chiar un cuptor de copt pâine care însă, până la urmă, se va dovedi inutilizabil datorită imposibilităţii de evacuare a fumului. În faţa peşterii, spre mal, s-au construit fortificaţii pentru amplasarea unor tunuri iar spre apa pârâului Ponicova o cazemată pentru două companii de infanterie. Pe culmea de deasupra peşterii s-a făcut o redută cu şanţ şi palisadă care să poată adăposti un întreg batalion. Tot timpul lucrărilor cei doi ofiţeri cărora li s-a alăturat în curând locotenentul Stanoilovici, au locuit pe o navă capturată de la turci chiar în ziua declaraţiei de război.[6]

Acest episod, al declaraţiei de război, a fost menţionat atât de Nicolae Stoica de Haţeg cât şi de căpitanul Carol Schwab.

Încă în data de 6 februarie Wartensleben a însărcinat pe generalul maior Papilla ca pe 9 ale lunii să înmâneze paşei din Orşova Veche declaraţia de război şi imediat să ocupe localitatea. Devenise limpede că războiul era un fapt împlinit şi lumea se întreba doar când se va produce actul formal de recunoaştere.

În staţia de frontieră Jupalnic, locotenentul Balog primise ordinul să spioneze garnizoana din Orşova Veche. El mergea zilnic acolo, îşi făcuse prieteni printre turci: *„Un laitnant al nostru, Balog, în staţie la Jupanec, având poruncă, el în toate zilele în Orşova, cu rumânii, mai mult cu turcii, şi în cafenea cu turcii şedea, bea, minţea pre ei una, alta, întreba şi scria toate"*.[7] Dar generalul Papilla avea şi alte surse mult mai bine plasate. Între acestea cea mai de preţ era ispravnicul de Cerneţ Mihai Stuca care adeseori prin scrisori sau prin curieri speciali comunica mişcarea trupelor şi efectivele otomane aflate în Oltenia dar mai ales între Ostrov şi Orşova.[8] Aşadar în ziua în care urma să fie declarat războiul imperialii cunoşteau perfect situaţia din zonă, în mod special din Orşova Veche.

La întâiul cântat al cocoşilor companiile au primit ordinul de marş. La orele 9,00 trupele trebuiau să se concentreze la Jupalnic. Ostaşii de la postul Ogradena trebuiau să vină, pe lângă Dunăre, direct spre Orşova. Compania Plavişeviţei a fost trecută, din acest moment, sub comanda căpitanului Maovaţ. La orele 2,00 noaptea Papilla însoţit şi de generalul Palavicini şi-au pornit detaşamentul pe un drum greu, plin de troiene. Infanteria era urmată de câteva tunuri şi un mic grup de husari. Deplasarea s-a făcut în linişte potrivit unui ordin strict. Totul fusese prevăzut pentru a putea surprinde. Declaraţia, textul scris al ei a fost încredinţată locotenentului major Adam Keller căruia i se ataşase şi traducătorul verificat Antoine Gaigovici. Până şi tobosarului care îi însoţea i s-a cerut să repete semnalul pentru a fi siguri că îl ştie aşa cum prevedea regulamentul militar în astfel de situaţii.[9] Ei mergeau primii. La intrarea

[6] *Ibidem*, f. 27—28.

[7] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 231.

[8] *Ibidem*.

[9] *Ibidem*, p. 232.

https://biblioteca-digitala.ro

ostaşilor în Orşova nimeni nu a părut să se alarmeze aşa că trupele au putut să se împrăştie pe străzi ocupându-le fără probleme. Ca de obicei aglomeraţia mare era la cafenele. Acolo se aflau cei mai mulţi turci cu rosturi ostăşeşti. Erau de cu noapte, înarmaţi cu toţii, după obiceiul lor. Răpăitul tobei i-a făcut să se grăbească afară unde au fost întâmpinaţi de tiraliori cu puştile întinse şi siliţi să asculte citirea declaraţiei. Generalul Papilla a cerut să li se citească varianta scrisă pentru mahomedani dar ei au cerut să li se citească cea pregătită pentru locuitorii Ţării Româneşti. După aceasta au fost siliţi să depună armele şi să plece, ei şi familiile lor, spre Ada-Kaleh. Li s-au pus la dispoziţie câteva bărci. Au plecat însoţiţi de locotenentul Major Keller care avea ordinul să predea o declaraţie paşei de pe insulă.[10] Acum războiul era un fapt recunoscut deschis.

[10] C. Schwab. *Al doilea război* ..., f. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL IV

HĂRŢUIELI ŞI AFACERI DE SPIONAJ

S-a instalat o perioadă de linişte, o linişte aparentă însă. Deşi marile armate rămâneau în cantonamentele de iarnă pe linia Dunării începuseră obişnuitele hărţuieli de avanposturi. Mici detaşamente treceau fluviul pentru a nelinişti dar şi pentru a sonda tăria inamicului, atenţia sa. Erau alcătuite din oameni ai locului obişnuiţi cu viaţa de frontieră cunoscându-i obiceiurile, întotdeauna gata pentru incursiuni aducătoare de pradă şi recompense.

În noaptea de 8/9 februarie sublocotenentul Branovaţchi din regimentul valaho-ilir cu o formaţiune de 100 de ostaşi şi 50 de grăniceri din trupele de voluntari, ultimii din circumscripţia regimentului germano-banatic, a trecut cu iuţeală şi pe neobservate Dunărea în dreptul Semendriei. Cu toate că navele de acolo erau prinse de gheţuri iar turcii s-au alarmat, detaşamentul de comando a reuşit să le rupă de ţărm. Din cauza vântului potrivnic însă nu s-a putut îndepărta. În această situaţie au incendiat sau scufundat vreo 42 de ambarcaţiuni mari şi mici, întreaga flotilă din port, după care s-au întors pe malul celălalt. Au fost primiţi cu urale. Efectul psihologic a fost imens. Sublocotenentul a raportat generalului Benjovschi succesul, acesta l-a lăudat şi l-a recomandat spre recompensă comandantului corpului de armată, feldmareşalul Wartensleben. El a hotărât ca Branovaţchi să fie înaintat la gradul următor în mod excepţional, lucru destul de rar, deşi nu imposibil, în armata austriacă. Ceremonia de avansare s-a organizat peste câteva săptămâni. Trebuie totuşi să remarcăm şi faptul că în ciocnirea de la Semendria un fruntaş şi doi soldaţi de rând au fost răniţi dar nu au fost nici morţi nici dispăruţi sau prizonieri.[1]

Nu a fost singura acţiune de acest fel. Treceri peste fluviu, distrugeri şi capturi de nave s-au petrecut pe mai toată lungimea bănăţeană a Clisurii. Chiar în noaptea în care acţionase detaşamentul lui Branovaţchi un altul, comandat de căpitanul Gabrielli secondat de locotenenţii Stanoilovici şi Tomici, alcătuit din 300 de puşcaşi de elită ai regimentului românesc, au capturat un număr mare de ambarcaţiuni pe care au reuşit să le şi aducă pe ţărmul lor. Incursiunea s-a petrecut undeva între Grădişte şi Golubaţ unde se afla ancorat lângă ţărm un mare convoi otoman[2].

Tot aşa, compania a 2-a din regimentul valaho-ilir a făcut o captură importantă de ambarcaţiuni turceşti între Orşova Veche şi Ieşelniţa[3].

---

[1] C. Schwab, *Al doilea război*..., f. 28.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu știm dacă și ce răsplată au primit pentru îndrăzneala lor. De obicei faptele celor aflați mai departe de marii comandanți sunt trecute cu vederea.

O ciocnire de mult mai mare amploare s-a petrecut în iarnă la Poreci una din insulele Dunării. O formațiune destul de puternică și extrem de îndrăzneață a fost constituită din trupe exersate și verificate. A fost pusă sub comanda căpitanilor Maovaț și Schmidt ambii din regimentul valaho-ilir, ca și ostașii. Detașamentul a izbutit să se apropie pe nesimțite și să debarce prin surprindere și fără mari probleme. Misiunea lor era să pună stăpânire pe insulă și mai ales pe localitatea Poreci care, în circumstanțele create de război, devenise un important punct de tranzit al convoaielor ce veneau sau se duceau spre Vidin. Portul era tixit. S-a încins o luptă scurtă dar violentă și localitatea a fost luată. Grănicerii români au pus mâna pe o pradă bogată: 218 ambarcațiuni de toate formele și mărimile tixite cu provizii și echipament destinat trupelor otomane. Tone de porumb, grâu și făină. Alte 34 de nave au fost scufundate pe malul inamic. A doua zi detașamentul a revenit pe pozițiile de plecare. După obicei prada a fost vândută la licitație și o parte din câștig împărțită luptătorilor. Raportul lui Moavăț către comandantul corpului de armată ține să remarce comportamentul vitejesc și disciplinat al soldaților români pe întreaga durată a incursiunii de la Poreci[4].

Obiceiul de a lua pradă de război era bine înrădăcinat pe cuprinsul întregului continent și definitiv el nu a putut fi stârpit. Comandanții imperiali indispuși ei înșiși adeseori de dispozițiile severe referitoare la acest obicei mai închideau ochii. Într-un document militar din perioada hărțuielilor din iarnă se precizează că împăratul nu avea de ce să fie neliniștit fiindcă ordinele sale în privința interdicției vechiului obicei sunt foarte atent respectate. Nici chiar generalul Papilla n-a îndrăznit să-și însușească *„un minunat armăsar lăsat în urmă de pașa din Orșova plecat tocmai acum"*[5]. Observația aceasta îi dă de gândit lui Carol Schwab, monograful regimentului valaho-ilir, și pe drept cuvânt se întreabă dacă acest fapt al generalului a fost atât de semnificativ încât să merite o evidențiere și o laudă, nu sesizează cumva o excepție, acea excepție care întărește regula?

Întreaga iarnă sunt semnalate în diferite locuri alarmări și hărțuieli. Un punct fierbinte era la podul de peste râul Bahna din zona Orșovei unde turcii aveau un post destul de important într-o mică întăritură amenajată chiar în jurul clădirii Oficiului podului. Zilnic erau atacați dinspre pozițiile grănicerilor cu focuri de armă și chiar cu câte o lovitură de tun. Pe la sfârșitul lui februarie au decis să se pună la adăpost părăsind reduta și retrăgându-se în cetatea de pe insulă[6].

La 10 martie este consemnat și un atac osman. Două nave mari au adus un detașament de vreo 400 de oameni dinspre Orșova Nouă respectiv de Ada-Kaleh. Avanpostul aflat în locul lugubru al Spânzurătorii de la Fântâna Zadrii a fost asaltat. I-au sărit imediat în ajutor tiraliorii germano-bănățeni, sub comanda unui fruntaș, care se aflau la Tufari. Cele două trupe deși puțin numeroase au reușit să țină la distanță dușmanul cu focuri de armă până ce a sosit o companie a grăni-

[4] *Ibidem*, f. 29.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

cerilor români comandată de locotenentul Boşneac. Aceasta a întors soarta luptei. Turcii au început să se retragă urmăriţi îndeaproape. Au pierdut cel puţin patru oameni ucişi şi 40—50 răniţi pe care, potrivit obiceiului lor respectat oricât de grele ar fi fost împrejurările, i-au dus cu ei în cetate. Românii au avut 4 răniţi[7].

Între timp chiar şi în condiţiile mai grele ale începutului de război, viaţa îşi urma cursul. Au loc tot felul de inspectări ale trupelor. Papilla împreună cu o comisie a făcut o verificare a stării unităţilor din mai multe localităţi în ceea ce priveşte echipamentul şi pregătirea de luptă. Cu acest prilej s-a organizat ceremonia depunerii jurământului. Aprovizionarea se făcea cu multe greutăţi din pricina căderilor de zăpadă şi a drumurilor grele. Hrana şi băutura începuseră să lipsească şi să le crească preţul. Întregul post au dus-o mai mult cu napi, fasole, mazăre şi usturoi. Chiar dacă din când în când la Orşova se mai sacrifica câte o vită carnea devenise peste măsură de scumpă. La un moment dat venise slobozenie de la Mitropolitul Moise Putnic apoi şi de la episcopul Iosif Ionovici Sacabent, cum se obişnuia în timpuri de război, să se mănânce şi carne dar a rămas un act formal căci oricum nu se găsea. Totuşi chiar dacă hrana era slabă frigul iernii a ţinut la distanţă epidemiile atât de obişnuite taberelor militare. Era în schimb foarte incomod pentru oameni. Lemnele lipseau destul de mult din aceiaşi pricină a transportului şi atunci s-a ars tot ceea ce putea arde şi se găsea la îndemână chiar şi acoperişul şi căpriorii vechii mânăstiri franciscane abandonată în 1739, pustie acum, dar pe care turcii o lăsaseră în pace. În schimb oastea imperială a distrus-o. La fel s-au petrecut lucrurile cu cele două geamii. Au fost puse pe foc bucată cu bucată de ostaşii unui batalion de infanterie De Vins. În două săptămâni lăcaşurile de închinăciune din Orşova fie ele creştine sau musulmane au fost făcute cenuşă în focurile soldăţeşti. Abia cu desprimăvărarea şi cu sosirea grosului trupelor situaţia s-a mai îmbunătăţit. Au fost aduşi şi boi îngrăşaţi anume pentru hrana armatei.[8]

Poziţiile dunărene inclusiv cea de la Orşova socotită de altfel ca foarte importantă pentru dispozitivul întregului front au fost inspectate chiar de către împărat. A fost un bun prilej pentru Nicolae Stoica de Haţeg să-şi arate ştiinţa în limba germană şi pentru felcerul Rici să capete un cal atât de necesar funcţiei sale! Trece apoi şi pe la peştera Veterani unde peste doar câteva zile va sosi şi prinţul Francisc[9].

Cu cât se desprimăvăra cu atât la Orşova şi în general în Clisură pregătirile militare se accelerează. Activitatea de cercetare este în creştere evidentă de ambele părţi. La 21 martie Maovaţ trece Dunărea pentru a-şi aduce lemne de construcţie a palisadelor de pe celălalt mal. Acolo se zăreau trunchiuri potrivite în timp ce pe malul controlat de imperiali lipseau. Un caporal şi 15 trăgători de elită toţi din regimentul românesc au trecut fluviul dar nici n-au ajuns bine că au şi fost atacaţi de un grup de vreo 50 de turci. Căzuseră într-o ambuscadă dar n-au ezitat să se organizeze în apărare deschizând un foc bine ţintit. Turcii trăgeau şi ei cu puştile lor lungi şi de la prima salvă patru oameni din grupul tăietorilor pe care îl protejau grănicerii, au fost ucişi. Unul era din Svinița, unul din Gârbovăţ şi doi din Şopot. Obser-

[7] *Ibidem.*

[8] N. Stoica de Haţeg, *Cronica...*, p. 233.

[9] *Ibidem*, p. 234.

https://biblioteca-digitala.ro

vând cele ce se petreceau dincolo, Maovaț a trimis imediat întăriri. O subunitate comandată de locotenentul Mihailovici s-a grăbit să intervină. Reduta din partea de jos, dinspre malul Dunării, a deschis foc cu tunurile pentru a frânge asaltul turcilor. Auzind zgomotul luptei un căpitan aflat cu o formațiune a regimentului românesc la Dubova și temându-se de o diversiune făcută cu un detașament debarcat profitându-se de concentrarea tuturor în alt loc, a ordonat ca 100 de oameni din prima companie, sub locotenentul Novacovici, să ocupe așa numitul Drum al Ciobanilor care ducea în spatele peșterii acolo unde fortificațiile nu erau încă terminate. N-a fost însă vorba de așa ceva și curând cei de pe malul opus s-au întors aducând cu ei și câteva puști turcești sfărâmate ca semn al eficienței artileriei de la Veterani. Se spune că printre turci Moavăț ar fi observat și câțiva români probabil ghizi, credea el, ceea ce-l face să dispună fixarea unui post permanent pe Drumul Ciobanilor destul de puternic, cam de 50 de oameni[10]. Cât despre faptul că ar fi fost văzuți români, este un fapt improbabil la acea distanță și apoi de ce ar fi fost nevoie de ghizi pe malul turcesc? Pe celălalt mal populația era ostilă turcilor iar grănicerii se dovediseră deja, și războiul o va confirma încă odată, fideli. Mai ales în acest ținut unde întreaga populație fusese militarizată și toți aveau membrii ai familiei în unitățile dislocate pe Dunăre, recrutarea de ghizi era extrem de dificilă dacă nu imposibilă.

Chiar dacă până acum nu se pot invoca mari acțiuni militare, operațiuni de amploare, se pot constata substanțiale eforturi în direcția obținerii de informații. Atât prin cercetarea făcută cu mici detașamente debarcate într-o parte sau alta cât și prin iscoade cu misiuni speciale. În întreaga regiune atât imperialii cât și turcii dispuneau de adevărate rețele de spionaj. Cel puțin în tabăra austriacă existau chiar mai multe centrale. Una era cea a generalului Papilla. El dobândise, după spusele lui Nicolae Stoica de Hațeg, o mare popularitate între localnici și se bucura de mult respect. Asupra puterii și mișcărilor inamicului relații foarte importante trimiteau niște negustori din Orșova Veche. Ei l-au informat pe Papilla, prin medicul Meyer de la carantina din Jupalnic că două detașamente de vreo 500 de oameni fiecare se îndreptau spre Orșova Veche venind dinspre Vidin și Novi Pazar, ceea ce însemnă că probabil va urma un atac asupra localității. În consecință Papilla a plecat de la Mehadia la Orșova cu ultimele companii ale batalionului 2 valaho-ilir, 1 batalion De Wins, 1 batalion Reiski, o companie din regimentul germano-banatic, un divizion din corpul de voluntari ai maiorului Gheorghe Duca — români bănățeni dar și mehedinteni, 1 divizion de dragoni și câteva tunuri. Aceste trupe aveau misiunea de a respinge orice tentativă de pătrundere spre Mehadia sau, în cazul unor forțe copleșitoare, să le rețină și să le producă pierderi cât mai mari. Au fost instalate în apărare la Cladova și în Valea Jupalnicului[11].

Pe măsură ce primăvara topea zăpezile și gheața fluviului, deschizându-se drumurile, tensiunea creștea. Turcii trimiteau și ei patrule puternice și chiar detașamente ce numărau sute de oameni. Atacau acum nu doar micile posturi ci și pe cele aflate la adăpostul unor fortificații sau poziții întărite. În ciuda acestor înăspriri armatele con-

[10] C. Schwab, *Al doilea război*..., f. 29—30.

[11] *Ibidem*, f. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

tinuau să rămână în expectativă fără să se angajeze în acțiuni importante sub aspect strategic.

În tabăra austriacă se făcea simțită tot mai mult, cu consecințe tot mai mari, dezbinarea între comandanți, mai ales între generalul Papilla și comandantul corpului de armată feldmareșalul Wartensleben. Primul era familiarizat cu locurile și oamenii, cunoștea obiceiurile frontierei, avea oameni bine plasați și eficienți care îi raportau modificările dispozitivului turcesc. Sfaturile sale, o spune de câteva ori Nicolae Stoica, erau sistematic neglijate. Aceasta ar fi după cronicarul bănățean chiar pricina înfrângerilor din vară. Se pare că Nicolae Stoica de Hațeg, apropiat al generalului, s-a implicat personal în constituirea rețelei de spionaj austriacă. La un moment dat Papilla îi cere să găsească un om capabil să se strecoare la inamic și să cerceteze dispozitivul său dar mai ales cele ce se petreceau la Vidin unde funcționa una dintre marile baze ale armatei otomane. A nimerit bine pentru că omul era gata pregătit — jupânul Gheorghe Trăncănel aciuit la Orșova isteț și poliglot, îndrăzneț și doritor de bani: *„Într-o zi, fiind eu cu gheneralu Papilla, între altele zisă să afle un credincios la Vidin a-l trimite, să vază ce-i și cum. Eu zișî: „În casă turcească, unde șed eu, sus iaste un negustorași român, turc, grec, Gheorghe Trăncănel; ține jos dugheană, doarme la mine în ceardac, bun!“ Carele 300 florinți ceru și-i deăte, însă de la cutare știut negustoriu în scris să-i aducă. Și dându-i o țedulice mică, Maovăț să-l petreacă noaptea preste Dunăre. Carele la Dii (Vidin) în pace viind, adusă că Avdi pașa cu vreo 60 000 de la Niș, ce era pentru Belgrad, aci în Vidin au venit spre vine încoacea. Papila îndată comandirerului scrisă“*.[12] Wartensleben însă încrezându-se în propriul său agent, un anume Leonda, de fapt spion dublu, nu dă crezare avertismentelor. Lui i se spusese că acel corp turcesc abia dacă numără vreo 10.000 de oameni.

Totuși informații privind concentrările de la Dunărea bănățeană și un iminent atac ce se va produce spre Banat prin Orșova încep să sosească și din alte părți, de la Cerneți de pildă. Acolo ispravnicul Stucă — omul lui Papilla — aflase că otomanii plănuiau o ofensivă cu forțe mari asupra Banatului. Asupra lui Wartensleben însă nici spusele sale nu avură vreun efect.

Desigur, lucrările de fortificare și amenajare a pozițiilor au continuat, căutându-se cele mai potrivite soluții pentru apărare. S-au făcut incursiuni în zonele învecinate armatei pentru a putea aduna cât mai multe date despre inamic, mai toate din dispoziția lui Papilla. Nu odată însă în ordinele date de general intervenea, schimbându-le uneori, uneori doar „îmbunătățindu-le“, comandantul armatei bănățene, feldmareșalul Wartensleben.

După ocuparea Orșovei Vechi era evident că întăriturile trebuiau nu doar îmbunătățite ci efectiv refăcute, ceea ce Papilla a și început să facă. Nimic nu i se părea prea mult, nimic nu era suficient. La un moment dat el a venit și cu ideea de a fortifica și vechea mănăstire catolică în altarul căreia crescuse, sălbatic, un cireș de toată frumusețea. Totuși la observațiile căpitanului inginer d'Alia și a unui locotenent major de artilerie specialiști în materie care au arătat că nu este o clădire proprie organizării unei poziții întărite, a cedat. A izbutit însă să con-

[12] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 236.

https://biblioteca-digitala.ro

struiască un dispozitiv defensiv alcătuit din mai multe puncte având relații între ele și posibilități de sprijin reciproc:[13]

1. Pe drumul care ducea de la Orșova la Tufari a fost construită o redută înzestrată cu 7 tunuri care puteau lovi atât localitatea cât și drumul de dincolo de Cerna și întreaga câmpie dintre Tufari și Jupalnic inclusiv deci carantina de lângă localitate.

2. O baterie de 4 tunuri a fost amplasată în dreptul careului de la carantină. Două din ele erau orientate spre dreapta și două spre stânga pentru a lovi, în caz de nevoie, spre Cerna.

3. O baterie tot de 4 tunuri se afla la Orșova Veche unde cantona un batalion de Vins, infanteriști, și trăgătorii de elită ai regimentului românesc de grăniceri bănățeni. Pentru a se putea executa foc nestânjenit, avanposturile ce alcătuiau un șir avansat, au fost retrase până la linia de apărare.

4. Un divizion de infanterie și tiraliori din regimentul românesc se instalaseră în apărare lateral de șoseaua principală între Orșova și Jupalnic.

5. În cazul atacului turcesc pornit cu forțele principale, două companii din cele aflate în dispozitivul prezentat mai sus și subunitățile românești, un divizion de infanterie de Vins, trebuiau să ocupe o poziție amenajată dinainte de-a lungul vechiului apeduct construit în 1739—1740 exact în dreptul satului Tufari extinzându-și unul din flancuri spre Jupalnic.

6. După Jupalnic, cam la 600 de pași dincolo de podul de la Tufari se aflau două divizioane ale batalionului 3 de Vins și al 3-lea divizion valaho-ilir.

7. Așezat între Tufari și Coramnic lateral de șoseaua ce ducea la Mehadia fusese postat regimentul Reisky.

8. Voluntarii maiorului Duca, mai toți români, inclusiv mehedinteni, și-au construit o poziție ușor fortificată între Jupalnic și Tufari. Aveau tăria a două companii de infanterie.

9. Încălecând șoseaua Orșova—Mehadia aproape de Tufari se aflau două divizioane de cavalerie, unul de husari și unul de dragoni.

10. Într-o poziție înaintată alături de bateria de la carantină ocupase poziție un întreg batalion din regimentul de grăniceri români. Acesta a trimis un divizion spre Tufari pentru a putea, la nevoie, să intervină în sprijinul avanposturilor. Aceasta, desigur, în cazul unui atac de diversiune sau cercetare nu a asaltului general când linia avanposturilor urma să se replieze fără a se angaja.

11. O baterie de 4 tunuri fusese amplasată în viile satului Coramnic pe o înălțime pe unde trecea drumul spre Jupalnic. Misiunea ei era să sprijine, acoperind o eventuală retragere și de a împiedica vrăjmașul să pătrundă în defileu odată cu unitățile urmărite.

12. Pe muntele Alion a fost postată o companie întărită cu 30 de pușcași de elită având misiunea de observare. Era, de fapt, un avanpost. Cu timpul, dar fără a-i schimba tăria, s-au perindat pe acolo trupe din diferite unități. Acest detașament a organizat un post permanent lângă Fântâna Zadrii pentru supravegherea cetății Orșova Nouă. Era de numai 4 oameni, într-o poziție întărită însă și schimbați zilnic. În caz de atac asupra lor puteau conta pe sprijin rapid din partea celor de pe Alion.

---

[13] C. Schwab. *Al doilea război* ..., f. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

13. Pe Valea Bahna, spre Mehedinți, patrulau oamenii harambașei Constantin Olteanu controlând zona dintre Orșova și Cerneț. Uneori făceau chiar mai lungi incursiuni în Oltenia. Numărau cam 30 de luptători, nu erau deci mulți, dar cunoșteau bine locurile, loveau pe neașteptate specializându-se în organizarea de ambuscade.

14. În poziție înaintată, de observare, acționa detașamentul mobil al căpitanului Jivanovici alcătuit dintr-o companie din regimentul de grăniceri români.

Așadar subunitățile acestei unități bănățene, numită oficial valaho-iliră, erau, în acel moment, astfel împărțite pe poziții:

— un batalion la punctul de carantină de la Tufari. Avea un divizion detașat, cu schimbul, la Tufari.

— două companii cantonate lateral față de șoseaua Orșova—Jupalnic.

— o companie la Peștera Veterani.

— o companie în Almăj, la Moceriș.

Fără a se afla propriu-zis pe poziții dar cuprinse în formațiuni operative se mai aflau și alte subunități românești. Astfel două companii au fost trimise încă din luna aprilie în Oltenia sub comanda maiorului Österreicher. Ele au luat parte la ocuparea Cernețului și mai târziu a Băii de Aramă și a Tismanei. Acestei grupări i-au mai fost atașați 109 ostași grăniceri comandați de un locotenent major și un locotenent, ofițeri detașați de la caiachiștii de la Semlin. Ei vor fi eroii unei întâmplări puțin obișnuite în armata austriacă: protagoniștii a ceea ce poate fi numit începutul unei rebeliuni militare[14].

Împrăștiați prin diferite detașamente, în patrulări sau pe poziții, se mai aflau ostași sau formațiuni provenind din regimentul valaho-ilir.

Documentele sesizează acești ostași în diferite împrejurări, cele mai multe legate de luptele de hărțuială din primăvară. Erau oameni ai locului ceea ce îi făcea foarte eficienți și deci și foarte solicitați. Așa s-a întâmplat la 25 martie 1788. Atunci o patrulă a grănicerilor alcătuită din 9 soldați a fost trimisă într-o misiune de rutină, dincolo de linia avanposturilor. Brusc ea a fost atacată cu focuri de pușcă trase pe flancuri exact în momentul în care ajunsese pe înălțimea Drenec. Căzuse într-o ambuscadă organizată de un detașament osman foarte numeros — număra vreo 100 de oameni — care trăgea din poziții adăpostite între tufișuri. Nimeni n-a observat când și cum s-au strecurat până acolo. Era zona nimănui dar grănicerii o controlau totuși prin patrulări și observație. Se pare că au venit noaptea și au pândit trecerea patrulei. Din fericire, nerăbdători, au deschis focul câteva clipe mai de vreme, ceea ce a permis grănicerilor să se replieze fără a mai intra efectiv în capcana întinsă. Au deschis la rândul lor focul rănind mai mulți turci. Cei drept au pierdut și ei un ostaș ucis dar restul au scăpat teferi[15]. Astfel de scene se repetau în zeci de ipostaze și variante pe toată linia frontului unde armatele se aflau față în față. Deveniseră, în spațiul dintre armate mai ales, fapte cotidiene.

Curând iscoadele au adus vestea că turcii dau dovezi din ce în ce mai clare că pun la cale ofensiva. Existau indicii că se plănuia declanșarea atacului exact în ziua Paștelui ortodox din motive care nu mai necesită explicații. Până la urmă s-a dovedit însă a fi vorba doar de o

[14] *Ibidem*, f. 30—31.
[15] *Ibidem*, f. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

incursiune de tatonare făcută, este adevărat, cu un detaşament ce număra mulţi luptători. La un moment dat posturile au anunţat că o grupare de vreo 500 de turci a fost zărită ieşind din cetatea Orşova Nouă şi s-a dat alarma pe întreaga linie. Otomanii s-au îndreptat spre postul de pe muntele Alion dar s-au izbit de un obstacol neştiut, neprevăzut, avanpostul comandat de locotenentul major Keller cu un efectiv de 130 de ostaşi. Lupta s-a încins cu iuţeală şi grănicerii s-au bătut cu hotărâre. Prin salve dese şi bine ochite trase cu calm ei au frânt asaltul după care au izbutit să-i ţină la distanţă pe atacanţi. Timp de şase ore ei au respins mereu reluatele atacuri nemişcându-se de pe poziţii şi aşteptând încrezători să fie ajutaţi. Au căzut acolo 15 grăniceri şi mulţi răniţi dar în cele din urmă au izbutit să alunge un vrăjmaş şi el cu rândurile rărite.[16]

La 2 mai o subunitate a trecut pe celălalt mal. Se observase că localitatea Tekja era pustie, printre bordeiele sărăcăcioase şi cele câteva case mai răsărite nu părea să se mişte nimeni. Holdele crescuseră înalte şi frumoase începând să dea în pârg. Micul detaşament trecut dincolo tocmai misiunea să le incendieze o primise. Patruzeci de ostaşi conduşi de căpitanul Reinich şi locotenentul major Rodiţchi s-au strecurat peste Dunăre ajutaţi de 10 orşoveni şi au pus foc holdelor apoi au mai prins şi 14 cai şi înainte ca inamicul să se dezmeticească au şi revenit în poziţiile lor. Turcii au început să tragă cu tunurile cetăţii Orşova Nouă şi au ţinut focul până seara la apusul soarelui. Şi-au vărsat mânia dar fără să fi putut provoca o pagubă[17].

Zilele treceau fără să se întâmple totuşi ceva cu adevărat important iar animozităţile dintre Wartensleben şi Papilla se adânceau. Părerile sunt contradictorii, cum am şi arătat, în ceea ce priveşte vina unuia sau a celuilalt. Până la urmă cert este că din această cauză, în ciuda tuturor avertismentelor, surpriza atacului turcesc s-a produs totuşi cu efecte importante dar negative. Nicolae Stoica este de partea lui Papilla. Sesizează chiar la Wartensleben un comportament neomenos, mai ales în privinţa românilor. Îl învinuieşte pe comandantul armatei că nu ia în seamă părerile unuia mai vechi şi mai bun cunoscător al situaţiei, al frontierei şi locuitorilor ei, inclusiv al moravurilor şi obiceiurilor turceşti. Până şi în ultimul moment, spune preotul din Cornea, Wartensleben a fost incapabil să-şi depăşească antipatia pentru general şi să verifice măcar seriozitatea informaţiilor sale. În schimb Papilla a făcut tot ce-i stătea în putinţă. Până la urmă, cum se întâmplă de obicei însă tot el va fi cel pedepsit:

„Papilla, foarte supărat, în 29/18 iulie pre Trăncănel chiemă, la Cladova vrând a-l trimite. Carele îi spusă că au ajuns şi tot vin şi să teăme că piiare. Însă de-i dă casa în careă şedeăm, cu scrisoare, şi 150 florinţi bani gata, iară se va duce. Şi tot îi deăte. Şi în 4 zile viind, spusă cu cine au umblat, câte cuptoare nove de pitari coc, ce magazine de tain (pită, profont) gata să împarte la zi şi că-i seraschiru Avdi paşa cu alţi paşi aci şi încoacea vor să lovească, careă însuşi turcii au spus. Papila scrisă. Şi măcar că her Lionda au zis că bagu din Cladova 400 de capete în cetatea Ostrov ajutoriu trimite, proviant de cai le face, graf Vartensleben trimisă poruncă: de-ar fi să vină turcii şi vor atachirui pre Papila, el cu 100 companii din Jupanec la Maovăţ în Vateraniş-Hele

[16] *Ibidem.*
[17] *Ibidem*, f. 31.

https://biblioteca-digitala.ro

comandant să meargă iară oberșt Hiebel, cu batalionu valah-iliriș, cu șarfșiții și a Panciovii, cu artileria, muniția, husarii precum și obristlaitnantu Sent-Ivani cu batalionul De Vins, cu obșteru reghimenti Raischi și cu divizion Svalige-dragoner, cum să retiruiască către Mehadia porunci. Papila acea mare instrucție tuturor comandanților dând-o și so prescrisără. Graf Vartensleben împăratului cum rânduia înștiința, zicând că n-are frică. Iară Gheorghe Trăncănel în fața Papilii spusă că: „În câteva zile toți veți fi bătuți, să știi!" El scriia și să necăjia"[18].

Nicolae Stoica insistă mult asupra faptului că șefii militari, excepție făcând generalul Papilla, nu apreciau cum se cuvine informațiile puse la dispoziție de localnici. Nu doar Wartensleben, subliniază el, ci și alți comandanți austrieci. Chiar și când ele au fost practic de ultimă oră, înaintea invaziei, nu au fost luate în seamă.

„Și gheneralul Venchaim de la Mehadia în vizitație la noi veni carele suindu-să călare cu adiutantu și 1 husar în dealu Alion, în Drenec, sus la meteriz eși, unde sta căpitanu Jivanovici cu toată compania Teregovii. Gheneralu descălecând, prevăzând, vorbeau ce-i, cum. Aci la ei în fugă viind un român țăran, cu capul gol, asudat, zisă:

— M-au trimis ispravnicu Stucă din Cerneț să vă spun că vin turcii să fugiți! Gheneralu întrăbă:

în fugă viind un rumân țăran, cu capul gol, asudat, zisă:

— Ca frunza și iarba!

Gheneralu în hohot s-au râs. Rumânu către căpitanu zisă:

— Dar ce să râde jupânu hăla?

— De tine, că vreăi să ne sparii.

— Dacă nu creăde el, voi veți fi ca o găină fiartă naintea turcilor! Și sculându-să, cu căciula în mână, iar fuga în pădure. Gheneralu Vencaim, întorcând la Mehadia, n-au spus! Bagatel!"[19]

Autorul lucrării neterminate despre regimentul românesc, Carol Schwab, dimpotrivă, se străduiește să acrediteze faptul că cel dezinformat era Papilla. Se baza pe anumite documente spre deosebire de Stoica care știa totul prin observație și implicare directă, personală. Cine avea în fond dreptate este greu de spus astăzi. Oricum amândoi istoricii sunt unanimi în privința animozităților între Wartensleben și Papilla și a unei indecizii la nivelul comandamentului corpului bănățean.

„În același timp — scria Schwab — *această stare de nehotărâre, nedecisă, nu va mai dura mult. Știrile de la sfârșitul lui iulie, sosite la Wartensleben și care anunțau venirea a 15 000 de turci la Cerneț au fost prea puțin crezute de Papilla pentru că propriile lui iscoade în ultimul timp nu i-au spus nimic despre asta și nici o altă informație. Până și în ultimele momente s-a mai lăsat amăgit de iluziile într-o pace rapidă, iluzie care i-a fost întreținută probabil în mod intenționat prin zvonuri înșelătoare. Dovada, în acest sens, reiese dintr-o scrisoare a sa către Wartensleben din 1 august în care, printre altele, spune că marele vizir nu se va deplasa niciodată de la Sofia pentru că loviturile pe care le-au primit turcii de la ruși pe Marea Neagră îl fac pe sultanul din Constantinopol să tremure. Înainte de toate el trebuie acum să acopere Adrianopol pentru că rușii să nu-i cadă în spate. Afirma apoi că seraschierul din Vidin ar avea cu el cel mult 6 000 de oameni, că pe de o parte pentru a putea să-și hrănească trupele sale și pe de alta pentru a-l acoperi*

[18] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 236.
[19] *Ibidem*, p. 237.

https://biblioteca-digitala.ro

pe marele vizir de la Sofia nu se va mişca din poziţia de la Vidin. În sfârşit mai adaugă ca în mijlocul populaţiei circula zvonul despre o iminentă pace fiindcă turcii socotesc că este inutil să se mai bată pentru o ţară pe care oricum vor trebui s-o cedeze nemţilor"[20].

În ciuda acestor divergenţe totuşi continuă să se ia măsuri de apărare pe linia Dunării, este drept, după controverse şi destule schimbări de proiecte.

Una din problemele care frământau pe Wartensleben era aceea a posibilităţii ca poziţiile din Clisură să fie periclitate de atacuri date dinspre nord în ipoteza că turcii ar reuşi să ocupe Valea Almăjului. Trebuie luate măsuri de contracarare fără însă ca să rupă efective de la Mehadia. S-a hotărât să ocupe numeroasele poteci şi drumuri care veneau din Almăj peste munţi spre Clisură cu populaţia satelor grănicereşti din zonă. În luna mai astfel s-a reuşit constituirea mai multor poziţii, amenajarea şi ocuparea căilor de acces spre şi prin munţi:

1. Drumul de la Prigor până la punctul numit Cherbelo (?) şi de acolo la Topleţ, Jupalnic şi Ieşelniţa a fost controlat prin locuitorii satelor Putna şi Prigor.

2. Cele două drumuri care pleacă din Rudăria, unul peste Tâlva Crucii spre Dubova şi Ogradena şi un altul mai ocolitor dar care duce tot acolo şi o potecă directă până la Ieşelniţa au fost şi ele supravegheate cu oameni din Rudăria.

3. Cei din Bănia aveau responsabilitatea ţinerii sub strictă supraveghere a drumului de la Bănia peste Certeg la Borosan şi de aici la Ieşelniţa, Dubova, Ogradena, Tisoviţa, Plavişeviţa şi Sviniţa. Tot ei aveau în primire şi drumul spre Berzasca.

4. Drumul de la Şopot la Berzasca şi Dolnia Liubcova era controlat de către populaţia grănicerească a satelor Sopot şi Gârbovăţ.

5. Locuitorii din Dalboşeţ şi Moceriş observau drumurile spre Sicheviţa, Boşneac şi Moldova care pornesc de la Valea Buceaua şi se împarte în trei direcţii pe Cracul Almăj.[21]

Măsura se întemeia pe convingerea că populaţia cunoştea bine locurile putând să ţină sub observaţie o regiune întinsă şi foarte dificilă ca relief, împădurită şi stâncoasă în bună măsură. Se alcătuise astfel o linie specială de avanposturi care se puteau întreţine cu mijloace proprii. În iunie cei ce făceau acest serviciu au fost înarmaţi cu puşti şi câte 10 cartuşe de om. Desigur ei n-ar fi putut opune o rezistenţă serioasă dar puteau alarma şi, prin concentrare rapidă într-un punct, să stânjenească frânând înaintarea unei coloane. Pentru semnalizare au fost aduse de la Timişoara rachete cu artificii din care la regimentul românesc au fost primite 6 bucăţi. Ele au fost amplasate la Berzasca, Sviniţa, Plavişeviţa, Pojejena, Ogradena şi Topleţ[22].

Linia Dunării, cordonul dunărean, era ocupată parţial de trupe regulate şi parte cu miliţiile districtului regimentului, acestea din urmă având 2 divizioane, măsura 150 000 de paşi respectiv 12,5 mile germane. Pe această distanţă se aflau 51 de posturi cu un efectiv de 4 ofiţeri de stat major, 18 căpitani, 44 de ofiţeri de infanterie, 137 de subofiţeri şi 4 351 de ostaşi. În punctele mai importante au fost construite redute

[20] C. Schwab, *Al doilea război*..., f. 35.

[21] *Ibidem*, p. 31.

[22] *Ibidem*, f. 33.

https://biblioteca-digitala.ro

4 dintre ele, la malul fluviului, dotate cu tunuri: 11 piese de 3 pfunzi, 6 de 6 pfunzi, 8 de 12 pfunzi[23].

Spre sfârşitul lunii iunie dar mai ales în cursul lunii următoare situaţia s-a înăsprit vizibil. La 25 iunie generalul Papilla a ordonat incendierea aşa numitului Oficiu al Podului de pe pârâul Bahna. S-a folosit artileria locotenentului major Frischeisen şi locotenentului Ivoşici, un mic detaşament de tiraliori din regimentul românesc. Podul a început să ardă din şase locuri şi curând s-a prăbuşit. Turcii din Orşova Nouă s-au alarmat aşa de tare că au dezlănţuit o adevărată canonadă asupra Orşovei Vechi şi avanposturilor de la tunurile cele mai mari la puştile infanteriei. Nu au pricinuit însă pierderi în oameni şi nici distrugeri importante la fortificaţiile de apărare.[24]

În iulie iscoadele lui Wartensleben dar şi ale lui Papilla au semnalat mişcări turceşti semnificative. S-a aflat că la Cladova ar fi un detaşament de vreo 200 de oameni iar la Cerneţi cam 600 de oameni. La Vidin ar fi fost strânse materiale pentru un pod peste Dunăre. Se auzea că se plănueşte un atac în vremea Ramadanului pe la Orşova şi Jupalnic. La scurt timp au venit informaţii suplimentare: la podul de la Vidin nu s-a început încă lucrul dar în schimb se reparau şi se construiau cu febrilitate nave şi ambarcaţiuni mai mici. Era clar că turcii pregăteau traversarea fluviului deci ofensiva era aproape. Se aflase şi că beglerbegul înainta cu un mare număr de luptători — totuşi necunoscut — spre Vidin. Marele vizir se afla la Sofia, şi deşi Schwab arată că generalul Papilla era încredinţat că acolo avea să şi rămână, documentele îl arată totuşi îngrijorat şi-l ruga pe Wartensleben să-i întărească dispozitivul din Valea Jupalnicului dar mai ales poziţiile de la Orşova cu încă două baterii şi un tun greu, de 12 pfunzi. Aceasta l-ar face să nu se teamă prea mult de un asalt. El aflase că inamicul dispunea la Cerneţ, Cladova, şi Topleţ oricum de mai mult de 5.000 de oameni. Tot el raporta că în urma ordinelor primite de la împărat — probabil în timpul inspecţiei sesizată şi de Nicolae Stoica de Haţeg în cronică sa — a trimis deja un divizion de la regimentul românesc pentru acoperirea Almăjului şi un altul în sprijinul lui Maovăţ. Consideră însă că munţii întinşi şi dificili nu pot fi ocupaţi în mod eficient doar cu un divizion aşa încât cerea cu acel prilej dreptul de a folosi întreg efectivul rămas din regimentul valaho-ilir. Este clar, credea el, pentru oricine, că de ocuparea şi controlul ferm în Almăj depindea siguranţa întregului corp bănăţean aflat în poziţiile de la Mehadia până la Orşova. Totuşi această solicitare a lui Papilla nu a fost aprobată de Wartensleben care nu a trimis nici măcar un ostaş în Almăj ba chiar cele 12 companii româneşti, cu excepţia subunităţilor trimise la Veterani, au rămas în punctele deja precizate.[25]

La Orşova, Papilla a dispus o parte a trupelor sale în dreptul cetăţii turceşti de-a lungul înălţimilor ce domină ţărmul nostru aşa încât vrăjmaşul să nu se poată înfiltra între locul unde se afla grădina unui locuitor (sau poate ofiţer?) Hübner şi vechea mănăstire catolică astfel poziţiile imperiale să ofere un lanţ în continuitate dacă nu de front măcar de observaţie şi sprijin reciproc.

Din când în când, cu detaşamente mici, se organizau incursiuni în adâncimea dispozitivului turcesc de-a lungul graniţei cu Ţara Româ-

[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem*, f. 34.
[25] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

nească. Am arătat deja fireasca preferinţă pentru unităţile formate din români localnici, voluntari proveniţi din regiune, unii chiar mehedinţeni. La 21 iulie căpitanul Jivanovici care comanda compania Teregovii la postul de pe muntele Alion a transmis superiorilor că micul grup al harambaşei Olteanu care acţiona pe Valea Bahna numărând doar 30 de oameni a avut o încăierare sângeroasă cu un detaşament turcesc mult mai puternic, vreo 500 de oameni. Nu numai că luptătorii lui Olteanu nu s-au pierdut cu firea, dar au reuşit să împrăştie formaţiunea inamicului şi să o alunge spre Tismana şi Porceni aproape de graniţa transilvană. Peste numai câteva zile românii au avut o nouă ciocnire cu turcii, de astă dată la Cerneţ. Acolo a căzut unul dintre ei căruia documentele i-au reţinut numele — Preda Cherleanu. Tot atunci însă otomanii au atacat prin surprindere postul de pe Muntele Marco (?) aparţinând aceluiaşi detaşament Olteanu ucigând 5 oameni[26].

Erau ultimele hărţuieli înaintea marelui atac turcesc spre Banat care avea să ducă la cea din urmă invazie în acest ţinut românesc.

[26] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL V

MAREA OFENSIVĂ OTOMANĂ ÎN BANAT

Ca tot ceea ce este îndelung așteptat și socotit inevitabil și ofensiva otomană a surprins. În orice caz amploarea și viteza cu care s-au desfășurat evenimentele au depășit în mod evident așteptările comandamentului austriac indiferent că raportarea se face la brigada generalului Papilla sau la întreaga armată de la Mehadia.

Turcii au sesizat ezitarea imperialilor în declanșarea unei mari ofensive în Balcani, că de fapt înainte de a începe propriu-zis războiul, au și început temporizările și că linia frontului se împotmolise. Nici la Belgrad austriecii nu se arătau prea hotărâți. Marea extensie a frontului, din Bucovina în Croația, îi dădea și fragilitatea. Primăvara și în primele luni ale verii turcii au tatonat căutând punctul care putea să ofere șansele cele mai bune unei ofensive decise care să impună victoria. Având în vedere rezultatele cercetării dar și experiența războiului anterior, cel finalizat cu pacea de la Belgrad din 1739, comandamentul otoman a ajuns la concluzia că acesta se află în sudul Banatului. Un atac pe direcția Orșova—Caransebeș—Timișoara ar fi putut secționa dispozitivul, vastul dispozitiv austriac, undeva pe la mijloc permițând o dezvoltare rapidă în Câmpia Banatului cu atingerea unui centru extrem de sensibil al imperiului, orașul de pe Bega. Se putea deci întoarce întreaga linie a Dunării. Adică printr-un atac viguros, scurt și puternic se puteau spera succese foarte mari care ar fi putut chiar să decidă soarta întregului război. Se contura o direcție otomană principală care se suprapunea de fapt, dar în sens invers, cu direcția secundară de atac avută în vedere de imperiali: Timișoara—Orșova—Vidin. În consecință forțele principale turcești au fost dispuse, concentrate în acest sector. Marele vizir a pornit de la Sofia spre Vidin. O vreme a rămas în espectativă dar inactivitatea imperialilor l-a convins încă odată asupra oportunității unui atac prin Banat. Șansa reușitei n-o avea însă decât o lovitură care să concentreze forțe mari pe un sector îngust ceea ce sporea puterea de izbire și de străpungere a pozițiilor inamice. Corpul bănățean al lui Wartensleben nu părea să constituie o mare problemă odată depășite văile înguste ale culoarului Timiș—Cerna. Deși dispunea de condițiile avantajoase ale unui relief accidentat și abrupt având căi de comunicații puține ceea ce făcea ca inamicul să nu poată veni decât din direcții previzibile, această armată avea totuși efective insuficiente pentru misiunea sa. Există motive să credem că în vreme ce comandamentul austriac era, fie dintr-o direcție fie din alta (cum am arătat) intoxicat cu știri false, contradictorii, comandamentul otoman dimpotrivă, dispunea de informații reale, exacte și proaspete. Toate mișcările trupelor lor arată coordonare și sincronizare în cadrul unui plan unic bine pus la punct. Rămânea, desi-

https://biblioteca-digitala.ro

gur, de văzut dacă reuşeau să aibă şi tăria, forţa necesară aplicării lui. În orice caz comandanţii otomani par mai liberi în deciziile lor în vreme ce ofiţerii austrieci dezvoltau un birocratism impropriu domeniului militar în care situaţia se poate schimba într-un mod rapid şi imprevizibil. Corespondenţa păstrată indică şi faptul că hotărârile se luau greu, cu numeroase aprobări care atunci când se obţineau puteau să fie deja depăşite de desfăşurarea evenimentelor. Chiar şi grija unor justificări ulterioare — în caz de nereuşită — era un element luat în calcul atunci când se elabora un plan de luptă sau se ordona o acţiune importantă. Pe de altă parte turcii nu au dispreţuit deloc importanţa atragerii localnicilor în sistemul propriu de informaţii. La momentul oportun s-a văzut că, cel puţin la Orşova, ei aveau chiar formaţiuni pregătite pentru a-i ajuta la trecerea Dunării şi apoi în calitate de ghizi. Este adevărat, Orşova fusese o zonă în care turcii locuiseră până la începutul ostilităţilor, aveau relaţii de prietenie, şi desigur chiar unele de natură clientelară. Se bizuiau şi pe oamenii din vechea lor garnizoană care au şi condus trupele lor pe cărări numai de ei ştiute pentru a putea învălui pe flancuri corpul austriac. Faptul că aceştia nu au fost reţinuţi ca prizonieri în momentul ocupării Orşovei şi a declarării războiului, a fost una din greşelile comandamentului austriac.

Pentru construcţia unui pod peste Dunăre au fost aduse multe materiale aflate la Vidin ceea ce spionii imperialilor s-au grăbit să semnaleze. Se pare însă că ele au fost în mod deliberat expuse tocmai pentru a dezinforma asupra intenţiilor reale. Podul va fi până la urmă aruncat dar la Cladova. Trecerea trupelor s-a făcut într-o ordine desăvârşită. O parte au fost dirijate spre cantonare la Cerneţ iar altă parte a continuat marşul pe malul opus, în sus, spre Orşova. Planul lor prevedea o operaţiune combinată asupra brigăzii generalului Papilla atât pe flancul dinspre Oltenia cât şi de front, peste Dunăre, cu debarcare de trupe. Astfel corpul generalului Papilla ar fi fost fixat prin luptă şi apoi învăluit, eventual chiar cu retragerea tăiată şi nimicit. Comandantul tocmai revenise la trupe după un arest de 4 zile ordonat de Wartesleben ceea ce nu putea să aibă un efect benefic nici asupra lui şi nici a brigăzii şi asta în preziua asaltului mult aşteptat. Nicolae Stoica insistă asupra faptului că Papilla era încredinţat că atacul se poate produce de pe o zi pe alta, în orice moment, că nu mai putea întârzia. De altfel, se pare că, în ziua de 25 iulie, chemat la postul de pe muntele Alion a putut el însuşi să vadă puhoiul turcesc revărsându-se negru, sub uriaşe trâmbe de praf pe ambele maluri ale Dunării. Imediat a trimis doi husari la Wartensleben pentru a raporta situaţia. S-au întors cu ordinul ca în caz de atac brigada să se retragă, iar el personal cu divizionul de gardă să plece la peştera Veterani unde va prelua comanda garnizoanei. În consecinţă şi-a informat ofiţerii asupra acestor dispoziţii. Replierea era o măsură în definitiv bine gândită dar totuşi trimiterea lui Papilla în Clisură tocmai când urma să se execute această manevră destul de complicată putea da naştere la confuzii şi se pare că ele s-au şi produs.[1]

În seara zilei de 26 iulie s-au putut observa pe înălţimile de pe celălalt mal un grup de călăreţi studiind cu ocheanul poziţiile imperialilor, semnal clar al iminenţei ofensivei. Papilla nu mai are nici un fel

[1] N. Stoica de Haţeg, *Cronica* ..., p. 237.

https://biblioteca-digitala.ro

de îndoieli. Scrie lui Maovăț la Veterani că va sosi și el curând iar maiorului Duca îi ordonă ca în caz de atac să se retragă în Transilvania și apoi prin Hațeg și Caransebeș să-și aducă oamenii la Mehadia. Postul de pe Alion a fost retras până la Jupalnic[2].

În 27 iulie/7 august, pe la orele trei dimineața, pichetele de pe țărm au raportat că dincolo se auzeau zgomote de care și probabil de tunuri grele transportate în dreptul Orșovei. Papilla a plecat de la Jupalnic într-acolo, la bateriile de artilerie și ordonă imediat să se deschidă focul. Turcii răspund și ei. Din cauza întunericului însă niciunul nu putea verifica efectele tirului. Oricum atunci a murit un grănicer din Mehadia, Nicolae Budeanu. În zori Papilla ordonă ca trupele să facă obișnuitele exerciții dar pe la ora opt își fac apariția pe Dunăre caicele pline cu ostași turci urcând dinspre Fortul Elisabeta în susul fluviului[3]. Pe la ora nouă, alte nave mari, o adevărată flotilă, în primul rând 13 caice pline, înaintează spre Tekja. Carol Schwab știe însă, din documentele la care a avut acces, că acestea din urmă au încercat o trecere spre Orșova mai întâi pentru o debarcare la locul numit Copacii Argintii aproape de vărsarea Cernii. Din reduta numărul 4, probabil cele patru tunuri de la Contumanță, s-a deschis însă un foc susținut care le-a alungat. Nici una însă n-a putut fi scufundată. Au cârmit înapoi retrăgându-se apoi spre Tekija de unde au deschis și ele focul cu tunurile din dotare asupra Orșovei. Ca urmare a manevrelor navale care indicau clar intenția de debarcare a infanteriei, 2 divizioane ale unui batalion De Vins au ocupat reduta nr. 2 de unde puteau face siguranța pieselor de artilerie. Tot acum intră în vigoare ordinul prealabil după care în cazul în care turcii încep atacul, un divizion De Vins, 2 companii de infanterie obișnuită și o formațiune alcătuită din trăgători de elită ai regimentului românesc, aflate pe șoseaua Orșova—Jupalnic se retrag dincolo de această localitate de-a lungul vechiului apeduct cam în dreptul satului Tufari. Acolo fuseseră amenajate dinainte poziții de luptă.[4]

Între timp oastea otomană care venea pe uscat dinspre Mehedinți înegrise muntele Alion și puteau fi zăriți cu ochiul liber călăreții ce coborau spre Cerna aproape de Tufari. Subunitățile de la Orșova începură retragerea în orânduială. Artileria a fost scoasă de pe pozițiile de la Orșova și retrasă la Carantină și apoi până la Jupalnic în fața comandamentului. Acolo s-au strâns și husarii divizionului de gardă și tiraliorii regimentului germano-bănățean. Alte trupe se scurgeau pe șoseaua ce ducea la Mehadia. Companiile de la Orșova au reușit să se tragă până spre apeduct unde, sub pădure, s-au oprit un moment să-și tragă sufletul. Se uitau cum turcii înaintau tot mai repede. De fapt în acel moment încă se mai proceda organizat și la ordin. Către 8,30 batalionul De Vins primise ordinul să scoată tunurile din reduta nr. 2 și să le evacueze pe șoseaua ce duce la Mehadia. Era o manevră justificată de mersul luptei prin care se încerca salvarea artileriei. Lucrurile, în ce privește planul inamicului, se clarificaseră în bună măsură atunci când cele 13 caice respinse cu scurt timp mai înainte au apărut brusc de după cotul de sus al insulei pe unde au și izbutit să treacă și să facă debarcarea trupelor.

---

[2] *Ibidem.*

[3] *Ibidem.*

[4] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 35.

https://biblioteca-digitala.ro

Cam în aceiași vreme în care ostașii batalionului De Vins scoteau tunurile, regimentul Reisky aflat pe poziție între Tufari și Coramnic și pușcașii regimentului germano-bănățean primesc ordin să-și strângă corturile iar husarii Gräefen și dragonii würtemberghezi să se replieze dincolo de Jupalnic. Între timp se vedea bine cum localnici din Orșova, probabil turci, încep să ajute la trecerea Dunării cu ajutorul ambarcațiunilor abandonate de austrieci.[5] Pe la ora 9,00 trupele aflate aproape de podul peste Cerna de la Tufari, adică Divizioanele de Vins, pușcașii români și tiraliorii a două companii de infanterie obișnuită, au fost anunțați să înceapă și ele retragerea spre Mehadia. Acolo însă s-a produs un atac turcesc. Cele două divizioane De Vins n-au putut să reziste și s-au tras în spatele unor tufișuri ocupând un drum care trecea pe acolo și pe care otomanii doreau să-l deschidă forțând apărarea. Întăriți cu noi și noi fugari, aflați și într-o poziție avantajoasă, soldații acestor divizioane au izbutit să respingă un prim asalt cu pierderi grele pentru atacatori. Atunci o parte din spahii însoțiți și de cete de ieniceri au trecut prin Jupalnic pe alături de drumul principal și de poziția apărată încercând s-o depășească prin învăluire. Au dat însă de o mică baterie de numai 2 tunuri acoperite de o linie a husarilor. Nici n-au apucat să tragă câteva focuri că trupele de siguranță au și primit poruncă să se retragă. Lipsiți de acoperire artileriștii au fugit de pe poziții abandonând totul în mâna turcilor. A fost prima pierdere a unor piese de artilerie din ziua aceea nefastă.

Deși luptele luaseră amploare totuși trupele din aripa dreaptă a dispozitivului brigăzii Papilla, la vest de Orșova, erau încă nelămurite cu ce se întâmplă. Auziseră împușcături dar credeau că era vreo nuntă așa că în loc să se replieze imediat au pierdut un timp extrem de prețios. Turcii din Tekija au navigat în susul apei ieșind din bătaia artileriei austriece după care au debarcat trupe la Mostna, mai sus de Orșova ceea ce a dus la posibilitatea învăluirii complete, pe ambele flancuri. Pe latura opusă turcii au început să treacă Cerna. Papilla însuși a scăpat acolo ca prin minune urmărit de 6 călăreți turci țâșnind spre ai săi sub protecția salvelor unei companii. Batalionul românesc aflat în careul de la Carantină s-a refugiat dincolo de Jupalnic spre apeduct reușind astfel să evite, pe moment, încercuirea. Cetele de călăreți otomani care însă cărau uneori cu ele și infanteriști urcați pe crupa cailor, au coborât Alionul, după care au încercat să închidă retragerea austriecilor ceva mai la nord de Tufari, spre Cheile Corabnicului. La vederea dragonilor cuirasați și a divizioanelor din regimentul Reisky s-au oprit. Este momentul în care Papilla raportează prin ștafetă că începuse retragerea, că dreapta sa este pe punctul de a fi blocată, dar că totuși Cheile Corabnicului, poziția cea mai periculoasă, sunt deschise. Are, până una alta, vreme să-și vadă și de foame căci Nicolae Stoica îl zărește mâncând o pulpă de miel. Este poftit și el la masa generalului și nu așteaptă să i se spună de două ori. Trecuseră amândoi prin clipe grele, prin spaima morții. La începutul luptelor preotul din Mehadia abia avusese timp să-și strângă câteva lucruri și să fugă. Și-a uitat vergeaua de la pistoale, o icoană și, sub pat, niște cămăși murdare. Prin Jupalnic, în goana calului, strigau amândoi, și el și generalul, cât îi ținea gura, să fugă că turcii sunt pe urmele lor. S-au uitat cum un călăreț tăie un om și alții 6 scoteau din lazaretul fron-

[5] *Ibidem*, f. 36.

https://biblioteca-digitala.ro

tierei pe doctor şi o fată, rămaşi în urmă. Fum peste tot, împuşcături, urlete şi nechezat sălbatic de cai, spahii în iureş îmbătaţi de luptă. Erau drogaţi cu opium după obicei, cei mai mulţi din Anatolia, mameluci egipteni, tunisieni *„carii la sine, nu topit, ci părticeăle, bobiţe, dărăbele de afion, opium, mâncând, i-au sumuţat, dar şi bune făgăduinţă de dobânzi au avut"*.[6]

Sesizând că austriecii se clatină, că nu au o împotrivire hotărâtă ci încearcă numai să se salveze retrăgându-se spre nord, otomanii devin tot mai îndrăzneţi avântându-se fără a mai lua în seamă împuşcăturile. Ofiţerii austriecii intră în panică, îşi pierd calmul, unităţile le scapă din mână împrăştiindu-se potrivit principiului „scapă cine poate". Este momentul care a dezorganizat întreaga brigadă. Din acea clipă ceea ce înainte fusese retragerea devine fugă. Fiecare lua de acum, războiul, pe cont propriu. Au fost şi câteva tentative de a înjgheba o apărare coerentă dar forţele de care mai dispunea Papilla erau prea mici şi învălmăşite. Ceea ce s-a reuşit a fost totuşi o limitare a pierderilor.

O lovitură năprasnică s-a abătut asupra celor două mult încercate batalioane De Vins şi a grănicerilor români. Ei rămăseseră într-o situaţie foarte grea atunci când turcii ocolindu-i s-au izbit de husari şi cele două tunuri. În loc ca aceştia să fi rezistat şi ei, s-au retras abandonând bateria. Din clipa aceea, singura scăpare pentru infanteriştii De Vins şi români era să încerce să rupă lupta şi să se refugieze cât mai iute pentru a nu fi învăluiţi şi nimiciţi cu totul. Presată de peste tot, ieşită şi din poziţia favorabilă de până atunci cu flancurile dezvelite, coloana se retrăgea totuşi ordonat, pe plutoane, ripostând cu foc. Drumul apeductului pe unde plănuiseră să se strecoare era însă deja în mâinile turcilor aşa că au încercat să cotească spre munţi, dar şi dinspre păduri apăruseră, la liziere, grupuri de călăreţi şi infanterişti inamici grăbindu-se să depăşească pe flancuri brigada. Nu le rămânea decât să forţeze trecerea pe direcţia principală. S-au bătut aproape în condiţii de încercuire dar cu salve bine ochite izbuteau totuşi să înainteze încet. Pierderile erau mari de ambele părţi. Cine rămânea în formaţie era un om pierdut. Turcii îl decapitau pe loc. Totuşi coloana era dinainte condamnată. Pornise prea târziu să se replieze şi apoi a trebuit permanent să lupte căci n-a reuşit să se rupă de inamic. Acesta era alcătuit mai ales din cavalerişti care coborâseră Alionul trecând Cerna, mică din pricina secetei. După aprecierea austriacă ar fi fost vorba de vreo 9 000 de oameni strecuraţi de cu noapte la Copacii Argintii exact acolo unde convoiul caicelor încercase debarcarea ceea ce acum se explica. Ei s-au ţinut scai de coloană încercând mereu s-o depăşească. Aceasta era deschisă de patru companii româneşti după care urmau divizioanele De Vins şi alte două companii româneşti apoi ceva puşcaşi. Cu primele companii se afla însuşi colonelul Hiebel comandantul regimentului românesc de graniţă din Banat.[7] În dreptul Jupalnicului vechi, la o „fundoane" unde turcii nu aveau posibilitatea să lovească, au fost ajunşi iarăşi din urmă de cavaleria osmană şi atacaţi imediat. Plutoanele — căci formaţiunea era de fapt o linie, un şir de plutoane, cam prea lung — s-au purtat bine trăgând salvă după salvă îmbărbătate de comandanţi, dar turcii, ameţiţi de opium, se aruncau în vălmăşag fără să mai ia în seamă primejdia. Oameni şi cai se în-

[6] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 238.

[7] *Ibidem*, p. 239.

https://biblioteca-digitala.ro

vălmăşiseră într-un măcel cumplit. Cel mai greu au fost lovite cele două companii româneşti din ariergardă. Ele şi-au pierdut, decapitaţi după obiceiul turcesc, comandanţii. Se primeau bani pe fiecare cap prezentat seara, în tabără iar pe cele ofiţereşti chiar o sumă mai mare. Companiile fuseseră înconjurate fiecare de vreo mie de spahii, năpădindu-le. Curând liniile de plutoane s-au fărâmiţat, eficienţa focului a slăbit. Acolo au căzut, după unele socoteli, încă 7 ofiţeri între care şi locotenentul prieten al stegarului turc din Orşova, după altele mai puţini.[8] Cu toţii şi-au pierdut capetele. Câţiva, între care colonelul Hiebel, au scăpat. Când coloana a început să se fărâmiţeze covârşită şi fiecare a încercat salvarea pe cont propriu, strajamesterii Armaşescu şi Avramescu l-au luat pe colonel cu ei prin pădure cu gândul să iasă în vârful muntelui peste Brătina de unde puteau coborî în Valea Săracova. Acolo ar fi trebuit să dea peste unităţile lui Wartensleben. Din fericire ofiţerul era călare căci altfel n-ar fi putut rezista încercărilor. N-au dat de turci, dar au putut vedea, cum în vale, unde sperau mântuirea, inamicul înainta cu repeziciune. Deodată au auzit tropot de copite. Era probabil o ceată de spahii. Hiebel a descălecat lăsându-şi calul cu pistoalele prinse la obâlc cu tot să plece apoi s-au pitit în tufişuri. Grănicerii s-au postat de o parte şi de alta a cărării hotărâţi să-şi vândă cât mai scump pielea iar pe colonel l-au îndesat cum au putut într-un măräciniş des. Au trecut atât de aproape încât ofiţerul a fost călcat pe picior de un cal dar n-a scos un geamăt şi au scăpat cu bine. L-au luat apoi de subţiori încercând să-l ducă între ei când, credincios, calul a reapărut. L-au urcat în şa şi astfel au coborât la ai lor. Ştiau care urma să fie dispozitivul lui Wartensleben în caz de atac şi că din Săracova trebuie să iasă în dealul Ceăplea. Într-adevăr au dat de armata imperială. Colonelul s-a prăbuşit la pământ frânt de oboseală şi adormind pe loc. L-a trezit peste câteva ceasuri popa Nicolae Stoica îmboldindu-l cu o bucată de pâine şi o holbă de vin, mâncarea cea mai bună de pe lume.

La gura Ogaşului Ijnic, s-a produs de fapt catastrofa brigăzii lui Papilla. În vreme ce austriecii incercau să închege o rezistenţă bazându-se pe locul îngust şi pe fortificaţiile ridicate din vreme, turcii din Orşova cunoscând toate potecile muntelui au condus inamicul până deasupra Jupalnicului. Acolo au început să iasă detaşamente mai mici şi mai mari de ieniceri dar s-au avântat pe versanţii înguşti şi câteva cete de spahii. Acoperiţi de păduri şi conduşi de ghizi au prins o mulţime de fugari, oameni de prin sate, ajunşi sus, pe culme, la capătul puterilor, istoviţi, incapabili să se salveze. Familii întregi au fost ucise pe loc, fără milă. La capătul Ogaşului Ijnic unde se afla case unui oarecare Iordache întregul câmp era acoperit de cadavre decapitate. Au rămas să putrezească neîngropate. Acolo au prins-o şi pe preoteasa din Jupalnic.[9] Papilla însuşi a organizat la intrarea în cheile Corabnicului o baterie de 13 tunuri care începuseră să verse foc în puhoiul otoman. Era însă imposibil ca să mai poată fi oprit. Curând grupuri de turci au coborât de pe coastele muntelui în casele din sat, răspândindu-se prin grădini, intrând în cazărmile abandonate ale unor mici unităţi de unde începură să tragă, adăpostiţi, asupra artileriştilor. Loviturile trase de la mică distanţă îşi atingeau ţinta. Mulţi au fost ucişi şi mulţi răniţi. Focul

[8] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 36. După opinia lui, acolo ar fi căzut cinci ofiţeri. Nicolae Stoica de Haţeg relatează de şapte ofiţeri ucişi acolo.

[9] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 239.

https://biblioteca-digitala.ro

devenise insuportabil când a venit porunca să se retragă. Tunurile însă n-au fost dirijate pe drumul mare ci pe o variantă specială, pregătită din timp pentru o astfel de posibilitate. S-a dovedit greu practicabilă. Prima caretă de muniţii (după Stoica), un tun de 6 pfunzi (după Schwab) s-a răsturnat blocându-le pe celelalte. Artileriştii le-au lăsat în voia sorţii luând-o la fugă. Căruţaşii evrei se învârteau înspăimântaţi pe lângă ele neştiind ce să facă. Noroc cu Nicolae Stoica care avea întotdeauna soluţia. I-a îndemnat să taie hăţurile, să încalece şi să fugă până mai e timp. Altfel îşi vor pierde capetele. Nimeni n-a aşteptat să i se spună de două ori! Turcii erau acum la doi paşi. Tunurile s-au pierdut dar oamenii s-au salvat. Fugeau cu toţii spre regimentul Reisky care putea fi văzut organizându-şi careurile. Nu aveau însă artilerie şi ar fi fost nimiciţi. Fugind el însuşi Papilla a mai apucat să le ordone retragerea, să nu mai aştepte alte unităţi căci nu mai au de unde să vină. Cei scăpaţi sunt prin păduri căutând drumul spre Almăj sau spre Mehadia. Formaţiuni organizate însă nu mai existau. S-au constituit deci în coloană de plutoane începând imediat trecerea. În urmă veneau subunităţi ale aceluiaşi regiment şi un divizion de dragoni. Ele formau careuri alternându-se şi încercând să ţină la distanţă prin foc cetele osmane. La un moment dat, exact în locul unde drumul ajunge pe culmea cheilor, s-a produs o mare învălmăşeală. Pe versantul vestic cete turceşti băteau cu foc nimicitor iar din spate dragonii cuirasaţi care rupseseră formaţia împinşi de urmăritori au năvălit peste infanterie călcând-o în picioarele cailor. Coloanele s-au sfărâmat. Mulţi au fost pur şi simplu azvârliţi în gol prăbuşindu-se în Cerna care curgea pe cealaltă parte a trecerii. Între aceştia s-au numărat şi câţiva ofiţeri. Unii au scăpat cu viaţă, dar au fost duşi în robie. Cei mai mulţi au murit zdrobindu-se de stâncile defileului. Trei plutoane rămase în urmă au fost capturate în întregime, dar chiar în culme, acolo unde s-a produs acea mare învălmăşeală, a căzut prins un singur om, un dragon, şi asta fiindcă turcii nu se putea apropia totuşi din pricina versanţilor foarte accidentaţi. Marile pierderi au fost de fapt pricinuite chiar de cavaleria proprie.

Dincolo de Corabnic turcii, deocamdată, au preferat să nu se aventureze. Primele cete, cele mai violente şi mai crude, se umpluseră de prăzi şi de şiraguri de robi aşa că avântul lor a scăzut. Cei mai mulţi s-au întors în tabără să-şi pună la adăpost dobânzile. Hărţuiala o duceau însă mai departe dar mult mai puţin eficient cete mici. Nicolae Stoica izbutise şi el să ajungă în cele din urmă la loc întins, spre Săracova, acolo unde încercau cu toţii să străbată. Turcii mai puşcau în urma lor, unii chiar se mai azvârleau la atac dar era clar că marele iureş se încheiase. Începuse să amurgească şi în întâmpinare se arătaseră deja avangărzile lui Wartensleben. Curând a apărut chiar comandantul însoţit de generalul Wenckheim. Pe loc organizează o baterie puternică şi ordonă imediat să deschidă focul. Loviturile lor au izbit în plin dând peste cap îndrăzneţii care se încăpăţânau să înainteze. Au trebuit să bată în retragere îndepărtându-se în galop. Bagajele, atâtea câte putuseră fi salvate au fost trimise spre Lazu Mare, la adăpost. Locotenent colonelul Nujan în fruntea unui grup de vreo 100 de grăniceri români aflaţi de dimineaţă la avanposturile de la Tufari au fost primii care au dat ceva lămuriri. Atât cât ştiau şi ei. Curând au apărut husarii cu generalul Papilla, resturi din regimentul Reisky şi dragonii wurtemberghezi. În urma lor izbucni pe neaşteptate, puşcând din goana cailor, o ceată de

https://biblioteca-digitala.ro

turci. Tunurile au bubuit din nou alungându-i. Întrebat unde-i brigada, Papilla răspunde că cei care au izbutit să scape din măcelul de la Ijnic rătăcesc prin păduri. Caută desigur să treacă spre Almăj, unii poate chiar să răzbească la Mehadia. Până seara se vor aduna destui. Corpul de cavalerie care l-a atacat îl apreciază la vreo 10 000 de oameni. Infanteria însă trebuie să fi numărat dublu, în total vreo 30 000 de ostaşi. Cât despre cele ce-i va spune împăratului când va fi întrebat de cele 13 tunuri pierdute, îl va ruga să le scadă din cele 25 capturate de el în războiul de succesiune al Bavariei. Toate acestea le-a auzit Nicolae Stoica călărind în grupul comandanţilor. Aşa a auzit, aşa le spune![10] A auzit şi ordinul ca Papilla să plece chiar în ziua următoare cu 2 companii adunate prin Almăj din cei ce vor izbuti să ajungă acolo, la Peştera Veterani unde a fost numit comandant. Şi tot atunci a auzit jignirile ce i le aducea Wartensleben generalului care s-ar fi lăsat înfrânt de cel mult 4 000 de turci ceea ce desigur era un sfruntat neadevăr.

În ziua aceea regimentul românesc de graniţă din Banat a cunoscut o pierdere foarte grea, cea mai grea din întreaga sa istorie care se va încheia abia în 1872. El va participa la mari campanii care au rămas în istoria militară a lumii — războaiele napoleoniene de pildă[11] — dar o înfrângere atât de severă nu va mai cunoaşte niciodată. În acea zi de vară regimentul a pierdut morţi, răniţi, prizonieri şi dispăruţi — aproape o treime din totalul efectivelor sale ceea ce însemna, pe atunci, cam 1 000 de oameni!

Practic întreaga brigadă dispusă între Corabnic şi Orşova a fost sfărâmată. S-au pierdut tunuri, muniţie şi echipament dar mai ales vieţi omeneşti. Totuşi ea preluase şi suportase, ferind restul armatei, şocul teribil al primei lovituri, întotdeauna cea mai puternică şi asta pe direcţia principală a ofensivei otomane.

Totuşi pe moment turcii nu au mai continuat asaltul semn că şi ei au avut pierderi şi era nevoie de refacere. Pe de altă parte nici nu cunoşteau dispozitivul de la Mehadia şi doreau să-şi consolideze capul de pod cucerit, să-şi organizeze liniile de comunicaţii, logistica în general. Era necesară şi explorarea situaţiei din Almăj precum şi a malului Dunării în sus. O ofensivă fără controlul ferm al acelor ţinuturi era desigur foarte riscantă. Această din urmă problemă devenise de fapt acum problema principală. Controlul Almăjului era însă o problemă vitală şi pentru Wartensleben. Acesta era motivul pentru care se grăbea să înjghebeze un dispozitiv de oarecare vigoare acolo şi poate ar fi fost şi cel mai potrivit să-şi amintească de sfatul, din păcate neascultat, al lui Papilla — să întărească Almăjul. Generalul atrăsese atenţia că brigada sa nu avea şanse să reziste multă vreme unui atac masiv de front cu numai 4—5 000 de oameni răspândiţi între Orşova şi Corabnic şi că atunci stăpânirea Almăjului va fi singura care va putea asigura flancul drept şi spatele armatei[12]. Ceruse în consecinţă trupe pentru organizarea unui dispozitiv coerent dar Wartensleben a refuzat. Acum a decis să-l trimită pe colonelul comandant al regimentului românesc, Hiebel acolo cu ordinul de a strânge toţi fugarii ce vor veni dinspre Orşova. Asta afară de cele 2 companii pe care urmase să le constituie generalul Papilla tot din rămăşiţele batalioanelor înfrânte la 4 august. Aceste forţe trebu-

[10] *Ibidem*, p. 240.
[11] N. Bocşan, M. Duma, P. Bona, *Franţa şi Banatul. 1789—1815*, Reşiţa, 1994.
[12] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 24.

https://biblioteca-digitala.ro

iau să apere în caz de nevoie şi magaziile militare de la Bozovici ca şi spitalul de acolo. În schimb toţi puşcaşii de elită ai celor două regimente bănăţene de graniţă, valaho-ilir şi germano-bănăţean, urmau să fie strânşi şi trimişi la Mehadia unde vor fi integraţi dispozitivului lui Wartensleben. De la Mehadia aveau să fie trimişi în Almăj toţi ostaşii obişnuiţi din aceleaşi unităţi. Evident, cei care puteau fi strânşi. Pentru întărirea detaşamentului lui Hiebel de la bun început, adică din 9 august, i s-au dat şi 100 de husari meniţi probabil unor acţiuni de poliţie militară, de patrulare şi supraveghere dat fiind marea lor mobilitate. În principal însă nucleul trupelor lui Hiebel a fost unitatea lt. col. Szentiványi[13]. În zona taberei principale de la Mehadia, Wartensleben a organizat un lanţ de caporali nemţi, cu bâte, care alungau spre Bozovici pe toţi cei ce reuşiseră să scape din încercuire şi acum se întorceau spre liniile proprii. Faţă de aceşti oameni s-a procedat cu cea mai mare brutalitate, chiar cu lipsă de umanitate. Nici măcar apă să bea celor însetaţi nu li s-a dat! Erau, cei mai mulţi, români, care-şi dovediseră în luptă loialitatea. În ciuda acestui lucru n-au primit nici hrană şi nici îngrijiri pentru răniţi. Au fost alungaţi cu lovituri de bâtă strigându-li-se să plece la Bozovici. Această cruzime a produs o impresie deplorabilă tuturor ofiţerilor, cei mai mulţi germani. Wartensleben îşi pierdea iarăşi din şi aşa minima sa popularitate. Unul dintre cei mai viteji cavalerişti, vagmistrul Nozac, care n-a ezitat să se arunce în mijlocul unei cete de turci pentru a-şi salva generalul şi care apoi a refuzat cu nobleţe pumnul de galbeni oferit ca răsplată, povestea tuturor fapta incalificabilă a lui Wartensleben faţă de ostaşii propriei sale armate. Atent Nicolae Stoica de Haţeg reţine acest moment:

„Acel vahtmaister, Nozac, spusă ocara după bătălia de la Jupanec, că mutându-să Vartensleben în Laz Mare, şi-n vro doă zile viind feciori de la valah-iliriş şi de la De Vinţ pleziruiţi, şchiopi, flămânzi, de prin munţi de turci tocmai aci scăpaţi, el pre toţi prin corporali nemţi, bătându-i peste capete, mâni, obraze, făr de milă, ca pre tâlhari, din lagheru lui afară i-au scos"[14] Unul din ostaşii grăniceri rănit la obraz şi la gât, cu urechea tăiată de sabie, cu capul înfăşurat în propria cămaşă neagră de sânge, flămând, a fost scăpat de Nicolae Stoica de Haţeg, consăteanul aceluia, care l-a dus el însuşi la spitalul de la Globurău după ce l-a hrănit şi l-a oblojit cum a putut.

Chiar în ziua următoare atacului de la Jupalnic turcii şi-au făcut apariţia în faţa liniei de avanposturi ale corpului de armată de la Mehadia. La început au fost doar doi, apoi încă pentru călăreţi. Au trecut podul peste Cerna de la Topleţ şi au incendiat câteva case de la marginea satului. Pentru o clipă s-au făcut nevăzuţi după care au reapărut, o mulţime imensă. Era clar că în sat nu existau inamici! Au pornit înainte şi apoi au poposit în lanurile de porumb din vale unde şi-au pus tabăra. După un popas prudent au început a sui spre Erdăştiţa. Puteau fi văzuţi bine din poziţiile austriecilor. Nu s-au auzit însă împuşcături din nici o parte. Niciuna din tabere nu părea prea dornică să reia ostilităţile. Wartensleben şi-a dispus trupele şi bateriile de artilerie încercând să profite la maximum de teren, să poată preveni orice manevră inamică şi mai ales să corespundă scopului fundamental: acela de a opri

[1] *Ibidem*, p. 37.

[14] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 244.

https://biblioteca-digitala.ro

şi uza ofensiva osmană. Fusese conceput, acest dispozitiv, în linişte şi realizat în cursul verii. Desigur, a suportat unele modificări dar în linii generale, cel puţin până la 23 august 1788, a rămas acelaşi, aşa cum a şi fost consemnat pe un document cartografic aflat la Băile Herculane[15]. Poziţiile erau următoarele:

Două batalioane ale regimentului 27 infanterie condus de colonelul Carol Auersperg având în faţă alte două batalioane aparţinând regimentului 50 infanterie comandat de colonelul Franz Wranek. Ele au fost postate pe dealul Lazu Mare, în livezile mehedincanilor. Tot acolo Wartensleben şi-a fixat punctul de comandă.

Patru batalioane de infanterie, două comandate de colonelul Thüngen şi două de colonelul Corti, au fost dispuse pe două linii ceva mai înainte, pe înălţimea Cracu Olarului. Între batalioanele primei linii se afla şi o mică baterie de artilerie.

Două batalioane din regimentul Minkowitz se aflau pe înălţimea Capu Dealului exact la vărsarea Belarecăi în Cerna.

Trei divizioane din regimentul 4 husari comandat de colonelul Carol Poulet se aflau pe Valea Belareca în sus cam la 1 km după prima linie. Urmau alte trei divizioane de dragoni ai colonelului Wilhelm Haan şi chiar dinaintea cimitirului ortodox al satului Mehadia reserva generală a corpului de armată alcătuită dintr-un batalion al regimentului 10 infanterie comandat de colonelul Varnier.

Pe o înălţime nenumită în planul menţionat dar situată în faţa Băilor Herculane de astăzi se aflau două batalioane Reisky care trebuiau să închidă accesul turcilor dinspre Valea Cernei.

Poziţiile erau în bună parte fortificate. Se ridicaseră palisade şi s-au săpat şanţuri, s-au construit chiar cazemate. De împrejur, unde a fost cazul, pădurea a fost tăiată pentru a crea vizibilitate convenabilă apărării. În afară de trupe, armata dispunea de piese de artilerie dispuse în baterii. După unele surse chiar pe Lazu Mare erau 30 de guri de foc de calibre diferite[16]. Tot aşa, pe dealul Silinicea acoperit de vii, au fost instalate tunuri. În total ar fi fost patru baterii şi patru cazemate, redute întărite. Una din aceste fortificaţii, cea de pe vârful Visocica a fost ocupată de două companii de grăniceri şi puşcaşi de elită ai regimentului românesc comandaţi de contele Nujan. Ei au pornit peste dealul Ceăplea — poziţie ce se va dovedi foarte importantă în cursul evenimentelor — urcând spre reduta de la Visocica. Misiunea lor era să închidă accesul pe această direcţie spre Lazu Mare unde se aflau forţele principale şi punctul de comandă, să împiedice învăluirea din această parte. În redută se mai aflau şi alte trupe care laolaltă ajungeau la tăria unui batalion de infanterie. Nucleul şi comanda revenea însă celor din regimentul valaho-ilir. Totuşi garnizoana nu a fost rezervată exclusiv apărării. Comandamentul socotea că având în vedere efectivele ea putea fi angajată şi în acţiuni ofensive. În consecinţă locotenent colonelul care o comanda a primit ordinul să organizeze o ieşire cu un detaşament de tăria unui batalion alcătuit atât din români cât şi din germani (să fie vorba de o unitate a regimentului germano-bănăţean?). Coborând prin pădure ei s-au apropiat fără să fie simţiţi de santinele de tabăra otomană de la Erdăştiţa. Momentul era prielnic şi au pornit la

[15] L. Groza, *Restituiri istorice*, (Caransebeş), (1993), p. 48—51.

[16] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 242.

https://biblioteca-digitala.ro

asalt. În acelaşi timp dinspre podul peste Cerna trebuiau să atace alte unităţi. Planul era perfect, el fusese conceput astfel încât turcii să fie prinşi în cleşte. Avea totuşi o condiţionare importantă: colaborarea şi sincronizarea între cele două detaşamente trebuia să fie foarte bună şi mai ales păstrarea secretului absolut. Niciuna nu a fost realizată. Un dezertor neamţ a comunicat turcilor planul în detaliu şi aceştia au luat măsurile. Din fericire, grăbiţi, ei au deschis focul câteva momente mai devreme. Au ucis un grănicer, dar ceilalţi au izbutit să se retragă fără a mai cădea în ambuscadă repliindu-se spre redută. Capcana care putea fi într-adevăr nimicitoare nu s-a închis la timp. În schimb detaşamentul de comando venit pe la Peatra Galbenă, deci din direcţie opusă, a găsit lagărul turcesc pustiu căci aceştia tocmai puşcau pe urmele grănicerilor. A luat fiecare ce-a putut dar nu şi caii împedecaţi căci n-au mai avut vreme să-i dezlege. Martin şi Gheorghe Călţun, amândoi din satul Cornea, aflând într-un cort desagi de piele bine închişi, strâns legaţi, i-au luat în spinare, cărându-i cu chin până sus pe culme unde i-au desfăcut. În loc de bani cum se aşteptau ei au găsit potcoave de cai turceşti[17].

Totuşi nu s-a produs încă nici o acţiune mai hotărâtă şi susţinută de forţe semnificative. Efectivele şi tăria turcească creştea însă zi de zi astfel că pe la sfârşitul lunii erau apreciate la vreo 40 000 de oameni adică dublul celor de care dispuneau apărătorii. Wartensleben trimite o ştafetă la comandamentul general solicitând întăriri. Acolo exista deja o mare îngrijorare în legătură cu cele ce se întâmplau în sudul Banatului şi, fără a mai aştepta informaţii suplimentare, luase unele măsuri. Studiul acestora indică limpede că ele se datorau convingerii că începuse pe acea direcţie marea ofensivă otomană şi că soarta războiului se juca acum în Banatul sudic. La 18 august generalul Zehenter de la Cartierul General a fost trimis cu instrucţiuni speciale spre Mehadia şi abia întors a fost oprit la Biserica Albă de un ordin nou. Se va întoarce pe traseul Biserica Albă—Oraviţă—Ticvaniu—Lupac—Brebu—Caransebeş până în zona Slatina-Teregova observând calitatea şi problemele durmului prin acei munţi socotiţi ca foarte dificili. Urma să facă un raport complet dar urgent fiindcă împăratul însuşi hotărâse să ducă o mare parte din armată în ajutorul celor de la Mehadia. Încerca să blocheze astfel trecerea turcilor spre vasta câmpie bănăţeană unde, fără obstacole naturale, ei s-ar fi mişcat mult mai în voie valorificându-şi superioritatea în cavalerie deci mobilitatea. Va raporta şi asupra situaţiei privind relieful Văii Timişului în sens militar, mai concret: care socoteşte el că este locul cel mai bun, potrivit pentru a o închide în faţa inamicului. Acest loc trebuia însă să fie găsit undeva între Caransebeş şi Slatina şi să permită zăvorârea văii şi drumului deopotrivă. Între timp trupele au şi fost trecute peste Timiş pe un pod de vase pe la Surduc şi puse în marş spre Biserica Albă prin Opovo—Iabuca—Panciova—Cubin. S-au luat şi alte măsuri. Astfel pentru protecţia deplasării, generalul Brechainville cu un detaşament numeros a fost trimis la Sasca unde va întâlni şi companii ale regimentului valaho-ilir de graniţă sosite din Valea Almăjului sub comanda colonelului Hiebel. Totodată generalul Aspremont cu câteva unităţi de infanterie şi cavalerie a fost trimis la Moldova. Ele trebuiau să împiedice orice încercare de a lovi

[17] *Ibidem*, p. 245.

https://biblioteca-digitala.ro

din flanc armata aflată în marş dar şi de a împiedica eventuale infiltrări turceşti în dispozitivul dunărean[18].

Între timp la Mehadia lucrurile încep să se deruleze într-un ritm mai alert. La 17 august s-a pornit un atac otoman dat cu efective importante asupra poziţiilor austriece de pe dealul Stogir (?). Era o tatonare pentru a găsi punctul slab şi, în cazul în care era posibil, să exploateze pe loc avantajul. În acest scop trupe de sprijin se aflau în stare de luptă aşteptând doar semnalul. Reduta însă a rezistat şi nu numai că nu a putut fi luată dar salvele sale au alungat inamicul provocându-i pierderi grele, comparabile cu cele ale unei lupte importante. Au rămas pe câmpul de luptă din detaşamentul turcesc 448 de oameni şi peste 100 de cai. În ciuda mobilităţii sale cavaleria, se dovedea încă odată, era ineficace într-un teren muntos luptând împotriva unor trupe adăpostite în fortificaţii[19].

Peste alte două zile — spune de astă dată cronicarul din Mehadia Nicolae Stoica de Haţeg — s-a mai înregistrat o tentativă de acest fel, spre Lazu Mare. Focul tunurilor care a lovit din plin a frânt avântul atacatorilor răsturnându-i înapoi în vale. Înţelegând că un asalt frontal nu avea şanse, turcii s-au tras pe sub poala muntelui intrând în unghiul mort al artileriei dar în această parte povârnişul nu le-a permis urcuşul spre poziţii aşa că au trebuit să renunţe şi s-au întors spre tabără. În acel moment însă întreaga armată austriacă a rămas încremenită de admiraţie în faţa curajului nebun al unui spahiu. Acesta s-a întors deodată spre liniile inamicului, şi-a îmboldit armăsarul lansându-se într-o cavalcadă solitară. Venea pe drumul mare, singur, în văzul tuturor chinuind şi învârtindu-şi sabia deasupra capului. La poalele dealului pe care urca drumul era o poartă masivă din stejari groşi menită să închidă accesul spre lagărul principal. La trei stânjeni în spatele ei, în poziţie de luptă o întreagă companie de puşcaşi. Turcul acela părea să-şi caute moartea cu lumânarea. Au pornit câteva salve dar nu l-au nimerit şi galopul continua. Ajuns în dreptul porţii şi-a strunit roibul, a izbit cu iataganul tăind o bucată de lemn şi fluturând-o în mână în semn de sfidare s-a întors pe loc zburând înapoi. L-au urmărit focul sutelor de puşti dar nici acum nu l-au atins. Ai lui îl aşteptau cu urale. Moment de vitejie cavalerească, medievală, desuetă în acest veac, apreciată totuşi pe aceste meleaguri de frontieră[20]. Hărţuielile au continuat ziua întreagă şi până seara, spun documentele, tunurile de pe Laza Mare au tras 600 de lovituri.

Succesul acesta, care nu era totuşi unul semnificativ pentru că turcii nu angajaseră forţele principale, l-a făcut pe Wartensleben să trimită împăratului un raport optimist. Crede că lovitura principală ar fi fost respinsă şi se arată încrezător în puterea trupelor sale. Acest mesaj a provocat oarecare ezitări la Cartierul General dar informaţiile de care acesta dispuneau erau totuşi mai realiste aşa că planurile nu au fost modificate.

Turcii au continuat să acţioneze pentru a-şi deschide drum la Mehadia hotărâţi să dea lovitura decisivă. Până atunci tatonau cu minuţie sondând în permanenţă dispozitivul inamic. Astfel la 24 august ei au înaintat pe Valea Cernei şi au adus baterii pe dealul Ceăplea nu departe

[18] C. Schwab. *Al doilea război...*, f. 37.
[19] *Ibidem.*
[20] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 245—246.

https://biblioteca-digitala.ro

de tabăra lui Wartensleben. Toată ziua următoare au bombardat lagărul. O unitate de vreo 6—7 000 de spahii a trecut râul și a adus alte tunuri instalându-le în apropiere de Ceăplea concentrând astfel într-un sector îngust o forță de izbire foarte mare, principiu destul de modern în arta militară a acelor vremuri pe care îl va perfecționa epoca napoleoniană. După aceasta detașamentul de cavalerie a urcat dealul abrupt Stoghir dinspre satul Bârza. Ajunși pe culme au organizat încă o baterie și au deschis focul asupra palăncii de acolo. La momentul socotit oportun au lansat un atac dar cei din fortificație au reușit să-l respingă. Era însă clar pentru toți că de acum ocuparea ei devenise doar o chestiune de timp[21].

Peste câteva ceasuri au fost atacate și redutele de la Visocica ca și cea apărată de maiorul Lattermann în dealul Pecinișchii, o înălțime acoperită în bună măsură cu vii. Prima a rezistat deși turcii au întrerupt aprovizionarea cu apă în schimb situația lui Lattermann a devenit în curând tragică. Asupra sa au fost dirijate forțele cele mai numeroase însă reduta se apăra cu înverșunare. De după palisade ostașii trăgeau asupra turcilor călări făcând prăpăd dar asaltul continua neistovit. Unii călăreți se avântau în galop aruncând asupra palisadelor torțe aprinse încercând să le dea foc. Alții aruncau lațuri din frânghii tari pe după pari căznindu-se să-i smulgă și să deschidă cale infanteriei. Garnizoana era covârșită din toate părțile și ajutor nu sosea de nicăieri. Se băteau pentru viață. Mascați de flăcările și de fumul incendiilor, strecurându-se prin spărturile din ce în ce mai mari, turcii au început să pătrundă în incintă unde se încinsese de acum lupta corp la corp. Maiorul a străpuns cu sabia un vrăjmaș care se aruncase asupra lui dar a căzut în aceiași clipă ciuruit de focuri de pistol trase de la câțiva pași. Vălmășagul se generalizase. Se băteau cu pumnii, cu baionetele, călăreții striveau sub copitele cailor fără alegere, hăcuind. Un mic grup de numai 31 de oameni conduși de un caporal au reușit să răzbească spre vale. Dar abia scăpați din infernul redutei, au dat peste altul. Divizionul de sprijin care sosea, mult prea târziu, i-a luat drept turci și a deschis focul. Au răspuns și ei încredințați că au în fața lor vrăjmași. Într-un târziu divizionul s-a retras. Auzind vorbe nemțești ostașii maiorului Lattermann au înțeles eroarea și au început să strige. Câți au mai rămas au fost adăpostiți în lagărul principal. Din acest moment otomanii stăpâneau o excelentă poziție pentru artilerie pe care s-au și grăbit s-o instaleze[22]. Schwab afirmă că Wartensleben, văzând situația grea în care se afla divizionul Lattermann, ar fi dat ordin de retragere a acestuia ceea ce nu se confirmă documentar și nici prin memorialistică. Reduta ar fi trebuit sprijinită ferm și la timp. Un eventual ordin, tardiv, de retragere devenise oricum imposibil de executat în condițiile în care garnizoana lupta practic încercuită. Chiar și ultimii, de fapt singurii, supraviețuitori au fost întâmpinați cu foc din liniile proprii ceea ce arată completa eroare în care se găseau. Toți cei rămași acolo și-au pierdut capetele! Ofensiva otomană avea acum perspective favorabile și ea nu a întârziat să se producă. Tunurile turcești între care unul de un calibru neobișnuit de mare adus cu mari eforturi de la Orșova, special pentru această luptă, au revărsat un potop de foc asupra pozițiilor de

[21] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 37.

[22] *Ibidem;* Vezi și N. Stoica de Hațeg, *Cronica...*, p. 246.

https://biblioteca-digitala.ro

la Lazu Mare şi a multor altora expuse loviturilor trase dintr-o baterie înaltă şi oarecum laterală. Nu se semnalează din documentele disponibile nici o încercare de recuperare din partea austriecilor. După 24 de ore lui Wartensleben nu-i mai rămâne decât să dea singura dispoziţie posibilă, aceea de retragere din zona respectivă. Practic vechiul dispozitiv fusese sfărâmat. Forţa turcească începuse să-i apară acum în cu totul altă lumină şi îi devenise clar că nu-i putea face faţă. În consecinţă expediază Cartierului General un mesaj în care arată noile evoluţii precum şi convingerea sa că nu putea rezista presiunii otomane. Este de fapt o clară cerere de repliere. Această schimbare rapidă de la entuziasmul anunţului unei victorii la amărăciunea recunoaşterii, fie şi deghizată, a înfrângerii i-au prilejuit împăratului reflecţii amare asupra comandantului de la Mehadia[23].

În noaptea de 28 spre 29 august sub o ploaie aspră şi rece ce anunţa apropierea toamnei unităţile imperiale au părăsit localitatea îndreptându-se spre nord.

Între timp şi corpul principal se apropiase de teatrul de operaţiuni din sudul Banatului. La vestea atacurilor turceşti în defileul de la Mehadia împăratul ordonase marşul pentru 25 august orele 5,00 pe traseul verificat de generalul Zehenter. Armata a pornit pe două coloane spre Vrăniuţ, prima etapă. În 29 ale lunii se afla deja la Câlnic lângă Reşiţa[24].

Unităţile lui Wartensleben mărşăluiau şi ele spre punctul de întâlnire cu forţele principale dar marşul era stânjenit în permanenţă de cavaleria otomană care nu ezita să lovească ori de câte ori se ivea ocazia. Când au intrat în Mehadia, în 29 dimineaţa, ei au găsit rispite pe uliţi şi pe drumul mare, convoaie de căruţe, peste o sută, toate rechiziţionate cu oameni cu tot pentru transportul muniţiei, proviziilor şi echipamentului. Unii se aflau încă pe şosea, alţii prin satele învecinate. Nu ştiau ce se întâmplă pentru că, în vălmăşagul plecării, nimeni nu s-a mai gândit la ei. Se trezeau acum faţă în faţă cu cetele osmane puse pe pradă. Când au înţeles ce se petrecea, pentru cei mai mulţi a fost prea târziu. Au fost decapitaţi pe loc sau duşi în robie. Cei care încercau să scape pe coastele munţilor erau literalmente vânaţi de călăreţi. Casapul Ioşca din Mehadia s-a pomenit înconjurat de un pâlc de spahii dar a scăpat în nişte tufişuri. L-au alergat puşcând după el vreme de un ceas, dar până la urmă, în pădure, i-au pierdut urma.

La podul de la Plugova ariergarda imperialilor alcătuită din husari ai regimentului Grefen a fost ajunsă din urmă. Colonelul Otto şi-a oprit escadroanele dincolo de apă, le-a întors şi le-a desfăşurat pentru luptă. Şi-a aranjat chipiul, şi-a dat mantaua pe umeri, şi-a tras sabia şi sub ochii tuturor a început să şi-o ascută pe vergeaua pistoalelor. Avea poftă de o şarjă eroică dar ofiţerii săi l-au potolit: rostul lor nu era să se lase măcelăriţi de turci ci să apere coloana. Pentru a-i ţine în şah o vreme până ce se mai îndepărtau ceilalţi ar fi necesar un singur escadron. A fost ales ultimul, cel al lui Baconi. Husarii s-au azvârlit prin lanul de porumb asupra vrăjmaşului puşcând şi tăind din goana calului. S-a produs obişnuitul vălmăşag iar turcii au preferat, nedându-şi seama ce forţe au în faţă, să bată pentru moment în retragere, rupând lupta.

[23] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 247.

[24] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 37.

https://biblioteca-digitala.ro

Când au văuzt că inamicii s-au împrăştiat să prindă caii spahiilor ucişi, lacomi de pradă au revenit în galop. Baconi şi alţi 8 husari s-au răzleţit. Goneau înebuniţi în sus pe munte spre vârful Cernăgău urmaţi de o ceată sălbatică căreia nu aveau să-i mai scape. S-au apărat vitejeşte spate la spate dar au fost biruiţi, doborâţi şi decapitaţi. Trupurile lor au rămas acolo cu caii păscând alături[25].

Altă ciocnire s-a produs în apropiere de Cornea. Un detaşament turcesc a ocolit prin Globurău ieşind deasupra drumului mare. A rămas ascuns până a început să treacă ariergarda. Atunci s-au repezit prin surprindere, cu urlete, asupra dragonilor cuirasaţi. Era un loc râpos şi o salvă trasă de pe marginea drumului de alţi turci care rămăseseră pe loc a azvârlit vreo opt din şei. Le-au tăiat apoi capetele şi cu tot cu coifurile de oţel le-au azvârlit în saci anume pregătiţi.

Cu primejdii au reuşit să treacă spre nord şi cei 500 de oameni ai contelui Nugent cei mai mulţi români din regimentul valaho-ilir. Ei au fost înştiinţaţi doar în seara de 28 august despre retragere. Cei din batalionul De Vins au fugit spre tabăra principală iar românii, nici ei mai bine organizaţi, şi la fel de înspăimântaţi, au încercat să ajungă la armată. Erau cu toţii arşi de sete dar nu puteau coborî la apă în Mehadia pentru că acolo bănuiau că intraseră turcii. Ştiind bine locurile au mers prin păduri ferindu-se de întâlniri primejdioase şi au reuşit să ajungă nevătămaţi la ai lor. Comandantul a fost numai nevoit să-şi abandoneze în scorbura unor copaci uniforma de paradă. Au găsit-o, ferfeniţă, peste ani, nişte ţărani veniţi după lemne[26].

În dreptul Teregovii turcii s-au oprit. Nu voiau să riște înaintând într-un ţinut în care nu ştiau ce forţe inamice se mai află şi în ce dispozitiv. Preferară să se oprească, să aştepte întăriri şi apoi să înceapă tatonările obişnuite în căutarea punctului slab.

Corpul lui Wartensleben a poposit în seara de 29 august pe dealul Feneş. Luase formaţia de careu pentru a putea riposta în caz de atac prin surprindere.

În aceiaşi zi armata principală condusă personal de Iosif II a plecat din Câlnic spre Brebu. Aici a şi înnoptat sprijinită cu dreapta pe satul Valeadeni şi cu stânga pe Pogănici. Călărimea uşoară a fost dispusă pe dreapta drumului ce duce la Caransebeş. Convoaiele de bagaje şi unităţi auxiliare de care, după opinia statului major, se putea lipsi această operaţiune, au fost trimise parte la Lugoj, parte la Timişoara.

La 31 august armata se afla deja la Caransebeş unde şi-a organizat tabăra pe un loc care va fi ulterior amenajat pentru pulberăria regimentului de grăniceri. Cavaleria a fost postată în faţa aripii stângi, în câmp, aproape, foarte aproape de râul Timiş. Ea era în afara oraşului propriuzis. Pe dreapta campau unităţile de grenadiri. În spatele liniei de avanposturi s-a aşezat călărimea uşoară ce alcătuia avangarda generalului Harrach. Aceste unităţi controlau drumul dinspre Mehadia[27].

La 1 septembrie armata a primit o zi de odihnă rămânând tot la Caransebeş. Împăratul însoţit de feldmareşalul Lascy a pornit în zori să inspecteze personal poziţia propusă de Zehenter în raportul său. Generalul propunea suveranului Valea Armeniş. Împăratul, după ce a văzut totul cu proprii ochi a găsit că e prea lată — cam 10 000 de paşi —

[25] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 249.
[26] *Ibidem*, p. 250.
[27] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 38.

https://biblioteca-digitala.ro

pentru a putea fi apărată chiar şi de armata principală reunită cu cea a lui Wartensleben. Totuşi cu acel prilej nu a fost găsit un loc mai potrivit nici mai înainte şi nici spre Caransebeş. În consecinţă s-a decis să retragă trupele lui Wartensleben mai înapoi, peste Armeniş iar aripa dreaptă să fie sprijinită pe pantele abrupte de-a lungul râului Timiş. Aripa stângă în schimb era mai alungită până pe vârful dealului Gorniţa. De-a lungul culmii înguste înspre înapoi trebuia organizat un alt flanc prevenindu-se în acest fel tentativele unei învăluiri din acea parte. Potrivit proiectului imperial cavaleria ar fi fost plasată în Valea Timişului care înspre liniile austriece, de fapt puţin înapoia lor, îşi lărgeşte albia destul de mult. Armata principală urma să ocupe spaţiul dintre satele Sadova şi Ilova în aşa fel încât stânga să se sprijine pe versanţii muntelui iar dreapta pe albia Timişului. În acest loc deci s-a produs alăturarea armatelor. Aripa dreaptă a lui Wartensleben era acum despărţită de unităţile corpului sosit sub comanda împăratului printr-o râpă deşi îngustă extrem de abruptă şi foarte adâncă. Din pricină că în lăţime locul măsura cam 7 000 de paşi s-a hotărât ca trupele să fie dispuse în principal pe două linii[28].

În ziua de 2 septembrie a sosit în sprijinul lui Wartensleben o grupare puternică alcătuită din cinci regimente de cavalerie comandate de feldmareşalul Tige. Joncţiunea s-a produs în dreptul satului Slatina foarte aproape deci de Sadova. Noiveniţii s-au instalat puţin mai înainte de Slatina pe ţărmul drept al râului Timiş despărţindu-se în două corpuri. Chiar în zorii zilei următoare, pe două coloane, a sosit, şi armata principală. Cartierul general a fost instalat în Ilova unde convenea şi din punct de vedere al conducerii trupelor dar exista şi o casă mai acătării unde s-a adăpostit împăratul. Aparţinea unui ofiţer local, Marcu Iovanovici. Acolo a văzut şirul nesfârşit al ţăranilor fugari care cu ce apucaseră să ia, cei mai mulţi scăpaţi doar cu viaţa, treceau spre Caransebeş şi povesteau lucruri îngrozitoare:

„Oamenii vii îi duc robi, pre puşcaţi taie, capetile iau, satele ard, boi, oi cu păcurari iau, bucatele mănâncă, rău, rău". Iosif le-a promis despăgubiri la toate. Din păcate viaţa, spune el, n-o mai poate întoarce nimănui. Moşu Curea Pepa din Domaşnea, lăsat la rugămintea lui, să moară la rădăcina unui stejar uriaş, auzindu-l clatină din cap. Prea multe pagube ca să le mai poată cineva plăti, fie el şi împăratul! *„Împăratul s-au can mâniat dar au răbdat"*[29].

Îndată ce s-a organizat dispozitivul, primul lucru a fost fixarea liniei de avanposturi undeva cam în dreptul satului Sadova Veche de astăzi. Dincolo de Timiş, pe malul său stâng au fost ordonate posturi de supraveghere pe înălţimi având un efectiv destul de important: o campanie de grenadiri şi câţiva vânători. Curând li s-au alăturat ostaşi din corpul voluntarilor români bănăţeni. Însuşi împăratul dăduse dispoziţie ca patrulările prin munţi şi observarea mişcărilor inamicului să fie făcută pe cât posibil de români care se dovediseră fideli şi cunoşteau bine locurile. Mai ales a fost solicitat corpul comandat de maiorul Gheorghiţă Duca. Certetaşii parcurgeau zilnic spaţiul dintre muntele Slatinii şi Ilovei. Uneori patrulele ajungeau până pe vârful Semenicului. Un alt detaşament românesc, cel al căpitanului Purec alcătuit atât din pedestraşi cât şi din călăreţi primise o misiune foarte specială de vreme

[28] *Ibidem.*
[29] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 250.

https://biblioteca-digitala.ro

ce traseul său era de fiecare dată ţinut secret. Să fie vorba despre serviciul de poliţie militară într-o vreme când dezertările nu erau un lucru neobişnuit?

Cu prilejul unui consiliu de stat-major, consultându-se hărţile s-a observat mulţimea şi îngustimea văilor care determinau o fragmentare a forţelor atât în atac cât şi în apărare, şi în general făceau dificilă orice manevră utilă. S-a hotărât construirea unor podeţe care să permită deplasarea rapidă potrivit mersului luptelor. Era o problemă controversată şi greu de rezolvat. După ce ascultase cele ce se discutau, un subofiţer român, Măciucă, ceru voie feldmareşalului Lacsy să-şi spună şi el părerea. Era un lucru uimitor pentru moravurile vremii dar a fost ascultat. El spune că problemele nu sunt nici pe departe atât de dificile în realitate. Pe hartă, da, însă hărţile nu reflectă cu fidelitate configuraţia terenului. El o ştie foarte bine căci a servit în echipa cartografilor militari care le-au întocmit nu prea demult, şi s-a convins că aceştia le desenau în bună măsură din memorie, la Caransebeş şi nu la faţa locului. Aşa au apărut văi care nu există şi care dau atâta bătaie de cap. El cunoaşte însă terenul şi poate răspunde oricăror întrebări în această privinţă. Din acel moment Lacsy a renunţat la serviciile cartografice dar l-a ţinut mereu în preajmă pe strajameşterul Măciucă. Orice hotărâre importantă se lua numai după ce era el consultat![30].

Pe câmpul de la Ilova a primit Iosif II vestea capitulării garnizoanei de la Veterani şi apropiata sosire a ei în tabără. Era ziua de 5 septemrie 1788.

Peste cinci zile cercetaşii au raportat că un puternic corp de armată otomană mărşăluia deja peste Cornea şi Teregova apropiindu-se de dispozitivul austriac. Pe la prânz avangărzile sale trecuseră Cheile Timişului. Cete de călăreţi se răspândiseră, pe aripi, după obiceiul turcesc, urcând pe înălţimile de dincoace de Timiş. Grupuri mici de spahii au putut fi observate chiar şi până înspre defileul Armenişului. Spre seară s-au tras înapoi către Feneş dar au lăsat în urmă o linie de pichete cu rol de observare şi alarmare.

Toată noaptea infanteria austriacă a stat echipată şi în alarmă iar în zori cavaleriştii au înşeuat. Toţi erau siguri că va izbucni bătălia. Totuşi, în 11 septembrie, turcii au rămas în tabăra lor şi documentele nu menţionează acţiuni cât de cât semnificative, nici măcar de cercetare şi hărţuială. În 12 septembrie către ora 12,00 însă s-au putut zări către Teregova trâmbe mari de praf şi de fum semn că se apropia o trupă numeroasă care, peste nici două ceasuri, a putut fi deja văzută cu ochiul liber cum intra în lagărul inamic. Spre orele 17,00 un numeros detaşament mixt, de infanterie şi cavalerie, ducând şi câteva tunuri a urcat munţii de dincolo de Valea Armenişului. Trebuie să precizăm că în acea vreme Armenişul se afla la obârşia pârâului cu acelaşi nume. Drumul mare, drumul poştei, trecea mult mai jos de localitate. Detaşamentul turcesc s-a aşezat, cavalerie şi infanterie laolaltă pe o singură linie între dealurile Tâlva Ascurii şi Ursu Tâmpii. Cavaleria însă s-a tras apoi postându-se după sat avându-şi aripa stângă pe Tâlva Ascurii iar dreapta încălecată pe drumul de care dintre Armeniş şi Feneş. Toate aceste mişcări le-au făcut încet, fără grabă. Spre seară încă nu isprăviseră cu organizarea liniilor şi deja se lăsa întunericul.[31]

---

[30] *Ibidem*, p. 253—254.

[31] G. Schwab, *Al doilea război...*, f. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

În ciuda acestor semnale armatele continuau să rămână faţă în faţă supraveghindu-se reciproc într-o alarmă continuă. Niciuna nu dorea să atace prima, fiecare socotind că postura de apărător o avantajează. Timpul dădea totuşi ghes turcilor. El lucra împotriva lor căci rămâneau imobilizaţi în munţi fără să fi reuşit izbucnirea la câmpie şi fără să fi atins niciunul din centrele importante ale ţinutului. Sezonul se înăsprea şi el tot mai mult.

În dimineaţa de 13 septembrie ienicerii din vale au început înaintarea în grupuri mărunte, nu mai mari de 10 persoane spre Valea Armenişului atacând posturile imperiale şi alungându-le. Unii, strecurându-se prin văi şi râpe greu de observat, au izbutit să se strecoare până la poziţia secundară a corpului de rezervă încercând să tragă asupra trupelor. Focul lor a fost însă slab şi nu a reuşit să producă nici un efect.

Dinspre Armeniş curând s-a văzut venind pe drumul Slatinii o ceată de vreo 200 de spahii care încercau să lanseze o lovitură asupra aripii stângi a corpului de rezervă (de fapt gruparea lui Wartensleben). Posturile de pe înălţimi, alcătuind o linie destul de subţire aflate în faţa unităţilor de husari şi dragoni, s-au repliat evitând nimicirea. În momentul în care călăreţii turci au ajuns în bătaia puştilor asupra lor a fost trasă o salvă puternică. Sesizând fermitatea împotrivirii, faptul că în faţa lor se aflau trupe numeroase şi bine aşezate, au bătut repede în retragere. Fusese, desigur, o manevră de tatonare.[32]

În acest timp o ceată destul de numeroasă de spahii a urcat versantul povârnit al muntelui dintre Sadova şi Armeniş până sus, pe culmea îngustă. Aici a avut loc o scurtă şi violentă ciocnire cu un pâlc de husari care, prea slabi să nădăjduiască victoria, au întors caii galopând spre a-i lor. Turcii s-au ţinut după ei până pe uliţele Sadovei. Noroc în intervenţia promptă şi hotărâtă a unei companii de grenadieri şi celor câţiva vânători ce se aflau în poziţie. La rândul lor spahiii au dat dosul grăbindu-se să se pună la adăpost de gloanţele infanteriei duşmane. Odată trecută primejdia, subunităţile au revenit la vechile posturi ca şi turcii de altfel. Aşa s-a refăcut, de o parte şi de cealaltă, linia picheteloor cum fusese mai înainte.[33]

Noaptea turcii s-au instalat pe o înălţime din faţa dealului Ursul Tâmpii deci chiar dinaintea aripii drepte a aceluiaşi corp de rezervă atât de hărţuit în ziua trecută. Au săpat şanţuri ridicând şi un val de pământ în care au înfipt mai multe steaguri ceea ce însemna că acela era sectorul destinat loviturii celei mai dure, în orice caz primei lovituri. Curând pentru austrieci devenise clar că inamicul se străduia să amenajeze poziţia necesară artileriei. Deja pe Tâlva Ascurii fusese instalată o baterie care trăgea din plin asupra stângii corpului de rezervă. Curând, dacă nu se luau măsuri, aveau să dispună şi de una pe aripa opusă. Îndată imperialii au deschis şi ei focul cu un tun greu, de 12 pfunzi, aflat pe dealul Gorniţa. În ciuda acestui fapt turcii au reuşit să amenajeze poziţia şi să-şi instaleze tunurile. În scurt timp şi dreapta rezervei era lovită de ghiulele. Acesta se pare că a fost semnalul pe care îl aşteptau cetele de spahii şi ieniceri care au pornit înainte pe Valea Timişului. Altele s-au pus în mişcare spre cea mai apropiată înălţime exact în faţa dreptei regimentului Terzy, prin Valea Armenişului. Pe coama înălţimii vizate de avan-

[32] *Ibidem.*
[33] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

sarea turcească se aflau corpul voluntarilor români şi un grup de vânători, mult prea slabe forţe ca să se poată împotrivi. Iureşul otoman le-a spulberat de acolo. Poziţiile lor, tranşee bine întocmite, au fost ocupate şi de la adăpostul lor turcii au deschis focul din lungile lor puşti asupra liniei regimentului. Au fost pierderi. Între cei răniţi foarte grav s-a numărat şi generalul Palavicini. A fost lovit la cap chiar lângă tunurile regimentului. Au fost morţi şi răniţi[34].

În acest timp cetele ce înaintau pe Valea Timişului se avântaseră la asalt sperând să spargă liniile apărării pătrunzând în spatele aripii drepte. În acest fel ele şi-ar fi croit drum spre depozitele de muniţie şi echipament învălmăşind întregul dispozitiv. Se părea că vor reuşi, se apropiaseră destul pentru iureşul final, dar tocmai în această clipă din spatele frontului regimentului Terzy s-a pornit un foc viu de tunuri care lovea în plin. Se trăgea de pe o înălţime destul de scundă dar ferită totuşi şi care oferea o bună vizibilitate. Turcii au fost surprinşi, şirurile lor s-au clătinat o clipă, s-au oprit şi apoi, brusc au luat-o la fugă înapoi. Totuşi în ziua aceea au revenit de câteva ori la atac dar de fiecare dată au fost respinşi cu pierderi grele. În cele din urmă au acceptat că asaltul dat cu forţe importante dar din front nu are nici o şansă în faţa focului bine organizat şi condus al imperialilor. Cete de călăreţi şi de pedestraşi au început deci să se caţere pe coastele munţilor abrupţi de peste Timiş. Acolo se afla un divizion de infanterie Brentano cu misiunea de avanpost şi siguranţă al aripii drepte. Deşi ostaşii s-au bătut cu îndârjire, şuvoiul turcesc i-a azvârlit de pe înălţime. Fiecare a scăpat cum a putut din măcelul acela. Două tunuri au fost abandonate pe poziţii dar turcii nu au mai apucat să le folosească. Observând primejdia ce se crea în flancul lor imperialii au intervenit în forţă. Câteva escadroane de cavalerie urmate de o baterie de artilerie au fost trimise într-acolo sub comanda căpitanului Chonat. Imediat tunurile au fost instalate pentru foc direct iar husarii s-au desfăşurat pentru şarjă, o şarjă năvalnică. Turcii s-au bulucit la rându-le spre vale lăsând tunurile aşa cum le-au găsit. Odată restabilită situaţia, infanteriştii Brentano şi-au reocupat poziţia cu aceeaşi misiune.[35]

În vreme ce în hărţuielile acestea se angajau forţe din ce în ce mai importante, un alt corp de armată otoman s-a pus în mişcare trecând prin satul Armeniş spre aripa dreaptă a imperialilor. Avanposturile care se înşirau într-o linie subţire pe partea aceea, au fost gonite până pe ulităle Sadovei, spre aripa opusă a dispozitivului austriac. În consecinţă o grupare destul de puternică — vreo 1 500—2 000 de oameni — au pus stăpânire pe înălţimea din faţa Armenişului întrând astfel în „săgeată" în poziţia pe care Carol Schwab o numeşte în relatarea sa „platou", aflată exact în faţa frontului regimentului Terzi. Imediat au şi început s-o fortifice. Aceste lucrări trebuiau împiedicate cu orice preţ pentru că altminteri ele ar fi oferit turcilor un adăpost sigur şi o bună bază de pornire la atac. Un val solid de pământ ar fi rezistat chiar şi focului de artilerie. În schimb, adăpostiţi ei ar fi putut lovi în plin liniile adversarului. Coloneii Werneck, von Stein şi maiorul Mitrovski din Wolfenbüttel au primit ordin să distrugă valul. Au pornit la adăpostul întunericului în noaptea de 14/15 septembrie şi cu toate că apărarea turcilor

[34] *Ibidem.* f. 40.
[35] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

a fost extrem de dârză, până la urmă poziţia a fost recuperată. S-au luat şi alte măsuri menite să stopeze impetuozitatea tot mai evidentă a turcilor. Au fost aduse şi instalate în baterie mai multe tunuri aflate în spatele aripii drepte a corpului de rezervă. Din acel moment partea aceasta a devenit sigură iar inamicul nu a mai riscat atacuri împotriva ei. În schimb începuse să bombardeze cu intensitate din ce în ce mai mare şi nu fără oarecare efect. Mai mulţi ostaşi au fost răniţi în perimetrul corpului de rezervă de ghiulele turceşti.[36]

În tabăra imperială începuse să prindă tot mai clar contur ideea că cea mai bună soluţie de acum ar fi atacul. Ofensiva pornită cu toate forţele ar fi trebuit să dea peste cap, învălmăşind dispozitivul otoman şi degajând în felul acesta armata. În acest scop s-au dispus acţiuni de cercetare mai ales a văilor de trecere spre Armeniş. Veştile aduse n-au fost însă prea încurajatoare. Drumurile urcau şi coborau în pante abrupte, prea abrupte pentru scopul urmărit iar pe înălţimi turcii se fortificaseră. Pentru a putea trece era obligatorie ocuparea tuturor acestor puncte ceea ce ar fi costat multe vieţi dar ar fi epuizat şi asaltul, fărâmiţându-l. Concluzia a fost că atacul pe o vale atât de îngustă, cu versanţi înalţi, nu avea şanse de reuşită. Nici învăluirea pe aripi nu era posibilă. Inamicul îşi sprijinea flancurile pe munţi înalţi împracticabili. Chiar şi în absenţa inamicului, opinau unii ofiţeri, mişcarea unei armate în formaţie de luptă într-un relief atât de frământat nu ar fi fost posibilă. În aceste circumstanţe ideea atacului trebuia abandonată definitiv. Singura alternativă care mai rămânea era retragerea, o manevră extrem de dificilă însă dat fiind terenul frământat şi presiunea unui inamic care încerca să rămână strâns lipit de armată. Faptul că tocmai acum, prin căderea fortificaţiilor de la peştera Veterani, Clisura Dunării fusese deschisă duşmanului, şi că putea face mişcări de amploare, care să modifice situaţia strategică, a fost de natură să îngrijoreze statul major austriac. Episodul de la Veterani trebuie însă relatat în amănuntele sale, aşa cum de altfel o fac documentele militare.

[36] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL VI

LUPTELE DE LA PEŞTERA VETERANI

După ce au pătruns în Valea Jupalnicului înaintând spre nord, turcii trebuiau să-şi asigure flancul drept ceea ce impunea în mod logic extinderea controlului pe Dunărea în sus, în Clisură şi în Valea Almăjului. Acest lucru s-a petrecut din prima fază a ofensivei din Banat. În ziua de 10 august, cu o oră înaintea amiezii, posturile de observaţie care făceau parte dintr-un întreg sistem pus la punct din vreme de Maovăţ, semnalară apariţia unei flotile turceşti alcătuită din vreo 30 de caice şi şase nave mai mari. Ele au acostat pe malul opus al Dunării cam în dreptul ceardacului grăniceresc de la Dubova. După un popas de două ceasuri şi-au reluat marşul în susul fluviului dar când au intrat în raza de bătaie a tunurilor de la Veterani asupra lor s-a deschis focul. Navele s-au învălmăşit, au rupt formaţia şi s-au grăbit, care cum au putut, să se pună la adăpost în apele golfului liniştit de la Dubova acolo unde loviturile artileriei nu le puteau ajunge. Deşi n-au fost pierderi totuşi ele n-au putut forţa trecerea. Câteva, vreo 3—4, au rămas ancorate cam în dreptul ceardacului de la Dubova observând cele ce se petreceau pe malul inamic. Mai târziu, în cursul acelei zile, s-au semnalat de câteva ori încercări de trecere dar toate au fost respinse fără probleme de artileria peşterii. Poziţia aceasta se dovedea cu adevărat excepţională pentru interzicerea traficului naval pe Dunăre. Cinci ambarcaţiuni au fost lovite şi abia-abia s-au târât până în golful Dubovei.

În timp ce caicele manevrau în apele din faţa peşterii o unitate de cavalerie otomană a înaintat părând hotărâtă să atace tabăra batalionului Brechainville. În fapt ea urmărea doar să ocupe munţii pentru a putea domina tabăra în vederea unui asalt mai bine pregătit. În acest fel comunicaţiile peşterii deşi nu erau complet tăiate, deveniseră extrem de dificile. Forţe importante sau cantităţi mari de muniţie şi hrană nu se mai puteau aduce aşa încât garnizoana nu se mai putea baza din acest moment decât pe ea însăşi. Patrulele de puşcaşi de elită din regimentul valaho-ilir şi câţiva localnici au confirmat că detaşamente turceşti închideau acum toate drumurile şi nici măcar cei câţiva cai de povară care se mai aflau acolo n-au mai putut fi evacuaţi. Seara s-a lăsat liniştită, nimic nu lăsa impresia că turcii ar pregăti vreun atac. Păreau foarte preocupaţi să-şi instaleze tabăra şi să-şi organizeze dispozitivul. Pe la trei dimineaţa s-a observat o concentrare navală în golful Dubovei. Deşi dinspre uscat nu existau semnale neliniştitoare totuşi din cauza mişcărilor de pe fluviu, garnizoana a fost alarmată şi a rămas lângă arme întreaga noapte până s-a făcut ziuă de-a binelea.

https://biblioteca-digitala.ro

În acel moment batalionul Brechainville era dispus în apărarea după cum urmează:

Divizionul nr. 2, comandat de maiorul Stein era înşirat pe aripa scurtă a promontoriului. Linia sa era compusă din grupuri de câte 20 de ostaşi. Un grup de 50 de oameni din acest divizion în care se afla şi comandantul îşi amenajase o poziţie bine fortificată în punctul cel mai înalt al Suşarei de unde putea fi observat întregul dispozitiv imperial. În cazul atacului, acolo trebuiau să alerge vânătorii şi puşcaşii de elită cu armele lor uşoare. Drumul care venea dinspre Dubova fusese blocat în punctul său cel mai înalt cu baricade groase şi înalte alcătuite din trunchiuri groase legate între ele cu scoabe de fier dar şi de patru rânduri de „călăreţi spanioli". În spatele acestora îşi desfăşurase divizionul „mijlociu" întărit cu trei tunuri. Aripa stânga a divizionului se sprijinea pe un torent lat de 15 paşi şi adânc de 14 paşi pe unde, deci, nu se puteau strecura nici un inamic oricât de îndrăzneţ. De la aripa stângă a divizionului mijlociu şi până la palisadele mari au fost montaţi, din dispoziţia maiorului Stein, 50 de călăreţi spanioli din fier. Pe aceştia îi avea mai dinainte dar nu i s-au părut suficienţi şi atunci a dispus confecţionarea chiar acolo a încă pe atâţia şi montarea urgentă a lor. Fiecare a fost întărit cu câte doi pari de sprijin. În peştera propriu-zisă, pentru a întări garnizoana au fost trimişi încă 50 de ostaşi comandaţi de un ofiţer. Ei se alăturau astfel companiei destinată de la început acestei misiuni. Totuşi curând s-a făcut o nouă redistribuire a efectivelor din peşteră în sensul că o parte din compania amintită mai sus a fost amplasată în micile redute de pe aripa dreaptă. În acest fel, în situaţia că atacatorii ar fi putut pătrunde în dispozitiv, să le fie totuşi cu desăvârşire închis acel faimos „drum al caprelor" pe unde se făcea accesul spre peşteră. O companie, cea de-a doua a acelui divizion, a fost postată la stângă marii palisade în spatele unor trunchiuri întinzându-se până la stâncile abrupte ale Cazanelor. Cavaleria otomană era obligată nu numai să urce şi să coboare până aici pante accentuate dar putea fi lovită cu foc indiferent dinspre care parte ar fi venit, fie pe drumul îngust ce ducea spre dispozitiv fie pe cel care venea direct spre gura peşterii[1].

Totuşi nu aceasta socotea maiorul Stein a fi poziţia cea mai expusă. Mai vulnerabilă i se părea cea în care şi-a instalat efectivele celălalt divizion. Tocmai pentru aceea, când a fost informat despre mişcările turcilor s-a grăbit într-acolo. În noaptea de 10 spre 11 august ostaşii acestei formaţiuni, ca toţi ceilalţi de-altfel, au rămas în stare de alarmă. Pe la orele 4,30 s-a lăsat o ceaţă groasă încât nu se mai putea zări nimic la 10 paşi. Momentul era cum nu se poate mai potrivit pentru a încerca o lovitură şi turcii nu l-au pierdut. Batalionul Brechainville a fost atacat de o adevărată armată ce număra, după aprecierile martorilor oculari[2], 7 000 de oameni. Coloanele turceşti loveau din toate direcţiile posibile. Potrivit obiceiului porniseră cu urale care făceau să se cutremure munţii. Fără nici un ordin trupele şi-au ocupat posturile de luptă. Nu vedeau mare lucru din cauza valului de ceaţă. Tunurile însă au început să tragă orbeşte, în direcţiile previzibile pentru atac. Din fiericire un vânt uşor pornit pe neaşteptate a împrăştiat ceaţa şi turcii au putut fi zăriţi. Astfel

[1] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 45.

[2] *Ibidem*, f. 46.

https://biblioteca-digitala.ro

că tirul a fost reglat la iuțeală. Efectele au fost și ele curând vizibile. Abia acum devenise clar că forțele principale au fost aruncate împotriva divizionului mijlociu. Din front ataca cavaleria în mase mari dar cete de călăreți înaintau și pe drumurile ce veneau dinspre Almăj și chiar pe coama unor înălțimi pe care austriecii le crezuseră impracticabile. Comandantul abia a mai avut vreme să se refugieze în reduta cea mare unde căutaseră adăpost și posturile de observare și alte câteva grupuri mici. Deja cavaleria otomană reușise să urce panta și acum, din deal, s-a lansat în vale direct spre palisadele din spatele cărora s-a deschis focul. Veneau urlând fulgerându-și și săbiile în lumina răsăritului. Părea că nimic n-o să-i poată sta în cale. Totuși asaltul lor a fost de două ori frânt de salvele bine ochite ale divizionului. De fiecare dată s-au regrupat și au revenit la atac. Maiorul Stein, cu sabia scoasă își îndemna ostașii să reziste, să nu dea înapoi. Într-un moment de mare cumpănă le-a sosit în ajutor rezerva condusă de un locotenent major și împreună au reușit încă odată să-l arunce pe inamic dincolo de coamă. Puhoiul acela părea însă că se retrage doar pentru a reveni mai năvalnic, mai puternic. Curând devenise clar că nu vor putea rezista unui inamic care nu lua în calcul pierderile, hotărât să câștige cu orice preț. Câțiva călăreți s-au apropiat îndeajuns pentru a arunca streanguri în jurul trunchiurilor smulgându-le. Prin spărturi alții năvăleau înăuntru. Poziția era de fapt pierdută în acest moment. În incintă se pornise o încăierare sângeroasă în vreme ce câțiva soldați se căzneau să arunce printre tufișurile râpei tunurile ce nu le mai puteau duce înapoi. Treptat ostașii au reușit să-și refacă o formație închegată și pușcând necontenit s-au repliat spre platou. Aici aveau să ocupe, la ordinul maiorului, noi poziții de apărare. Situația părea să se stabilizeze în acest sector iar turcii, istoviți, în cele din urmă, au renunțat la atac.

De fapt lovitura principală era dată împotriva divizionului din mijloc. Socotind după canonada cuplită care se auzea dintr-acolo, lupta era în toi. Maiorul a alergat spre sectorul primejduit dar cam la jumătatea drumului l-a ajuns vestea că reduta mare, unde se afla divizionul, era deja înconjurată de vreo 4—5 mii de spahii. Aceștia deschiseseră un foc dens dar nu se puteau apropia totuși prea mult din cauza configurației terenului. La redută ducea un drum îngust pe care se angajase maiorul și micul său detașament de sprijin. În dreapta era o râpă foarte adâncă. Apreciind situația maiorul s-a întors urmând, în apropierea platformei, o altă cărare protejată de câteva tunuri. Le-a luat cu sine pentru a întări aripa dreaptă a redutei. Turcii încă nu atacau pe acolo dar era sigur că în curând aveau să sesizeze că era o direcție mai slab apărată. Era nevoie deci de noi efective și Stein a și trimis o ștafetă să aducă compania care se afla înspre Cazane dar drumul era greu, plin de râpe. Trimisul făcu mai bine de un ceas iar compania avea să facă desigur și mai mult. Când a sosit era prea târziu pentru a mai putea schimba ceva. Era ora 10,00. Abia acum maiorul avea la dispoziție trei companii, forțe cu care ar fi putut interveni în favoarea divizionului mijlociu dar reușise prea târziu să le adune. Mai înainte ca el să fi putut organiza contraatacul, turcii s-au aruncat pentru a cincea oară la asalt, pătrunseră dincolo de palisade și acum se băteau corp la corp cu infanteria austriacă. Reduta era pierdută iar lui Stein nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să-și salveze oamenii pe care-i mai avea. Așadar nu i-a mai angajat într-o

https://biblioteca-digitala.ro

luptă inutilă ci îi replie profitând de faptul că următorii se aflau prinşi în luptele din incinta redutei[3].

Duşmanul însă nu şi-a oprit atacurile. După cucerirea fortificaţiilor cavaleria devenise improprie şi până la schimbul de forţe s-a obţinut o oarecare perioadă de linişte. Odată retraşi călăreţii, s-au observat puternice detaşamente care căutau să cerceteze terenul pentru a descoperi noi căi de acces. Un pâlc de vreo 400 de călăreţi a putut fi zărit cum se îndrepta împotriva Tisoviţei. Probabil credeau că de acolo s-ar fi putut trimite ajutoare la Veterani şi voiau să se asigure. Satul totuşi nu a fost atacat dar o coamă de deal care domina localitatea a fost ocupată de un post fix. Temerile lor dovedindu-se neîntemeiate, pe la orele 17,00 s-au retras. Cam tot atunci patrule destul de numeroase au început să se apropie de peşteră dar au dat peste linia subţire de avanposturi. Încăierarea care a urmat a fost scurtă şi extrem de dură. Puţini soldaţi au reuşit să mai ajungă în poziţiile principale. Cei mai mulţi au fost ucişi. Câţiva au fost capturaţi şi apărătorii au văzut bine cum turcii îi mânau spre tabăra lor[4].

Toate acestea anunţau iminenţa unui atac general. Nici nu se stinseseră ultimile împuşcături la avansposturi că turcii, folosindu-se de tunurile capturate, au deschis focul într-o tragere cu traiectorie accentuat curbă încercând să lovească poziţiile de la gura peşterii. Ei sesizaseră faptul că forţele garnizoanei din afară erau prea slabe ca să facă faţă unui atac de anvergură cu forţe mult superiore. Partea de câmp din faţa şanţurilor austriece care fusese curăţată de copaci şi tufişuri pentru a permite un tir precis asupra unui inamic ce nu putea să se ascundă, era prea îngustă, de cel mult 100 de paşi. Această fâşie îngustă putea fi deci depăşită cu uşurinţă dar mai ales permitea inamicului să rămână ascuns în pădure de unde, fiind aproape, să tragă fără să se expună. În schimb replica nu era la fel de eficientă. În redută artileriştii erau şi ei expuşi focului pentru că valul de pământ nu fusese suficient înălţat ajungând abia la genunchii celor de pe platformă. Dintr-o parte a redutei, datorită conformaţiei terenului, turcii se puteau apropia până la 30 de paşi fără ca să poată fi observaţi. Foarte grav era şi faptul că sus, pe platformă nu exista apă. Structura calcaroasă a reliefului nu permitea solului să reţină apa şi deci fântână nu s-a putut săpa iar rezervele erau insuficiente. Drumul la Dunăre, cu primejdiile ce le implica, era foarte lung: două ceasuri dus-întors. Mai era şi inconvenientul faptului că o eventuală retragere ar fi fost, dacă nu imposibilă, atunci, foarte anevoioasă din cauza cărării întortocheate şi foarte înguste pe care trupa n-ar fi putut s-o străbată fără ca mulţi să se prăbuşească accidentându-se. În sfârşit la toate acestea se mai adăuga şi epuizarea oamenilor. De aproape o zi şi o noapte se aflau în luptă iar setea devenise chinuitoare. Mulţi, de istovire şi de sete, au leşinat.

Patrulele numeroase şi bombardamentul l-au făcut pe maiorul Stein să înţeleagă că atacul general nu putea întârzia iar forţele pe care le putea opune erau mai mult decât insuficiente. A ordonat deci retragerea şi aruncarea în prăpastie a celor două tunuri de câte 6 pfunzi pe care nu le puteau căra cu ei. Muniţia însă a fost împărţită pe oameni şi dusă pentru că de ea în mod sigur mai aveau să aibe trebuinţă. De la începu-

[3] *Ibidem*, f. 47.
[4] *Ibidem*, f. 47.

https://biblioteca-digitala.ro

tul luptelor înainte de a se lumina de ziuă şi până în acel moment apărătorii au pierdut 340 de oameni ucişi. Între ei s-au numărat şi mulţi ofiţeri: un căpitan (Franz von Scholdirer), un locotenent major, (Norbert conte Thürheim), doi sublocotenenţi (Ernst von Tievenwald, Leopold conte Clary) şi doi stegari (Joseph baron Elmpt şi Friedrich von Eichenfeld). Au mai căzut în luptele acelea un chirurg, o călăuză, 10 caporali, 6 tamburi, 2 trompeţi, 23 de fruntaşi, 5 dulgheri de la trupele de geniu, ceilalţi 240 fiind ostaşi de rând. Şi artileriştii au avut pierderi însemnate pentru o singură zi de luptă: 1 caporal şi 20 de soldaţi. Aceştia numai de la auxiliarii puşi la dispoziţie bateriilor de către regimentul grăniceresc valaho-ilir. Lor li se mai adaugă alţi 2 caporali şi 15 ostaşi de la al 3-lea regiment de artilerie.[5] Rapoartele din acel moment apreciau pierderile otomane la cam 2 000 de oameni şi la ceva mai mulţi răniţi ceea ce trebuie totuşi privit cu multă rezervă. Întregul corp otoman nu putea să numere, în ziua luptei mai mult de 10 000—15 000 de oameni din care angajaţi în mod direct nu puteau fi mai mult de 2 treimi. Este deci greu de crezut că au fost pierdute 15—20% din totalul efectivelor, ucişi şi 20—25% răniţi! Totuşi este cert că pierderile au fost deosebite judecând după cele ale apărătorilor care beneficiau de poziţii amenajate şi deci erau mai puţin expuşi. Locul îngust a făcut să crească densitatea atacatorilor şi asta pe direcţii previzibile de unde faptul că loviturile de artilerie au avut un efect, uneori, nimicitor: De pildă o lovitură, o singură lovitură cu încărcături de mitralii a ucis pe loc 20 de turci[6].

După retragerea batalionului Brechainville turcii s-au grăbit să-i ocupe poziţiile. În strădania de a închide ermetic cercul în jurul garnizoanei de la Veterani, ei au trimis detaşamente peste Dunăre care au ocupat o poziţie exact în faţa peşterii. Numărau, după părerea apărătorilor, câteva sute de oameni. Tabăra principală se afla însă la Dubova şi pe vechea incintă apărată de infanteriştii batalionului Brechainville[7].

La 12 august un convoi de 15 nave a încercat să treacă dar tunurile le-au respins. Încercarea a fost reluată de nu mai puţin de 12 ori! Focul artileriei le-a scufundat 4 ambarcaţiuni şi a avariat multe altele. Era clar că atât timp cât garnizoana de la Veterani continua să lupte, orice comunicaţie pe Dunăre era imposibilă ceea ce determina complicaţii de ordin strategic planului otoman. De aici încrâncenarea cu care erau pornite fără răgaz atacurile asupra peşterii. Pe de altă parte ei au înţeles că de pe apă, cu forţa navală disponibilă, nu se putea realiza mare lucru. Hotărâtor rămânea asaltul pornit pe uscat.

În noaptea de 12 spre 13 august sublocotenentul de artilerie Voith a ridicat în dreapta şi în stânga peşterii un paravan din bârne groase pentru a acoperi astfel bateria şi reduta. Ideea a fost de-a dreptul salvatoare şi martorii oculari au mărturisit că i se datorează în bună măsură rezistenţa îndelungată a garnizoanei.

În ziua următoare apărătorii au numărat nu mai puţin de 344 de lovituri de pietre aruncate din vârful înălţimilor înconjurătoare cu ajutorul unor dispozitive speciale şi peste 4 000 de împuşcături. Toate erau îndreptate împotriva celor 7 tunuri ale bateriei nr. 1. Încercând să profite o navă mică s-a ivit în raza de bătaie a artileriei dar a fost scu-

[5] *Ibidem*, f. 48.
[6] *Ibidem*, f. 48.
[7] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

fundată imediat. Noaptea a fost liniște dar garnizoana continua să rămână în alarmă. Odată cu zorii bombardamentul a fost reluat dar fără efecte importante. A ținut așa până seara la orele 19,00. Acum, seara, un caic a reluat tentativa de trecere a unor trupe dar a fost și el scufundat în câteva minute. Artileria sublocotenentului Voith a tras doar câteva lovituri însă cu mare precizie: 2 lovituri cu 6 pfunzi, cu mitralii, și o ghiulea. Potrivit declarației ulterioare a turcilor acestea ar fi produs 36 de victime în rândul lor[8].

În 15 august focul turcesc nu a încetat o clipă între orele 4,00 și 19,00. Dinspre Plavișeviță s-au lăsat pe firul apei patru nave mici încărcate care deși au fost ciuruite cu mitralii totuși au izbutit să ajungă la țărm. Aici însă au fost întâmpinate de focul unor pușcași de elită din regimentul valaho-ilir care a nimicit echipajele. Captura, granate de mână, a fost bogată dar navele s-au scufundat din pricina avariilor.

În ziua de 16 august bombardamentul a continuat fără istov după ritmul de acum obișnuit. Din zori și până la apusul soarelui au fost azvârlite sute de pietroaie și s-au tras iarăși mii de gloanțe. Ascunși după metereze și după valuri de pământ, în peșteră, apărătorii nu au avut pierderi semnificative. Un convoi naval otoman a reluat și el încercarea zilnică de a străpunge barajul. După câteva lovituri tunurile l-au alungat.

În ziua următoare au avut loc primele comunicări cu turcii. Era de fapt o somație din partea lor pentru capitulare dar și o solicitare de armistițiu. O redăm în relatarea maiorului Stein care și-a notat amănunțit toate întâmplările:

„În 17 (august) turcii au cerut să vorbească cu mine. Pentru că nu stăpâneau limba sârbă, l-am trimis pe locotenentul Stanoilovici din regimentul valaho-ilir de infanterie, pe drumul caprelor. Prin el mi-au propus un armistițiu de 24 de ore. L-am acceptat. După care ne-au trimis din deal o îndemnare în limba italiană oferindu-ne retragerea liberă dar fără arme. La care le-am trimis în 18 (august) o scrisoare nesigilată către excelența sa comandantul general conte von Wartensleben în care ceream ordine privitoare la modul în care să procedez cerându-le, în sfârșit, ca ei, turcii, să o trimită la Mehadia. Aceasta i-a înfuriat foarte rău astfel că începând cu această zi au aruncat stâncile de deasupra peșterii atacând toată ziua bateria nr. 1. Intenția lor a fost de a ne demonta astfel piesele de artilerie. De câteva ori i-am alungat înapoi de pe deal cu foc de mitralii“[9].

Singurul efect pe care l-a avut bombardamentul turcesc a fost deteriorarea parțială a dispozitivului de fixare a tunurilor. În timpul nopții el a fost însă refăcut și bateria repusă în stare de funcționare cu toate cele 7 tunuri ale sale.

În dimineața de 19 august canonada otomană a fost reluată cu o intensitate totuși fără precedent. Au aruncat iarăși în aer stâncile de pe creasta de deasupra peșterii, au tras neîntrerupt cu toate armele de la cele individuale la tunurile de mare calibru. Garnizoana era copleșită de torentul de foc dar pierderile au fost neînsemnate. La orele 6,00 oferta din data de 17 a fost refăcută în fond în aceeiași termeni: libera plecare dar fără arme. Răspunsul a fost o salvă cu toate tunurile bateriei. Îndată

[8] Mr. Stein, *Jurnal despre apărarea peșterii Veterani*, f. 1, Copie anexă a manuscrisului Schwab, la cap. II.

[9] *Ibidem*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

bombardamentul a fost reluat. Spre seară au dat drumul la vale, din două puncte diferite, la două lăzi umplute cu explozibil dar care nu au avut nici un efect. Profitând de zgomotul canonadei un detaşament, mai bine zis o patrulă numeroasă, s-a strecurat în apropierea redutei dar a fost respinsă.

Ziua de 20 august a început ca de obicei cu bombardamentul de pietre aruncate de pe înălţimi. Curând însă turcii au adus 2 tunuri de 3 pfunzi pe care le-au aşezat pe platforma de sus, anterior folosită de apărători şi a început imediat să tragă asupra bateriei nr. 1. Se încerca distrugerea pieselor de artilerie amplasate în afara peşterii. Din fericire loviturile lor nu şi-au atins ţinta. Cele mai multe au ajuns în mijlocul fluviului şi doar câteva, 6—7, au ajuns să lovească în şanţurile unde se adăpostea trupa. Nici una nu a făcut victime. S-a ordonat deschiderea focului cu toate armele împotriva micii baterii otomane care a fost obligată să-şi scoată piesele de pe platformă adăpostindu-le.

În 21 august s-au petrecut aceleaşi bombardamente şi simulări de atac. Singurul lucru notabil a fost că asupra garnizoanei au fost trase chiar şi săgeţi. Nimeni nu a fost rănit.

În ziua ce a urmat s-a prăvălit asupra apărătorilor o enormă cantitate de pietre ceea ce era deja în măsură să stârnească îngrijorare nu pentru că ar fi fost primejdioase aceste proiectile improvizate ci pentru că umpluseră spaţiul amenajat pentru luptă şi făceau din ce în ce mai dificile operaţiunile. În consecinţă s-a ordonat foc cu toate armele împotriva celor de pe creste dar de astă dată turcii s-au repliat cu mult mai multă dificultate ca până atunci. Tot acum, spre seară, de pe stânci s-a aruncat iarăşi o scrisoare adresată maiorului Stein. Conţinea aceleaşi condiţii aşa că nu i s-a mai răspuns.

În 23 august, acoperite de obişnuitele aruncări de bolovani şi focuri de armă, câteva nave au încercat trecerea, dar fără să reuşească. Artileria lui Voith a tras câteva focuri şi le-a alungat dar fără ca vre-o navă să mai fi fost pierdută.

Pe 24 august s-a pornit iarăşi bombardamentul. Un artilerist a fost ucis. Bucăţi de stâncă cântărind sute de kilograme, au lovit cu atâta forţă încât nici parii puşi de patru ori unul peste altul nu le-au putut rezista. Pe la 8 dimineaţa un caic a înaintat încercând să ancoreze în apropierea şanţurilor de apărare dar câteva lovituri de tun l-au pus pe fugă.

În 25 august focul turcilor a fost parcă şi mai intens decât până atunci. Ei au dat drumul pe la orele 15,00 la 4 bombe aprinse care însă, spre norocul apărătorilor, nu şi-au atins ţinta. Ele au căzut la 20 de paşi în afara bateriei explodând fără a face stricăciuni. Imediat garnizoana a răspuns cu foc în direcţia de unde fuseseră aruncate. Turcii s-au împrăştiat, focul lor s-a rărit şi chiar a încetat. Seara şi întreaga noapte a fost linişte.

Pe 26, otomanii au aruncat o ladă plină cu granate de 1 pfund aprinsă dar au azvârlit şi granate izolate. În aceeiaşi zi au utilizat şi bombe de 10 pfunzi. Întregul drum spre bateria nr. 1 era plin de stânci sfărâmate. Ca şi într-una din zilele precedente, atacatorii au încercat să folosească artileria pentru trageri asupra redutei. Au instalat câteva tunuri în şanţurile abandonate şi au deschis focul. Foloseau tunuri ridicate de pe caice, tunuri navale. S-a încins imediat un duel de artilerie care s-a sfârşit cu sfărâmarea uneia din piesele turceşti după care celelalte au fost retrase. Către seară s-a arătat o navă dar a fost alungată. Toată noaptea

https://biblioteca-digitala.ro

din tabăra otomană s-au auzit urlete îngrozitoare aşa că întreaga garnizoană a rămas lângă arme. Un bombardament nocturn pornit cu toate cele şapte tunuri ale bateriei nr. 1 i-a făcut în cele din urmă să tacă.

27 august. Bombardamentul cotidian a început încă de la orele 3,00 şi a ţinut până la orele 19,00. Altceva nimic de semnalat. La fel au decurs lucrurile şi în ziua următoare.

În noaptea de 28 spre 29 august, pe la orele 23,00 sublocotenentul Voith a descoperit un convoi pe Dunăre. Era o noapte întunecoasă, ploua în rafale aspre. Străjile postate câte două din 30 în 30 de paşi, un grup culcat, altul în picioare, nu observaseră navele. Din păcate artileria de la Veterani nu era dotată cu rachete luminoase care să facă utilizabil, în tragere, luciul apei şi dunga întunecată a malului opus. Singura manevră posibilă a fost tragerea oarecum la nimereală spre Dunăre. Infanteria a primit deasemenea ordinul să tragă salve spre fluviu. Tragerea a ţinut cam trei ceasuri şi a reuşit, cu excepţia a două nave care au trecut, să întoarcă convoiul din drum. După afirmaţii ulterioare ale unui căpitan turc, atunci au şi fost scufundate două caice. Lucrurile nu s-au desfăşurat însă liniştit nici dinspre uscat fiindcă tot timpul turcii au tras asupra şanţurilor ba chiar, la un moment dat, au pornit un atac de infanterie. Ienicerii s-au aruncat cu urlete cumplite asupra bateriei, până către palisadă. Salvele infanteriei şi câteva lovituri de tun trase în plin i-au oprit. Ziua s-a scurs după tipicul stabilit de la începutul asediului. Noaptea, pe la orele 1,00, s-a semnalat o nouă tentativă de trecere. Era vorba de un convoi neobişnuit de mare. În acelaşi timp, potrivit experienţei din noaptea trecută, a fost lansat şi un asalt dinspre uscat. Patru ambarcaţiuni, profitând de întuneric dar şi de presiunea la care era supusă garnizoana, au izbutit să treacă. Celelalte, după o canonadă de trei ceasuri, s-au retras spre Dubova. Cele care au reuşit să străpungă barajul au urcat pe fluviu până la Plavişeviţa unde au îmbarcat câteva sute de soldaţi pe care i-au transportat pe stâncile de la Cazane. Astfel s-a realizat completa încercuire de la Veterani. Alţi cam 2—300 de turci s-au postat pe malul opus în faţa peşterii.

În dimineaţa de 30 august toate semnele arătau că se pune la cale un atac important, poate chiar atacul general. Coloane otomane au început să înainteze din toate părţile deodată. Avanposturile s-au retras fără să încerce să riposteze. În zori toate căile de acces erau ocupate de atacatori. Totuşi asaltul propriu-zis părea să se amâne. Pe la orele 11,00 s-a oferit un nou armistiţiu dar în condiţiile cunoscute: plecare fără arme. Situaţia garnizoanei era extremă. Alimentele ar mai fi ajuns, raţionalizate chiar, doar pentru patru zile. Comandantul artileriei, excelentul sublocotenent Voith, raportase situaţia stocurilor de muniţie şi ea nu era îmbucurătoare. Tot ce aveau ar mai fi ajuns pentru un foc continuu de 40 de ore. Oamenii, şi asta era foarte grav, erau epuizaţi din cauza bombardamentelor neîncetate a luptelor şi serviciului de gardă. Din pricina raţionalizării alimentelor umblau mai mult flămânzi. De altfel hrana o mâncau mai mult crudă pentru că nu aveau cum s-o gătească. În peşteră fuseseră adăpostiţi în condiţii precare 86 de bolnavi şi răniţi a căror soartă trebuia avută în vedere. Nu exista, pentru mulţi, altă scăpare decât transportul la spital unde ar fi putut primi ajutorul necesar, dar scoaterea lor pe uscat sau pe apă era imposibilă. Nici barajul care închidea Dunărea nu se mai dovedise, în ultimele nopţi, atât de eficient. Tunurile trăgeau rar, cu economie, calculându-se fiecare lovitură. Oricum

https://biblioteca-digitala.ro

cu muniția pe care o mai aveau, apărătorii peșterei nu mai puteau spera că vor închide multă vreme accesul convoaielor otomane. Toate acestea au fost bine cântărite de către comandanții garnizoanei și, în cele din urmă, maiorul Stein a găsit cu cale să înceapă tratativele. Turcii nu admiteau nici un alt punct de vedere decât cel exprimat în atâtea oferte făcute în zilele trecute dar și în dimineața aceea. Totuși era de sperat că vor ameliora unele condiții fiindcă doreau în chip evident să termine cât mai iute asediul. Orice pierdere de vreme la Veterani punea sub semnul întrebării planul mai vast de operații în această parte a frontului austro-turc. Locotenentul Stanoilovici, ca unul ce cunoștea limba sârbă în care se puteau purta discuțiile, a fost delegat la tratative. El a primit documentele ce cuprindeau clauzele acceptabile pentru asediați și s-a deplasat la comandamentul otoman. De fapt a trebuit să facă mai multe drumuri între cele două poziții pentru a transmite punctele de vedere și a cere instrucțiuni. Pe la orele 15.00, temându-se probabil că este doar o tragere de timp, turcii au cerut imperativ să stea de vorbă cu însuși maiorul Stein dar și cu căpitanul Maovaț pentru care aveau un mare respect. Dacă numai ei pot lua hotărâri, discuțiile cu Stanoilovici sunt inutile! Propunerea a fost acceptată și cei doi ofițeri însoțiți de sublocotenentul Voith s-au întâlnit cu împuterniciții inamicului la jumătatea drumului între poziții, adică la jumătatea drumului caprelor. Tot timpul însă grupul a fost observat cu atenție de avanposturile grănicerilor. Discuțiile s-au prelungit dar, în cele din urmă, Stein a trebuit să accepte condițiile cerute de turci. După ce documentele au fost redactate și semnate, sublocotenentul Voith, un caporal și 9 ostași din batalionul Brechainville au rămas ostatici la turci până la finalizarea întregii operațiuni de predare. În schimb cei doi comandanți de la Veterani, Stein și Maovaț, au plecat însoțiți de comandantul turc al flotilei dunărene și încă 10 ofițeri de diferite ranguri.[10] Ei aveau sarcina, pe lângă faptul că și ei se constituiau în ostatici, să inventarieze echipamentul și muniția, și, desigur, armamentul ce trebuia lăsat turcilor. În aceeași noapte, conform înțelegerii, a sosit un mic detașament otoman care s-a instalat în peșteră și pe pozițiile din afara ei. Maiorului Stein i-a fost înmânat un document redactat în limba turcă cuprinzând clauzele de capitulare și drepturile care au fost acordate acestei trupe atât timp cât se afla în teritoriul controlat de armata sultanului. El a fost, după aceea, trimis ca o curiozitate chiar împăratului.[11]

La ora 7,00 în dimineața zilei de 31 august ofițerilor li s-au ridicat pistoalele dar li s-au lăsat puștile personale precum și săbiile. Curând și-a făcut apariția însuși marele vizir[12] care și-ar fi exprimat dorința să viziteze peștera și fortificațiile însoțit de ofițerii garnizoanei pentru explicații. În mod oficial predarea s-a făcut de către un ofițer și 15 ostași grăniceri. Trupele și-au început marșul într-un șir ce urca drunul caprelor prilej pentru a fi numărate de către reprezentanții comandamentului otoman. La oarecare distanță au fost întâmpinate de Memiș-Pașa cel care a condus efectiv operațiunile împotriva peșterii. Aici trebuie observat că el a fost și cel mai înalt demnitar din acest sector și deci afirmația privind prezența marelui-vizir trebuie privită cu circumspecție. Există de altfel destule inadvertențe între documentele care au stat la

[10] C. Schwab, *Al doilea război* ..., f. 48, 49, 50.
[11] *Ibidem*, f. 52.
[12] *Ibidem*, f. 52.

https://biblioteca-digitala.ro

dispoziţia lui Schwab dar şi între acestea şi informaţiile pe care ni le pune la dispoziţie cronicarul din Mehadia Nicolae Stoica de Haţeg şi care le preluase de la participanţi direcţi cum ar fi ostaşii din regimentul românesc dar şi de la căpitanul Maovaţ cu care era un foarte bun prieten cum de altfel şi cu locotenentul Stanoilovici. Asupra acestora vom reveni la momentul şi la locul potrivit.

Întreaga trupă de la Veterani a trecut printre două şiruri lungi de ostaşi otomani, îndeosebi arnăuţi, care prezentau armele în semn de onor. Apoi comandantul turc i-a invitat pe toţi ofiţerii să se aşeze pe iarbă în jurul său şi să servească o ceaşcă de cafea. În acest fel săvârşea un gest care în fond se dorea onorant pentru vitejii apărători ai peşterii. Fiecărui ofiţer i s-a pus la dispoziţie un cal după care a început marşul. Paşa i-a însoţit o bună bucată de drum. În avangardă şi în ariergardă mărşăluiau două detaşamente otomane menite, în caz de nevoie, să-i protejeze dar şi să-i supravegheze că vor respecta întocmai convenţia de capitulare. În această ordine coloana a mers până la Palanca Nouă unde se afla o fortificaţie care, la începutul luptelor, aparţinuse tocmai batalionului Brechainville. Era o incintă unde trebuia să meargă generalul Papilla cu întăririle de ultimă oră ce le aducea şi unde, din pricina intervenţiei neaşteptate a turcilor dispuşi într-o bine organizată ambuscadă, n-a mai reuşit să ajungă.[13] În locul acela aştepta o unitate de cavalerie numărând circa 1 500 de oameni. Garnizoana a defilat prin faţa acestor călăreţi scurgându-se spre podul de la Plavişeviţa unde paşa a dispus o nouă oprire urmată de ceremonialul servirii cafelei. Marşul a fost imediat reluat până la intrarea în sat unde iarăşi a fost oferită o cafea, a treia. Aici, conform ordinelor, garnizoana, dispusă pe corpuri după regimentele de origine, a primit patru saci cu pesmeţi. Ofiţerii au fost încă odată încredinţaţi că atât timp cât vor respecta documentele semnate, nu au de ce să se teamă. Escorta răspundea cu viaţa pentru siguranţa lor! Dacă cumva vreunuia din trupă i s-ar face şi cel mai mic rău, ofiţerii nu au decât să trimită paşei o scrisoare în italiană pe care i-o va traduce doctorul său, Elim Suleiman. Nimeni nu trebuie să fie îngrijorat în legătură cu satisfacţia pe care i-o va da celui insultat. Prin tâlmaciul său, spune maiorul Stein, paşa i-a cerut de patru ori ca, odată ajuns la armata sa, *„să transmită Maiestăţii Sale împăratul că, dacă va fi dispus să încheie pacea, el, Memiş Paşa, crede că ar putea duce lucrurile într-acolo ca ea să fie atât de avantajoasă pe cât mai mult posibil pentru guvernul austriac"*[14]. După acestea paşa a rămas pe loc iar unităţile imperiale şi-au continuat marşul. Pe fluviu, urca escortată de un caic, o navă care transporta răniţii şi bolnavii până la Svinița. Acolo au fost întâlnite avanposturile corpului de voluntari Branovaţchi, cam 600 de oameni, aşa că maiorul Stein l-a concediat pe ofiţerul turc care-i însoţise. Caicul de escortă a fost şi el trimis înapoi. Acum a fost rândul său să asigure protecţia celorlalţi aşa că locotenentul major Branovaţchi a fost însărcinat cu această misiune iar un ofiţer a plecat cu navele. Ambii au însoţit escorta otomană până la Plavişeviţa. Câţiva ofiţeri turci au fost însă reţinuţi la cvartirul maiorului pentru a fi trataţi în aşa fel încât să li se reîntoarcă comportamentul lor fără cusur. De mult respect s-a bucurat în ochii ofiţerilor imperiali un comandant inamic, „Iosa Mustafa,

[13] N. Stoica de Haţeg. *Cronica* ..., p. 243.
[14] C. Schwab, *Al doilea război* ..., f. 52.

https://biblioteca-digitala.ro

stăpânul de la Poreci"[15]. În realitate acesta era din Orşova, se numea Chiosa Mustafa dar, într-adevăr, se născuse pe insula Poreci. Era bine cunoscut tuturor celor de pe frontiera dunăreană ca înţelept şi viteaz, demn şi prieten de nădejde, într-un cuvânt un om de neam![16] Lumea aceasta, atât de războinică îl respecta pentru caracterul său drept şi neînfricat. El a fost răsplătit de Stein cu 15 ducaţi, căpitanul caicelor cu 6 ducaţi şi tot cu atâta ofiţerul de ieniceri.

Toate acestea au fost relatate de către maiorul Stein în persoană într-un raport care a fost semnat şi de căpitanul Maovaţ. Erau comandanţi ai trupelor de la Veterani şi trebuiau să justifice toate deciziile, inclusiv cea de capitulare. Acest raport a fost înaintat către preşedintele Consiliului Aulic de Război, cea mai înaltă instanţă militară a imperiului, mareşalul Hadik. Ambii au fost convinşi — cum altfel? — că, în condiţiile date, n-ar fi fost în stare să reziste unui asalt general pornit pe apă şi pe uscat. Chiar locotenentul Voith, cel care a condus cu atâta iscusinţă tragerile, spune că a văzut cu proprii ochi în timp ce era reţinut în tabăra inamicului, retrăgându-se de pe poziţiile de atac cam 4 000 de ieniceri şi spahii. Asta în timp ce la ieşirea garnizoanei din fortificaţiile de la Veterani au văzut cu toţii alţi vreo 5 000 de ostaşi bine echipaţi. Este deci limpede că în faţa unei asemenea armate n-ar fi avut nici o şansă. Este normal ca cei doi ofiţeri să-şi susţină punctul de vedere dar, în ciuda faptului că ar fi avut interes să exagereze efectivele otomane, n-au făcut-o. Cifrele înaintate de raport sunt confirmate şi de alte surse. O face Nicolae Stoica de Haţeg în cronica sa şi ar fi deţinut informaţia chiar de la turci[16]. Dat fiind cunoştinţele sale printre turcii din Orşova, unii chiar de ranguri importante în ierarhiile osmane, lucrul este de crezut. De aceea trebuie avută în vedere şi cealaltă cifră, importantă şi ea, cea a pierderilor suferite de atacatori în luptele de la peşteră: *„Memiş paşa, expediruind dobânda, scrisă că 2 000 de oameni au pierdut şi cu 10 000 în sus, către Panciova, meărge înainte"*[17].

Acesta a fost episodul apărării peşterii Veterani, episod la care grănicerii români din Banat şi-au avut contribuţia lor. Este motivul pentru care el trebuie recuperat de istoriografia militară română.

Pentru modul cum au condus trupele şi au organizat apărarea obiectivului încredinţat, cei doi ofiţeri comandanţi, au primit felicitări scrise de la preşedintele Consiliului Aulic. Maiorul Stein a primit faimosul ordin Maria-Theresia, iar căpitanul Maovăţ, din dispoziţia personală a împăratului, a fost înaintat în grad.

Monografia căpitanului Schwab a reţinut în copie două importante documente, ca de altfel multe altele, care însă se referă la unul din cele mai sensibile momente ale episodului Veterani, la capitulare. Le vom reproduce şi noi, în traducere, fiindcă permit restabilirea unui interesant moment de diplomaţie militară, aduc detalii pentru istoriografia acestui domeniu:

„CAPITULAREA PROPUSĂ:

Cerem trecerea liberă, cu puştile şi armele noastre, aceasta însemnând: soldatul de rând cu puşca lui, sabia şi geanta de muniţie aparţi-

[15] *Ibidem*, f. 52—53.
[16] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 247.
[17] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

nătoare, ofițerii cu sabia și pistolul lor, în sfârșit, bolnavii și răniții noștri pe care-i vom lua cu mijloacele de transport necesare. În același timp, să fim lăsați liberi să luăm lucrurile noastre și ale trupei și să începem, mâine dimineață, marșul spre armata (noastră) din Biserica Albă ori unde ar fi ea (acum), escortați de 1 ofițer și 10 ieniceri. Atât din partea noastră cât și de cea turcească posturile rămân ocupate cum sunt acum nefiind permise schimbări ale acestora sau alte mișcări dușmănoase pe apă și pe uscat. Trupei i se va asigura, de partea turcă, toată siguranța până la sosirea ei la armată în schimb noi predăm acest loc împreună cu artileria și toată muniția fără a distruge ceva din starea ei actuală. Pentru siguranța noastră, să fie trimis un ofițer turc ca ostatec, în schimb noi îl vom trimite pe locotenentul major Stanoilovici în tabăra turcească. După semnarea acestei capitulări, cei doi vor fi schimbați.

Acestea sunt punctele noastre de vedere la care așteptăm răspunsul în scris, asigurând cu credință și loialitate că le vom îndeplini întocmai, asigurare pe care o așteptăm și noi din partea turcă"[18].

CAPITULAREA ACCEPTATĂ:

„Pentru că propunerea de a pleca cu arme și muniții nu a fost acceptată, sunt mulțumit că trupa își păstrează puștile și geanta cu muniție, ofițerii puștile și pistoalele. Bolnavii trebuie transportați alături de bagajele ofițerilor pe apă până la Moldova (Nouă) sau Palanca Nouă în ambarcațiunile necesare. Ofițerii și restul trupei, cu bagajele sale, să fie escortați în siguranță prin Almăj spre Lugoj sau Caransebeș sau oriunde se află armata noastră, scop în care trupei să i se dea un ofițer turc și 10 ieniceri. Acest acord îl vom păstra cu fidelitate și credință așteptând, în schimb, ca el să fie respectat întocmai și de partea turcă"[19].

În ciuda faptului că se precizează cum că acest document ar fi documentul final, există temeiuri să-l credem mai de grabă unul ce conservă o etapă a tratativelor. Începe prin a spune că turcii nu au acceptat păstrarea armelor individuale după care însă insinuează totuși această condiție. Se știe însă că turcii nu au admis decât plecarea fără arme excepând săbiile și puștile personale ale ofițerilor, nu însă și a pistoalelor. Interesant că Schwab ține să precizeze, în legătură cu armamentul din dotarea ofițerilor, faptul că la 29 martie 1788 împăratul, din comandamentul de la Futtak, a permis ofițerilor de infanterie să poarte câte o pereche de pistoale care trebuiau prinse cu cârlige de mânerul apărătorii de mână[20].

De altfel, în legătură cu aceste tratative, pot fi enumerate și alte episoade încă neelucidate. De pildă Antoniu Marchescu[21] face referiri la o întâmplare ce ține de tacticile războiului secret, o încercare de intoxicare cu informații false a comandamentului otoman. Un grănicer ar fi fost trimis cu un mesaj din partea lui Maovaț către comandantul regimentului valaho-ilir prin care i se aducea la cunoștință apropierea unui corp de armată austriac cu misiunea de a despresura garnizoana de acolo:

[18] Apud C. Schwab, *Al doilea război* ..., f. 53.
[19] *Ibidem.*
[20] *Ibidem.*
[21] Dr. A. Marchescu, *Grănicerii bănățeni* ..., p. 109.

https://biblioteca-digitala.ro

„M.S. Împăratul porneşte zilele următoare din Semlin cu 10—12 000 oameni spre grotă, pentru a despresura trupa dintr'nsa; apoi că trupe numeroase sunt masate în pădurile din jurul grotei, pentru a ataca prin surprindere pe inamic"[22]. Nu aflăm unde s-ar fi aflat un astfel de document, când, cum şi de cine a fost consultat. La el, şi în general la acest episod, nu fac referiri nici izvoarele care i-au stat la dispoziţie lui Carol Schwab şi nici ale lui Nicolae Stoica de Haţeg. Oricum este greu de crezut că *„marele vizir, îngrijorat de cele cuprinse în scrisoare, în ziua de 30 August, a propus din nou armistiţiu şi capitularea . . ."*[23]. Evident, turcii nu au somat din acest motiv garnizoana. După cum se vede somaţia aceasta a fost precedată de multe altele, adică făcea parte din normele obişnuite într-un asediu, nu era determinată de un fapt excepţional. Pe de altă parte cine ar fi avut naivitatea, la marele stat major turc, să creadă că un comandant de regiment ar fi trebuit să afle mişcările armatei imperiale nu pe calea normală ci de la un ofiţer aflat în acel moment într-o poziţie bine închisă, sub asediu? O astfel de soluţie nu ar fi fost credibilă din capul locului. Se poate să ne aflăm în faţa uneia din legendele care, mai târziu se nasc în jurul unor fapte de răsunet, care intră în capitalul de glorie al unei armate aşa cum s-a întâmplat cu apărarea peşterii Veterani.

Nicolae Stoica de Haţeg aduce şi el în discuţie o chestiune pe care documentele militare austriece citate de Schwab nu o pomenesc dar care, în condiţiile date, ar fi fost foarte posibilă: capitularea s-ar fi făcut cu acordul comandamentului imperial de la Biserica Albă. Iată ce spune el: *„Maioru Stein fiind în Magara de multe lipsit, că ce avusă, sus lăsasă; aci atâtea guri în Gaură, nici apă n-avea. Tot profiantu şi ţvihban, coji uscate, le mâncară. El şi Maovaţ scrisără la corpscomando în Beserica Albă, ce era gheneralu grof Brejenvil propriteru reghimentului, de toată primejdia lor, carele însuşi la a lor maiestat împăratului au arătat şi slobozenie le-au dat cu capitulaţie bună a să preda"*[24]. Dacă aşa s-au petrecut lucrurile, în această fază a cercetărilor, nu putem şti cu siguranţă. Este însă posibil fiindcă avem dovada că în timpul încercuirii peşterii, apărătorii au avut totuşi legături în afară prin intermediul unor localnici buni cunoscători ai fluviului. Aceştia, profitând de întunericul nopţii şi ştiind toate tainele Dunării, curenţii, stâncile şi ţărmul s-au încumetat să se strecoare la apărători şi chiar să le aducă alimente. Nicolae Stoica de Haţeg îi cunoştea personal pe aceşti îndrăzneţi care erau . . . preoţi, lucru nu chiar surprinzător în mediul aspru al frontierei: *„Că eşind turcii cu Memiş paşa sus în viru Pietrii, în bloc-hauzu maiorului Stain, turcii din sus păzea, ceăle de lipsă în peşteră nimic să nu le aducă, să se dea. În careă mareă lipsă, popa Evta Petrovici din Porecea turcească, el cu fii-său, ce-i paroh în Ograndenia, Ioan, cătră miezul nopţii bucate, carne, sare, făină, brânză, păsui şi muniţion în câteva nopţi, încet slobozindu-să prin mijlocul Dunării, lui Maovăţi îi aducea şi iară cu întuneărecu, ştiind apa, să întorcea"*[25]. Raportul lui Stein nu pomeneşte nimic despre toate acestea. Meritele nu sunt prea uşor de împărţit!

În general informaţiile de care dispune Nicolae Stoica de Haţeg sunt surprinzător de exacte. Le deţinea desigur chiar de la participanţii di-

[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*
[24] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 247.
[25] *Ibidem*, p. 244.

https://biblioteca-digitala.ro

recți. De pildă scena aflării capitulării de către Memiș Pașa nu o putea ști decât de la locotenentul Stanoilovici din regimentul românesc de grăniceri. El a fost cel care a dus la comandamentul otoman această veste, ceea ce este de altfel confirmat și de raportul maiorului Stein, oferindu-se astfel posibilitatea comparației. Apare deci și o altă dacă nu versiune atunci un alt izvor de importanță majoră. Acesta conservă informația așa cum a fost ea pusă la dispoziție de cel de-al doilea comandant al garnizoanei, căpitanul Maovaț. Punctele de vedere se diversifică în folosul cercetării istorice. Contribuția lui Nicolae Stoica este cu atât mai importantă cu cât ea nu se face din perspectiva istoriei militare, deși o servește consistent, ci mai de grabă a istoriei mentalității. Cartea sa este o istorie a frontierei bănățene, a unei lumi speciale. Dar iată scena invocată mai sus: *„Maovăț trimisă pre oberlaitnantul Stoica Stanoilovici cu 8 șarfșiți în vir la bloc-hauzu lui Stain, la Laz-Memiș pașa și Chiosa Mustafa aga, tolmaciu; pe carii turcii luându-i în bloc-hauz i-au adus și, închinându-să, pașii spusără. Pașa veăseăl rădicându-să, o măhramă mare, cu aur cusută, în loc de caftan preste capul lui Stanoilovici au pus-o. Și oprind aci 3 șițari a sta buni, Chiosa cu ofițiru și cu 4 șițari și încă doi comisari turci, jos la Maovăț au venit, toate văzând au scris. Artileria, armele soldaților împărătești le-au lăsat și capitulația, viind pașa jos, naintea ușii au iscălit“*[26].

Istoriografia a reușit să păstreze chiar textul documentului dat garnizoanei pentru a putea trece liberă prin liniile otomane, așa cum spune și Carol Schwab:

„După ce am început asedierea Dubovei situată pe Dunăre și ocupată de Turani și după ce numita localitate, deși comandantul necredincioșilor, maiorul Stein, căpitanul Maovaț, cu ceilalți ofițeri și o trupă de 700 de oameni, au apărat-o cum se cuvine, vitejește, timp de 20 zile și nopți, în cele din urmă totuși am slăbit-o și am ocupat-o, din solemna dispoziție a Sublimei Porți, s-a remis numiților documentul legal de predare, în scopul de a li se lua toate puștile și tunurile din cetate, consemnate și în scris, iar garnizoana, potrivit condițiilor de capitulare, ofițerii înarmați iar soldații fără arme, să fie lăsați liberi și conduși fără împiedicare până la hotar și să-și transporte bagajele și bolnavii fără nici o pagubă!“[27]

Așadar cu toate că este un episod al ultimului război austro-turc, asupra căruia s-au aplecat atâția istorici importanți, apărarea peșterii Veterani, rămâne încă doar parțial cunoscută, ridică încă destule probleme și controverse. Dincolo de toate rămâne, așa cum am spus-o deja, un moment de glorie militară.

---

[26] *Ibidem*, p. 247.

[27] Apud A. Marchescu, *Grănicerii* ..., p. 110; El o preia de la Szentkláray, p. 487, nota 1.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL VII

RETRAGEREA ARMATEI DE LA ILOVA LA CARANSEBEŞ ŞI APOI LA LUGOJ

La sfârşitul lui august şi începutul lunii următoare situaţia militară suportase modificări importante. Trupele imperiale de la Alibeg fuseseră alungate iar un corp otoman urca pe Dunăre în sus atât pe apă cât şi pe uscat. Evitând o luptă fără sorţi de izbândă, feldmareşalul Brechainville şi-a retras unităţile de la Biserica Albă la Vârşeţ. În consecinţă generalul Lilien a fost nevoit să părăsească Panciova repliindu-se spre Cubin. În acest fel spaţiul întins dintre Palanca Nouă şi Oppovo şi până la râul Timiş a rămas descoperit, expus oricând unei incursiuni otomane care s-ar fi putut uşor dezvolta în adâncime.[1]

Având în vedere noua configuraţie şi imposibilitatea unei ofensive la Armeniş dar şi din dorinţa de a-l atrage pe inamic într-o nouă poziţie, dezavantajoasă pentru el, statul-major imperial a hotărât să înceapă retragerea. S-a stabilit, pentru aceasta noaptea de 20 spre 21 septembrie. Pe două coloane armata a părăsit Ilova îndreptându-se pe drumuri diferite spre Caransebeş. Unităţile din subordinea lui Wartensleben care constituiau un corp separat deveniseră acum ariergarda primei coloane. Pentru a opri o eventuală încercare a turcilor de a trece la urmărire dar şi pentru a-l induce în eroare lăsându-l să creadă că întreaga armată a rămas pe loc, un detaşament de acoperire a ocupat tabăra principală. Totul se desfăşura normal, după planul conceput din timp, deşi era noapte şi întunericul stânjenitor.

La un moment dat s-a permis primei coloane un scurt răgaz de odihnă în vreme ce trupele lui Wartensleben se aflau pe o înălţime împreună cu a doua coloană comandată de contele Kinski, cam în dreptul casei de poştă de la Slatina. Câteva posturi de cavalerie şi subunităţi ale voluntarilor valahi au rămas dincolo de Timiş, la intrarea în localitate. Peste podul de acolo tocmai treceau două divizioane de husari şi dragonii würtemburghezi. În acel moment, nu se ştie de unde, cum şi de ce, ar fi apărut o căruţă ţărănească pe două roţi în care se afla un butoi cu răchie. Spunem asta fiindcă exista un ordin foarte sever privind interzicerea vânzării de băuturi alcoolice în taberele militare, cu excepţia celor care deţineau un permis special. Schwab menţionează că episodul l-a găsit descris într-un manuscris redactat în limba franceză. Nu era semnat dar după grafie el înclina să-l atribuie colonelului conte Benjovski. De altfel corespondenţa acestui ofiţer, câtă s-a păstrat, era şi ea redactată în franceză şi se ştie sigur că el s-a aflat atunci la faţa locului. Lu-

[1] C. Schwab, *Al doilea război*.... f. 41.

https://biblioteca-digitala.ro

crul are, desigur, o mai mică importanță. În orice caz, în ciuda interdicțiilor, ostașii s-au adunat repede în jurul căruței și au început să bea. Husarii, care rămăseseră să facă acoperirea, au picat tocmai atunci dornici și ei de băutură. Are loc o încăierare între husari și cei din corpul voluntarilor români și aceștia din urmă au fost respinși. Înfuriați, s-au retras spre o lizieră din apropiere de unde au deschis focul strigând „Turcii! Turcii!". Husarii, beți, au răspuns cu focuri de armă fugind și strigând, la rândul lor, cât îi ținea gura că sunt atacați. Înspăimântați de atacul nocturn cei din arier-gardă au luat-o la goană spre forțele principale aflate mai înainte, pe drum. În fuga lor, s-au izbit de câteva divizioane din capătul coloanei care au intrat și ele în panică. Cu toții s-au bulucit spre un defileu îngust unde s-au călcat în picioare trăgând în bezna din jur convinși că au căzut într-o ambuscadă. Auxiliarii cavaleriei nemaiștiind încotro s-o ia, cu caii de căpăstru au intrat în rândurile infanteriei corpului de rezervă. În acest moment s-au auzit salve de puști trase la ordin. Erau batalioanele de infanterie care poposiseră în formație de careu și acum trăgeau în cavalerie crezându-se în fața turcilor. De acum deruta cuprinsese întreaga armată. Căruțele cu provizii, echipament și muniție au rupt șirul și s-au împrăștiat care încotro pe câmp sfărâmând tot ce le stătea în drum. Corpul de rezervă și una din coloane se hărțuiau reciproc convinse că au de-a face cu avangărzile otomane. Auxiliarii de la cavalerie au tăiat hățurile, au aruncat bagajele, au încălecat și s-au năpustit peste prima coloană care se înșirase odihnindu-se pe marginea drumului. Unii se dezechipaseră parțial iar alții chiar aținiseră. Când auxiliarii au dat peste ei, prin întuneric, urlând că vin turcii, i-au crezut spahii în atac. Au început la rândul lor să împuște fără ordin, au rupt formația fugind să scape pe câmp. Întregul parc de artilerie care se oprise cu caii înhămați a fost și el antrenat. Câteva tunuri au deschis chiar focul. Toate cele șase batalioane din coloana întâia au ajuns într-o stare deplorabilă. Cealaltă coloană auzind strigătele și împușcăturile și apoi loviturile de tun a fost convinsă că acolo se dă acum o mare bătălie și că turcii au răzbit până la ei. Ostașii rup rândurile, aleargă spre lunca Timișului încotro credeau că trebuie să fie Caransebeșul. Unii au rămas la marginea șoselei hotărâți să organizeze o apărare cei mai mulți s-au rătăcit pe câmp. Cete dezordonate umpluseră drumul poștei și șleaurile de căruțe de la Bolvașnița până către Caransebeș. Cei mai panicați, ca peste tot, au fost auxiliarii de la trenul de bagaje, de la tunuri și carele cu muniții. Șoseaua era presărată cu echipament, arme, tunuri și carete cu ghiulele, coșuri, corturi, cazane de bucătărie. Este adevărat că în ziua următoare echipe speciale au recuperat o parte din ele dar multe nu s-au mai găsit. Spaima a intrat și în Caransebeș odată cu primii călăreți fugari. Puținii locuitori care mai rămăseseră, s-au amestecat cu soldații în goana pentru salvarea vieții. Zadarnic se străduiau comandanții să pună o oarecare ordine, să refacă batalioanele, să oprească gloata panicată. Nimeni nu-i mai asculta, supunerea militară pierise dusă de frică. Singură dimineața, zorile au adus calmul, când oamenii au văzut că fugeau zadarnic, că nu-i urmărea de fapt nimeni. Primele evaluări au adus cifre exacte în privința pierderilor materiale. Lipseau 1 000 de răniți, 600 de vestoane, 4 tunuri de diferite calibre, 14 căruțe de muniții, 920 de arme de infanterie, o mulțime de corturi, șei și samare, ustensile de bucătărie, cai de călărie și de tracțiune. Nici efectivele nu erau complete. Lipseau 1 ofi-

https://biblioteca-digitala.ro

ţer, 24 de vânători şi 528 ostaşi[2]. Mulţi s-au întors dar mulţi au murit împuşcaţi în învălmăşeală sau sub copitele cailor. Au fost mulţi răniţi dar numărul lor nu l-am aflat. Armata suferise pierderi cât într-o cioc-nire serioasă şi asta din pricina panicii care s-a propagat cu o extra-ordinară iuţeală. În cele din urmă s-a făcut oarecare ordine refăcându-se, de bine de rău, coloanele. Marşul s-a reluat şi răsăritul i-a găsit în lunca Timişului la marginea Caransebeşului pe malul stâng al râului. Aici şi-au instalat tabăra păstrând formaţia a două mari careuri. Acum s-a văzut că învălmăşeala fusese atât de mare încât oameni din corpul de rezervă au ajuns în oraş odată cu infanteria corpului principal. În schimb ariergarda coloanei a doua, cea a generalului Kinski, se afla într-o întârziere de mai bine de un ceas. Ea trebuia să facă faţă neconte-nitelor atacuri turceşti, reale de astă dată, până dincoace de Bolvaş-niţa. Turcii auziseră şi ei larma şi ştiind că ei nu pot fi pricina, au înţe-les că acolo s-a produs o învălmăşeală. S-au pus, la rându-le în stare de alarmă şi au încercat să profite de situaţie atacând. Totuşi ariergarda celei de-a doua coloane s-a purtat bine. Din fericire ea şi-a revenit re-pede din panică, ofiţerii au reuşit s-o ordoneze în formaţie de luptă şi să riposteze. Aceasta a salvat armata de la un adevărat dezastru. Sal-vatoare s-a dovedit această formaţiune şi în apropierea Caransebeşului unde s-a mai desfăşurat odată pentru luptă protejând infanteria care se scurgea prin oraş dându-i astfel timp să treacă Timişul. Inamicul a preferat să aştepte şi el întăriri fiindcă efectivele de care dispunea nu i-ar fi permis o lovitură de anvergură. Imperialii au găsit astfel răgazul necesar ca să se organizeze mai bine. După ce infanteria s-a pus la adă-post, cavaleria a început şi ea replierea. Văzând acest fapt turcii care nu voiau cu nici un chip să permită austriecilor să se desprindă, au trecut la atac din toate părţile. Un batalion de infanterie bine plasat a deschis pe neaşteptate focul într-o formaţiune de careu. Salvele trase de aproape şi bine ochite le-au tăiat avântul. Totuşi călăreţii, husari şi dra-goni, care se strecuraseră printre grădinile oamenilor, goneau acum pe străzi într-o oarecare dezordine. Pe urmele ei, prin grădini, pătrundeau grupuri mici de turci. Pâlcurile acestea răzleţe, mai degrabă grupuri de cercetare, au fost alungate fără probleme. Noi efective otomane con-tinuau însă să sosească la marginea oraşului şi pregătirile lor păreau să arate că va urma un atac serios. Ei sesizaseră starea de dezordine sau mai degrabă că ordinea încă nu fusese complet restabilită şi voiau să provoace cu orice chip o bătălie decisivă care să schimbe soarta campa-niei. Imperialii dimpotrivă căutau să evite angajarea ştiindu-se încă fragili, lipsiţi de capacitatea de luptă obişnuită. Ruperea de urmăritori devenise acum problema cea mai importantă şi Caransebeşul putea fi acel obstacol care s-o permită. Aici turcii ar fi putut fi opriţi un timp suficient pentru retragerea spre o altă poziţie. Se miza, cinic, şi pe pofta de pradă a otomanilor care odată intraţi în oraş aveau să fie preocupaţi de jaf lăsând în plan secund grija urmăririi. Acest interes a hotărât soarta Caransebeşului: va fi abandonat. Oricum, se aprecia la comandamentul austriac, el n-ar mai fi putut fi menţinut decât cel mult o zi şi o zi ce mai conta? Armata a fost pusă în marş spre Lugoj îndepărtându-se cât putea mai repede. În ariergardă au fost lăsate două batalioane de infanterie luptând pentru acoperirea retragerii. Curând au

[2] *Ibidem*, f. 42.

https://biblioteca-digitala.ro

trecut şi ele podul peste Timiş urmând forţele principale. Îndată turcii au năvălit în oraş şi au început jaful. S-au răspândit pe uliţe omorând şi aprinzând casele. Când s-a socotit că s-au strâns destul de mulţi, artileria imperială a deschis focul[3] — fapt pe care Carol Schwab nu-l menţionează — amplificând distrugerile. Până seara n-a mai rămas decât un morman de ruine fumegânde dominate de turnurile bisericilor arse şi ele.

În 22 septembrie infanteria şi cavaleria au trecut spre Sacu iar artileria şi trenul de bagaje au depăşit satul ţinând drumul spre Lugoj. Populaţia satelor fugea ataşându-se coloanelor militare căutând să se pună la adăpost, să ajungă la Lugoj sau, mai bine, la Timişoara. Vestea că împăratul fusese înfrânt şi fuge cu turcii pe urmele lui, se lăţise în toată regiunea.

Ieşind din Caransebeş, armata mărşăluise pe două coloane. Nu au fost hărţuieli, turcii preferând să jefuiască oraşul aşa cum se bănuise. Ariergarda n-a fost atacată şi nici urmărită. În dimineaţa de 22, cum am arătat, erau la Sacu toate unităţile. Aici şi-au aşezat tabăra aproximativ la fel ca la Caransebeş adică pe două careuri concentrice având la mijloc cartierul general. De o parte şi alta a şoselei au fost postate unităţi de cavalerie în vreme ce corpul de rezervă îşi organizase propriul careu la vest de Lugoj. Cavaleria era, şi în acest caz, însărcinată să facă siguranţa trupei[4].

După ce au prădat în voie Caransebeşul, turcii n-au mai continuat urmărirea deşi mici detaşamente au fost semnalate la un moment dat în preajma taberei imperiale. Ei schimbau acuma direcţia principală a ofensivei. Au trimis forţe importante prin pasul Vulcan spre Transilvania ameninţând astfel să închidă cercul în spatele armatei. De altfel vestea aceasta a cântărit şi ea mult atunci când s-a decis abandonarea Caransebeşului. Oricum detaşamentele aflate în diferite poziţii expuse pe acea direcţie au fost rechemate. Chiar în noaptea de 21 spre 22 septembrie detaşamentul maiorului Duca aflat pe muntele Semenic a fost chemat ca şi unele subunităţi aflate în misiune de avanposturi în aceleaşi părţi. Se încerca constituirea unei grupări care să închidă accesul pe noua direcţie. Wartensleben a primit ordinul să pună la dispoziţia maiorului corpul de voluntari români şi sub motivul că trebuie să plece în Almăj, să-l trimită de fapt spre Ardeal. Astfel s-au concentrat efective de tăria unui batalion şi a unui divizion de cavalerie. Detaşamentul a pornit imediat spre Marga şi spre Porţile de Fier ale Transilvaniei pentru a le închide în faţa otomanilor[5].

În acest moment este necesar să facem cunoscută soarta altor subunităţi din regimentul valaho-ilir. După luptele de la Jupalnic şi celelalte care au urmat, unele companii au ajuns, prin Almăj, la Sasca şi, mai târziu, la Timişoara. Mai toate aveau efectivele reduse. La Timişoara s-a procedat la refacerea lor. S-au primit arme şi echipament nou şi primii 300 de grăniceri reechipaţi au fost puşi la dispoziţia maiorului Duca care, pentru a-i selecţiona pe cei mai buni, a venit personal. A şi rămas aici pentru că îndată a fost însărcinat cu refacerea companiilor şi în locul său numit, temporar, căpitanul Iovşici din acelaşi regiment. Tot acum a ajuns la Timişoara şi căpitanul Maovaţ dar ostaşii

[3] N. Stoica de Haţeg, *Cronica*..., p. 254.
[4] C. Schwab, *Al doilea război*..., f. 43.
[5] *Ibidem*, f. 44.

https://biblioteca-digitala.ro

erau foarte puțini. Lipseau mai ales cei din companiile Clisurii Dunării. Afectate de lipsa de efectiv erau și cele ale Teregovei și Bozoviciului. Căpitanul Andrei Merzici, de pildă, nu avea cu sine decât 7 soldați![6] Tot la Timișoara au fost aduse pentru refacere companii din regimentul germano-banatic. Nicolae Stoica de Hațeg venind de la Lugoj, după ce împreună cu grănicerii cutreierase prin părțile Almăjului și Cărașului, a găsit în oraș destui cunoscuți. De bucurie au chefuit și toți cei 13 ofițeri ai regimentului câți se aflau acolo au adormit pe jos, pe vatra goală. S-au trezit în răpăitul tobelor care chemau la adunare. Companiile germano-bănățene primiseră, la miezul nopții, ordinul de marș, spre Chevereș dar cele mai multe spre Bocșa, Docnecea și Reșița pentru apărarea instalațiilor industriale[7].

Curând, refăcute, aveau să plece la trupele operative și companiile românești. Împreună cu o companie de pază a țării și un grup de 80 de vânători ele au fost puse sub comanda căpitanului Schönauer și repartizate corpului lui Wartensleben. Din acestea, două divizioane au alcătuit, o vreme, garnizoana Lugojului. Pușcașii de elită au fost însă lăsați armatei principale.

La Lugoj unde se retrăsese armata imperială a rămas 18 zile apoi a pornit spre Iabuca și Panciova. Aici se afla și o companie de pușcași ai regimentului valaho-ilir comandată însă de un căpitan de la regimentul germano-banatic. La 17 octombrie ei au acoperit construcția unui pod de pontoane peste Timiș dar tot acolo, cum spune Nicolae Stoica de Hațeg, au căzut într-o ambuscadă: *„înaintea armeĭi avangarde mergând, la Tomașevat, la pod, la birt cum mulți turci călăreți să întâlnesc. Aici fiind lângă apă niște căi de fâni, căpitanu cu șițarii, făr veăste loviți, pre după căi, plaste împrejurând și pușcăluindu-să. Ober și unterlaitnantu și ficiori șiți, în podul birtului suiți s-au uitat pân pre căpitanu cu 39 de șițari i-au tăiat“*[8]. De fapt pierderile au fost cu mult mai mari. După documentele militare acolo au fost uciși căpitanul și 40 de soldați și alți 30 au fost răniți.

Gruparea lui Wartensleben nu a urmat însă armata principală. Pentru început el s-a deplasat spre Sacu. Detașamentul mixt al căpitanului Schönauer întărit cu un batalion de infanterie și un escadron de cavalerie, care făcea parte din corpul de armată al lui Wartensleben, a primit misiunea să apere și să contracareze mișcările inamicului în părțile Zorlențului Mare. Pe lângă legăturile cu forțele principale, acest detașament se afla în relație permanentă și cu unitățile generalului d'Alton aflat la Vermeș[9].

Între timp, după ce a avut câteva ciocniri sângeroase și a recucerit Panciova, Cubinul și Palanca Nouă, împăratul l-a lăsat pe Clérfait cu 14 batalioane de infanterie și 9 divizioane de cavalerie în Banat, între Cubin—Panceova—Iabuca iar el a continuat marșul până la Semlin unde a ajuns la 27 octombrie[10].

Pe la finele lui octombrie a venit vestea că turcii au abandonat Caransebeșul și au început marșul spre sud. Wartensleben a primit ordinul să-i urmărească fără a se angaja.

---

[6] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 254.
[7] *Ibidem*, p. 255.
[8] *Ibidem*, p. 256.
[9] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 44.
[10] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

Practic pentru anul 1788 războiul a încetat odată cu venirea deplină a toamnei. În preajma anotimpului rece nici una din părți nu dorea acțiuni de amploare și dealtfel ambele se simțeau sleite și incapabile de bătălii importante. Trebuiau completate efectivele și refăcută dotarea cu echipament și armament. Soluția unui armistițiu era convenabilă atât pentru otomani cât și pentru imperiali așa că la sfârșitul lui octombrie a fost semnat un document în acest sens. De-a lungul imensului front operațiunile au încetat. Încordarea însă s-a menținut, au avut loc și unele hărțuieli dar nu ciocniri de amploare. Astfel se încheia un an foarte greu pentru Banat. Ținutul muntos din sud — Clisura, Almăjul, Culoarul Timiș-Cerna — a fost pustiit cumplit. Satele s-au golit, locuitorii fiind fugiți spre nord, casele au fost arse, la fel bisericile și școlile.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL VIII

CAMPANIA DIN 1789

După încheierea armistiţiului misiunea armatei principale era una defensivă. Poziţiile ocupate se întindeau între Sirmium şi Banat. Ordinul care fusese transmis tuturor comandanţilor a fost ca armistiţiul să fie respectat şi să se evite motive de rupere a sa. Supravegherea însă nu trebuia să scadă nici o clipă atât pentru a nu se lăsa surprinşi de o eventuală lovitură dată cu forţe importante dar şi pentru a sesiza un eventual moment favorabil pentru trupele proprii. Direcţia principală de ofensivă avută în vedere la comandamentul general era Belgradul[1].

Documentele militare ale vremii sesizează existenţa, pentru anotimpul hibernal, a trei dispozitive alcătuite din puncte întărite legate între ele cu posturi permanente şi detaşamente de patrulare. Un astfel de dispozitiv, primul, se întindea de la Semlin la Banovcze până la podul de la Belgis (?), altul de la Panciova la Palanca Nouă prelungindu-se peste munţii care despart Valea Almăjului de Valea Dunării. Ultimul, mai în adâncime, mergea de la Biserica Albă la Moldova şi de aici la Caransebeş.

O atenţie specială s-a acordat sudului muntos al Banatului. Ocuparea, reocuparea Palancăi Noi a permis un control mai sever al navigaţiei pe Dunăre putându-se de aici intercepta convoaiele navale spre şi dinspre Belgrad. Experienţa anului trecut şi a altor campanii antiotomane, arătaseră clar că nici o ofensivă asupra Caransebeşului nu se putea concepe decât dacă munţii Clisurii şi ai Almăjului sunt controlaţi cu fermitate. De pe aceste poziţii orice atacator putea fi lovit din spate şi din flanc. Aşadar o lovitură spre Caransebeş trebuia însoţită de ofensive spre vest de-a lungul Dunării şi în Almăj, intreprindere extrem de anevoioasă din cauza reliefului accidentat greu de străbătut şi uşor de apărat. În plus ea impunea şi o risipire a forţelor deci implicit o slăbire a presiunii pe direcţia principală. Erau avantaje de care imperialii au încercat să profite astfel că au ocupat cu trupe diferite localităţi care alcătuiau o linie semnificativă, în fond unitară: Mehadia, Moldova Nouă, Alibeg, Palanca Nouă şi în general Almăjul şi Clisura. În locurile potrivite au fost săpate şanţuri şi s-au înălţat valuri de pământ. Pe Dunăre a fost concentrată o flotilă numeroasă. Multe ambarcaţiuni printre care şi o fregată staţionau la Semlin, altele la Panciova şi Palanca Nouă[2].

Împăratul personal a ordonat cercetarea amănunţită a Văii Almăjului şi Clisurii pentru a putea fi identificate acele poziţii care se pre-

[1] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 5.
[2] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

tează în mod optim la operațiunea de închidere a Dunării. Cel care a întocmit în mod concret acest studiu a fost generalul maior Zehenter un stat-majorist care se bucura de mare încredere. La 18 ianuarie 1789 el a fost în măsură să înainteze comandamentului de la Novi-Sad un raport în care explică că până nu cunoaște în amănunt intențiile împăratului nu poate să facă propunerea potrivită. În cazul în care monarhul se gândește la refacerea fortificațiilor de la peștera Veterani, acest lucru este posibil dar în acest caz unitățile din Almăj vor trebui mutate spre Moldova Nouă de unde se putea ușor menține legătura — desigur printr-o linie de posturi — cu trupele din Clisură. Dacă însă împăratul nu intenționează acest lucru ci îi va lăsa pe turci să controleze sectorul Alibeg-Babacai, corpul din Almăj care să amenințe flancurile turcilor indiferent că vor ataca spre Caransebeș sau de-a lungul Dunării, trebuie să-și fixeze baza la Dalboșeț. Acolo el ar avea spatele asigurat de unitățile de la Moldova și Stancilova[3]. După ce a luat în considerare rezultatele cercetărilor lui Zehenter se pare că Iosif a optat pentru organizarea unor amplasamente speciale în zona Babacai-Alibeg abandonând ideea reamenajării peșterii Veterani.

Într-o scrisoare circulară adresată tuturor comandanților de corpuri de armată din regiunea dunăreană — Kinski, Linge, Colloredo, Browne, Neugebauer, Wartensleben — comandantul armatei, feldmareșalul Hadik face cunoscută hotărârea sa, potrivit ordinului de bătaie, din 16 februarie 1789, prin care regimentul de graniță germano-banatic, regimentul de graniță românesc din Banat, divizionul defensiv al țării (în măsura în care oamenii săi sunt adunați), unitățile de voluntari ale lui Mihailovici și Branovațchi, detașamentul Davidovici și vânătorii bănățeni, au fost repartizați armatei principale[4].

De altfel, întreaga iarnă se emit tot felul de ordine și dispoziții care fac și refac dispozitive, dizlocă și transferă unități de la un corp la altul. De pildă feldmareșalul Hadik comunica generalului Kinski printr-un act emis la Viena în 24 februarie 1789, care va fi dispunerea trupelor imperiale din Banat și Sirmium pentru campania ce va urma:

În zona Mehadia va fi dispus unul din cele două regimente de grăniceri din Banat, fie cel românesc fie cel germano-banatic, patru batalioane de infanterie și divizionul de infanterie. De fapt, pentru a fi mai precișii, documentul indică o poziție pentru aceste unități „dincolo de Mehadia", adică la sud de această localitate.

În Valea Almăjului erau repartizate potrivit acestei dispoziții două batalioane de infanterie și 2 divizioane de cavalerie având misiunea ca, la solicitare, să sprijine acțiunile celor de la Mehadia.

La Moldova (Nouă) și pe Alibeg poziții corespunzătoare vor ocupa patru batalioane de infanterie și 3 divizioane de cavalerie.

Clisura va reveni celuilalt regiment de graniță, a celui care n-a fost repartizat la Mehadia.[5]

Deci pentru Banat erau rezervate zece batalioane de infanterie și șase divizioane de cavalerie. Lor li se mai adăugau alte șase batalioane de infanterie și trei divizioane de cavalerie ce urmau să se instaleze la Palanca Nouă, conform aceluiași ordin.

---

[3] Apud C. Schwab, *Feldakt 1789 (Raportul lui Zehenter către comandamentul armatei)*, Novi Sad, 1789. f. 1.

[4] *Ibidem.*

[5] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

La 9 martie feldmareşalul Hadik scria generalului Kinski că regimentele trebuiau concentrate abia la jumătatea lunii aprilie. Plecarea în campania din 1789 depindea de starea vremii, nu se fixa o dată anume.[6] Ca urmare a noului ordin corpul de armată bănăţean avea trupele dispuse într-un mod nou, ceea ce confirmă şi un document imperial datat 8 martie şi adresat lui Clérfait. De fapt în virtutea acestuia s-a produs şi comunicarea de a doua zi a lui Hadik: Sub comanda lui Reisky trece generalul Staray având două batalioane Alvinczy şi două batalioane L'Anglois, toate patru la Panciova. Tot lui Reisky i se subordona şi generalul Otto cu 2 divizioane Wurmser şi corpul de voluntari Branovaţchi aflate la Cubin.

Feldmareşalul Colloredo va comanda un dispozitiv întins de la Cubin până în Valea Almăjului având în subordine pe:

Generalul d'Alton cu 3 batalioane Esterhazy, 3 batalioane de Vins, 3 divizioane Wurmser toate la Palanca Nouă.

Generalul Harrach cu 2 batalioane Latermann, 3 divizioane de husari Erdődy şi o companie de vânători aflate la Moldova şi la Alibeg.

Generalul prinţ de Würtemberg cu două batalioane de infanterie şi 12 companii de grăniceri din regimentul germano-banatic la Cărbunari.

Feldmareşalul Wartensleben va comanda un dispozitiv ce se întinde din Valea Almăjului până la graniţa cu Ţara Românească având în subordine:

— Generalul Hutten cu 2 batalioane Reisky, 12 companii de grăniceri din regimentul românesc şi 2 divizioane de dragoni.

— Generalul Wenkheim cu 2 batalioane Terzy şi 2 batalioane Durlach.

— Generalul Vécsey cu 1 divizion würtemburghez şi 2 divizioane de husari, dincoace de Mehadia, spre Caransebeş.[7]

La 2 aprilie, dintr-o scrisoare trimisă de Hadik către generalul Zehenter aflăm dislocarea pe localităţile de cantonament a trupelor din corpul bănăţean supus acum lui Clérfait:

— Feldmareşalul Reisky, la Iabuca, contele Szataray la Panciova cu 2 batalioane şi tot acolo alte două batalioane L'Anglois.

— Generalul Otto, la Cubin, gen. Wurmser, cu statul major şi 3 divizioane la Deliblata şi Bavanişte.

— Corpul de voluntari Branovaţchi şi 1/2 batalion la Homolu şi Stapizova (?).

— Colloredo la Lagersdorf, d'Alton la Vârşeţ şi tot acolo 2 batalioane Esterházy, 3 batalioane de Vins la Sasca şi Oraviţa şi Cacova. La St. Ianoş şi Marghita se aflau 2 divizioane de husari Wurmser.

— Harrach, la Vârşeţ cu 2 batalioane Lattermann şi 2/3 batalion din regimentul de graniţă germano-banatic, 3 divizioane de husari. La Langenfeld se afla un detaşament de vânători Daudin.

Prinţul Würtenberg era la Vârşeţ cu 2 batalioane Pálfy şi 2 batalioane de grăniceri din regimentul germano-banatic care se aflau însă la Cubin şi Palanca Nouă.

Contele Wartensleben avea în subordine:

— generalul Hutten la Lugoj (de fapt la Darova) cu 2 batalioane Reisky, 2 batalioane de grăniceri români şi 2 corpuri de voluntari la Mehadia şi în Almăj, la Giarmata 2 divizioane de dragoni.

---

[6] *Ibidem.*
[7] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

— generalul Wenkheim, tot la Lugoj cu 2 batalioane Terzy, 2 batalioane Durlach la Făget. Tot la Lugoj se afla și gen. Vécsey.

Cu același prilej Hadik face referiri și la alte probleme accentuând că împăratul personal insistă asupra atenției care trebuie acordată problemei comunicațiilor, mai ales a celor ce leagă pozițiile de luptă cu interiorul. Este, în concepția împăratului, foarte important ca drumurile care pornesc din Ogradena, Svinița și Berzasca spre Almăj să fie studiate cu toată atenția. Ele trebuiesc închise ermetic iar pădurile controlate sistematic și permanent. În ceea ce privește inamicul, Hadik consideră că dinspre partea Jupalnicului nu este de așteptat vreo acțiune de amploare. În orice caz el comunică dorința lui Iosif II ca satele românești din Clisură și toate celelalte, până la Mehadia și dincolo de ea, să fie evacuate total. Oamenii să fie pregătiți pentru o astfel de posibilitate în fiecare moment. La ordin, să fie gata de plecare luând cu ei și vitele. Dacă s-ar manifesta împotriviri, să se folosească forța. Acești oameni vor fi duși în spate, în interiorul regiunii, departe de zona de lupte. Atâta vreme cât așezările minere nu sunt amenințate de dușman, formațiunile militare repartizate pentru paza lor vor putea fi folosite la paza drumurilor și a pădurilor.[8]

În tot acest timp cercetașii încercau să obțină informații cât mai utile, care să ofere o imagine cât mai reală a dispozitivului inamic, a efectivelor și mișcărilor de trupe, date din care analiștii statului major urmau să deducă intențiile comandamentului otoman.

Astfel la 1 mai 1789, se raportau împăratului observațiile cuprinse într-un document întocmit de maiorul Mihailovici. Potrivit acestuia, marele vizir intenționa să acționeze în campania din acest an mai ales împotriva rușilor. Acest lucru însă nu se va face cu slăbirea presiunii asupra austriecilor. El, Mihailovici are informații cum că seraschierul înaintează în susul Dunării cu o armată care numără cam 70 000 de oameni. Va încerca o pătrundere peste Sava, la Semlin, cât și peste Dunăre, la Panciova. Un alt corp de armată, a cărui tărie nu este precizată, va fi dirijat împotriva Mehadiei sub comanda lui Ali-Pașa. Toate acestea ar fi fost aduse de un caporal Cwetov care le-ar fi aflat chiar de la oamenii seraschierului. Tot acolo maiorul Mihailovici mai adaugă că în momentul când scria exista pericolul unor inundații căci apa era în creștere permanentă și că peste puțin timp va fi atinsă cota de alarmă, totuși nu erau semne că va ajunge la nivelul excepțional din 1770 față de care mai lipseau 4 grade.[9]

Peste o săptămână se redactează un document de campanie privitor la aceeași problemă a dispunerii trupelor. Mari diferențe între aceste dispoziții, principial, nu existau. Odată stabilite punctele principale în cadrul unui plan general, ele erau ocupate de unități care se schimbau uneori între ele dar nu se modificau efectivele. Potrivit acestui document, din 8 mai, corpul care va acționa în părțile Mehadiei avea să fie alcătuit din: 3 batalioane Eszterházy, 3 batalioane de Vins, 2 batalioane L'Anglois, 2 batalioane Reisky, 2 batalioane Terzy, 2 batalioane Durlach, 2 batalioane Károly, 2 Batalioane Stein, toate de infanterie. Cavaleria cuprindea: 5 divizioane de husari Erdődy, 4 divizioane de husari Wurmser, 3 divizioane de dragoni. În total 18 batalioane și 12 divizioane. Îndată

[8] *Ibidem.*
[9] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

ce la Caransebeş s-ar fi organizat cazarea acestor trupe, ele urmau să înceapă marşul într-acolo.

Repartiţia batalioanelor celor două regimente de grăniceri bănăţeni revenea lui Clérfait aşa cum ordonase, tot atunci, mareşalul Hadik. Trebuia totuşi ţinut seamă de faptul că ele aveau deja bine formulată misiunea. Lor şi corpului Branovaţchi le revenea executarea controlului căilor de acces de la Moldova la Mehadia care treceau printr-un relief accidentat, montan şi împădurit. Centrele mai importante erau chiar cele două localităţi şi între ele grănicerii trebuiau să organizeze o linie de posturi.[10] Dat fiind faptul că au fost refăcute peste iarnă, efectivele erau destul de mari. Totuşi între ceea ce scria pe hârtie şi realitate erau deosebiri importante. Astfel în iulie cele 2 batalioane ale regimentului valaho-ilir erau de 3 270 de oameni, „situaţie efectivă", 2 395 de oameni „situaţia loco" şi 2 225 de oameni „situaţia de serviciul".[11] Este posibil, pe baza documentelor militare, o reconstituire, pentru acest moment, a structurii aşa numitelor corpuri de voluntari la care s-a făcut de atâtea ori referire. De pildă corpul românesc avea 5 escadroane de cavalerie şi un divizion de pedestraşi. Stabul acestei unităţi era condus de un maior şi dispunea de 1 auditor de corp, 1 contabil, 1 adjunct, 1 chirurg, 6 subchirurgi, 6 curieri, 5 gornişti, 2 fierari. La cinci escadroane mai erau: 1 căpitan, 2 ofiţeri, 1 vagmistru, 4 caporali şi 321 de ostaşi pe escadron cu tot atâţia cai. Deci, făcând suma ajungem la 1 605 oameni în cavalerie. La un divizion de infanterie structura era, firesc, alta: 1 căpitan, 2 ofiţeri, 1 plutonier, 4 caporali şi 300 de oameni, deci 308 luptători. Pentru comandanţi, divizionul avea, 16 cai. În momentul la care ne referim, adică în iulie 1789, corpul voluntarilor număra 2 031 oameni cu 1 715 cai.[12] Deci numai în această unitate şi în cele 2 batalioane ale regimentului valaho-ilir aflate în zona de operaţii se aflau 5 300 de români.

Într-un document nesemnat şi nedatat, dar emis de Cartierul General se face o analiză a situaţiei militare din Balcani ceea ce permite o aproximare a datei când a putut fi elaborat. Luptele încă nu izbucniseră dar păreau gata să fie reluate din moment în moment. Această situaţie a putut fi întâlnită în luna iulie din 1789. Documentul respectiv merită reprodus având în vedere că sintetizează datele pe un spaţiu strategic:

„După toate informaţiile în încredere, armata turcă ar fi astăzi deosebit de puternică şi va începe campania. Probabil că scopul ei este să recucerească ceea ce a pierdut fie să cucerească teritorii noi. După cum se bănuieşte, marele vizir nu va sprijini Bosnia cu trupe detaşate din armata sa. Deci nu poate avea altă intenţie decât de a invada Banatul şi prin acţiuni norocoase să asedieze locurile întărite, poate chiar Timişoara.

Transilvania este un al doilea obiectiv asupra căruia îşi va îndrepta atenţia, în acest caz şi ostaşii de rând nădăjduind o pradă mai bogată decât în Banatul jefuit în anii trecuţi. Turcii îşi vor uni forţele pentru a le folosi în Valahia şi în Moldova împotriva ruşilor şi a prinţului, Coburg pentru a le opri înaintarea şi chiar pentru a-i împinge înapoi.

[10] *Ibidem*, f. 2.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*, f. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru Sirmium și Slavonia nu există motiv de îngrijorare chiar dacă garnizoana ar înainta la Belgrad, totuși atacurile sale, atât timp cât nu există un pod peste Sava, nu pot avea importanță. Vom fi informați la timp, întotdeauna, când turcii vor trimite în sus o armată mai puternică.

Interesul nostru este ca armata din Croația să facă recunoașteri după posibilități în Bosnia și dacă ar putea fi atât de norocoasă să înfrângă corpul bosniac care se strânge doar din cetățile sale și care se va închide în ele lăsând spațiul liber armatei noastre. Deci ar trebui să ne ținem mai mult de locuitorii așezărilor principale decât cei ai micilor fortificații individuale ceea ce ar necesita mulți oameni și muniții și pierdere de timp. Se pare că Bania Luca este punctul cel mai avantajos, în special pentru că înspre luna septembrie ar fi de dorit ca o parte din armata croată să se apropie de Slavonia și să poată fi folosită împotriva Belgradului. Ținând cont de armata din Sirmium și cea bănățeană, în aceste prime luni, trebuie evitat tot ceea ce îi poate face pe turci bănuitori în privința unui atac asupra Belgradului sau trecerea Dunării. Mai mult, chiar și actualul armistițiu, în ciuda faptului că turcii nu-l respectă întocmai, trebuie (totuși) încă respectat chiar dacă nu e cazul să ne bizuim orbește pe el. Aceasta pentru a nu atrage din nou marea masă a turcilor asupra noastră și a întoarce jocul obligându-i pe ruși să acționeze, să-și adune toate forțele și să se împotrivească turcilor. Astfel am câștiga avantajul sau, după o bătălie victorioasă a rușilor sau după sosirea toamnei când turcii vor începe să se întoarcă spre case, noi să începem asediul Belgradului, în octombrie și chiar în noiembrie. Pentru aceasta pot fi folosite și trupele slavone și dacă nu apar alte împrejurări, chiar și cele 18 batalioane care acum se află cantonate de aici și până la Buda".[13]

Este clar deci că în prima jumătate a anului, înainte de declanșarea campaniei, imperialii socoteau Banatul ca fiind zona cea mai expusă. De aici interesul pentru această regiune, inspecțiile frecvente, corespondența intensă între comandanți, cercetările din Clisură și de la Mehadia, desele dislocări și redislocări de unități.

Pentru eventualitatea unui atac pe culoarul Timiș-Cerna se elaborau diverse variante de apărare. Astfel la 7 iulie 1789, Clérfait scria din Caransebeș comandamentului armatei că cel mai avantajos loc, după părerea sa, pentru o confruntare serioasă cu turcii ar fi între Caransebeș și Slatina. Spre această propunere înclină el cu toate că regiunea este muntoasă. De la Mehadia la Slatina, terenul oferă puține locuri unde ar fi posibilă formarea de careuri mari. Din cauza acestui impediment, este de evitat o luptă în acele părți. Pe de altă parte dacă inamicul reușește să treacă de Mehadia este clar că el dispune de forțe mari, numeroase și deci ar apare numeroase dificultăți în a-i stăvili ofensiva. În acest caz nici poziția de la Carnsebeș nu ar mai putea fi păstrată. Ce se ordonă să facă într-o asemenea situație? De la Caransebeș retragerea n-ar mai posibilă decât spre Hațeg. Comandamentul să ia o decizie în privința trupelor de la Marga decă vor rămâne acolo sau se vor retrage spre munți.

Cercetarea aducea vești că la turci se observă oarecare mișcări. De pildă la 3 iulie, generalul Vecsey, în după amiaza zilei dar și în ziua ur-

[13] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

mătoare a sesizat că inamicul s-a aprovizionat în Valea Jupalnicului. Şapte caice au adus efective de la Cladova la Orşova. Înapoi să mai treacă însă nu le-a văzut. Acolo, socoteşte el, după toate informaţiile de până acum, nu puteau fi, de toţi, mai mult de 3 000 de turci.[14]

La 10 iulie contele Hadik comunică din Biserica Albă lui Kinski opiniile sale în legătură cu aşteptata ofensivă pe la Mehadia. Dacă întăririle de la Marga vor fi dirijate spre Transilvania, Clérfait va rămâne cu numai 13 batalioane de tiraliori la care se mai adaugă alte două dar de numai 4 companii fiecare şi un batalion de grăniceri. Cavaleria ar avea 8 divizioane. Aceste forţe ar fi deci prea slabe pentru a putea face faţă atacului otoman. Totuşi Clérfait care se afla la Caransebeş putea înainta până la Ilova sau la Feneş unde să preia unităţile repliate ale lui Vecsey care numărau, între Cornea şi Mehadia, 5 batalioane de infanterie şi 4 divizioane de husari. Într-o poziţie sau alta ei ar fi capabili să reziste cum de altfel a făcut-o şi Wartensleben în anul trecut. Asta chiar şi în condiţii de inferioritate. Pe de altă parte, turcii vor fi obligaţi să înainteze cu prudenţă pentru că flancul lor stâng ar fi ameninţat. Nici nu poate fi concepută o astfel de manevră fără a controla Valea Almăjului. Aceasta va diviza forţele şi ar scădea presiunea. În cazul în care turcii vor avea destulă tărie pentru a face faţă şi la o operaţiune şi la cealaltă, ar trebui ca trupele de la Biserica Albă, vreo 10 batalioane de grenadiri şi 6 de tiraliori, 14 divizioane de cavalerie, să fie trimise la Clérfait care va avea atunci 29 de batalioane de infanterie şi 22 divizioane de cavalerie. Desigur, aceasta numai dacă Clérfait ar rezista până la sosirea lor. Joncţiunea s-ar putea produce la Slatina sau chiar la Caransebeş. Acolo s-ar putea lua hotărârea dacă se va contraataca sau se va continua retragerea la Lugoj, sau chiar şi o a treia — rămânerea pe loc. Pentru a fi mai bine înţeles Hadik ţine să recapituleze, a câta oară?, dispoziţia trupelor:

„Conform ordinului meu de bătaie de la începutul lui iulie 1789, regimentul valaho-ilir comandat de generalul maior Lilien se află la Moldova cu regimentele: Lattermann — 1 batalion la Babacai, 1 batalion la Alibeg; Pálfy — 1 batalion pe dealul Vranovaţ: Lacy — 1 batalion în munţi, între ultimele două, ca sprijin; Wurmser — 1 divizion; Harrach — 2 divizioane, ambele în câmpia dintre Moldova şi Divici; Pálfy — 1 batalion şi Harrach — 1 divizion la Új Palanka; regimentul germano-banatic — 2 treimi de batalion; regimentul valaho-ilir — o treime de batalion, ambele la Sichevița, Gornea şi Dolnia Liupcova şi de-a lungul Dunării, în munţi, în susul şi în josul apei. Feldmareşalul Clérfait:

— general maior Vecsey la Mehadia: 2 batalioane Stein, 2 divizioane Erdődy, 1 batalion valaho-ilir, 2 companii de voluntari Branovaţchi (la Mehadia şi în împrejurimi).

— general maior Hutten la Cornea: 2 batalioane Esterhazy, 2 divizioane Erdődy;

— feldmareşalul Colloredo — general maior d'Alton şi Wenkheim senior cu: 1 batalion Eszterházy, 3 batalioane de Vins, 2 batalioane Durlach, 1 batalion Toscana cu încă o companie, 1 batalion Alvinczy cu 4 companii.

---

[14] *Ibidem*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

— generalul maior Fabry cu 3 divizioane Würtemberg şi 1 divizion Erdödy, toate la Caransebeş.

În total: 13 batalioane şi 8 divizioane.

Corpul (de armată) de la Biserica Albă: 28 batalioane şi 6 divizioane:

Feldmareşalul Reisky cu 5 treimi de batalion şi 23 divizioane;

Feldmareşalul Ligne cu 20 batalioane şi 8 treimi de divizion;

Summa (generală): 66 batalioane şi 45 de divizioane la care se mai adaugă o treime de batalion de infanterie şi o jumătate de divizion de cavalerie."[15]

Cum s-a arătat mereu în documentele citate deja, o importanţă deosebită s-a arătat munţilor dintre Valea Dunării şi Valea Almăjului. Cine controla aceste înălţimi, controla traficul fluvial acolo unde Dunărea este îngustă şi navigaţia extrem de dificilă din cauza stâncilor şi cataractelor, dar avea posibilitatea loviturilor din flanc împotriva armatelor care s-ar fi angajat în culoarul Timiş-Cerna. Chiar şi împăratul a insistat asupra necesităţii de a se controla munţii.[16] Forţele de infanterie şi cavalerie nu erau însă suficiente. Era nevoie şi de instalarea unor baterii de artilerie. Batalionul Lattermann care a ocupat Babacaia a fost dotat şi cu 3 tunuri de câte 6 pfunzi. Ele au fost amplasate mai în stânga stâncii Babacaia, pe păşunea alpină. Din acest loc navele care navigau pe Dunăre puteau fi lovite. Celălalt batalion Lattermann, cel de la Alibeg, a dat 100 de soldaţi cu ofiţerii şi subofiţerii respectivi, voluntari cu toţii, ca acoperire pentru bateriile din munţi. Nici pe Alibeg şi nici pe Vranovăţ, unde cantona şi un batalion Pálfy, nu au fost săpate şanţuri fiindcă drumurile care urcau într-acolo erau foarte abrupte şi puteau fi apărate cu uşurinţă chiar în condiţii de inferioritate. Dacă asaltul ar fi fost dat cu efective covârşitoare, şanţurile oricum nu ar fi fost o stavilă de netrecut. Acolo unde drumurile erau totuşi practicabile au fost amenajate platforme pentru tunuri. La acel capăt al muntelui Alibeg unde malul Dunării formează un mic unghi în ieşind a fost amenajată o baterie fortificată de jur împrejur astfel încât să poată lovi şi spre Dunăre şi spre câmpia îngustă dintre munţi şi fluviu. Erau amplasate acolo 8 tunuri de câte 6 pfunzi, din fier. Acolo au fost dispuşi în apărare şi cei 100 de voluntari veniţi de la Babacaia. În caz extrem, pentru a nu fi capturate, piesele urmau să fie azvârlite în apă chiar de către servanţii lor apoi, împreună cu infanteriştii, aveau să urce cărările spre coamele alpine, acolo unde se aflau batalioanele, sus, pe Alibeg.

Valea îngustă de la Sicheviţa a fost ocupată de 2 divizioane din regimentul grăniceresc germano-banatic şi unul din cel valaho-ilir cum de altfel se precizează şi în ordinea de bătaie a mareşalului conte Hadik. La Berzasca, la Gornea şi Dolnia Liupcova se aflau trei companii de voluntari cu misiunea de patrulare la piciorul muntelui.

Toate aceste trupe erau sub comanda locotenent-colonelului Merzici din regimentul valaho-ilir. Dacă Valea Sicheviţei ar fi fost forţată de turci, urma să se replieze cu cele două divizioane la cei din regimentul germano-banatic şi la voluntari sau pe dealul Sumiţa. În caz că aceasta n-ar fi fost cu putinţă, să se îndrepte spre înălţimile de la Alibeg şi Vranovaţ. Divizionul românesc comandat de maiorul Maovaţ s-ar

[15] *Ibidem*, f. 2—3.
[16] *Ibidem*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

fi retras către Cărbunari constituindu-se în avanpost al feldmareşalului Waldek aflat pe Stancilova.

Divizionul 3 de cavalerie şi divizionul 2 de artilerie cu 2 piese au fost trimise pe câmpia dintre Moldova şi Divici. În acest fel erau acoperite unităţile de infanterie din munţi, protejate de eventuale lovituri din spate dar se şi împiedica totodată o posibilă debarcare a duşmanului mai sus de Babacaia[17]. Recapitulând vom afla tăria efectivelor aflate la dispoziţia feldmareşalului prinţ Waldek însărcinat cu apărarea Clisurii: 2 batalioane Eszterházy, 2 batalioane Károly, 1 batalion germano-banatic, 4 divizioane de husari Wurmser. Cum am văzut însă nu era singura grupare destinată acestui scop. Forţele principale ale lui Waldek erau pe Stancilova, un divizion la Cărbunari, un altul la Bozovici unde a fost trimis şi batalionul de grăniceri germano-bănăţean. Acolo se aflau magazii foarte importante de muniţii şi echipament militar şi trebuiau protejate cu multă atenţie. Călăreţii de la Cărbunari urmau să organizeze posturi puternice la încrucişările de drumuri spre Sicheviţa şi Moldova păstrând în permanenţă, prin patrulare, legătura cu această ultimă localitate. Acest punct va deveni în scurtă vreme poziţia principală a divizionului. Pe Stancilova au rămas două batalioane la casa de pază iar alte două în spatele acestora acolo unde drumul se bifurca spre Cărbunari astfel încât, potrivit împrejurărilor, să poată acţiona în oricare din direcţii. Fuseseră fixate acolo încă de la sfârşitul lui iunie şi se familiarizaseră cu terenul, cunoşteau toate drumurile şi cărările muntelui. Apărând Stancilova şi Cărbunarii, controlând drumurile dintre ele, inamicul era împiedicat să iasă în spatele garnizoanei de la Moldova acoperindu-se totodată şi Bozoviciul. De la Bozovici s-a trimis un detaşament cu misiune de observare condus de câţiva ofiţeri pricepuţi ca să organizeze un post fix la Rudăria. Ei trebuiau să supravegheze necontenit drumul ce venea dinspre Valea Dunării coborând în sat. Tot ei, cu posturi permanente trebuiau să fie atenţi şi la şoseaua principală ce străbătea Almăjul de la est spre vest venind de la Mehadia. Un alt post cu aceeaşi misiune funcţiona la Borloveni. Acesta a înşirat pichete până la Petnic şi de aici până la Mehadia.

La 12 iulie un nou ordin a produs iarăşi modificări în privinţa corpului de armată comandat de mareşalul Clérfait. Au fost trimise în Transilvania 6 batalioane şi 3 divizioane. Un batalion germano-bănăţean a fost trimis prinţului Waldek iar 2 treimi de batalion generalului Lilien la Moldova. Acolo a plecat şi o treime de batalion din regimentul valaho-ilir.[18] Trebuie să spunem că pe lângă cele două batalioane ale acestei unităţi despre care am arătat în repetate rânduri unde sunt dislocate, cu ce misiune şi ce efective, mai existau formaţiuni, aparţinând regimentului de graniţă românesc din Banat, însumând efective egale cu un al treilea batalion, care se aflau la Timişoara în serviciul de garnizoană sau în refacere. Pe de altă parte subunităţi ale corpului de voluntari români alcătuit din 5 escadroane de cavalerie şi un divizion de infanterie au fost combinate cu altele provenind din corpurile de voluntari sârbi noua formaţiune primind denumirea de corpul de voluntari valaho-sârb. Se afla în subordinea căpitanului Branovaţchi. După documentele care au stat la dispoziţia căpitanului Schwab, unitatea aceasta

[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

era totuşi împărţită în două jumătăţi distincte potrivit originii fiecăreia dintre ele şi nu cuprindea vechile corpuri de voluntari în integralitatea lor. Partea sârbă avea 3 companii cu: 1 căpitan, 2 căpitani locotenenţi, 3 locotenenţi majori, 3 sublocotenenţi, 3 harambaşi, 3 subharambaşi, 3 curieri, 3 chirurgi, 3 plutonieri, 18 caporali, 36 de fruntaşi, 9 puşcaşi de elită şi 600 ostaşi, cu toţii pedestraşi. Partea română avea atât subunităţi de infanterie cât şi de cavalerie: 2 companii de pedestraşi cu: 1 căpitan, 1 căpitan-locotenent, 2 locotenenţi majori, 2 sublocotenenţi, 2 harambaşi, 2 subharambaşi, 2 curieri, 4 chirurgi, 2 plutonieri, 12 caporali, 24 fruntaşi, 6 puşcaşi de elită şi 400 de ostaşi. Cavaleria avea 2 vagmiştri, 4 cavalerişti (specialişti), 8 auxiliari de la trupele regulate de cavalerie şi 200 de ostaşi de rând. Formaţiunea era comandată de un ofiţer provenit de la trupele regulate. Deci împreună românii şi sârbii numărau efectivele unui batalion obişnuit.[19]

Armistiţiul era încă în vigoare şi imperialii aveau instrucţiuni speciale în privinţa aceasta. Îi trebuiau să facă tot posibilul pentru a-l menţine şi a nu da prilej turcilor să-l denunţe. Încălcări se produceau destul de frecvent totuşi. Două armate aflate faţă în faţă pe un front lung, într-un teren accidentat şi în bună măsură împădurit, care ştiau că în cele din urmă se vor confrunta în mod deschis, căutau şi găseau destule prilejuri de hărţuială reciprocă. La 14 iulie Hadik îi comunica lui Vecsey că paşa din Belgrad i s-a adresat cu o plângere împotriva voluntarilor sârbi care săvârşesc *„lucruri groaznice şi prădăciuni"*. Aşadar reacţia otomană trebuie s-o înţeleagă comandamentul imperial în acest sens, ca o reacţie de legitimă apărare. Feldmareşalul comandant îi cere lui Vecsey să-i înlocuiască pe acei voluntari din posturile de la frontieră. În locul lor vor fi aduşi ostaşi din regimentul grăniceresc valaho-ilir, patru divizioane, şi husari unguri. Ele, aceste subunităţi vor prelua serviciul de avanpost şi vor rămâne aşa până ce va sosi ordinul de rupere a armistiţiului. Sârbii să fie traşi în interior până la Mehadia iar comandanţii lor să fie anunţaţi că vor răspunde în mod direct şi personal de orice indisciplină a oamenilor lor. Dacă şi aceştia se vor dovedi incapabili să menţină ordinea, sarcina de a-i supraveghea să o ia companiile regimentului Stein. Totodată Vecsey era înştiinţat de interdicţia, începând din acel moment, de a trimite patrule pe muntele Alion pentru a observa Orşova Nouă. Totuşi va deschide bine ochii asupra mişcărilor otomane din Valea Jupalnicului raportând orice aprovizionare făcută acolo. În general patrulele imperiale să aibă faţă de turci o atitudine binevoitoare chiar şi atunci când văd că aceştia săvârşesc încălcări ale armistiţiului cum ar fi aprovizionarea dincolo de linia de departajare asupra căreia s-a convenit. Chiar şi retragerea voluntarilor trebuie făcută în aşa fel încât turcii să o sesizeze şi să o interpreteze ca un gest de bunăvoinţă.

Opiniile comandamentului erau însă extrem de dificil de aplicat. Privite de la faţa locului lucrurile apăreau altfel. Turcii aveau un comportament provocator părând să caute cu lumânarea un pretext pentru a rupe armistiţiul. Peste două zile, la 16 iulie, Vecsey comunica lui Hadik incidente produse în ultima vreme. Deşi el nu a răspuns provocărilor, turcii continuă să-şi menţină atitudinea sfidătoare. Oricum el a ordonat tuturor o linie moderată dar e greu să fie păstrată fiindcă duş-

[19] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

manul săvârşeşte zilnic încălcări ale înţelegerilor şi insultă în toate modurile posibile. De pildă chiar cu o zi mai înainte, pe la amiază, o ceată de peste 200 de spahii a înaintat până pe înălţimea de la Bratina. Fiindcă postul de acolo s-a retras, s-au retras şi ei. Un fapt asemănător s-a întâmplat chiar în dimineaţa când scrie şi tot acolo. Când un locotenent însoţit de un caporal s-au prezentat să-şi ia în primire un post care funcţiona numai în timpul zilei, aproximativ 400 de spahii, în formaţie de careu au înaintat asupra lor şi nu s-au oprit decât atunci când au dat de un alt post la care nu se aşteptau comandat de un vagmistru şi numărând o jumătate de divizion. Totuşi nici aceştia nu au dat prilej de harţă aşa că au preferat să se retragă conform ordinelor, pe dealul Ceăplea. Cum turcii nu s-au oprit nici acuma, au fost trimişi câţiva husari şi o formaţie de voluntari. La vederea acestora, spahiii s-au întors grabnic. Până la urmă însă o încăierare tot s-a produs şi încă una serioasă. Şapte husari au fost ucişi şi trei răniţi. Voluntarii au avut şi ei pierderi dar deocamdată nu le cunoaşte fiindcă aceştia s-au înfundat în pădure şi încă nu au venit de pe urmele inamicului. Turcii au pierdut, după câte ştie, de la localnici, 37 de ostaşi ucişi. Este bine ca la comandament să se cunoască şi faptul că turcii de la Orşova dar şi cei de la Vidin afirmă că ei nu ştiu nimic despre vreun armistiţiu. În legătură cu dispoziţia lui Hadik de a înlocui pe sârbi cu români, deocamdată nu o poate aplica pentrucă nu are patru divizioane de voluntari români ci numai patru companii deci numai 622 de oameni, insuficienţi pentru misiunea solicitată.[20]

Se pare că după aceste evenimente care nu prevesteau un sezon liniştit, satele din Clisură şi din jurul Mehadiei, pustiite şi cu un an mai înainte, au început să fie evacuate spre interiorul regiunii. Erau trimişi în spatele frontului nu doar oamenii ci şi vitele şi acele bunuri mobile care puteau fi transportate. Se pare că nu numai comandamentul dar că însuşi împăratul ar fi cerut aceste măsuri. Totuşi motivaţia nu trebuie căutată în grija faţă de o populaţie năpăstuită şi ameninţată ci din neîncredere, de teamă că ar fi posibilă o colaborare cu otomanii.

În cadrul planurilor generale, corpul de armată al lui Vecsey nu era considerat suficient de tare pentru a iniţia acţiuni ofensive. Dimpotrivă, i se rezerva un rol strict defensiv dar şi acesta era privit cu oarecare îndoială dat fiind faptul că nici pentru apărare nu avea efective şi tunuri suficiente. Aşadar s-a dispus ca în cazul unei ofensive majore, Mehadia să fie abandonată fără luptă. Împotrivirea ar fi fost motivată doar în cazul unor atacuri date cu forţe reduse, demonstrative. Deci nu se punea problema controlului direct al Văii Jupalnic de altfel controlată deja de turci. Imperialii trimiteau într-acolo patrule şi mici detaşamente dar nu instalaseră posturi fixe. Posturi permanente nu aveau însă nici turcii. Ei aveau forţe destul de reduse în Orşova. La sfârşitul lui iulie 1789 acolo încă nu se concentraseră efective care să facă posibil un atac împotriva Mehadiei. Totuşi la Cerneţ, în apropiere deci, erau instalaţi în tabără cam 14 000 de oameni ceea ce schimba datele problemei şi justifica grijile lui Vecsey.[21]

---

[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL IX

BĂTĂLIA DE LA MEHADIA

Informațiile pe care cercetarea le aducea zilnic erau de natură să mențină și să amplifice îngrijorarea. Pe la începutul lunii august Clérfait își exprima către comandament neliniștea la gândul că un atac în Valea Jupalnicului ar stârni mari pericole la adresa corpului bănățean în cazul în care ar reuși să ocupe defileul îngust din capătul ei (probabil Cheile Coramnicului — n.n.) unde s-ar afla o redută. Chiar dacă ar fi respins din Valea Jupalnicului primejdia nu ar fi anulată căci turcii s-ar retrage doar până în Valea Bahna de unde ar putea oricând reveni fiindcă, afirmă Clerfait, austriecii nu ar ocupa Valea Jupalnic și asta din cauză că relieful și configurația ei nu o permite. Oricum, în caz de confruntare, ar fi de dorit ca prințul Waldek să trimită două batalioane și corpul de voluntari prin Almăj, peste Ogradena spre Jupalnic pentru o diversiune în flancul inamicului ceea ce în mod cert ar fi de natură să-i disperseze atenția și să creeze confuzie în rândurile lui.[1]

La Comandamentul General se pare că deja se plămădeau noi proiecte privind campania. La 5 august mareșalul Colloredo comunică lui Clérfait că trebuia să se pregătească de drum. În 12 ale lunii ar trebui, potrivit noilor planuri, să se afle, cu batalioanele sale, la Biserica Albă fiindcă Laudon se hotărâse să înceapă asediul Belgradului și era nevoie de o mare concentrare de forțe. Traseul pe care va trebui să-l urmeze era cel al armatei principale dar în sens invers: Caransebeș—Brebu—Câlnic—Ticfani—Vrani—Biserica-Albă. Dacă până în momentul plecării se va produce un atac otoman la Mehadia, atunci va prelua toate unitățile și subunitățile de pe culoarul Timiș—Cerna. Dacă, din pricina inamicului, acest lucru nu este posibil atunci aceste trupe se vor constitui totuși într-un mic corp de armată comandat de Wartensleben. Nimic nu pare, în concepția comandamentului general, să fie lăsat la latitudinea celui local pentru că în documentul cu pricina se fixează totul: efective și amplasamentele: La Mehadia, 3 batalioane ale regimentului toscan, regimentului valaho-ilir și regimentului Alvinczy. La Bozovici, 1 batalion al regimentului germano-banatic și un divizion de dragoni würtemburghezi. La Cornea, 2 batalioane Terzy și 1 divizion Anspach. La Caransebeș, 1 divizion Anspach și ceva întăriri venite de la generalul Staader, dacă vor sosi până la plecarea lui Clérfait. Tot acolo mai sunt 4 batalioane de infanterie și un divizion de cavalerie. În total, pe hârtie, 10 batalioane și 6 divizioane[2].

[1] *Feldakt* 18344/1789, f. 1.

[2] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

Situaţia era foarte încordată în zonă. La 3 august, după amiază, la orele 17,00 garnizoana otomană de la Orşova, raportau agenţii imperialilor, încă nu primise întăriri de la armata de la Cerneţ. Se aşteptau însă să sosească din moment în moment.

În ciuda acestui fapt, în ziua următoare turcii au declanşat operaţiuni care depăşeau prin amploare obişnuitele hărţuieli de până atunci. Erau semnale tot mai clare privind un atac de proporţii asupra Mehadiei. Într-adevăr, cercetaşii au adus vestea că un puternic corp de armată inamic a început înaintarea pe vechiul drum al Caransebeşului. Turcii se deplasau pe trei coloane. Două veneau dispre Mehedinţi, peste Topleţ şi Pecinişca şi una, ultima, dinspre Valea Jupalnicului. Apropierea lor nu a fost sesizată pentru că s-a produs noaptea. Dimineaţa pe la orele 5,30 avanposturile s-au trezit în faţa unei forţe impresionante. Nu se punea problema rezistenţei aşa că s-au retras cum au putut de repede din calea puhoiului scăpând spre Mehadia. Peste o jumătate de ceas în faţa dispozitivului lui Vecsey, cam la o bătaie de tun, apăruseră mari cete de călăreţi turci, unele apreciate la 2 000 de oameni. Ele nu s-au oprit ci continuau să înainteze cu intenţia vădită de a ataca tranşeele. Când s-au aflat la distanţa potrivită artileria şi infanteria au deschis un foc dens şi bine ochit care i-a oprit şi i-a silit să se replieze[3]. Între timp alte şi alte formaţiuni turceşti continuau să sosească dar se opreau la distanţa la care tunurile nu puteau să lovească. Unele au fost apreciate la circa 6—7 000 de oameni. La un moment dat o ceată numeroasă de ienicerii a atacat flancul drept al imperialilor acolo unde se aflau puşcaşii de elită ai regimentului de graniţă valaho-ilir ale căror salve le produceau pierderi serioase. Misiunea ienicerilor era să lichideze această formaţiune care în atacul precedent se dovedise foarte stânjenitoare. Pe o înălţime din faţa dispozitivului acestora au înălţat, după obiceiul lor, 14 steaguri de luptă[4]. Asaltul lor n-a avut puterea să treacă peste liniile românilor. Urmează un transfer de greutate a asaltului otoman pe cealaltă aripă a dispozitivului imperial dar a fost şi de astă dată respins. În aceste circumstanţe Vecsey se decide să ia el iniţiativa şi să treacă la o contralovitură, care a fost încununată de succes. Deşi nu a fost vorba despre o mare bătălie, efectul psihologic a fost imens şi episodul s-a bucurat de o largă popularitate. Era o primă ciocnire cu forţe otomane importante şi ea s-a soldat cu o victorie. Pentru faza de început a campaniei deschise, era un semn de bun augur care trebuia adus la cunoştinţa opiniei publice. De aici popularizata insistenţă de care am vorbit. Între mijloacele care stăteau la dispoziţie s-a numărat şi presa. Cert este că episodul de la Mehadia a dat prilejul unui comunicat militar de presă, poate unul dintre cele dintâi documente de acest fel de pe teritoriul românesc, care, în copia harnicului căpitan Carol Schwab, ni s-a păstrat integral. Îl vom reproduce nu atât din dorinţa de a pune la dispoziţie cercetării istorice amănunte despre ciocnirea de la 5 august cât de a-i furniza un document privind istoria propagandei militare. El a fost pus la dispoziţia ziarelor de către mareşalul Colloredo şi este datat 8 august 1789, Biserica Albă. De fapt primul adresant era chiar împăratul Iosif dar el era rugat să faciliteze publicarea. Colloredo însuşi ştia însă că episodul nu era unul important pentru evoluţia campaniei fiindcă îi sesizează lui Laudon o comunicare

[3] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 61.

[4] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

a lui Vecsey cum că inamicul şi-a făcut apariţia la Mehadia cu forţe atât de mari încât este de aşteptat un atac serios pe această direcţie. Este limpede, spune Colloredo, că ceea ce s-a întâmplat la 5 august nu a fost decât a cercetare, o recunoaştere pentru a descoperi tăria, dispunerea şi punctele slabe ale dispozitivului imperial. Mai mult ca sigur că în timpul cel mai scurt turcii vor începe o ofensivă de amploare. Ipoteza sa este confirmată şi de rapoartele cercetaşilor mareşalului Waldeck care cuprind aceeaşi opinie.

Ziarele însă, pentru a câştiga opinia publică, şi a mai linişti unele spirite care reproşau sacrificii inutile într-un război ce nu se mai termina, ziarelor li s-a pus la dispoziţie un comunicat ce cuprinde imaginea unei mari victorii[5]:

„Deja de la începutul campaniei a fost luată hotărârea de a apăra Mehadia numai împotriva detaşamentelor care făceau incursiuni (deci mici — NN). *Acolo s-a aflat personal generalul maior Vecsey cu nu mai mult de 2 batalioane Stein şi câteva companii valaho-ilire, vânători şi voluntari şi 3 divizioane de husari Erdődy. Valea Jupalnicului nici nu a fost ocupată, acolo fiind trimise doar patrule.*

Inamicul nu a instalat (nici el) posturi în Vale şi chiar şi la cetatea Orşovei a concentrat puţini oameni. Însă la Cerneţi, în Valahia se afla de câteva timp un corp de cel puţin 14 000 de oameni. Încă în 3 august, la 5 după amiaza, generalul maior Vecsey a primit o informaţie demnă de încredere conform căreia din acest corp nu a sosit nimic la Orşova.“

Deşi pentru presă au fost nominalizaţi doar ofiţerii, în lupte s-au distins şi gradele inferioare, în mod excepţional doi caporali de la puşcaşii de elită care au primit medalia de argint. Amândoi făceau parte din regimentul de grăniceri valaho-iliri. După spusele comandantului corpului de armată, *„merită să fie evidenţiaţi cu semnul distincţiei caporalul Iancu Cociaş şi caporalul Prodanovici“*. Referinţele despre ei şi faptele lor, redactate în mod amănunţit, vor fi trimise mai târziu atunci când va fi timp pentru asta.

Trebuie să precizăm, aici, faptul că însuşi Iosif II s-a îngrijit să trimită la trupe decoraţiile de aur şi de argint care să fie înmânate celor viteji. La 19 iulie el a expediat mareşalului Hadik 150 de medalii de argint şi 30 de aur. În mod special suveranul cere — şi scrie asta cu propria mână — să fie distins un căpitan, Vlaicu Stoicovici, de la voluntarii corpului Mihailovici[6].

Nicolae Stoica de Haţeg a fost martor ocular la evenimentele militare de la începutul lunii august 1789 iar în calitate de traducător la statul-major al generalului Vecsey pentru limba română şi sârbă, a fost în măsură să cunoască foarte bine mersul acţiunilor. El cunoştea de asemenea foarte bine şi relaţiile pe care atât Vecsey cât şi Clérfait le aveau cu vechea reţea de informaţii a generalului Papilla. În cronica sa el se dovedeşte foarte bine informat, descrierea episodului în discuţie este foarte precisă şi pare mai degrabă un reportaj scris la faţa locului. Ea este cea mai amplă relatare deşi am avut posibilitatea să implicăm în cercetarea de faţă rapoarte întocmite de militari:

„4 august/23 iulie, 60 de husari cu laitnantu ducându-să cătră Ceăplea în patrolă, ei văzând turci mulţi călări asupră-le viind, fuga pre Cheăia

[5] *Feldakt 18344/1789*, f. 2.
[6] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

Priboii îndărăt fugând, turcii alergând, pre laitnantu din urmă pușcându-l, capul i-au luat și tot după husari alergând, carii toți striga: „Turcii turcii", pân la podu mare, din jos de Mehadia, unde era artileria noastră în 3 paterii pusă: în vini pe Leătnici ca, în morminții nemțești și supa vinea lui Rafiloni. Și bombarda începu a juca și a-i sprijoni. Gheneral maioru Vecsey cu ștabs-ofițirii, maioru Rachitievici, una, alta, bine svătuia. Companiile unde erau rânduite, pe dealuri sau la patrii alerga și năvala oprea; iară mai vârtos artileria dând crucișî în turcii ce să mărginea călare râu Medii, Belareca, pu pedestrași trecând, în vini la ai noștri ce apăra patria mare, ce căuta turcii să o apune. Însă canoanele de supt Fântâna lui Rafiloni îi zdrobea și-i întorcea. Sarfșiții cu șanțuri în poala dealului, în aripa lui Omir, spre vale bine așezați, sta și da. Turcii cerca a-i ocoli, să între în Meedia. Turcii, țuguri călare pedestri în câteva rânduri apa trecând, prin sălci ascunși, către pateria de sub Scîlbiță de-a o lua năvălea. Însă șițarii și bombarda îi muia, că vedeam încărcând morți, pleziruiți pre cai și îndărăt să trăgea, Iară alții venea, și iar așa. Unii viind la șițari, unde străgariu lor cu steagu înainte mergea, suindu-să, îl pușcară, stagu îi luară. Corpralu Proca Nedelcovici — (Sacalovăți) — cu Barbu Târziu din Iablaniță colaine căpătară.

Mulțimea turcească 18 steaguri verzi, roșii aveau. Unii cu săpoane, lopeți drumuri pe deal făcea, alții după ei sus la munte de-a ocoli eșii. Artileria crucișî, curmezișî bătea, îi înpedeca. Un cal turcesc, al stăgariului pușcat, prinsă laitnantu Răduțu Sărăcin cu fraicorii călăreți ce sta nainte; lui Ghiță Giumanca îl vândură. Turcii pre morții lor pingă râu în năsip îi îngropa. Această nuntă de dimineață pân la 4 ceasă după ameazi țiind, gheneralu Vecei din 3 batalioane 3 cvarere cu artilerie, cavalerie, șarjșiți, fraicori rândui. Și începând carele pe drum a merge către turci și foc înainte-și a vărsa, turcii cu steagurile, ce eșisă pră Ogașu lui Omir, prin vinea lui Dumitru Artenescu în sus, jos îi strigară și plecară, luundu-și doă tunureăle cu caii, Câmpu Lung goliră și qareăele să întoarsără în laghere. Vecei scrisă la gheneralu feldțaig-meistru Clerfi și Vartensleben la Caransebeș.

Vro 72 de gropi și-n râu lăpădați morți văzui, dar de la noi numai laitnantu de husari, făr de cap. Pre rugăciunea frățâni-său corporalu, cu cinste îl îngroparăm[7]*".*

În ciuda entuziasmului, Vecsey a înțeles că nu putea să reziste unei lovituri de amploare așa cum indicau concentrările otomane ce se pregătea. La 6 august el raportează hotărârea sa de a se replia: *„După ce ieri seara la ora 8,00 inamicul s-a deplasat atât în caice cât și pe uscat pe drumul de la Cerneț spre Valea Jupalnicului începând să se și cantoneze acolo, am hotărât conform ordinului să mă retrag. Voi pleca de aici la ora 6 dimineața. O provizie de fân, ovăz și de pâine pentru aproximativ 6 zile nu va putea fi luată la fel ca și „călăreții spanioli aflați în munții înalți*[8]*".* Intenția este comunicată și prințului Waldeck aflat în munții dintre Valea Almăjului și Clisura Dunării. La ora 14,00 trimite o ștafetă să-i ducă acest mesaj. În legătură cu evenimentele și proiectele în curs, Laudon face câteva aprecieri, în ziua următoare la sediul său de la Biserica Albă: *„Cu toate că a fost destul de grăbită retragerea lui Vecsey, a fost totuși justificată pentru că inamicul l-ar fi putut încercui sau i-ar fi putut tăia*

[7] N. Stoica de Hațeg, *Cronica* ..., p. 267—268.

[8] *Feldakt 18344/1789*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

retragerea[9]". El bănuia că armata otomană ce înainta spre Mehadia era foarte puternică rezultând din contopirea corpului de la Vidin şi al celui de la Niş.

Vecsey a început retragerea de dimineaţă şi turcii nu au schiţat nimic pentru a o împiedeca. După amiază el era deja la Teregova unde se instalează într-o poziţie organizată pentru apărare.

Există, în legătură cu această etapă a campaniei, există un semn de întrebare, mai ales cu retragerea. Nicolae Stoica de Haţeg afirmă că în ziua următoare, pe la orele 18,00 au sosit trimişi ai ispravnicului Stucă din Cerneţi şi ai căpitanului de neferi Theodosie Trocan, oameni ai lui Papilla, care aduceau o scrisoare unde se spunea că turcii erau speriaţi de lupta din 4 august. Artileria, focul ei foarte precis, i-a impresionat mult şi nu au de gând să atace aşa că armata să nu se retragă din Mehadia pentru că nu este ameninţată. Acest mesaj a fost ascultat de Vecsey dar şi de generalul Hutten şi chiar de Clérfait care sosise tocmai atunci însoţit de un căpitan de stat major. Chiar el, Stoica de Haţeg, a tradus cele scrise. Clérfait a dispus să se comunice celor doi agenţi mulţumirile sale şi să li se dăruiască câte 100 de galbeni şi ceasornice de aur[10]. În ciuda acestui lucru, s-a decis retragerea. Fiindcă alimentele nu au putut fi transportate, s-a hotărât să li se dea foc chiar în biserica catolică unde fuseseră depozitate. Imaginea bisericii incediate îl va obseda pe cronicarul român, chiar dacă era „nemţească", papistaşă. Nu poate ierta asta husarilor în ciuda faptului că ei îndepliniseră un ordin şi nici celor care au trecut indiferenţi pe lângă lăcaşul în flăcări: *„In Mehadia 30 de husari lăsasă beseărica nemţască să o ardă!"*[11]

Armata s-a pornit pe trei coloane. Ostaşii regimentului de grăniceri români din Banat mergeau pe dealul Strajiţa, 2 batalioane Stein pe sub Belibuc. Corpul principal, cu Vecsey, mărşăluia pe drumul mare, *„comerţalnic"*, vorba lui Nicolae Stoica.

Cu această ocazie a fost adusă la îndeplinire şi porunca împărătească privind evacuarea populaţiei. Cei din Almăj s-au dus spre Vârşeţ iar cei din Craina, spre Lugoj.

Pe dealul Hălăndiu, aproape de Cuptoare, au găsit un car cu un butoi mare de vin, abandonat: *„Sitarii în loc de cai păn la Corni trăsără, împinsără, îl băură"*. Tot acolo, din senin, s-a prăbuşit un fecior şi l-au îngropat lângă drumul mare. La Teregova s-au oprit pentru un popas de o noapte după care au trecut podul spre Feneş unde au întâlnit armata principală din Banat. Poziţia, amplasamentul armatei este descrisă sumar cu un ochi de expert, am putea spune de militar cu toate că Nicolae Stoica era pe atunci doar un preot de ţară: *„Mâne zi, trecând podul Feneşului, la dreapta, în fund, spre satu bătrân, noi; sub poala muntelui, aripa stângă, corul lui graf Vartensleben; apoi aripa dreaptă, corul mare a lui feldţaigmeister graf Clérfait, de la Caransebeş venit, la drumu, deasupra podului să aşeză, unde din ceas în ceas turcii a venit îi aştepta"*. Totuşi aceştia nu au urmărit trupele imperiale în retragere confirmând astfel corectitudinea informaţiilor transmise de Stucă şi Trocan. Pe lângă cele scrise ei au mai trimis şi doi mesageri fiind probabil intrigaţi de retragerea spre Feneş. Aceştia au spus că turcii sunt până la 20 000 de

[9] *Ibidem.*
[10] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 268.
[11] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

oameni deşi este îndoielnic că ar fi chiar şi atâţia şi oricum puţini a fi ostaşi de meserie. Tunurile imperialilor au băgat spaima în ei. Cât despre ceea ce fac ei, după ce li s-a transmis că vor primi galbeni şi ceasornice din aur, ţin să precizeze că *„nu pentru daruri şi platele" fac ci „pentru dragostea credinţii lui Hristos"*. Oricum însă nu vor mai scrie căci viaţa li şi lor scumpă. Trimişii, Ion Gogan şi Ilia Marcu, care au trecut la trei zile prin Mehadia după plecarea armatei, n-au întâlnit turci şi proviziile din biserică le-au găsit arse superficial căci focul se stinsese singur. Uşile erau deschise. Satul era pustiu. Nici un om[12].

La 10 august, Clérfait înştiinţa comandamentul că nici la acea dată inamicul încă nu ocupase Mehadia mulţumindu-se să patruleze doar până în Valea Jupalnicului. După aprecierile sale el nu ar dispune de mai mult de 24 000 de oameni. În momentul în care scria, Clérfait se afla în tabără la Feneş unde ocupa o poziţie bine pregătită de apărare şi în care socoteşte că ar putea rezista oricărui atac. Între timp l-a preluat pe Vecsey şi i-a ordonat să ocupe o poziţie la Rusca. Generalul Staader a trimis două batalioane Reiski aşa că a rămas la pasul Vulcan doar cu un singur regiment[13]. Acum corpul de armată din Banat dispune de 17 batalioane dar două din ele aveau numai câte 4 companii deci sunt sub norma de efectiv. Aceasta fiind situaţia — scrie Laudon împăratului tot la 10 august — nu a mai trimis alte unităţi la armata lui Clérfait fiindcă este greu de crezut că turcii vor mai putea trece prin strâmtorile culoarului Timiş—Cerna. În schimb ar trebui întărit mai mult Waldeck fiindcă este posibil ca inamicul să pornească asupra lui în dorinţa de a controla Dunărea. Se foloseşte de acest prilej pentru a cere suveranului permisiunea pentru încă trei maiori în schema statului major general. Cei 8 de care dispune în prezent sunt insuficienţi[14]! Clasic exemplu pentru birocratismul militar.

Waldeck însă nu era atât de îngrijorat. El trimisese deja spre Mehadia un mic detaşament de călăreţi din corpul voluntarilor români sub comanda locotenentului Pârvu Jumanca, acela care la 1808 avea să conducă insurecţia militară de la Crusiţa, dar ei nu au văzut turci. Străzile localităţii erau pustii. A mai trimis o patrulă comandată de un maior şi avându-l alături şi pe Jumanca socotit un bun cunoscător al locurilor. De astă dată au dat de o ceată de spahii, tot atât de surprinşi ca şi ei, în piaţa mare. A avut loc o încăierare şi câţiva turci au fost tăiaţi dar şi trei husari şi-au pierdut capetele. Un călăreţ turc a fost ajuns din urmă şi capturat. După părerea cercetaşilor turcii nu se gândeau la vreun atac de amploare. Se considerau prea slabi pentru aceasta[15].

Colloredo este şi el prezent în corespondenţa acestor zile. În 12 august redactează un raport către Laudon. Mehadia era tot neocupată dar s-au semnalat patrule otomane. Tabăra din Valea Jupalnicului ar adăposti cel mult 8—10 000 de oameni dar cam tot atâţia s-ar afla dincolo de muntele Alion. Mulţi au fost văzuţi la 8 august la Cerneţi. Trimite vestea unei victorii a lui Coburg dar ajutat, numai ajutat, de ruşii lui Suvorov, la 1 august la Focşani. Acolo turcii au suferit o grea înfrângere. Tabăra, 10 tunuri, multă muniţie şi echipament au fost capturate. Ar fi

---

[12] *Ibidem*, p. 269.

[13] *Feldakt 18344/1789*. f. 2.

[14] *Ibidem*.

[15] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 269.

https://biblioteca-digitala.ro

fost uciși 1 500 de turci și 96 au fost prinși. Un atac la pasul Buzău ar fi fost respins de principele Hohenlohe, pe data de 3 august[16].

Văditul imobilism otoman și întăririle sosite din Transilvania, l-au determinat pe Clérfait să ceară permisiunea pentru o înaintare spre sud recuperând astfel partea culoarului Timiș—Cerna abandonată cu câteva zile mai înainte. S-a aprobat și, pentru mai multă siguranță, prințul Waldeck a primit ordinul să organizeze și el diversiuni în flancul stâng al turcilor. În acest moment de fapt începea o nouă fază a războiului pe teritoriul Banatului.

[16] *Feldakt 18344/1789*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL X

ÎNAINTAREA SPRE MEHADIA. VICTORII IMPERIALE

Cu noile batalioane sosite recent de la tabăra din pasul Vulcan, corpul de armată bănăţean, a devenit o forţă considerabilă. După rapoartele de ultimă oră ale cercetaşilor, turcii ar fi ocupat în sfârşit Mehadia şi acolo se aflau în jur de 6 000 de oameni. Forţele principale ale lor se aflau în continuare în Valea Jupalnicului.[1]

Având în vedere noua situaţie, la 17 august, feldmareşalul Clérfait a început marşul spre Mehadia. Pe dealul Cernegău a fost întâmpinat de prima ceată turcească, vreo 600 de spahii. Nu au opus nici o rezistenţă şi s-au retras imediat din calea armatei. Aceasta era precedată de o avangardă alcătuită din 2 batalioane de infanterie şi două divizoane de cavalerie. Îndată ce au ajuns în dreptul satului Iablaniţa aceste unităţi au trecut pe un drum lăturalnic dar armata principală continua să mărşăluiască pe drumul de poştă. În faţa Mehadiei turcii au încercat să se opună şi în apropierea unui punct bine ales, podul de la Bolvaşniţa, au amplasat câteva tunuri. Au deschis focul la apariţia avangărzii dar salvele acesteia i-au pus pe fugă fără mare greutate. S-au retras spre Mehadia atunci când au văzut că armata principală începuse să treacă peste pod. Aici a dobândit strajamesterul Zaharia Mătărângă un superb cal turcesc după ce l-a tăiat pe călăreţ. L-a vândut chiar lui Wartensleben pe 35 de florinţi, preţ bun pe vreme aceea când 5 florinţi făceau un galben. Când turcii au pornit o şarjă îndrăzneaţă dar fără nici o şansă pentru că erau puţini, femeile care însoţeau armata s-au speriat. „Nemţoanele" au luat-o la goană aruncându-şi coşurile de spaimă. Vreo 40 de grenadiri au păşit înainte pentru a rupe rândurile atacatorilor. Şapte din ei odată cu luftbihsele pe care le-au aruncat şi-au pierdut şi capetele.[2] Ceilalţi au scăpat cu fuga. Tunurile au izbutit însă să pună capăt atacului şi să-i alunge, cu pierderi, pe îndrăzneţii călăreţi otomani. Nici în Mehadia şi nici la Lazul Mare otomanii nu au reuşit să închidă valea şi să împiedice înaintarea imperialilor. Ei instalaseră o baterie în dreptul aşa numitei biserici sparte. Erau acolo 6 tunuri protejate şi de nişte şanţuri săpate din vreme. Au tras dar fără efecte importante. În schimb artileria austriacă şi o şarjă a călăreţilor români comandaţi de locotenentul Răduţ Sărăcin i-a dat peste cap. Abia au izbutit să-şi salveze tunurile fugind în jos pe uliţa mare a Mehadiei. Nicolae Stoica care a văzut totul cu ochii lui, e convins că au putut scăpa numai datorită unei ezitări a husarilor de a se arunca în luptă.[3] Localitatea a fost deci abandonată. Fără a mai încerca să se îm-

[1] C. Schwab, *Al doilea război* ..., f. 62.
[2] N. Stoica de Haţeg, *Cronica* .., p. 270.
[3] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

potrivească, turcii s-au retras spre Valea Jupalnicului. O ploaie torențială izbucnită pe neașteptată a împiedicat totuși pe imperiali să ocupe Mehadia. Drumul se muiase bine încă pe la orele 14,00 așa că a fost mai prudent să se aștepte și în orice caz să se temporizeze intrarea în localitate. Practic însă expediția devenise un simplu marș și dacă trei vânători nu s-ar fi îndepărtat imprudenți de armată, nici nu ar fi fost pierderi. În schimb inamicul a avut pierderi însemnate provocate de atacurile fulgerătoare ale călăreților români și ale husarilor. Îndată ce a fost posibil din cauza vremii, Clérfait a ocupat posturi atât în localitate cât și după ea, pe drumul ce ducea spre Jupalnic. Toate podurile au rămas neatinse ceea ce denotă graba și panica în care turcii au părăsit locul. Judecând după cele aflate la Mehadia și în împrejurimi, într-adevăr, se confirmă aprecierile cercetașilor de la începutul expediției, în Mehadia ar fi fost un corp de armată care ar fi numărat 6 000 de oameni[4].

Acum Clérfait se afla în fața unei noi îndoieli. Laudon i-a transmis că va fi ajutat de Waldeck dar pentru scurt timp. Deci dacă se va decide pentru ofensivă, atunci s-o pornească în proximele două zile. Dacă până atunci nu va lua hotărârea aceasta, nu va putea conta pe trupele prințului Waldeck cel puțin până în momentul în care se va ști sigur dacă va fi sau nu un atac asupra Belgradului[5].

În cele din urmă comandantul imperial de la Mehadia a optat pentru prudență. Voia să-și lase un timp mai lung pentru a cântări situația și dorea să se hotărască numai atunci când socotea că deține întregul set de informații necesare. Cea mai importantă dintre toate se referea desigur la efectivele de care dispunea inamicul și în general la capacitatea sa de luptă.

La 19 august Clérfait era în măsură să înainteze superiorilor un raport cuprinzător asupra situației în sectorul său de front. De fapt el se întemeia pe mesajul trimis de Stucă și de Trocan. Numele lor nu este menționat în documentul acesta dar în schimb sunt menționați cei doi emisari care au adus informațiile în numele ispravnicului de Cerneț și a căpitanului de neferi de acolo. Aflăm că tocmai sosise „cneazul" din Rostiecz (?) din Valahia, localitate aflată la patru ore de drum de Orșova, și care întotdeauna a adus știri utile ca dealtfel și un anume Elyas Marco și el din Valahia sosit tot atunci. Ei au spus că:

1. Turcii abia în 8 această lună au aflat că Mehadia nu mai era ocupată de austrieci și atunci, la porunca seraschierului aflat la Cladova, au ocupat-o ei. Trupele de la Cerneț trebuiau să pornească cât de curând spre Valea Jupalnicului.

2. Seraschierul în persoană a sosit luni, 12 august, la Jupalnic.

3. Trupele otomane de la Jupalnic numără 10 000 de oameni sosiți de la Vidin și cam toți atâția asiatici, oameni răi dar slab înarmați.

4. Inamicul nu dispune decât de 18 tunuri.

5. Corpul acesta de armată este alcătuit mai mult din unități de cavalerie.

6. Nutrețul a fost adus cu navele. De fapt ei se aprovizionează până la Ieșelnița.

---

[4] C. Schwab, *Al doilea război* ..., f. 62—63.

[5] *Feldakt*, 1789, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

7. La Jupalnic nu s-a construit nici o magazie pentru că totul este adus pe apă. Pâinea este coaptă în sediul carantinei.

8. La Cerneţ nu se mai află decât doi căpitani de panduri cu trupele lor.

9. Cei 400 de oameni de la Glogova au pornit în marş spre Târgu-Jiu dar în rest nu a mai fost trimis nimeni de la Cerneţ în Valahia.

10. Nici la Vidin nu s-ar mai afla trupe turceşti.

Din cele de mai sus este limpede ajutorul preţios pe care românii îl aduceau cauzei creştine aşa cum priveau ei lucrurile în momentul respectiv. Sentimentele antiotomane ale populaţiei aduceau austriecilor aliaţi bine plasaţi şi deci extrem de utili. În lumina acestor date Clérfait schiţează un plan de acţiune luând în calcul configuraţia terenului şi efectivele de care dispunea. Toate elementele luate în calcul prezentau atât avantaje cât şi dezavantaje. Le-a identificat cu multă minuţiozitate şi apoi le-a făcut cunoscute şi celor de la comandament pentru a cunoaşte cât mai exact situaţia corpului său de armată. Redactează astfel un document relevant pentru gândirea militară a epocii pe care îl vom reproduce dar trebuie să subliniem şi faptul că astfel de documente aveau şi un rol justificativ. În acest caz comandantul trupelor imperiale de la Mehadia încerca să justifice rezervele sale pentru declanşarea unei ofensive în acel moment:

„Dificultăţile unui atac la Jupalnic nu sunt atât de mari numai datorită puterii vrăjmaşului ci mult mai mult datorită configuraţiei nefavorabile a terenului"

1. Toţi vor trebui să înainteze într-o singură coloană.

2. Sunt multe locuri unde trebuie defilat şi în general terenul nu este potrivit pentru cavalerie.

3. Ultimul defileu este cel de la Corabnic. El nu poate fi „întors" şi este uşor de apărat. Este foarte aproape de tabăra duşmanului şi nu mai lat de câţiva oameni în front.

4. Nu se poate spera nici că va fi surprins pentru că are posturi în faţa defileului, la Topleţ, iar valea prin care va trebui să trecem poate fi observată din mai multe locuri.

5. Dacă trecătoarea de la Corabnic este forţată duşmanul se poate retrage în Valea Bahnei unde ar fi sprijinit de cetatea Orşova.

6. Dacă duşmanul se retrage spre Cerneţ, nu poate fi urmărit pentru că (drumul) trece deasemenea foarte aproape de cetate.

7. Dacă nu vrea să aştepte atacul, atunci se va replia în Valea Bahnei.

Toate aceste piedici nu sunt însă de netrecut. Avantajele pe care le-am avea sunt următoarele:

1. Pentru că înaintea Corabnicului inamicul nu ţine decât posturi mici, am putea continua înaintarea până la defileul din urmă.

2. Nu putem presupune că inamicul nu va ocupa înălţimea de la Corabnic. Dacă însă nu se va apăra eficient aici, există speranţa ca defileul să fie forţat. Odată ocupată înălţimea care domină zona, cavaleria va putea să fie folosită bine şi putem spera să-l învingem pe duşman.

3. Dacă în trecătoarea Corabnic am fi respinşi, prin câteva batalioane înzestrate cu tunuri lăsate pe dealul Bratina, putem fi sprijiniţi şi preluaţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Părerea mea este că dacă aceasta este în folosul întregii operațiuni, acțiunea poate fi executată. Trupele au o dispoziție bună și va fi întreprins totul pentru ca succesul să fie sigur.

Tabăra de la Mehadia, 19 august 1789. Clérfait ft.m.[6]"

De fapt cel care solicita ofensiva era Laudon care făcea presiuni asupra lui Clérfait. El dorea să atace Jupalnicul, să-i alunge pe turci și să poată astfel controla mai temeinic Dunărea între Orșova și Belgrad. Considera că nu poate trece la asediul Belgradului avându-i pe turci în fața Mehadiei, gata să pătrundă iarăși în Banat. Dar controlul țărmului bănățean al fluviului pe toată lungimea sa ar fi dat posibilitatea interceptării convoaielor otomane navale care s-ar fi îndreptat spre Belgrad.

Clérfait avea, cum a arătat, serioase reticențe. Pentru a se acoperi, convoacă un consiliu de război la care au luat parte ofițerii superiori dar și mulți alții considerați buni cunoscători ai locurilor, chiar pădurari și simpli grăniceri, chiar în ziua ce a urmat raportului citat. În consecință redactează un nou document care, în linii mari, reproduce argumentele din primul dar subliniind că părerii sale s-au raliat toți participanții. O spune într-un fel anume dar o spune totuși: *„Astăzi, în prezența feldmareșalului Wartensleben, a generalului maior Vécsey am adunat ofițerii regimentului Vlaho-ilir, pădurarul și alți oameni care cunosc regiunea. Cu toții m-au asigurat că în afara drumului spre Corabnic, singurul, nu există altul practicabil pe care inamicul ar putea fi întors"*. Primii doi, Wartensleben și Vécsey, au declarat că ei consideră periculoasă acțiunea și ar trebui întreprinsă numai în cazul unui motiv extrem. *„Eu sunt de părere că dacă dinspre pasul Vulcan s-ar întreprinde o diversiune împotriva Cernețului, inamicul ar fi nevoit să părăsească curând poziția de la Jupalnic. Poate că aceasta s-ar putea întâmpla și în cazul în care s-ar înainta din Almăj spre Ogradena și Jupalnic"*.

Pentru a fi și mai clar, găsește cu cale să comunice și dispunerea trupelor sale în acel moment:

„Poziția mea aici este următoarea:

Patru batalioane campate în curtea bisericii și la stânga ei, în șanțuri amenajate pentru generalul Vécsey. Acestea ocupă și sprijină aceste șanțuri. Pușcașii de elită ai voluntarilor și o parte din corpul voluntarilor sunt staționați în Corcova Visoca în Valea Sverdina și la stânga spre Pecinișca ca și pe dealurile înspre Băi și Valea unde curge Cerna.

Posturile de pază sunt necesare în câmpul dintre Mehadia și Lazul Mare. Trei batalioane ce află în spatele curții bisericii. Restul infanteriei este postată în locul de trageri de dincolo de Mehadia și este dispusă pe mai multe linii. Cavaleria stă în spatele infanteriei. Comunicațiile sunt ușurate de mai multe poduri construite în primăvară. Aici valea este îngustă și nu poate fi desfășurat un front larg. Am dispus trupele astfel încât fiecare parte dacă ar fi atacată ar putea fi imediat întărită și în cazul în care inamicul ar înainta, am putea și noi înainta în întîmpinare cu infanteria".[7]

Merită, pentru comparație, reprodusă și descrierea amplasamentelor așa cum a lăsat-o Nicolae Stoica de Hațeg. El surprinde de fiecare dată cu exactitatea pe care numai o experiență dar și un talent militar o poate da:

---

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

„Această mare armee a gheneral-feldțaig-meister graf Clerfe și cu a gheneralului feld-marșal laitnant graf Vartensleben în doo coruri osebite așa să așează: fraicoru rumânesc cu laitnantu lor, Sărăcin, călăreți; pedestrașii îi avea căpitanul Rodițchi și erau cu oberșteru și batalionul nostru în aripa stângă, înaintea baterii mari, în vinile Bichineți. Iară după o baterie, o companie de neămți, jos în țentrum, în morminții nemțești, cu artilerie, 50 de oameni, cu zidu îngrădiți. După morminții românești, Supt Coaste, supt Fântâna lui Rafiloni, baterie mai mică, de 7 canoane, cu o companie de neămți, deasupra căror, în lagher, erau șarfșiții căpitanului Smit, la aripa dreaptă, în prunii ibraiterului Petrovici. Batalionul nostru cu șițarii și fraicoriștii aveau toate forpostele și pichetele la Ceăplea, în dealul Visocichii și în Laz Mare și în Pecinișca, cu fraicoriștii. Corul lui Vartensleben, din sus de Mehadia, în laghere, cu corturi pingă drum, prin Ulici pân la Biserica Spartă Iară dindărăt, în Dumitrina, în Taina Mare, sta corul lui grof Clerfe, cu carâtele și muniționul și toți erau gata.

În dealul Visocichii mersără doaă companii ale Halmăjului, cu capitanul Andrei Merzici, ce ținea Ceăplea, în deal. Alte companii, pe alte dealuri, de-a dreapta și de-a stânga. Laitnantu Serăcin cu călărețiі românești aveau drumu mare de-a sprijoni întâi“[8].

Laudon a înțeles, din rapoartele primite, că feldmareșalul Clérfait nu dorea un atac în Jupalnic ceea ce îi încurca proiectele. Insistențele sale sunt vizibile în corespondența păstrată. Ritmul schimburilor de mesaje se accelerează, crește în această etapă când ambii comandanți încercau să-și impună punctul de vedere. Uneori ștafetele se încrucișau aducând mesaje pornite în același timp în ambele direcții. La 21 august, din Sasca, Laudon, vine cu un plan nou pentru a-l determina astfel pe Clérfait să iasă din imobilism. El crede că ar fi posibilă o apropiere de inamic pe nesimțite, printr-un marș de noapte. Astfel trupele ar ajunge în apropierea acelui defileu care dă atâtea bătăi de cap. În zori un atac prin surprindere ar putea să-l ocupe. Despre o diversiune prin pasul Vulcan, nici vorbă nu putea fi. O astfel de acțiune trebuia concepută numai dacă ar fi forțe numeroase la dispoziție dar acestea lipseau acum Transilvaniei. Efectivele necesare ar fi trebuit deci rupte de la corpurile de armată de la Biserica Albă și de pe Dunăre ori acestea erau destinate scopului principal în această etapă a campaniei — ocuparea Belgradului. Nu, Laudon, nu se putea dispensa de nici un om din taberele de pe Dunăre! În schimb dinspre Valea Almăjului se poate intreprinde ceva. În acest scop ar putea fi folosit drumul întortocheat dar lăturalnic și slab supravegheat care pleca din Rudăria. Detașamentul acela trebuia însă să intre în acțiune exact la momentul potrivit.[9]

Între timp în dispozitivul inamic se produce o schimbare care complică și mai mult situația. Clérfait se grăbește să o invoce în sprijinul punctului său de vedere:

„Inamicul a făcut ieri o schimbare în tabăra lui. O parte a aripii drepte a așezat pe înălțimea de la Corabnic și a ocupat și trecătoarea cu 4—6 tunuri. Își menține și posturile de pe înălțimea de la Topleț și trimite patrule până la dealul Ceăplea. Restul aripii drepte stă în spatele înălțimii de la Corabnic și aripa lui stângă (se întinde) de la

[8] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 271.

[9] *Feldakt*, 1789, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Orşova Veche până la contumanţă. Duşmanul trimite patrule puternice peste Iablanița şi Ogradena. Astăzi, de la orele 6,00 până la orele 10,00 în Orşova a fost o mare mişcare. Motivul nu este cunoscut".[10]

În mod sigur, înainte de a fi primit această scrisoare, Laudon a trimis un mesaj la Mehadia, desigur în sprijinul planului său. Începe prin a explica faptul că alungarea turcilor din Jupalnic ar avea o influenţă benefică asupra plănuitei operaţiuni de la Belgrad şi insistă apoi asupra ideii atacului prin surprindere. Sigur, pierderi vor fi dar ele sunt oricum inevitabile.

Drept răspuns, Clérfait trimite un text ce cuprinde opinia generalilor din statul său major. Este o notă semnată de Wartensleben şi Vecsey dar, pentru punctul de vedere exprimat, se pronunţă şi generalii Wallis, d'Alton, Hutten, colonelul Auersperg. Cu toate că ei nu cunosc din experienţă personală greutăţile terenului dar ţinând cont de declaraţiile bunilor cunoscători ai ţării, conchid că acţiunea cerută *„va fi grea şi nesigură"*. După care, feldmareşalul Clérfait îşi reformulează obiecţiile:

„Mă alătur părerii tuturor generalilor asupra acţiunii de la Jupalnic. Ceea ce aş mai vrea să adaug este următorul lucru:

1. Că inamicul este mult mai puternic decât 6 000 de oameni, aşa cum au raportat cercetaşii prinţului Waldeck, ceea ce se poate vedea şi din dimensiunile taberei lor.

2. Că defileul de la Corabnic nu a putut fi »întors« fiindcă de pe dealul Bratina duc două drumuri la Jupalnic fiind imposibil ca tunurile să fie cărate, urcate pe ele.

3. Că (acum) înălţimea de la Corabnic este ocupată cu trupe şi cu câteva zile mai înainte aici aveau doar câteva posturi . . .

Dacă aflu că inamicul şi-a redus numărul, voi folosi această ştire. Altă diversiune decât aceea din Almăj, peste Rudăria, nu poate fi făcută. Aceste trupe nu vor putea duce tunuri. Principele Waldeck m-a asigurat că poate veni în 26 de ore cu trupele sale până la înălţimea de la Jupalnic. Dacă acest lucru va fi considerat oportun, atunci principele Waldeck poate să mă înştiinţeze când va sosi aici. Voi lua, cu siguranţă, măsurile necesare".[11]

Nu poate scăpa, desigur, ironia acestei ultime fraze, la adresa prinţului Waldeck care se vede că îl încondeiase în ochii comandantului general.

Ca urmare Laudon scrie de la Biserica Albă, la 25 august, că acum, în împrejurările atât de schimbate care i s-au adus la cunoştinţă, bineînţeles că inamicul va fi greu de atacat. Sugerează un alt plan. Clérfait să se retragă din Mehadia lăsând-o totuşi ocupată de o trupă mică care, la nevoie, să se poată replia fără probleme. Aceasta este posibil să-i determine pe turci să iasă din dispozitivul excelent pe care-l ocupă. Când se apreciază că vor fi în număr mare în Mehadia, Clérfait să declanşeze atacul cu toate forţele pentru a nu-i mai lăsa să se organizeze. Lui Laudon i se pare mai potrivită, pentru această operaţiune, cel puţin după cum se vede pe hartă, înălţimea Strajiţa unde drumul este acoperit şi trupele ar fi la adăpost de orice incursiuni. În definitiv Clérfait poate să găsească o poziţie mai bună. Problema este

[10] *Ibidem.*

[11] *Ibidem*, f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

însă să iasă cumva din defileul în care a rămas cu armata sa.[12] A doua zi i se și răspundea din Mehadia.[13] Poziția indicată nu a fost ocupată pentru că ploaia a stricat drumul și proviziile ar fi greu de urcat. Faptul că există un singur drum ar deveni, la înaintare, o dificultate. Totuși, principial, ideea lui Laudon este valabilă. Pentru o poziție ca cea sugerată, a găsit pe teren o situație asemănătoare, de la dealul Strajița în diagonală peste vale și apa Belareca până la înălțimea Brestovaț. Aceasta va determina următoarea împărțire a trupei: Aripa stângă a înălțimii Brestovaț va fi ocupată cu 6 batalioane. Pe malul drept al Belarecăi, de-a lungul pârâului Glob, în fața frontului, vor fi postate 5 divizioane de husari. Apoi, mai înapoi, pe ambele maluri ale Belarecăi va fi ocupată înălțimea Strajița și drumul care vine din Almăj cu 7 batalioane dar în așa fel încât culmea dealului unde aprovizionarea cu apă și lemne este dificilă, să aibă numai 3 batalioane. Patru batalioane vor fi așezate în câmpiile deschise de pe dreapta și de pe stânga drumului ce urcă și imediat la piciorul dealului fiindcă de aici pot înainta fără pierdere de vreme și fără pericol. Vârful Taina unde s-a deschis drum bun va putea fi ocupat cu tunuri care vor domina Valea până la Mehadia. În localitate vor fi lăsate 3 batalioane, pușcașii și ceva voluntari.

Planul acesta n-a mai apucat însă să fie aplicat fiindcă desfășurarea rapidă a evenimentelor care au urmat i-au anulat valabilitatea.

La 23 august s-au remarcat de partea turcească mișcări importante ce păreau să prevestească acțiuni mari. Unități de cavalerie și de infanterie au înantat de pe înălțimea de la Topleț până la dealul Ceăplea. Au putut fi observate și câteva piese de artilerie de diferite calibre. În avangardă, cu misiunea de a cerceta și de a deschide drumul forțelor principale venea un detașament puternic alcătuit numai din călăreți. Toate acestea au fost înțelese la statul-major al feldmareșalului Clérfait ca începutul unei mari ofensive otomane în Banat. În această situație Laudon îi trimite un răspuns care poate fi rezumat în cele câteva cuvinte de la sfârșit: *„Nu este indicat ca inamicul să fie așteptat ci este recomandat a-i ieși înainte"*.[14] La efectivele de care dispune corpul de la Mehadia, el, Laudon, este îndreptățit să spere într-o victorie.

Într-adevăr bătălia care s-a dat chiar în ziua următoare avea să-i confirme optimismul.

Încă din zori se raportaseră de peste tot mari mișcări de trupe care nu mai lăsau îndoială asupra intențiilor turcești. De pe înălțimi pichetele de observație anunțau că o mare armată umpluse câmpul Toplețului.

Pe la orele 9,00 începuseră să coboare primele cete otomane dinspre Lazul Mare spre Cheia Priboiului. Steaguri verzi și roșii fluturau în primele rânduri care înaintau încet, cu prudență. La un moment dat se opriseră chiar și austriecii vedeau cum pâlcuri de ofițeri le studiau dispozitivul sfătuindu-se. Alte câteva formațiuni de cercetare, spahii pe cai iuți, au fost trimise înainte pentru a aduce noi informații. Una din ele a trecut Belareca, urcă pe Silinicea scrutând liniile imperialilor apoi, brusc întoarseră caii gonind înapoi spre Cheia Priboiului. Alții au ieșit pe înălțimi pe la Poiana Lungă, un deal acoperit cu viile ce dădeau în pârgă. Aceștia trebuie să fi fost comandanți de rang înalt fiindcă au stu-

[12] *Ibidem*, f. 6.
[13] *Ibidem*.
[14] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

diat o vreme, prin ocheane liniile adversarilor, apoi s-au adunat arătând când într-o parte când în alta, într-un cuvânt stabileau un plan de acțiune în funcție de realitatea terenului. Dispozitivul austriac era însă doar parțial vizibil. Trupele de pe înălțimile de flanc stăteau ascunse după coamă. Dealurile păreau pustii. În cele din urmă turcii s-au lăsat înșeleți de liniștea aceea deși au ezitat îndelung. Abia pe la orele 11,00 un corp de cavalerie a pornit cavalcada atacului, *„delii, viteajii, voinicii, spahii"*.[15] Apoi, pe drumul mare, au pornit și ienicerii. Apărură treptat, unu-doi, apoi zece și dintr-o dată o masă mare de oameni într-o mișcare tot mai alertă își făcu apariția în fața frontului imperial. Văile vuiră de strigătul turcesc de război. Și acestei mase imense care se prăvălea pur și simplu spre Mehadia, îi închidea drumul un pâlc de călăreți. Erau 50 de călăreți, voluntari români, comandați de locotenentul Răduț Sărăcin.[16] Curajul lor nebun, se repeziseră în întâmpinarea armatei turcești și-ntr-un gest vitejesc și-au slobozit pistoalele asupra puhoiului, l-a făcut o clipă să se oprească locului. Clipa aceasta de ezitare a fost însă foarte importantă. Ea a dat timp artileriei austriece de pe flancul stâng să-și regleze tirul și să tragă în plin. Din flancul drept au izbucnit repezite salvele pușcașilor de elită. Trăgeau din poziții adăpostite și loveau, de la distanța aceea în plin. În confuzia creată de surpriză, o parte din călărețiii otomani, s-au aruncat spre dreapta, pe lângă Belareca, încercând să se ascundă printre sălciile zăvoiului și năzuind să iasă spre bateria de tunuri grele care îi lovise în plin. În urma lor, dar în stânga coloanei de atac artileriștii lor împingeau 6 tunuri. Pâlcurile de pe drumul mare se risipiseră care-încotro. Unii alergaseră spre râu, alții s-au cățărat pe versanții dealului, prin vii. O formațiune puternică deasupra căreia fluturau 13 steaguri purpurii, apăru tocmai atunci către Ogașul lui Omir cu intenția vădită de a lovi linia tiraliorilor. A izbutit să iasă, mascată de pădure, până la Poiana lui Omir unde a dat însă peste două divizioane de pușcași care au tras în plin de cum le-a apărut în bătaia puștilor. Au căzut oameni și de o parte și de alta. Peste 40 de turci se prăbușiseră în câteva clipe dar alții încercau totuși să înainteze. Încercând să ocolească poziția pușcașilor, ceata a ieșit pe dealul Eleneț. Între timp a deschis focul și bateria turcească care fusese împinsă mult înainte, aproape în prima linie. Focul ei se concentrase asupra tunurilor din viile de la Bichineț dar loviturile erau prea lungi și n-au produs strigăciuni. În schimb artileria austriacă frângea unul după altul asalturile reluate mereu asupra ei. Artileriștii vedeau cum morții erau scoși de pe câmp și îngropați la marginea apei, pe țărmul Belarecăi. Poziția aleasă pentru baterie se dovedise excelentă. Ea nu a putut fi luată în ciuda pierderilor turcești. În această bătălie artileria a avut un rol defensiv extrem de important și nu doar în sectorul arătat mai sus. Alte coloane turcești au fost oprite de bateriile de sub Schimbiță și de lângă cimitir. Era deja ora 15,00 când devenise clar că asaltul turcesc eșuase. Cetele de călărețiii care reușiseră să străbată până pe dealul Omir au putut zări de acolo întregul dispozitiv imperial în toată adâncimea și extensia pe aripi. Ei au înțeles atunci că forțele principale ale inamicului nici nu fuseseră introduse în luptă în timp ce energia lor se sleise în asalturi zadarnice. Canonada

[15] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 272.

[16] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

bateriilor armatei imperiale s-a înteţit dintr-o dată. Ea lovea cu foc încrucişat centrul frontului otoman silind atacatorii să se oprească şi să se arunce la pământ. După loviturile masive ale artileriei s-a dat ordinul de contraatac. Întreaga armată s-a pus în mişcare. Clérfait a sesizat momentul optim pentrucă dacă ar mai fi întârziat contralovitura, turcii, deşi sleiţi de atac, ar fi putut totuşi opune o apărare organizată pe înălţimile din faţa frontului austriac. Momentul de derută a fost însă sesizat şi exploatat cu promptitudine. Ordinul de atac a fost primit cu urale de către trupe care simţeau că se află în pragul unei mari victorii. Cinci batalioane de infanterie în careuri pe două linii şi 11 divizioane de cavalerie au alcătuit principala linie de izbire. Unităţile înaintau cu ofiţerii comandanţi în fruntea lor, pe drumul mare, în sunetul muzicii. Bateriile îşi încetară una după alta focul, ultima, cea din flancul drept. Nu după mult timp însă cea din vii, care avea şi piesele cele mai grele şi-a reluat canonada dar a lungit tirul pentru a sprijini atacul infanteriei. Tunurile turceşti trăgeau şi ele încercând să oprească atacatorii. O ghiulea lovi într-un careu ucigând pe loc trei muşchetari şi speriind calul generalului Fabry. Imaginea aceasta a unei armate disciplinate, călcând hotărât înainte, convinsă de puterea sa, de siguranţa victoriei, muzica, drapelele în vânt, galopul cavaleriei l-au entuziasmat pe Nicolae Stoica de Haţeg. Cruzimile săvârşite de turci cu nici un an mai înainte îi erau încă proaspete în minte, sentimentele antiotomane, puternice:

„Ci văzând că careăele înainte către ei păşăsc, cu artileria, plecară, şanţăle aci le lăsară, cu săpoae, chiloviţi de fer, lopeţi de lemn. Fuga e ruşinoasă dar e sănătoasă! Toţi, care cum putea, să întrecea! La plăcinte înainte, la războiu, înapoi"! Confuzie![17]".

Cetele lui Răduţ Sărăcin au ţâşnit primele pe urmele fugarilor. I-au urmat alte escadroane tăind fără milă pe cei care-i ajungeau. Peste tot zăceau cadavre, tunuri şi care de muniţii. Pâlcuri turceşti fugeau spre păduri nădăjduind să scape în desişul lor. Nici măcar în Cheile Priboiului otomanii nu au mai putut să înjghebeze o rezistenţă care să-i oprească pe imperiali aşa că au pierdut o poziţie cu totul excepţională. O caretă cu muniţii, pierdută în fugă chiar în mijlocul cheilor, a sărit în aer ucigând 14 muşchetari. Acum a început goana obişnuită după pradă, după arme, cai, bani şi orice alt lucru de valoare. Cadavrele erau jefuite, prizonierii dezbrăcaţi şi descălţaţi. Au loc scene de mare cruzime dar intrate în firescul veacului şi al locului. Chiar sub cheia Priboiului, în via lui Simion Radivoievici zăcea rănit în pântec un turc bătrân. Era neînarmat şi muribund. Milos Stoica de Haţeg încearcă să-l ajute dar un caporal l-a împins la o parte. L-a dezbrăcat pe turc de hainele bune, i-a luat banii. Tocmai atunci apăru un grup de grăniceri. Caporalul Herglotz strigă să n-aibă nici o milă pentru vrăjmaş şi-şi slobozi pistoalele în muribund. Cum acesta se mai zbătea *„acel căprari neamţi de frvezen trăgând sabie, eu plecai, ei îl căsăpiră"*[18]. Un grup de tineri turci, înconjuraţi de călăreţii locotenentului Stoicovici erau duşi în tufişurile de la podul Erdăşiţii, evident pentru a-i împuşca sub pretextul fugii de sub escortă. Pricepând ce aveau de gând Nicolae Stoica de Haţeg alergă, imploră şi în cele din urmă l-a înduplecat pe ofiţer să-i lase în viaţă.

[17] *Ibidem*, p. 274.
[18] *Ibidem*, p. 275.

https://biblioteca-digitala.ro

Între timp o companie de grăniceri, voluntarii şi câţiva puşcaşi plecară prin păduri după fugari. Artileriştii din acest regiment se dovediseră excelenţi în timpul luptei. Ei au fost cei care au deservit piesele bateriei de pe aripa dreaptă a armatei sub comanda locotenent-colonelului Nugent. În faţa lor, acoperindu-i se aflase un divizion Eszterházy şi batalionul 2 de grăniceri români din regimentul bănăţean. Ulterior ei au luat parte şi la contraofensivă. Şi în ziua următoare luptătorii acestui regiment s-au distins mai ales în acţiunea de curăţire a regiunii de cetele de fugari turci.

Numai terenul accidentat care nu a permis utilizarea optimă a cavaleriei şi apropierea serii au salvat armata turcă de la distrugerea totală.

Seara, la apusul soarelui, chiar pe înălţimea de unde în ziua precedentă, 27 august, porniseră trupele inamice, încă aflat sub impresia proaspătă a luptei, Clérfait a redactat un scurt raport către Laudon:

„De pe înălţimea de la Topleţ, 28 august la ora 18,30.

Astăzi dimineaţă, la ivirea zorilor, întregul corp de armată turcesc, care în noaptea trecută a rămas între Topleţ şi Ceăplea a înaintat până la Lazul Mare şi a ocupat înălţimea de deasupra defileului.

Aproape 2 000 de oameni, în majoritate spahii, au înaintat până în apropierea şanţurilor noastre, au adus tunuri şi au vrut să instaleze baterii. Am sperat că întregul corp de armată va coborî dealul. Deoarece aceasta nu s-a întâmplat până la ora 13,00 la prânz, m-am hotărât să-i atac şi am avut bucuria ca această propunere să fie primită cu unanimă satisfacţie. Am înaintat cu 5 batalioane în 5 careuri poziţionate pe 2 linii apoi cu 11 divizioane de cavalerie. Inamicul a fost alungat înapoi. Prin înaintarea (noastră) defileul a fost forţat, Inamicul a fost respins. Prin înaintarea (noastră) defileul a fost forţat, inamicul fiind obligat să se retragă cu cea mai mare rapiditate, în dezordine, de la Lazu Mare, astfel că nu a mai rezistat nicăieri. Până acum ştiu că au fost capturate 5 tunuri, peste 30 de care cu muniţii, lănci etc., Câteva steaguri (au fost deasemenea cucerite). Pierderile inamicului încă nu le pot şti. Trebuie însă să fie, în oameni şi materiale, considerabile. Cel puţin 200 de ieniceri sunt împrăştiaţi prin păduri fiind (acum) prinşi sau ucişi. Nu cunosc însă pierderile noastre dar nu cred că vor ajunge la 30 de oameni morţi şi răniţi. Dacă numeroasele defilee şi dealuri înalte nu ar fi împiedicat urmărirea, pierderile inamicului ar fi fost apreciabile. Dacă va fi posibil, mâine voi înainta până la Jupalnic.

Clérfait".[19]

Un raport amănunţit care se referă şi la ziua următoare, descriind cu lux de amănunte evenimentele a fost însă expediat ceva mai târziu când a fost timp pentru aceasta:

„Relatare de la incidentul petrecut la 28—29 august 1789 la Mehadia şi Jupalnic:

La 28 august corpul inamic condus de Tsargatsy Mehmed-paşa a înaintat pe dealul care domină defileul de la Lazul Mare. Acesta a detaşat curând mulţi spahii şi ieniceri în vale care au făcut recunoaşteri ale

[19] *Feldakt*, 1789, f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

poziţiilor noastre. După ce au văzut cum sunt dispuse trupele noastre, s-au hotărât să atace detaşamentul aripii drepte unde erau şarfşiţii valaho-iliri şi 1 divizion al (regimentului) Miklos Esterhazy, desfăşurând în acest scop 17 steaguri. Divizioanele amintite ale lui Esterhazy au fost deci întărite cu 2 divizioane ale batalionului care rămăsese (în rezervă). Pe înălţime eu am detaşat un batalion Terzy cu maiorul Preyser iar celui de-al 2-lea batalion al acestui regiment i s-a ordonat să întărească primul post şi alte câteva. Inamicul a trimis o mare parte a infanteriei sale înainte. Aceasta s-a postat pe dealurile înalte aflate faţă în faţă cu poziţiile noastre. Pentru a dizloca trupele noastre, au adus, în sfârşit, 5 tunuri în câmpie care urmau să susţină ienicerii lor şi a bombarda tranşeele noastre ceea ce a durat de la 9,00 la 12,30. Între timp când erau ocupaţi cu instalarea a 2 baterii, restul trupelor inamice nu păreau să dorească să coboare în câmpie începând în schimb să sape şanţuri. Deoarece speram să lovesc infanteria acestui corp nu voiam să mai aştept pentru a-i ataca şi această propunere a mea a fost primită cu o bucurie generală. Eu am comandat un batalion Esterhazy, 2 batalioane De Vins, 2 batalioane Stein cu care am format 5 careuri în 2 trepte. Divizioanele de cavalerie 11, au fost împărţite în 3 coloane şi astfel am pornit imediat asupra bateriilor inamice care curând au încetat tirul. Ne-am continuat marşul spre înălţime, cu muzică. Acolo întregul corp inamic era format susţinând un intens foc de tunuri. Inamicul nu a rezistat mult timp şi în momentul în care începu să se clatine l-am atacat cu cavaleria obligându-l să fugă. Cavaleria trimisă în urma lui a nimicit mulţi duşmani însă dificultatea terenului defileurile pe care trebuia să le trecem cu infanteria pentru a sprijini cavaleria şi mai ales fuga rapidă a inamicului au fost motivele pentru care nu am putut să-i urmărim aşa de repede pe cât am fi dorit.

Între timp mişcarea noastră a fost suficient de rapidă pentru a împiedeca ienicerii dispuşi în munţi cu scopul de a ataca aripa noastră dreaptă, să nu mai poată ajunge la unitatea (corpul) inamicului. Li s-a tăiat calea şi un număr de vreo 3 000 de oameni şi chiar mai mare s-au refugiat în munţi şi păduri. Ei şi-au părăsit cele 5 tunuri şi carele cu muniţie din care multe am găsit răsfirate pe drum până la Topleţ şi s-au retras în Valea Jupalnicului.

În 29 (august) am pornit în marş pentru a forţa cheile Corabnicului. Dimineaţa inamicul a trimis un detaşament pentru a ne cerceta însă în timpul marşului am aflat că de dimineaţă el s-a retras spre Orsova. Am pus posturi în Corabnic şi am plecat cu 2 batalioane De Vins şi 3 divizioane Erdödy în vale. Câteva sute de spahii rămaşi în urmă pentru a ne observa au fost alungaţi de husarii noştri peste podul de peste Cerna şi au fost forţaţi de focul tunurilor noastre să se retragă în faţa cetăţii Orşova de unde s-a tras asupra noastră însă fără rezultat. Au fost făcuţi câţiva prizonieri. Eu am ordonat ca podul să fie demontat.

Cele 7 caice care se aflau la Orşova Veche au navigat în josul fluviului până la cetate trăgând cu tunurile, fără efect, asupra noastră. La vărsarea Cernei în Dunăre erau 22 de nave (dar) noi n-am putut ajunge până acolo.

La Orşova, la o localitate numită Tiscut am zărit o mică tabără care demontase deja corturile şi, conform relatării prizonierilor, aceasta era o parte a corpului de armată ce se aflase la Jupalnic. Resturile inamicului refugiindu-se spre Valea Bahna şi Cerneţ. Din mărimea taberei şi

https://biblioteca-digitala.ro

spusele prizonierilor avem motive să credem că inamicul avusese o forță de 30 000 de oameni. Corpul care ne-a atacat la Mehadia și care era o parte numai, era format din 15 000 de oameni. Seraschierul Iusuf-pașa care ar fi acela care în anul trecut era marele vizir și fusese destituit, a comandat întregul corp de armată. În zilele atacului însă a rămas la Orșova Veche. Pe întregul drum și în Valea Jupalnicului s-au găsit dovezi despre spaima inamicului și fuga lui generală. În tabăra lui părăsită am aflat și 35 de care de muniții și am luat 8 steaguri, conform anexei. Pierderile dușmanului sunt greu de stabilit; aproximativ 300 de morți au rămas de-a lungul drumului până la Topleț. Numărul celor uciși în păduri este, conform rapoartelor de până acum, aproximativ de 700. Până acum am făcut 84 prizonieri dintre care un bimbașă și 7 alți ofițeri. Din păduri sunt aduși în permanență alți prizonieri.

O parte din ienicerii trimiși s-au refugiat în pădurile mari și în munți. Deci consider că pierderile inamicului pot fi apreciate la 1 200 de oameni. Conform evidenței anexate pierderile noastre constau în 30 de morți, 89 de răniți și 9 dispăruți, 6 cai dispăruți. Trebuie să recunosc întregii trupe că nu se poate cere mai mult curaj și mai multă dorință de a-l înfrunta pe inamic decât cea arătată.

Feldmareșalul Wartensleben și generalul d'Alton au comandat aripa stângă, feldmareșalul Wallis mijlocul iar eu m-am aflat la aripa dreaptă unde se află și generalul Hutten. Generalul Auersperg a comandat cavaleria. Ordinea păstrată, atacurile generale și înfăptuirate datorate generalilor a hotărât cauza în favoarea noastră.

Toate regimentele, toți ofițerii s-au purtat în așa fel încât merită să fie lăudați. Pușcașii (valaho-iliri) și divizionul Esterhazy de pe aripa dreaptă au rezistat că tărie atacurilor inamice. Regimentul Terzy care a trebuit să sprijine diferite posturi s-a purtat peste tot foarte bine și atunci când am înaintat a trimis detașamente în pădurile de vis à vis pentru a-i izola pe ieniceri de corpurile lor și a-i prinde. Ei au prins câteva sute și au cucerit 4 steaguri.

Locotenent-colonelul conte Nugent de la regimentul valaho-ilir a apărat foarte bine poziția de la Cracova Visoca cu pușcașii de la regimentul Boer și cu 2 companii ale regimentului valaho-ilir fiind întărit și cu câteva companii Terzy. În sfârșit, căpitanul Merzich din regimentul valaho-ilir cu compania sa și căpitanul Boer cu compania sa de pușcași de elită au fost trimiși pentru a-i urmări pe ieniceri. Ei au ucis mulți și au luat câțiva prizonieri.

Șarfii grănicerilor și dragonii wiirtemburghezi, au cucerit fiecare câte un steag. Regimentul de husari Erdödy comandat de locotenent-colonelul Kosztolany a fost mult folosit în cele 2 zile și a făcut tot ce se putea aștepta de la o cavalerie excepțională.

Artileria comandată de maiorul Hering a fost bine servită (a funcționat bine) și a tras cu mare eficență.

Tabăra de la Mehadia, 30 august 1789

Clérfait feldmareșal[20]"

Documentul de mai sus are și o anexă care arată pierderile imperialilor repartizate pe unități:

[20] *Ibidem*, f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

„Registrul despre pierderile suferite în timpul acțiunii din 28—29 august 1789

Regimentul	*Morți*	*Răniți*	*Dispăruți*
De Wins	5	—	—
Stain	—	15	—
Terzy	9	24	—
Esterhazy	1	8	1
Erdödy	13	18	3
Würtemberg	—		
Auerspach			
Artilerie		4	
Valaho-ilir		6	4
Rodiszky	1	2	1
Boer	1	2	
Total	30	89	9[21]

Chiar în ziua de 29 august, înainte de a fi primit al doilea raport operativ al lui Clérfait, Laudon trimitea la Mehadia o ștafetă cu un mesaj în care erau cuprinse instrucțiuni și informații despre dispoziția trupelor pe linia Dunării.[22] Planurile legate de Belgrad impuneau modificări în vechea situație, modificări care fuseseră deja ordonate. Potrivit noii dispoziții întregul corp de armată al lui Clérfait, așa cum se găsea el în momentul în care se va primi mesajul, (ceea ce pare să indice că în momentul redactării Laudon încă nu aflase victoria acestuia) trebuia să rămână pe loc dar va trimite 2 divizioane de husari la Stancilova. În munții din părțile Moldovei Noi rămânea un batalion de grăniceri germano-bănățeni, unul de grăniceri români bănățeni, unul Palfy, două Lattermann, un divizion Wurmser, două divizioane Harach. La Palanca Nouă, cantonau: 1 batalion Palfy și un divizion Harach. Aceste două grupări, inegale ca efective, erau subordonate generalului Lilien dar numai până la sosirea în zonă a feldmareșalului Harach. Misiune acestor trupe era de a supraveghea regiunea și a interzice inamicului înaintarea în susul fluviului. Era însă puțin probabil, consideră Laudon, ca atâta vreme cât Clérfait se menține la Mehadia turcii să riște o înaintare de-a lungul Dunării. I se mai comunica comandantului corpului de armată de la Mehadia că în acel moment unitățile principelui Waldeck au început marșul spre Biserica Albă iar pe Stancilova și în împrejurimi rămăseseră un divizion Wurmser, două divizioane Erdödy (de fapt acestea erau cele care trebuiau să sosească de la Mehadia), un batalion germano-banatic un batalion Brechainville, două batalioane Lacy dintre care unul era transferat de la Moldova Nouă. Dacă Clérfait va respinge vrăjmașul și-l va scoate din Valea Jupalnicului, atunci cu 8 batalioane și 2 divizioane de husari va înainta prin Almăj spre Panciova. În trecătoare va rămâne numai Wartensleben cu unitățile sale. Pe drum Clérfait își va ataşa și cele două corpuri de la Moldova Nouă și Stancilova sau chiar le va trimite înaintea lui. Era clar că se producea, în acel moment, concentrarea de trupe necesară asediului Belgradului. În același scop au fost aduse și unele unități de la armata ce opera în Croația, 18 batalioane de infanterie și 8 divizioane de cavalerie.

[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

Când i-a fost înmânat ordinul, Clérfait era victorios şi deci trebuia să îndeplinească a doua variantă, aceea după care el însuşi trebuia să plece spre Panciova.

La 30 august Laudon a trimis la Mehadia un ultim ordin destinat vechiului, de acum, comandant: Acesta este felicitat pentru victorie. Să ia însă măsuri pentru a fereca bine Cheile Coramnicului şi înălţime de la Topleţ. Husarii cu cei mai buni cai să patruleze zi şi noapte în zonă. Să urce pe Alion. Restul trupei să fie în permanenţă gata de intervenţie pentru a-i sprijini. În orice caz comandamentul de la Mehadia să ia măsurile ce se impun ca turcii să nu ghicească intenţiile imperialilor[23]. Începea o nouă etapă a războiului.

[23] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL XI

ATACUL ASUPRA INSULEI PORECI. ACȚIUNI IN OLTENIA. LUAREA CLADOVEI

Prudența recomandată de Laudon era justificată. Turcii ar fi putut ataca spre Mehadia pentru a mai slăbi astfel cercul strâns în jurul Belgradului. Pe de altă parte însă faptul că între Belgrad și Vidin existau, în puncte de maxim interes militar, garnizoane otomane, era de natură să îngrijoreze comandamentul imperial în legătură cu acțiunile ulterioare. Ele facilitau întregul trafic dunărean al armatei turcești interzicându-l în același timp pe cel austriac.

Pentru Laudon devenise clar că acest control dunărean trebuie desființat și că numai curățirea fluviului de punctele otomane va permite ocuparea Belgradului și lansarea unor lovituri de amploare după aceea. Într-un cuvânt Dunărea trebuia luată în stăpânire, cel puțin pe traseul ei de la Belgrad la Vidin, de către imperiali. În lumina acestei hotărâri trebuie înțelese mișcările de trupe și incursiunile intreprinse acum în bazinul bănățean al Dunării. Lui Wartensleben i s-a cerut să se apropie de Orșova și să amplaseze tunuri în poziții amenajate cât mai aproape de țărm pentru a lovi astfel convoaiele turcești ce urcau în sus, nimicindu-le sau silindu-le să facă cale întoarsă. Dar de cea mai mare importanță, socotea statul-major austriac, era anihilarea unor puncte turcești întărite cum era cel de pe insula Poreci. Acolo turcii aveau patru tabere fortificate și dispuneau de o flotilă destul de puternică, 24 de ambarcațiuni de diferite tipuri fiecare dotată cu 2—3 tunuri[1]. Acestea dădeau posibilitatea turcilor nu numai să-și protejeze propriile convoaie navale dar să le interzică pe cele inamice și chiar să lovească orice detașament care s-ar fi deplasat pe uscat, pe malul bănățean. Datorită amplasării, protecției flotilei dar și efectivelor numeroase orice acțiune împotriva insulei trebuia să se bazeze pe o bună organizare, o execuție rapidă și pe factorul surpriză. Evident, toate acestea presupuneau și păstrarea unui sever secret asupra pregătirilor.

Cu organizarea expediției a fost însărcinat cel mai tânăr general de pe frontul bănățean, general-maiorul Lilien, care avea comanda câtorva batalioane din zona Moldovei Noi. Încă de la începutul lunii septembrie, Wartensleben la pus la curent cu intenția comandamentului. În vederea pregătirilor i s-au trimis întăriri alcătuite din 3 companii ale regimentului germano-banatic comandate de căpitanul Rosenfeld, și o companie de voluntari Branovațchi avându-i în frunte pe locotenenții majori Jumanca și Fustianini. Acest detașament a urcat drumurile accidentate ce

[1] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 68.

https://biblioteca-digitala.ro

veneau dinspre Almăj până în munții Clisurei. Punctul lor de concentrare a fost satul Bănia[2]. În același timp Wartensleben a luat măsuri și în zona Orșova. Astfel a organizat un detașament special pentru a fi trimis în Valea Jupalnic și chiar spre Orșova. El era alcătuit dintr-un divizion de cuirasieri Anspach, un escadron de dragoni würtemburghezi, un escadron de husari și un divizion al regimentului de graniță valaho-ilir. Misiunea lor era să interzică orice intervenție în sprijinul garnizoanelor turcești aflate mai sus de Orșova împiedicând convoaiele de nave cu focul tunurilor și al armelor. Trebuie de altfel precizat că la Orșova se aflau 16 caice înarmate cu piese de artilerie care puteau transporta la nevoie un numeros corp de intervenție. Dar detașamentul organizat de Wartensleben trebuia să împiedice și deplasarea pe uscat a vreune-i cete turcești. Într-un cuvânt ei făceau acum siguranța, pe această parte, a trupelor destinate loviturii asupra insulei Poreci. Comanda asupra tuturor escadroanelor și divizioanelor o avea colonelul Rehbach din regimentul de cuirasieri Anspach dar comanda asupra grănicerilor români o avea vestitul, maior acum, Adam Maovaț. Apariția în zonă a acestui corp trebuia să abată atenția inamicului de la adevărată țintă a pregătirilor din Clisură. Turcii au căzut în cursă crezând că lovitura se va da în părțile Orșovei. Când detașamentul mixt a apărut în apropierea țărmului, flotila otomană a deschis focul cu tunurile de la bord conform convingerii că acesta era forța principală de atac. Loviturile artileriei de pe nave n-au produs nici o pagubă dar canonada a amplificat impresia că acolo se pregătea o bătălie importantă și că austriecii atacau cu efective numeroase. Lăsându-se antrenate, navele de pe Dunăre nu au mai ajuns să ajute garnizoana de la Poreci acolo unde într-adevăr s-a produs o expediție austriacă. Hărțuielile de la Orșova trebuiau să continue fără încetare pentru că ele permiteau mascarea adevăratei concentrări. La locul stabilit pentru trecerea Dunării s-au adunat 4 companii ale regimentului germano-banatic, un divizion, respectiv 2 companii, din regimentul valaho-ilir al lui Maovaț, 4 companii de voluntari conduse de Branovațchi, pe atunci căpitan, și o formațiune de pușcași de elită provenită de la același regiment germano-banatic[3]. Aceștia din urmă se aflau sub ordinele căpitanului Rollmar. Comandantul expediției era locotenent-colonelul Merzici din regimentul românesc. În 14 septembrie seara detașamentul era pregătit de atac. Pentru a înlătura orice risc s-a decis organizarea unui al treilea corp implicat în această acțiune. La conducerea lui a fost numit colonelul Neuendorf socotit foarte bun cunoscător al locurilor. El a format o grupare la Sasca de unde urma să coboare spre Dunăre. I-a mai fost pus la dispoziție un batalion Lattermann sub colonelul Hentsch, 1 divizion Brechainville sub căpitanul d'Arment, 1 escadron de husari Wurmser și o baterie din 3 tunuri de 6 pfunzi și 4 de 3 pfunzi. Ofițerul care comanda artileria a fost locotenentul major Levent[4]. Acest corp s-a pus în mișcare spre punctul Ciardac Liubotița unde trebuia să aștepte sosirea tunurilor care fuseseră trimise pe fluviu. Spre apusul soarelui colonelul Neuendorf și oamenii săi ajunseseră la locul de destinație. În zorii zilei de 16 septembrie trupa lui este observată de turci care încep să tragă asupra lui cu tunurile de pe caice dar fără efecte notabile. În această situație comandanții otomani au luat o decizie foarte riscantă.

[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

Toate ambarcațiunile existente în acel moment la Poreci, vreo 24, au fost încărcate cu trupe de pe insulă cu intenția de a le debarca în dreptul detașamentului venit de la Sasca. Desantul care cuprindea și o formațiune, nu știm cât de numeroasă de cavalerie, a ocupat o poziție pe o înălțime împădurită spre Svinița pentru a se încerca astfel să se închidă drumul austriecilor. În aceste momente tunurile detașamentului mixt au lovit un caic scufundându-l. Echipajul care încerca să se salveze a fost și el atacat dar se pregătea și un atac din flanc asupra poziției otomane. Acuma au sesizat turcii capcana în care au intrat fiindcă riscau să rămână izolați pe țărm căci navele care i-au adus deveniseră ținte ușoare pentru focul de artilerie. Nu le mai rămânea decât să se îmbarce în cea mai mare grabă, ceea ce au și făcut refugiindu-se spre țărmul opus. Fără să piardă nici el vremea colonelul Neuendorf a ocupat înălțimea abandonată și și-a instalat acolo tunurile de unde ele puteau lovi nu numai ambarcațiunile dar și insula Poreci. Îndată ce pozițiile au fost amenajate s-a și deschis un foc viu. Turcii au încercat să răspundă pe măsură dar tirul lor nu era nici atât de rapid și nici atât de precis așa că în curând s-au hotărât să se retragă spre tabăra lor de la Rimnitze. Când au început replierea însă s-au pomenit loviți din altă parte. Împotriva lor se aruncaseră ostașii din prima unitate a corpului locotenent-colonelului Merzici. Acesta trecuse Dunărea încă de cu noapte fără să fie observat. Lupta s-a pornit cu o violență nemaiîntâlnită, scurtă dar sângeroasă. Turcii, surprinși, n-au izbutit să opună un dispozitiv organizat, ei au cedat destul de repede și s-au risipit căutând să scape fiecare pe cont propriu. Sprijin nu aveau de unde să primească pentru că navele lor care au început să bombardeze soldații lui Terzici s-au aflat ele însele sub focul tunurilor bateriei lui Neuendorf. Sesizând mersul luptei și intuind mișcările ce vor urma, acesta, s-a grăbit spre Svinița și depășind-o și-a reamplasat tunurile. De la primele lovituri un caic a și fost sfărâmat și scufundat. Celelalte nave au rupt formația și s-au lăsat în josul fluviului fără să mai riposteze. Între timp a intrat în luptă și un al treilea detașament imperial. El a tăiat calea unei unități turcești care precedată de o puternică avangardă se îndrepta spre localitatea Poreci. Acum lupta se generalizase dar peste tot ea evolua în defavoarea turcilor. Atât pe apă cât și pe uscat, practic, ei erau deja înfrânți. Fugarii care încercau să se strecoare spre Orșova au avut și ei pierderi importante fiindcă, la un moment dat, asupra lor s-a abătut o adevărată ploaie de gloanțe. Wartensleben instalase în tufișurile de pe țărmul Dunării, de la Cazane la Dubova un detașament bine mascat. Când navele turcilor și-au făcut apariția, le-au lăsat să ajungă în punctul cel mai favorabil pentru trageri după care au deschis focul. Se aflau acolo 3 companii germano-bănățene și una din corpul de voluntari. Din păcate pe drumurile accidentate, adeseori doar niște cărări, n-au putut aduce și tunuri atunci când au venit din Almăj. Distanța fiind însă mică chiar și tirul armelor a fost foarte eficace. De pe cele 22 de nave care grăbeau în jos, spre Orșova, abia s-a reușit să se tragă 12 lovituri de tun. Nici una nu și-a atins ținta. Ambuscada aceasta fusese perfect organizată. În general, coordonarea între diferitele corpuri, a fost foarte bună. Fiecare din ele s-a aflat în locul și la timpul ordonat potrivit planului general. Turcii în schimb s-au lăsat scoși din dispozitivul lor de apărare, și-au fărâmițat forțele, n-au reușit să coordoneze mișcările unităților terestre cu cele navale. Nu au profitat în niciun fel de superioritatea lor în artilerie și nici de avantajul pozițiilor amenajate

https://biblioteca-digitala.ro

din timp. Pierderile pe care le-au suferit în luptele de la Poreci au fost extrem de grele. Conform raportului pe care colonelul conte Neuendorf l-a înaintat superiorilor săi, pe malul Dunării, la Poreci, zăceau împrăştiate prin tufişuri şi păduri peste 100 de cadavre ale ostaşilor otomani. Un număr la fel de mare, dacă nu şi mai mare plutea pe ape. În schimb imperialii au avut pierderi disproporţionat de mici atât în raport cu cele turceşti cât şi cu dificultatea estimată a expediţiei: nici un mort, doi grăniceri din regimentul germano-bănăţean şi doi voluntari răniţi[5]. Atât! Atacat din toate părţile inamicul nu a mai putut pur şi simplu să se apere. Mari pierderi le-a pricinuit turcilor o piesă de artilerie foarte bine amplasată mai sus de Svinița. Câteva lovituri bine ochite au fost trase exact în momentul învălmăşelii produse când navele s-au apropiat de ţărm să îmbarce fugarii.

Prada capturată la Poreci a fost bogată. Acolo se aflau depozite cu materiale de război, provizii şi muniţii destinate armatei turceşti de la Belgrad. Pe lângă multe altele au fost ridicate peste 300 de saci cu făină şi orz şi nu mai puţin de 10 000 de găleţi de vin şi ţuică. O mulţime de alte lucruri utile armatei s-au găsit şi la bazele navale amenajate. Toate au fost transportate pe malul bănăţean iar ceea ce nu a putut fi dus a fost distrus. Localitatea, un târguşor destul de mare şi de frumos a fost incendiat iar populaţia a fost silită să urmeze trupele. S-a produs deci o evacuare forţată. Localnicii erau acuzaţi de colaborare cu inamicul căruia i-au pus la dispoziţie piloţi experimentaţi, buni cunoscători ai cataractelor periculoase de la Izlaz şi Greben.

În raportul făcut asupra expediţiei, Wartensleben aduce elogii generalului maior Lilien care a organizat şi condus foarte bine întreaga acţiune, tuturor comandanţilor de detaşamente şi în mod special maiorului Adam Maovaţ şi căpitanului Branovaţchi. Subunităţile acestora, companii ale regimentului românesc în cazul celui dintâi, s-au purtat vitejeşte şi merită toată lauda[6].

În a doua jumătate a lui septembrie sectorul bănăţean al frontului a cunoscut o perioadă mai liniştită. Acum fluviul era controlat de la Belgrad la Orşova de imperiali. Acum întreaga atenţie şi întregul efort militar se concentrase asupra Belgradului toate celelalte trecând în plan secund. Până ce avea să capituleze această cetate, unităţile bănăţene aveau misiuni strict defensive dar nici de partea turcească nu s-au remarcat activităţi sau mişcări de trupe mai importante. Doar la 23 septembrie cercetaşii din Valea Jupalnicului au raportat apariţia în munţii de la graniţa cu Ţara Românească a unui detaşament inamic de cavalerie numărând, după aprecierea lor, cam 800—1 000 de oameni. Iscoadele informau că în tabăra seraschierului se vor concentra în curând vreo 20 000 de oameni.[7] Precizau însă că sursele erau nesigure, „se zvonea"! Statul major austriac nu s-a îngrijorat însă. Era clar că turcii nu aveau de unde să mai aducă o armată având în vedere acţiunile din Moldova ale ruşilor şi asediul Belgradului. Totuşi supravegherea nu a fost slăbită nici un moment. În patrulare şi observare erau folosiţi mai ales cei din corpurile de voluntari care cunoşteau bine locurile şi obiceiurile otomane.

Încă înainte de capitularea Belgradului, la începutul lui octombrie, comandamentul imperial iniţiază o serie de acţiuni menite să oblige ina-

[5] *Ibidem*, f. 69—70.
[6] *Ibidem*, f. 70.
[7] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

micul la dispersarea forţelor dar şi de a începe închegarea unui dispozitiv în jurul cetăţii Orşova care era clar, va fi următorul obiectiv important pe linia Dunării. Au fost implicate nu doar unităţile bănăţene ci şi cele din Transilvania. Ele aveau chiar un rol foarte important. Trebuiau să înainteze în Oltenia şi Muntenia în colaborare strânsă cu batalioanele din sudul Banatului. Acestea urmau, la rândul lor să întreprindă incursiuni lungi până la Cerneţ şi dincolo de această localitate, mai spre est pentru a face joncţiunea cu cele din Ardeal undeva pe Olt.

În ziua de 2 octombrie 1789 un curier sosit de la prinţul Hohenlohe a adus la cartierul mareşalului Laudon un mesaj expediat din Sibiu. Erau cuprinse acolo planurile privind acţiunile ce urma să le iniţieze corpul de armată din Transilvania în Oltenia şi Muntenia. La 7 octombrie, comunica prinţul Hohenlohe, va porni pe Valea Oltului spre Râmnic cu 3 batalioane şi două divizioane. Cu o zi mai înainte, o altă trupă, comandată de generalul Staader va intra în Oltenia prin pasul Vulcan. Efectivele erau aproximativ egale, respectiv trei batalioane de infanterie şi trei divizioane. El va înainta spre Târgu-Jiu şi-l va ocupa.

În aceeaşi zi, Laudon îl informa pe împărat că principele intenţiona să întreprindă o expediţie la sud de Carpaţi, atât în Valahia Mică (Oltenia), sau cum îi spunea mareşalul austriac, „Valahia Austriacă", cât şi în Valahia Mare sau cum îi spunea acelaşi, „Valahia Turcească". Laudon ştia şi despre intenţia prinţului Coburg care voia să ocupe Bucureştiul unde va ierna[8].

Pentru a sprijini trupele din Ardeal, corpul de armată bănăţeană urma să declanşeze la rândul său, incursiuni în Oltenia. Astfel, generalul Wartensleben informat de mareşalul Hauser asupra atacului prin pasul Vulcan a şi trimis în marş forţat regimentul Anspach condus de colonelul conte Auersperg şi un divizion de husari. El ştia că unităţile ardelene se vor afla deja la 5 octombrie în faţa trecătorii dar şi că turcii s-au organizat într-un dispozitiv în dreptul satului Vaideni pregătiţi să le respingă înapoi peste graniţă. Ei priseseră de veste despre lovitura ce se pusese la cale dovadă şi faptul că seraschierul i-a convocat pe toţi cnezii satelor din regiune în cetatea Orşovei unde îşi instalase atunci comandamentul. În aceste circumstanţe trimiterea unor forţe suplimentare pentru acţiunile din Oltenia este explicabilă. Corpul bănăţean l-a trimis pe maiorul Rachitievici în fruntea unui detaşament ce număra 630 de oameni în munţii dinspre Baia de Aramă[9]. Cădeau astfel în spatele dispozitivului otoman orientat spre Ardeal punându-le în pericol comunicaţiile dar tăindu-le şi posibilitatea retragerii. Totuşi trebuie menţionată confuzia în legătură cu această expediţie rezultată din ambiguităţile cuprinse în documentele păstrate în copia lui Carol Schwab. Nu este prea uşor de lămurit dacă a avut loc o singură expediţie sau două la foarte scurt interval. Cert este faptul că la 6 octombrie Wartensleben raporta că maiorul Rachitievici începuse acţiunea sa împotriva Cernetului. Motivaţia acestui act de război iniţiat de corpul de armată bănăţean nu trebuie căutată exclusiv în sprijinul trupelor austriece din Ardeal ce atacau prin pasul Vulcan ci şi în interese directe ale comandamentului de la Mehadia. Convins acum că în anul precedent a săvârşit o gravă eroare atunci când nu s-a încrezut în oamenii generalului Papilla care îi fur-

[8] *Feldakt*, 1789. f. 5.

[9] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 70.

https://biblioteca-digitala.ro

nizau informații extrem de valoroase, lăsându-se intoxicat, dezinformat de agenții otomani, Wartensleben preluase rețeaua girată cândva de Papilla. Nicolae Stoica de Hațeg se grăbește să anunțe salutara schimbare de atitudine: „... *iară graf Vartensleben cu al său corp în Mehadia comandant rămasă. Căruia Stucă cu Trocan ce auzia, vede, sciia. Acu abea Vartensleben greșeala lui de an, cu spionul său Lionda, își cunoscu și mulțămea rugând ca des să-l înștiințeze*".[10] Indirect faptul este confirmat pe baza arhivei militare și de căpitanul Schwab[11]. Serviciile celor doi au fost considerate atât de importante încât amândoi au primit grade ofițerești în armata imperială. Nicolae Stoica de Hațeg chiar a fost de față la ceremonia respectivă și a ținut s-o imortalizeze în cronica sa: Sosirea acestora în tabăra de la Mehadia a fost precedată de venirea unei întregi delegații de boieri olteni: „*Boiarii din Cerneți cu al doilea ispravnic, Chiriac, viind, lui Loudon să închinară. El mie la conac mi-i deăte. Carele îmi spusă că el în biserica noastră, a Mehadii, făina, orzu, au descărcat-o și straja din turci au pus. El cartea mea, Zlatoustu, acasă îl are.*

După acești boiari, veniră vel ispravnicu Mihai Stucă din Cerneți cu Theodosie Trocan, capitan de nefiri turcești, volontiri cu simbrie, de la cetatea Ostrovului, cu carii merși la Vartensleben, la Clerfi și cu ei la Loudon și la prințu în haupt-cvartir. Pre Stucă îndată hauptman, iară pre Trocan laitnant îi avanziruiră, dându-le ruja de aur, cu pălării în cap și săbii cu port-epee. Stucă iară ispravnic în Cerneți a fi, noaptea, îndărăt să dusă acasă ..."[12] Trocan însă a rămas el adusese cu sine 160 de călăreți și s-a oferit să ia parte la expediția lui Rakitievici. Era un bun cunoscător al locurilor dar, și mai important, era și un bun cunoscător al turcilor, a tacticii militare, a dispozitivului și efectivelor acestora. Așadar ceata sa a fost imediat integrată detașamentului ce urma să plece în Oltenia. Exista posibilitatea de a captura un grup turcesc de cincizeci de oameni după Nicolae Stoia de Hațeg[13], mai mic după Schwab[14]. În definitiv acest aspect este mai puțin important. Cert este că acesta a fost scopul imediat dar nu singurul, firește. Plecând din Mehadia detașamentul a fost condus de Theodosie Trocan despre care, sursele militare ale lui Schwab spun că avea și el gradul de căpitan în armata imperială ca și ispravnicul Stucă. Wartensleben ține de altfel să-i sublinieze în raportul său către șefii ierarhici meritele, faptul că „*a fost în înțelegere cu el pe timpul întregii companii*", și ce a trecut la austrieci „*cu 160 de ostași ai principelui* (valah — nn), *și a mai făgăduit să aducă și alți căpitani*"[15]. Se știe că înainte de plecare Trocan și Wartensleben au avut o discuție unde probabil s-a precizat scopul și modalitatea cea mai potrivită pentru a-l înfăptui, pentru atacul asupra Cerneților. Se pare că proaspătul ofițer imperial se temea de o pustiire a ținutului pe care turcii o pregăteau. El a solicitat în mod expres lichidarea garnizoanei de la Cerneț și socotea că poate fi capturată dacă toate vor fi bine puse la punct. Se mai știe că se intenționa și aducerea în tabără a ispravnicului Stucă cu întreaga familie. Pentru a avea șanse maxime de reușită întregul detașament a fost alcătuit din subunități de cavalerie. Ei trebu-

[10] N. Stoica de Hațeg, *Cronica* ..., p. 276.
[11] *Feldakt*, 1789, f. 5.
[12] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 278.
[13] *Ibidem.*
[14] *Feldakt*, 1789, f. 5.
[15] *Ibidem*

https://biblioteca-digitala.ro

iau să se strecoare pe drumuri numai de românii lui Trocan ştiute, şi să pice pe neaşteptate asupra turcilor. Pe lângă români, Rakitievici a mai luat cu sine un divizion de husari. Când au ajuns la vreo cinci ceasuri de Cerneţ, maiorul a lăsat pe loc cea mai mare parte din husari şi câţiva călăreţi români iar el, cu Trocan şi cu locotenentul major Szabo a continuat drumul. Era spre dimineaţă şi se lăsase o ceaţă groasă, tomnatică. Nu se vedea la doi paşi. O patrulă condusă de Trocan şi ofiţerul de husari mergea înainte pentru a verifica drumul. Dintr-o dată asupra lor, de pe ambele părţi şi de foarte aproape s-a deschis focul. Căzuseră într-o ambuscadă. În loc să surprindă au fost ei surprinşi. Cum a fost posibil acest lucru nu ştim dar o eventuală trădare, o scurgere de informaţii nu este exclusă. Amândoi ofiţerii s-au prăbuşit de la prima salvă. Imediat a mai urmat una şi câţiva husari au fost loviţi, trei s-au prăbuşit de pe cai. La auzul împuşcăturilor maiorul Rakitievici cu trupa lui a dat năvală dar abia atunci au văzut că spahii trăgeau din spatele unor ziduri, feriţi. Profitând de învălmăşeală s-au strecurat în case şi au început să pută pe ferestre. Erau însă prea puţini să poată ţine piept şi când au văzut că românii aprind şomoioage ca să incendieze casele, au sărit care cum au putut, prin grădini încercând să fugă. N-au avut nici o şansă. Au fost ajunşi şi tăiaţi din goana calului, până la unul. Stucă care-i aştepta şi-a cerut voie să-şi pună familia la adăpost urmând să vină singur în tabăra de la Mehadia. Pentru moment nu avea nici un motiv să se teamă. Garnizoana fusese în întregime nimicită, deci vestea va ajunge greu căci altminteri localnicii erau cu toţii, mai ales boierii, câştigaţi pentru cauza antiotomană. Raportul pe care comandantul expediţiei l-a făcut este una din sursele cele mai importante asupra acestui episod. În el se afirmă că în ambuscada turcească au fost ucişi, la prima salvă, locotenentul major Szabo şi un ostaş. Răniţi au fost trei între care şi Trocan. El n-a supravieţuit, în satul său unde a fost transportat, decât câteva zile[16]. Nicolae Stoica ştie şi el unele lucruri pe care le-a notat în cronică mai ales că Trocan era unul din prietenii lui: *„Ei destul au silit noaptea de a ajunge. Cavaleria cu Trocan ajungând, turcii au simţit, s-au postiruit. Trocan înainte vrând a-i înconge 3 plumbi îl pătrunsără. Turcii scăpând fugiră. Maiorul Rachievici cu divizionu în Cerneţi cu Stucă rămasără comandanţi, iară Trocan la 3 zile acas au murit şi Loudon muerii lui penzion a-i da au scris*[17]".

Detaşamentul lui Rakitievici a rămas pe loc ocupând târgul dar îndată i s-au trimis întăriri pentru a putea face faţă misiunii de colaborare cu trupele din Ardeal şi unei eventuale intervenţii turceşti cu scop de răzbunare. După data de 5 octombrie când prinţul Hohenlohe a fost pus la curent cu cele petrecute la Cerneţ i se comunica că acolo se concentraseră deja forţe destul de importante: un divizion de grănicieri din regimentul valaho-ilir, un divizion de husari şi călăreţi români (cei care participaseră la expediţie) la care s-au mai adăugat şi 2 tunuri cu servanţii necesari. În instrucţiunile care i s-au dat maiorului Rakitievici în tabăra de pe muntele Alion în 6 octombrie când el *„va pleca la Cernetz"* la cele enumerate mai sus se adăugau şi două companii de puşcaşi. Acum apare pentru prima oară, între ofiţerii ataşaţi corpului respectiv maiorul Adam Maovaţ care avea însă o misiune specială. El urma să înainteze

[16] *Ibidem.*

[17] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 278.

https://biblioteca-digitala.ro

în fruntea unei formațiuni speciale alcătuită din divizionul de grăniceri, companiile de pușcași, cei de 160 de voluntari aduși de Trocan și un pluton de husari, spre mânăstirea Strehaia pe care urma s-o ocupe și s-o pregătească pentru apărare. Treaba respectivă, apreciau cei de la comanda de la Mehadia, nu ar fi fost dificilă căci mânăstirea era de fapt fortificată, avea ziduri înalte și tari care puteau să ocrotească bine o garnizoană potrivită. Grănicerii regimentului românesc erau desemnați încă de la plecare pentru apărarea Strehaiei. Ei aveau să rămână acolo în timp ce husarii, ghidați de voluntarii lui Trocan, aveau să patruleze până la Țânțăreni pe Olt unde ar fi trebuit să întâlnească avangărzile trupelor imperiale din Ardeal conduse de generalul Staader. Dacă nu le vor întâlni la Țânțăreni vor urca în sus pe Jiu până le vor întâlni. Din acel moment grupul trece în subordinea lui Staader dar va continua să raporteze cu lux de amănunte situația și la comandamentul corpului bănățean aflat în tabăra de pe muntele Alion.[18]

În felul acesta corpul de armată bănățean deși preocupat în principal de organizarea dispozitivului de asediu la Orșova, a fost implicat și în acțiuni ofensive în Oltenia. Nu știm din documentele pe care le avem la dispoziție ce anume a făcut la Strehaia divizionul grănicerilor români din Banat dar este cert faptul că acțiunea prin pasul Vulcan s-a sfârșit la 8 octombrie cu un succes notabil.

În legătură cu desfășurările din Oltenia dar și cu strădania de a începe izolarea Orșovei este pusă și tentativa, reușită, de cucerire a cetății Cladova. Această fortificație permitea otomanilor să mențină deschis un coridor important spre Orșova și, în același timp, să închidă accesul imperialilor spre sudul Olteniei și spre Vidin. Cât timp Cladova nu era luată, asediul Orșovei rămânea un simplu proiect de stat-major. Nici cei de la Cerneț nu se puteau socoti în siguranță cu garnizoana Cladovei în coaste. Chiar la 6 octombrie, adică în ziua celei de-a doua expediții, maiorul Rakitievici a fost pus la curent cu planul de acțiune împotriva acestei cetăți. În acel moment seraschierul părăsise Cladova și se întărea la Bârza Palanca. Pentru apărare a lăsat, se pare, o garnizoană puternică dar totuși incapabilă să reziste unei lovituri cu forțe numeroase însoțite de artileria necesară. Plecând de la această premisă a fost organizat un detașament pus sub comanda generalului Fabri. Au fost incluse 2 batalioane Lattermann, 3 divizioane de husari și 2 tunuri de 12 pfunzi. Nu a fost nevoie însă de angajarea lor pentru că la 9 octombrie garnizoana a acceptat să capituleze. S-au predat austriecilor 324 spahii și 153 ieniceri împreună cu șefii lor, Mehmed-Pașa, pașă cu trei tuiuri și Ibrahim, pașă cu două tuiuri, Hussein aga spahiilor și Suleiman aga ienicerilor. Au mai fost capturate și 31 de tunuri de diferite calibre. Acum închiderea cercului în jurul Orșovei era un fapt posibil iar Craina, ținut ce număra 150 de sate neafectate de război, era la dispoziția imperialilor[19]. De altfel Fabri și-a și cantonat trupele prin aceste sate. Voluntarii au fost trimiși la avanposturi. Cea mai importantă acțiune rămânea acum, după capitularea Belgradului și a Cladovei, asediului Orșovei.

[18] *Feldakt*, 1789, f. 6.
[19] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL XII

ASEDIUL CETĂȚII ORȘOVA NOUĂ

După victoriile imperialilor de la finele lunii august, principalul obiectiv al corpului de armată bănățean devenise cucerirea cetății Orșova Nouă sub zidurile căreia își oprise, deocamdată, înaintarea. Căderea ei ar fi permis un control asupra fluviului de la Belgrad până la Vidin, ar fi lipsit inamicul de o bază de pe care, în condiții favorabile, ar fi putut lansa o ofensivă spre Banat și, în sfârșit, ar fi dus la o colaborare mult mai ușoară cu unitățile imperiale din Oltenia și Muntenia.

Nu este deci de mirare că îndată după ocuparea Belgradului și a cetății Smederevo, principala grijă a mareșalului Laudon a fost organizarea dispozitivului de blocadă din jurul Orșovei Noi. Tăierea tuturor comunicațiilor pe ambele maluri s-a realizat prin acțiuni pe care le-am arătat în capitolul precedent. Acum garnizoana de pe Ada-Kaleh era izolată și nu se mai putea baza decât pe poziția sa excepțională, tăria fortificațiilor și pe sine însuși.

Pentru a putea îndeplini o asemenea misiune corpul de armată bănățean trebuia însă mai bine sprijinit. Efectivele sale trebuiau mărite. În același timp, artileria trebuia restructurată potrivit solicitărilor unui asediu. Era nevoie de sporirea numărului de tunuri dar și de o sporire a calibrelor. Fără un parc potrivit de tunuri grele nu era de nădăjduit vreun succes. Cetatea era bine fortificată și dispunea, la rându-i, de o artilerie semnificativă.

Toate acestea nu se puteau îndeplini de pe o zi pe alta dar devenise limpede că totul trebuia să se desfășoare într-un ritm extrem de grăbit fiindcă transportul trupelor și mai ales al tunurilor de asediu ar fi devenit, peste doar câteva săptămâni, extrem de dificil dacă nu, până în primăvară, imposibil. În consecință chiar în momentele în care era atât de preocupat cu tratativele pentru capitularea Belgradului și cu preluarea cetății, Laudon găsește totuși vreme să ia măsuri în acest sens. El îl anunță pe Wartensleben că în curând va primi întăriri care vor fi trimise cu ambarcațiuni pe Dunăre. Era însă necesar să trimită călăuze bune care să preia convoaiele de la Uj Palanca. Odată ajunse acolo se vor pune la dispoziția colonelului Libthay care va primi la rându-i instrucțiuni în această privință. Cei mai potriviți ghizi îi va găsi, desigur, între grănicerii regimentului valaho-ilir, oameni născuți și crescuți în satele de pe Dunăre. Numai ei ar putea pilota navele trecându-le peste locurile periculoase de la Izlaz, Greben și Slebova. Apreciază că trupele ar putea fi îmbarcate și deci porni spre Orșova prin 14 sau 15 octombrie. Wartensleben să trimită deci urgent călăuze și să pregătească primirea. Pentru unitățile care se vor deplasa pe uscat, de-a lungul

https://biblioteca-digitala.ro

ţărmului — vreo 10 batalioane de infanterie — siguranţa o va face artileria navală dar şi câteva escadroane de cavalerie care vor patrula în avangardă cu misiuni de supraveghere şi observare dinspre uscat. El, Laudon, a ordonat deja ca un transport cu muniţii şi artilerie, să plece deja dinspre Belgrad. Artilerie — să ştie Wartensleben — va sosi şi de la Timişoara, în special artilerie grea[1].

Totuşi în sinea sa Laudon nu era deloc convins că cetatea va fi luată altfel decât printr-o minune. Iniţial sperase să reuşească să organizeze şi blocada şi să lanseze asaltul înainte de schimbarea vremii dar curând se vădi că timpul a luat-o înainte. Regiunea fusese pustiită în 1788 aşa că resurse pentru a-şi aproviziona armata nu existau. Proviziile trebuiau aduse de la mari depărtări după cum şi alte materiale de asediu trebuiau cărate pe distanţe mari. Nimic nu se afla la îndemână. Nu putea fi vorba în octombrie de încheierea unui asediu real în jurul Orşovei iar în noiembrie condiţiile de pe fluviu n-ar mai fi permis un asalt. Trebuia deci să se limiteze la pregătiri şi eventual la încercări menite să-l facă pe inamic să-şi dezvăluie tăria, numărul, calibrul şi dispunerea tunurilor şi efectivele garnizoanei de pe insulă.

Acţiunile propriu-zise împotriva Orşovei au început pe la sfârşitul lunii octombrie odată cu înaintarea imperiale dinspre Mehadia. Până atunci acest spaţiu — Valea Jupalnicului — fusese controlată numai prin patrule. La 23 octombrie o primă coloană a început marşul spre Orşova sub comanda generalului Hutten. Număra 2 batalioane L'Anglois, 1 batalion de Vins, 1 batalion de grăniceri ai regimentului valaho-ilir şi două divizioane de husari[2].

Abia în ziua următoare este raportată însă trecerea Cernii după ce a fost reparat podul de la Topleţ. Batalionul românesc, comandat chiar de colonelul Nemeş nu de multă vreme numit în fruntea regimentului, a urcat de dealul Drenec instalând acolo, pentru moment, şi cele două tunuri din dotare. I-a urmat unitatea de voluntari ai căpitanului Rodiţchi. Ziua s-a scurs fără incidente dacă nu punem la socoteală faptul că la trecerea Cernei un husar a fost luat de ape şi s-a înecat[3].

În aceiaşi zi, 24 octombrie, a pornit din Mehadia a doua coloană condusă chiar de Wartensleben. Marşul a fost mult mai rapid. Peste numai câteva ceasuri ea trecea deja podul de la Topleţ ieşind spre Orşova. Tocmai acolo, la pod, se oprise Nicolae Stoica de Haţeg la vorbă cu un ofiţer. Zărindu-l, Wartensleben îi strigă să-l anunţe pe căpitanul Merzici că-l aşteaptă, odată cu zorii, la statul major. Coloana s-a scurs spre Jupalnic iar popa Stoica grăbi spre tabăra grănicerilor români să-l caute pe Merzici.

Tocmai atunci, observând mişcările trupelor imperiale care intraseră în raza de bătaie a artileriei navale, turcii de pe cele câteva caice de pe Dunăre au deschis focul dar fără nici o pagubă. În schimb una din ambarcaţiuni lor care s-a apropiat imprudent de malul bănăţean a fost scufundată din câteva lovituri.[4]

În ziua următoare Merzici s-a prezentat, conform ordinului, la general. De fapt fusese cât-pe-aci să întârzie. Popa Stoica i-a promis să-l scoale din vreme *„ci dându-ne seara în şădere — va scrie el peste ani —*

[1] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 70.
[2] *Feldakt*, 1789, f. 5.
[3] *Ibidem*.
[4] N. Stoica de Haţeg, *Cronica*.... p. 276.

https://biblioteca-digitala.ro

cu băutură şi neauzind cocoşii a cânta, în zio îl sculai"[5]. A reuşit totuşi să ajungă la timp. Era căutat pentru o misiune destul de periculoasă şi asta nu numai pentru că era un ofiţer destoinic şi îndrăzneţ ci şi pentru că ştia sârbeşte şi româneşte, limbile frontierei dunărene, şi deci se putea înţelege cu turcii din Ada-Kaleh. Împreună cu un căpitan Kollatz, cavalerist după unii, inginer după alţii[6], din regimentul Durlach şi un trompetist trebuiau să transmită comandantului inamic un document semnat de însuşi paşa de la Belgrad prin care se aducea la cunoştinţă un armistiţiu pe trei zile de la prezentarea scrisorii adică atât cât vor trece, pe apă şi pe uscat, refugiaţii belgrădeni. Desigur, în conformitate cu condiţiile de capitulare semnate la 8 octombrie. După spusele documentelor consultate de Schwab parlamentarii au îmbrăcat uniforme soldăţeşti ascunzându-şi identitatea ofiţerească.[7] În orice caz lucrurile s-au arătat de la început destul de periculoase, dar asta şi din imprudenţa celor trei. Ei au apărut călări pe drumul mare dar fără steagul alb. Turcii de la Fântâna Zadri şi de la Tiscut au început să tragă. Ba chiar se pare că au tras şi vreo două, trei lovituri de tun. I-au luat probabil drept o patrulă de cercetare din cele care puteau fi zărite adeseori în zonă. Călăreţii şi-au întors caii şi au galopat să se adăpostească în liniile proprii. Au cerut un steag alb, l-au prins în vârful unui par şi au revenit. Merzici striga cât îl ţinea gura „Pace!", „Mir!" iar „trâmbiceăriu trâmbiţând au trămurând"[8]. De pe insulă s-au desprins câteva bărci aducând o delegaţie turcească. Au întrebat despre ce este vorba şi aflând că este un document ce trebuie transmis neîntârziat comandantului s-au înapoiat pe Ada-Kaleh. Carol Schwab ştie că ofiţerii ar fi avut totuşi o întrevedere directă cu Kara-Mustafa şi cu alţi demnitari turci care ar fi venit în persoană la ţărmul bănăţean dar că ar fi afirmat cum că ei nu aveau ştiinţă despre cedarea cetăţii Belgrad cu anumite clauze pe care acum li se cerea să le respecte. Pentru a putea fi primit un armistiţiu era nevoie de acordul seraschierului pe care ei, cei de pe insulă, îl ştiau în acel moment la Cladova. Dacă acesta va primi, vor primi şi ei, altfel însă nu.[9]

Între timp Wartensleben îşi suise pe Alion mai multe piese de artilerie pe care le-a dispus în patru baterii. Tot acolo şi-a fixat, pentru moment, comandamentul. Cam tot atunci a sosit şi Ioan Branovaţchi cu voluntarii veniţi din Clisură şi Adam Maovăţ aducând şi el două companii de grăniceri din regimentul românesc. De fapt misiunea lor era de a însoţi convoaiele turceşti ce coborau pe apă şi pe uscat dinspre Belgrad.[10] Trupele lor mărşăluiau în avangardă iar pe malul bănăţean, paralel cu unităţile şi refugiaţii civili turci, se deplasau detaşamente alcătuite din ostaşi ai regimentelor Palfi şi germano-bănăţean de graniţă. Convoaiele navale turceşti erau supravegheate şi de pe Dunăre de navele ceaiachiştilor sârbi.

Curând şi-a făcut apariţia Laudon însuşi care imediat a şi trecut la inspectarea poziţiilor. Nu tot ceea ce a văzut l-a mulţumit dar se convinsese că asediul, dat fiind anotimpul înaintat, va fi de durată. Opiniile sale le-a făcut cunoscute într-un document de mare întindere, probabil

[5] *Feldakt*, 1789, f. 5.
[6] *Feldakt*, 1789, f. 5.
[7] *Ibidem*.
[8] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 277.
[9] *Feldakt*, 1789, f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

un raport sau instrucțiuni pentru statul-major al corpului bănățean. În orice caz chiar din titulatură este exprimată ideea unui asediu de durată, *„Dispoziție (despre) cum va fi continuată acțiunea împotriva Orșovei pe durata iernii"*. Pentru știința militară a vremii poate fi o piesă importantă dar rămâne de referință și pentru evenimentul istoric în sine ceea ce ne determină să-l reproducem în întregime. Sunt aduse informații substanțiale în legătură cu auspiciile sub care armata imperială intra în anotimpul hibernal, al doilea din război:

„DISPOZIȚIE

Cum va fi continuată acțiunea împotriva Orșovei pe timpul iernii?

Anotimpul târziu, nesiguranța navigației și lipsa oricărui ajutor din partea țării datorită regiunii pustiite de la Lugoj până la Jupalnic nu au mai permis ca după asedierea terminată a Belgradului să fie efectuată și cea a Orșovei și am fost siliți să facem doar pregătire pentru o încercare prin care să fie verificat efectivul garnizoanei din cetate și poate, prin noroc să fie obținută predarea cetății. Această încercare a început deja și va fi continuată cu toată energia dacă artileria aflată pe Dunăre și cea din față Timișorii ca și transporturile de muniții pe care le așteptam și nici anotimpul înaintat nu ne permit să sperăm că acțiunea împotriva Orșovei va putea fi continuată mai mult de 14 zile și astfel vom putea recuceri clădirile și să distrugem parțial unele cazemate. La o debarcare și așezare pe insulă, la un atac nici nu ne putem gândi nu numai pentru că nu avem mijloacele necesare ci și pentru că iarna și frigul de nesuportat care intervine, în munți, foarte devreme, pentru că (în general) vremea nu o permite. Întreaga speranță de a lua Orșova se bazează pe faptul că aceste cazemate sunt greu de apărat ele fiind după informațiile unora atât de mari încât este imposibil să se reziste mai multă vreme în ele. De fapt garnizoana, datorită cazematelor lor, nu se va preda cel puțin încă câteva săptămâni. Trebuie deci să fie hărțuită mai mult timp pentru a nu le putea părăsi. În acest fel sperăm că cetatea va cădea încă în iarna aceasta. În acest scop pe locul pe care îl voi indica voi dispune montarea unei baterii care va executa foc asupra cetății. Ea ar trebui să fie formată din piese de 30 și 60 de pfunzi, din haubitze de 10 pfunzi și să fie acoperită de un batalion de infanterie așezat în tranșee bune. Pentru batalion și artilerie vor fi ridicate adăposturi de pământ în spatele tranșeelor iar proviziile vor fi asigurate ca și pentru o cetate închisă pentru o perioadă de trei luni ținând cont de cazul în care în timpul iernii nu poate fi adus nimic. Panta dinaintea bateriei trebuie săpată și mai abruptă. Aprovizionarea se face de la Timișoara. De la Petrovaradin se aduc pături, paturi, mantale, sobe, scaune de lemn, pantofi, mănuși. De la Belgrad se aduc scânduri și cuie și sobe de tablă. Tabăra trebuie să fie confortabilă. Se va săpa un șanț lat și adânc, se ridică un parapet înalt cu două banchete și guri de lup. În interior se construiesc clădiri din pământ. Colonelul conte Auersperg care s-a oferit voluntar va rămâne în această poziție împreună cu un batalion de 600 de oameni din regimentul Durlach pe care îl poate alcătui din oamenii cei mai îndemânatici și cei mai puternici. El va conduce lucrările pomenite. I se va da și un ofițer de geniu și unul de stat-major. În clădirile de pământ vor fi montate sobe. Cărămizi vor fi aduse de la Vârciorova și de la Jupalnic. Pentru păstrarea proviziilor de hrană trebuie amenajate pivnițe din șanțuri. Deasemenea trebuie săpată o fântână și tre-

https://biblioteca-digitala.ro

buie construit un cuptor pentru copt pâinea. Să fie pregătite lemne! Pădurile din apropiere să fie cruțate pentru a putea fi mai târziu o rezervă, să fie construite clădiri-spitale. Pentru ofițerii de stat-major, și în măsura în care este posibil, și pentru ofițerii superiori, să fie aduse paturi de campanie pe Dunăre. Uneltele de la șanțuri să fie lăsate pe loc. Cai are voie să păstreze doar ofițerul de stat-major. Caii de transport rămân în Valea Jupalnic. Muniția de artilerie, personalul și piesele de artilerie sunt destinate pentru un divizion (special) de artilerie. Numărul tunurilor va fi hotărât de mine. În acest fel trupa va putea să reziste. În Valea Jupalnic mai rămân și ceva trupe. Inamicul va întreprinde greu ceva în vremea iernii, în primăvară însă Mehadia va fi atacată. Dacă principele Hohenlohe se va putea stabili în Valahia austriacă[10] *iar acțiunea împotriva Cladovei va reuși, atunci pe Alion nu este nimic de temut fiindcă garnizoana din Orșova nu va întreprinde nimic singură. Pentru păstrarea legăturilor cu Alionul va fi instalată o tabără în Valea Jupalnic, pe malul stâng al Cernei, întărită cu un batalion pentru apărarea celor două drumuri care duc pe Alion. La Jupalnic rămâne un divizion sau cel puțin un escadron de husari, la Mehadia rămâne un batalion de infanterie și un divizion de husari. La Lugoj vor sosi atâtea trupe câte pot fi cantonate. Ele vor fi trimise la primăvară la acțiunile de asediu în cazul în care Orșova nu cade (totuși) până la iarnă. Rog pe împărat ca aprovizionarea trupelor de pe Alion să se facă gratuit, deasemenea sperăm ca împăratul va aproba cererea colonelului Auersperg ca pentru fiecare om valid să fie oferită o răsplată.*

Laudon"[11]

De fapt mareșalul a găsit nepotrivite pozițiile pe care Wartensleben le fixase pentru cele patru baterii de pe Alion așa că, după cum de altfel reiese și din cele de mai sus, a dispus modificări. Cât despre asalt — în cazul în care se va produce totuși — socotește că trebuie pornit de-a lungul Dunării dinspre Vârciorova. Sprijinul artileriei era indispensabil, el va hotărî în fond totul. Pentru a fi eficiente tunurile trebuiau aduse mai aproape și plasate în unghiuri mai potrivite dar în fața lor, pentru siguranță, se vor posta trupe de infanterie. Deci vor fi amenajate poziții întărite și în primul rând vor fi săpate tranșee adânci chiar pe malul apei. Deja a și dat un ordin în acest sens și săpăturile au început, noaptea, cu circa 1 000 de oameni.[12] La un moment dat turcii, de astă dată, au cerut un armistițiu dar el nu a răspuns în schimb a continuat lucrările la șanțuri. În realitate însă turcii nu cereau armistițiu ci încetarea lucrărilor de pe țărm. În caz contrar, amenințau ei, vor deschide focul. În noaptea următoare au și făcut-o lovind în plin un pluton de grăniceri români din compania Prigorului. Au fost răniți atunci 14 ostași și un ofițer inginer, un tânăr locotenent. Până dimineața jumătate din ei, inclusiv ofițerul, au murit. Altfel însă pozițiile de pe Alion nu au suferit stricăciuni și nici pierderi în oameni focul turcesc nu a produs celor de pe munte. Loviturile lor erau prea lungi izbind dincolo de tabăra imperialilor.[13]

[10] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 277.

[11] *Feldakt*, 1789, f. 7.

[12] *Ibidem*, f. 5.

[13] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 278.

https://biblioteca-digitala.ro

Bateria pe care Laudon năzuia s-o aşeze în şanţurile de la Vârciorova ar fi putut avea un efect remarcabil asupra cetăţii prin tirul ei mult mai sigur dar în afară de dificultăţile privind amenajarea poziţiei, adusul tunurilor până acolo se anunţa deasemeni un lucru nu lipsit de riscuri şi de primejdii. Ele trebuiau trecute peste Valea Bahna deci urcate pe Alion şi apoi coborâte şi asta în condiţiile unor căi de acces, până sus, foarte dificile în ciuda amenajărilor făcute de soldaţi. În schimb pentru coborâre urmau să fie săpate drumuri noi. Mai exista o cale, dinspre Valea Jupalniculni spre Orşova Veche şi apoi spre Vârciorova dar se afla sub focul tunurilor din cetate şi apoi avea şi ea suişuri şi coborâşuri în pante accentuate. Laudon a rămas deci la prima variantă. El zorea la terminarea tuturor amenajărilor înainte de căderea zăpezii şi fiindcă dorea să asiste, să conducă personal primul bombardament pentru a se convinge că într-adevăr a găsit tunurilor cel mai bun amplasament posibil. Turcii au sesizat riscurile pentru ei ale plasării unei baterii acolo, la Vârciorova. Ea ar fi fost extrem de stânjenitoare. Au încercat deci să împiedice sau măcar să mai amâne instalarea pieselor. Pentru asta au căutat fel şi fel de pretexte între care şi acela că lucrările trebuiau întrerupte pentru a lăsa să treacă pe Dunăre convoaiele de refugiaţi de la Belgrad. Convoaiele acelea trecuseră însă deja aşa că mareşalul Laudon nu găseşte cu cale să-şi întrerupă sau să-şi amâne proiectele. Nu dă nici un răspuns dar continuă lucrările de săpături. Cum refugiaţii belgrădeni au trecut cu o zi mai înainte de cererea turcească, se poate face un calcul care arată că bombardamentul otoman în care şi-au pierdut viaţa sau au fost răniţi ostaşii companiei din Prigor putea să se întâmple în noaptea de 29 spre 30 octombrie 1789.

În noaptea aceea se poate spune că a început propriu-zis asediul cetăţii Orşova Nouă, confruntările militare de amploare şi nu simple cercetări reciproce. După miezul nopţii mareşalul Laudon ordonă deschiderea focului cu toate tunurile celor patru baterii de pe Alion. Imaginea extraordinarei canonade care lumina cerul şi făcea să se cutremure munţii de bubuituri a rămas descrisă de martorul ocular cel mai sigur, protopopul Nicolae Stoica de Haţeg:

„După miezul nopţii Laudon porunci toate 4 bateriile noastre asupra cetăţii Ostrovu foc să veărse. Această firoscoasă bombardă până după 3 ceasă una au ţinut. Noaptea, întuneărecu şi de aşa focuri ca zioa să lumina, că bombele noastre înfocate, cu haubiţe amestecate, ca steălile, ca fulgeri cădea şi să spărgea şi ucidea (...) De la 9 cease iarăşi 4 batrii a noastre începură a fulgera până la ameazi, 3 ceasă; însă zidurile cetăţii împietrite nu le strica. Şi turcii prin pimniţi, în casemate şedeau, când foc aruncau. Şi iară de la 3 ceasă după amează până la 6 seara bateriile fulgerau; şi după miezu nopţii iară, pân la 3 dimineaţa, de la 9 păn la 12, ameazu, de la 3 păn la 6 ceasă seara într-una şi abea biserica creştinească, mănăstire a preoţilor franţiscani, aprinsă şi arsă lemnu deasupra“[14].

Interesant este faptul că această biserică este atribuită de sursele austriece românilor[15] iar de cele româneşti austriecilor, oricum catolicilor[16]. După Schwab această biserică ar fi fost înălţată de români, nu se spune când, şi că la vremea războiului fusese transformată deja în

[14] *Ibidem*, p. 278—279.
[15] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 74.
[16] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 279.

https://biblioteca-digitala.ro

geamie. Mai târziu s-a aflat că incendierea ei a fost mult mai importantă pentru mersul acțiunilor de asediu decât s-a crezut fiindcă acolo își adăpostiseră turcii mari cantități de provizii și chiar lemne de foc. Incendiate de la primul bombardament și unele și altele vor lipsi în lunile grele de iarnă.

Pentru otomani situația devenea tot mai dificilă. După căderea Cladovei cercul s-a strâns și mai mult în jurul lor iar bombardamentele nu mai conteneau. Încetau doar pentru a se transmite garnizoanei cereri de a se preda. Turcii însă răspundeau de pe ziduri că *„putem pușca atâta timp și atât de mult cât vrem"*[17] încercând să lase impresia că au și muniții și provizii îndeajuns ca să nu facă restricții. Totuși erau semne că lucrurile nu stăteau astfel. Informațiile care veneau din cetate arătau că apăruseră diferențe de opinii între comandanți în ceea ce privește rostul apărării. Lucrul ieșise la iveală chiar în contactele dintre parlamentari. La un moment dat Mehmed Tahir Pașa, comandantul garnizoanei, a răspuns că el nu are nici un fel de instrucțiuni în privința predării cetății, în general de a discuta măcar această problemă, așa că despre capitulare nici vorbă nu poate fi. În ceea ce îl privește pe el personal, orice tentativă în acest sens l-ar costa, fără îndoială, capul. În schimb printr-o scrisoare oferi un armistițiu de câteva zile până când trimișii săi, însoțiți de cei ai austriecilor, ar fi făcut drumul la Vidin unde se afla seraschierul, singurul împuternicit în problema respectivă. El, Tahir, va respecta poruncile oricare ar fi fost. În fond nu era decât o nouă tentativă de a trage de timp, câteva zile, în care și-ar mai fi putut odihni oamenii după nesfârșitele bombardamente nocturne. Era cu totul improbabil ca seraschierul să fi admis predarea Orșovei. Totuși subiectul fusese atins ceea ce nu era tocmai lipsit de semnificație. Nici Laudon însă nu s-a lăsat tras pe sfoară căci a respins armistițiul și a dispus continuarea bombardamentelor. Mult necaz produceau celor din garnizoana Ada-Kalehului trăgătorii de elită ai grănicerilor almăjeni din compania Prigorului. Ei coborau de pe muntele Alion, se strecurau printre tufișuri până pe malul apei de unde trăgeau focuri bine ochite asupra oricui apărea în bătaia puștii. Cu timpul grupuri mici au înaintat prin grădinile din Orșova Veche unde găsiseră poziții și mai bune pentru un tir precis. Victimele lor erau mai ales turcii care încercau să se strecoare după apă din Dunăre. Desigur, și aceștia, la rândul lor, aveau grijă să fie acoperiți de focurile cetății așa încât se încingeau intense schimburi de focuri. Cu timpul la un anume loc, numit la Nucul Pușcat începuse să se strige peste Dunăre de la unii la alții. Se comunica atunci când una din părți voia să trimită parlamentari. Într-o zi turcii au cerut să-l vadă pe Laudon. Când a încetat focul, semn că cererea a fost acceptată, o barcă s-a desprins de pe insulă aducând doi turci. Statul-Major imperial în frunte cu Laudon a coborât de pe Alion ca să-i întâlnească. Sperau, desigur, că veniseră pentru a aduce vestea capitulării:

„Aceasta înțelegând, gheneralii Vartensleben, Clerfi lui Laudon arătară. Laudon bătrânul cu tinărul prinț Franț erț-herțogul și cu tot gheneralitetu, călăreăște, jos s-or coborât, năintea cetății s-au descălecat, unde iată doi turci într-o oraniță mică la noi preste Dunăre încoace trecură, cu lulile în gură, pre pământ șezură."

Tâlmaciul oficial Petrosi se dovedi neputincios:

[17] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 73.

https://biblioteca-digitala.ro

„Turcii" vorbeau sârbeşte aşa că a fost chemat Nicolae Stoica care redă dialogul între Laudon şi Ismail aga din Orşova om binecunoscut tuturor prin părţile locului. Discuţia a fost ceva mai lungă dar esenţa a fost redată într-un scurt dialog reprodus întocmai de Nicolae Stoica:

„Laudon:

— Spuneţi-i că de n-a da cetatea cu cinste, eu cu şturm, iuriş, cu sila numai cu 5 000 de voinci cetatea o voiu lua, tot ce voiu afla voiu tăia iară pre paşa deasupra porţii voiu da să-l spânzure. Spuneţi-i? Turcii iară:

— Jok! Ne să dă!"[18]

Deşi artileria imperială îşi continâ canonada stricăciunile continuau să rămână neimportante, în orice caz structurile importante nu au fost atinse. Se miza deja pe epuizarea garnizoanei prin frig şi înfometare. Viaţa în cazemate devenise insuportabilă dar continua să se înăspreasca pe măsură ce frigul creştea iar rezervele de lemne fuseseră epuizate. De la câţiva turci care fuseseră ostaşi în garnizoana insulei Poreci şi intraseră în contact cu asediatorii în vremea unora din multele tratative semnalate s-au aflat lucruri importante cu privire la situaţia din cetate. Paşa, spun ei, ar fi predat de mult Orşova Nouă dacă nu s-ar fi temut de vestitul Mustafa-aga, fostul comandant de la Poreci susţinut de trupa adusă cu sine de acolo după înfrângerea de la sfârşitul verii. Tot ei spuneau că întreaga garnizoană n-ar număra mai mult de 500 de luptători iar în fortul Elisabeta de pe celălalt mal nu mai mult de 60. Proviziile după incendierea „bisericii valahe" ar mai ajunge pentru cel mult o lună. Lipseau lemnele într-adevăr dar lipseau şi cuptoarele pentru încălzit şi gătit.[19] Nu este exclusă însă să fi fost doar o încercare de dezinformare fiindcă aşa cum se va dovedi cetatea a izbutit să reziste încă mai multe luni contrazicând astfel informaţiile de mai sus.

Între timp operaţiunile au fost extinse şi pe malul drept al fluviului atât împotriva fortului Elisabeta cât şi a cetăţii priu-zise. Fortul aflat între doi versanţi înalţi nu putea fi cu niciun chip lovit de artileria de pe Alion. Singura soluţie era deci un atac tocmai dinspre uscat, dinspre malul sârbesc. Acolo acţionau grănicerii companiei comandate de căpitanul Merzici din regimentul românesc bănăţean dar şi voluntarii locotenentului Pârvu Jumanca şi ai harambaşei Olteanu.[20] Aceştia din urmă erau incluşi corpului Branovaţchi. Ei îşi aşezaseră tabăra pe dealul Coziei de unde împiedecau garnizoana să-şi procure lemnele de foc aşa trebuincioase. Cei trei comandanţi *„să can făgăduisă lui Vartensleben"* că vor lua fortul.[21] N-au reuşit însă decât să aprindă câteva case din preajma lui. Date suplimentare sunt cuprinse, în legătură cu acest episod, în manuscrisul lui Schwab explicând şi insuccesul acţiunii într-o modalitate veridică. El se baza chiar pe un raport al mareşalului Laudon către împărat. Tocmai se pregătea, scria, să plece în Valahia, la Hohenlohe, când s-a pomenit că acesta îi face el surpriza unei vizite pe Alion. El l-a informat că aprovizionarea trupelor, o problemă care dădea mereu bătăi de cap, era, în ceea ce priveşte corpul său de armată, mulţumitoare, chiar bună. Stările Valahiei au aprobat în scris aprovizionarea pe

[18] N. Stoica de Haţeg. *op. cit.*, p. 280.
[19] G. Schwab, *Al doilea războiu...*, f. 74.
[20] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 279.
[21] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

şapte luni. În acest fel este asigurat acum şi prinţul Coburg![22] Cât despre el, Laudon, se hotărâse, datorită timpului înaintat, să se retragă în cantonamentul de iarnă întrucât până în primăvară nu mai erau de aşteptat evenimente importante. Totuşi va mai rămâne câteva zile pe Alion pentru că ofiţerii din corpul lui Branovaţchi (este vorba de cei pomeniţi mai sus, Jumanca şi Olteanu), (doi, precizează el) i-au promis să ia fortul Elisabeta în noaptea următoare. Le-a promis, în cazul reuşitei, medalia de aur şi 400 de ducaţi pentru trupă. Şanse au pentru că sunt îndrăzneţi şi cunosc bine fortificaţia unde cândva au şi servit în armata otomană. Trebuie să recunoască că în sine această fortificaţie nu este importantă. Nici nu este prea mare şi se şi află în raza de bătaie a tunurilor de pe Ada-Kaleh care ar pute-o bombarda fără probleme. Pentru moralul trupelor însă o victorie în acest moment ar fi deosebit de importantă. Acesta a fost raportul invocat dar se vede că mareşalul s-a hotărât să nu-l expedieze decât după ce va şti cu siguranţă rezultatul acţiunii asupra fortului pentru că îi adaugă un P.S. Aici afirmă că a dispus amânarea asaltului pus la cale de Jumanca şi Olteanu căci se pare că planul lor a fost trădat turcilor. În seara cu pricina garnizoana a început să adâncească şanţul fortificaţiei şi să ia alte măsuri speciale de apărare. În aceste condiţii factorul surpriză pe care se mizase foarte mult nu mai putea fi luat în calcul. Cea mai înţeleaptă măsură pe care putea să o ia a fost amânarea. Totuşi, nu este sigur dacă la mijloc a fost trădare sau perspicacitatea turcească. Sesizând cercetarea insistentă, ei au intuit că se pune la cale un asalt şi astfel au luat măsurile ce se impuneau.[23]

Iarna îşi intrase în putere. La 21 noiembrie a fost o furtună cu zăpadă cum nu s-a mai văzut de mult chiar şi în aceste locuri aspre. Devenise clar că Alionul va rămâne izolat el însuşi, ca o cetate sub asediu. Tabăra de acolo trebuia deci bine dotată cu muniţii şi cu hrană şi asta înainte ca drumurile să fie definitiv închise de nămeţi. Din vreme, pentru a nu fi blocate, au fost trimise înapoi şi tunurile aduse de la Timişoara.[24]

Sus, în munte viaţa era tot mai grea. Până şi pesmeţii începuseră să lipsească. Pâinea era adusă tocmai de la Lugoj şi când ajungea totuşi era deja mucegăită. Efectivele au început să fie reduse tocmai pentru că proviziile nu se mai ajungeau. Bordee mari, în care să încapă două batalioane de infanterie, adăposturi şi bucătării au fost săpate de ostaşi într-un loc dintre Orşova şi Jupalnic numit Între Coaste. Micul detaşament care avea în primire avanpostul de la Vărsarea Cernei s-a adăpostit cum a putut într-o redută veche rămasă din vremea celuilalt război cu turcii, din 1738[25].

Înainte de a pleca de pe front mareşalul Laudon a mai trecut pe la Cladova şi pe la Cerneţ pentru a se asigura personal cum stăteau lucrurile şi pentru a se mai consulta odată cu Hohenlohe. După această inspecţie, pe 27 noiembrie, trimite un raport în care spune că tocmai era gata să pornească peste Mehadia şi Almăj la Belgrad[26]. Tot atunci i-a scris, din Mehadia, lui Wartensleben că-l va trimite pe „iscusitul

[22] *Feldakt*, 1789, f. 6.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*, f. 5.
[25] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 281.
[26] C. Schwab, *Al doilea război...*, f. 74.

https://biblioteca-digitala.ro

cunoscător al țării maiorului Maovaț[a] cu jumătate de batalion din regimentul românesc în Valea Jupalnic pentru a sta aproape celor de pe Alion în caz de primejdie iar altă jumătate sub comanda colonelului Nemeș va rămâne, cu aceiași misiune, la Mehadia. A fost ultimul ordin pe care l-a dat trupelor din dispozitivul de asediu[27].

Începuseră unele tratative cu turcii, la nivelul comandamentelor principale, pentru încheierea unui armistițiu așa cum se procedase și în anul precedent și era de așteptat ca el să fie semnat peste puține zile, pe la mijlocul lui decembrie cel mai târziu. Oricum au fost luate măsuri de organizare a unui cordon militar prin care să se delimiteze de fapt zona de control și exclusivitate a imperialilor[28].

Inițial mareșalul Laudon stabilise ca în tabăra de pe Alion să rămână, împreună cu artileriștii, 600 de grăniceri români.

„Și fiind toate deplinite, feldmareșalul baron Loudon porunci ca în dealul Alion, sus, în bordeăe, 600 de capete de regimentul Valh-iliriș cu artilerist și canoneări și rămână să iarneăzde și vor căpăta pingă simbrie și pita lor, aceăste următoare victuale gratis vor căpăta dimineața 1 saitlic de răchie bună; la prânzi, carne uscată, șoncă, slănină, varză acră, oriz, gherșel, păsui, mazăre, când una, când alta, și coh-mel pentru zupă și o holbă de vin; iară seara 1 saitlic de răchie și iar o holbă de vin vor avea. Iară un batalion de Durlach-reghiment în bordeăe către Râșava, jos să iarneăze“[29].

În acest moment însă, la instigarea chiar a unor ofițeri din subunitățile trăgătorilor de elită — spune Stoica — unul din caporali în numele trupei îi cere lui Wartensleben să-i trimită în cantonamentele de iarnă în părțile Bisericii Albe acolo unde se afla comandamentul regimentului și satele nu au fost arse de turci în campania din 1788. Aflând despre cele întâmplate Laudon ordonă pedepsirea conducătorilor, cinci caporali, cu câte 100 de lovituri iar sus pe Alion a trimis 600 de oameni din regimentul Durlach. Comandant, la cerere, a fost numit colonelul conte Auersperg[30]. Trebuie să spunem că acest episod este de fapt un act de nesupunere și nu era primul de acest fel din războiul în curs. Oricum însă regimentul, cu excepția unor companii care se aflau cu maiorul Duca în garnizoana cetății Arad, a fost menținut în zona periculoasă adică în linia de asediu. Un batalion se afla peste Dunăre blocând fortul Elisabeta. Din trei în trei zile câte două companii ocupau dispozitivul de pe culmea și versanții dealului Cozia. Zilnic aveau loc încăierări cu turcii ieșiți după lemne. Alți grăniceri făceau siguranța taberei de pe Alion și țineau posturi de supraveghere și pândă pe malul bănățean de la Tiscut până la apa Voditei, peste Vârciorova. Cei care făceau serviciul de observație și alarmare de-a lungul Dunării aveau efectivele unei companii. Și ei se roteau din trei în trei zile pentru că mai mult nu se putea rezista din pricina vremii aspre.

Potrivit unei situații din octombrie-noiembrie 1789 trupele batalionului de grăniceri al regimentului românesc din Banat numărau doar ele (fără alte subunități aflate în alte sectoare) 2 358 oameni dar în serviciul efectiv, în zona Banatului se aflau 3 ofițeri de stat-major, 23 de ofițeri,

[27] *Feldakt*, 1789, f. 6.
[28] C. Schwab, *Al doilea război*..., f. 74.
[29] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 271.
[30] *Ibidem*. p. 281.

https://biblioteca-digitala.ro

1 adjuntant de regiment, 55 de subofiţeri şi 1 568 caporali şi soldaţi, 33 de trompeţi. În total 1 683 de oameni. Peste acest număr („supranumerar") mai figurau în evidenţe 216 puşcaşi şi 3 subofiţeri[31].

Pentru o mai efecientă blocadă a Orşovei, Wartensleben a dispus refacerea unui vechi drum care ducea, pe malul opus al Dunării, cel sârbesc, pe dealul Covilova spre localitatea cu acelaşi nume aflată cam la o jumătate de milă mai sus de cetatea Orşova. A fost unul din ultimele sale ordine date la faţa locului fiindcă şi el s-a retras la Lugoj. Lăsa în urmă, în ceea ce priveşte trupele de grăniceri români, următoarea situaţie: o jumătate de batalion, sub Maovaţ, în Valea Jupalnicului la dispoziţia colonelului Auersperg iar cealaltă la Mehadia subordonată direct comandantului de regiment. Cel de-al doilea batalion a fost mutat sub comanda maiorului Hubner la Cerneţ, în Oltenia. Acolo se afla de mai multă vreme un divizion, cel al maiorului Rachitievici. Îndată ce batalionul de grăniceri bănăţeni a ajuns la Cerneţ, un divizion de infanterie întărit cu 4 tunuri a şi fost trimis la Schela. Îl comanda căpitanul Jivanovici. La Cerneţ s-a constituit de fapt una din cele mai puternice baze imperiale din Ţara Românească. Acolo, în afară de batalionul românesc, se mai afla o companie de voluntari, 3 escadroane de husari şi o baterie cu 7 tunuri. În Valea Bahna se afla o altă grupare austriacă compusă dintr-o „companie de ţară", una de voluntari Branovaţchi condusă de comandantul corpului în persoană şi 100 de puşcaşi de elită din regimentul românesc din Banat sub căpitanul Guelf. Aceştia din urmă vor fi ulterior trimişi la Syp.

Un batalion de Vins era dislocat la Cornea, Globurău şi Plugova.

Peste toate trupele care cantonau pe teritoriul regimentului valahoilir de graniţă comanda o avea colonelul Auersperg şi nu cum ar fi fost firesc colonelul Nemeş aflat în acel moment în fruntea unităţii bănăţene. Desigur, aceasta pentru a asigura unitatea de comandă pentru trupele de asediu.

Peste Dunăre, în părţile Cladovei şi Craina, după plecarea generalului Fábry, autoritatea a rămas locotenent-colonelului Liptay[32].

Aceasta era repartiţia efectivelor imperiale pentru iarna 1789—1790 în zona considerată de blocare a cetăţii turceşti de pe Ada-Kaleh şi fortul Elisabeta.

Cum a decurs asediul aflăm, uneori până la amănunt, din jurnalul de operaţii al colonelului conte Auersperg. Îl vom reproduce întocmai aşa cum a rămas el copiat de Carol Schwab, dar ne vom limita doar la însemnările lunii decembrie 1789 alăturându-i însă şi o scrisoare adresată lui Wartensleben probabil în ultimele zile ale lui noiembrie sau chiar în 1 sau 2 decembrie. A fost expediată de pe Alion şi cu toate că în copia lui Schwab este datată 6 octombrie este imposibilă o scrisoare cu acest conţinut la o dată la care trupele nici nu plecaseră de la Mehadia. Dimpotrivă, era un raport pe care Auersperg nu putea să-l facă decât după plecarea lui Wartensleben de pe Alion, când rămăsese singur să conducă asediul. Aceasta ne face să propunem perioada menţionată mai sus. Important rămâne documentul militar în sine, motiv pentru a-l reproduce

[31] *Feldakt*, 1789, f. 7.
[32] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

în întregime: „*Colonelul conte Auersperg către feldmareşalul conte Wartensleben.*

Alion 6 octombrie (?) 1789

Ieri duşmanul a tras întreaga zi numai 49 de lovituri de tun şi câteva aruncări de bombe. Dintre cele dintâi, 27 au căzut pe baterii, celelalte peste puşcaşii de elită care se aflau la Oficiul Podului, din regimentul valaho-ilir. Bombardamentul s-a făcut cu două tunuri din care unul era în contre-garde-ul dinaintea bastionului unde sunt plasate (alte) trei tunuri, în spatele unor coşuri de şanţ şi unul în «Lunette» exact în faţa tranşeelor. Astăzi nu am permis executarea de foc deoarece convenisem cu maiorul Maovaţ, care-l cunoaşte pe Mustafa şi pe alţi turci din cetate, să-l trimit pe locotenentul Ciorici de la regimentul valaho-ilir în tranşee ca să-i ceară comandamentului, în numele maiorului Maovaţ, să-i asculte sfatul binevoitor şi să se predea cetatea de bunăvoie. Cetatea trebuind să cadă oricum pentru că pe malul stâng al Dunării se află numai trupe austriece şi ruse până la Marea Neagră. La început paşa nu a apărut, venind doar doi ofiţeri de vază, care au declarat că mulţumesc pentru sfatul prietenos dar ei cetatea nu o vor preda fiindcă au muniţii şi provizii îndeajuns.

Parlamentarii, toţi ofiţeri, doar unul de linie, au fost induşi în eroare de cercetaşii turcilor şi era să fie «afumaţi» cu fum (?).

După întoarcerea ofiţerilor am executat foc până la ora opt seara: 8 şrapnele de 10 pfunzi, 6 de 30 pfunzi şi 6 de 60 de pfunzi iar de la miezul nopţii până la ivirea zorilor încă 5 bucăţi. Acum, la ora 9 dimineaţa, este linişte. De la Tekija până la Syp nu poate fi zărit nici un om. În cetate rar se arată câte o persoană izolată.

Pe Alion se află (acum) 6 tunuri. Din fortul Elisabeta (văd cum) ies 50 de oameni în munţi, probabil că numai pentru lemne. Trimit însă o ordonanţă călare la Syp pentru a avertiza compania de acolo. Numărul bolnavilor este de 6 oameni.

Auersperg“[33]

Urmează textul reprodus din jurnalul aceluiaşi colonel conte Auersperg:

Alion, 3 decembrie 1789

Duşmanul se foloseşte, la Orşova, de ceaţă pentru a strânge lemne pentru cazemate. Altfel nimic nou.

Alion, 9 decembrie 1789

Azi, la ora 13,30, la prânz a sosit un curier de la feldmareşalul Laudon cu ştirea că Benderul a trecut în mâinile noastre. El aduce ordinul ca pe Alion şi în Jupalnic să se ţină un Te-Deum. În cetate totul este liniştit iar azi dimineaţă s-au tras spre noi numai 6 lovituri, probabil datorită frigului şi vântului puternic. Pe Dunăre pluteşte multă gheaţă. Astăzi a sosit un transport de 651 (? (probabil găleţi — n.n.) şi un sfert, de vin, jumătate din cantitatea stabilită pentru aici.

[33] Apud C. Schwab, *Al doilea război* . . . , f. 76.

https://biblioteca-digitala.ro

Alion, 13 decembrie 1789, după-amiază la orele 15,00

Ieri am ordonat să se țină la Jupalnic și pe Alion un Te-Deum. Pentru a înșela dușmanul cu privire la mărimea garnizoanei de pe Alion, după fiecare salvă de artilerie, am dispus ca infanteria să tragă din altă poziție focuri de pușcă. Cetatea a fost liniștită. Doar la ora 4 dimineața a fost o lovitură, la ora 6, 3 și la ora 7 tot 3. De partea noastră s-au tras 3 bombe de 30 pfunzi și 4 de 60 pfunzi.

Alion, 14 decembrie 1789

Ieri s-au tras doar trei lovituri de tun din cetate.

Alion, 21 decembrie, 1789

Focul inamicului a fost ieri, ca și în zilele anterioare, foarte intens. Din cele mai diferite locuri s-au tras atât împotriva noastră cât și spre malul drept, 65 de lovituri de tun la care noi am răspuns cu 16 lovituri de 12 pfunzi și cu granate de 10 pfunzi, 10 bombe de 30 pfunzi și 70 de 60 pfunzi.

Alion 24 decembrie 1789

Ca urmare a raportului locotenent-colonelului Libthay, dau ordin divizionului din regimentul valaho-ilir de la Mehadia de a ocupa Schela. Îi voi da și 2--3 tunuri precum și căruțe. Scriu la Cornea ca batalionul Raiski să vină aici fără întârziere avizând pe generalul Otto din Pasarovitz despre înaintarea dușmanului pentru ca el să întreprindă o incursiune în munții Krama (Kremayer ?). Ieri, la orele 5 și jumătate dimineața au fost trase 3 lovituri din cetate. Până la ora 3 după-amiază totul a fost liniștit, după aceea, până seara, au mai fost trase 29 de lovituri. Noi am executat 2 lovituri de tun de 12 pfunzi, 1 lovitură de 10 pfunzi, 3 granate și 2 bombe de 30 de pfunzi. Seara am primit știrea că se lucrează pe nave și că se aude vâslind. Ceața nu a permis vederea dar eu am trimis un căpitan cu 50 de oameni în tranșee pentru a sprijini pușcașii și un alt detașament de 50 de oameni pe înălțimea unde se afla batalionul valaho-ilir, am întărit postul din Valea Bahna iar noaptea am tras 4 lovituri de tun. Maiorul Maovat raportează că patrulele din munții din jurul fortului Elisabeta au adus știrea cum că dușmanul a lăsat la apă 7 oranițe și 2 nave mai mari, probabil destinate transportului de lemne.

Alion, 25 decembrie 1789

Inamicul a lansat dimineața și seara 18 lovituri de tun la care am răspuns cu 4 haubițe de 12 pfunzi, 2 de 10 pfunzi, 2 bombe de 30 de pfunzi și 2 de 60 de pfunzi. Conform raportului locotenentului Geyer din regimentul valaho-ilir, turcii au strigat în această noapte în chip repetat ca noi să le dăm, contra unei plăți duble de orez și pesmeți, vin și rachiu pentru că ei ar dori să aibe de acestea de sărbătorile lor.

Alion, 26 decembrie 1789

Maiorul Branovațchi este însărcinat să izoleze total dușmanul de la fortul Elisabeta cu corpul său de voluntari. În același scop maiorul Maovat, cu patru companii ale regimentului valaho-ilir și o parte a pușcașilor de elită, va pleca de la Tekija la Cladova.

https://biblioteca-digitala.ro

Alion, 27 decembrie 1789

Ieri dușmanul a fost liniștit. A tras numai 4 lovituri dinspre fortul Elisabeta și 15 din cel mai exterior promontoriu înspre Valea Bahna și 8 lovituri de 12 pfunzi spre Alion. Astăzi au căzut din cetate 46 de lovituri și 10 din fortul Elisabeta cărora le-am răspuns cu 11 granate cu șrapnele de 12 pfunzi, 8 de 10 pfunzi, 5 bombe de 30 de pfunzi, 2 bombe de 60 de pfunzi. Locotenent-colonelul Libthay este rugat să trimită înapoi divizionul valaho-ilir de la Schela îndată ce batalionul Reiski va sosi acolo. Primul numit divizion va fi mutat la Jupalnic.

Alion, 28 decembrie 1789

La ora 12, la prânz, s-a văzut un foc mare spre Cladova. Deoarece locotenent-colonelul Libthay a hotărât ca la apropierea inamicului să aprindă suburbiile, este de presupus că acesta s-a apropiat deja cu toate că nu s-a auzit nici o lovitură de tun.

Alion, 29 decembrie 1789

De aici până la Cladova totul e liniștit. Din cetate s-au tras ieri 25 lovituri iar noi (am tras) 28 de lovituri de tun. Dușmanul s-ar afla la Syp, corpul de voluntari al lui Branovațchi s-ar fi retras de acolo la Tekija. Din cetate se trage puternic. Probabil că turcii știu că se apropie ai lor. Eu sunt îngrijorat pentru poziția mea la Alion și rog (să mi se trimită) întăriri. (Notă făcută de Carol Schwab; Feldmareșalul Wartensleben a răspuns la aceasta că, colonelul conte Auersperg nu are de ce să se teamă în poziția lui de pe Alion pentru că dușmanul în acest anotimp nu este capabil să treacă Dunărea cu un număr mare de trupe și tunuri. Apoi maiorul Hübner are la Cerneț 4 divizioane de infanterie, compania de pușcași a d-lui Böer, 3 escadroane de husari Erdődy cu 7 tunuri cu care oricum este capabil să opună rezistență nemai punând la socoteală că și dinspre Cladova poate fi sprijinit direct de principele Hohenlohe. De altfel în același timp un batalion Karoly e trimis în Almăj și este pus sub ordinele lui Auersperg).

Alion, 29 decembrie 1789

Căpitanul Jivanovici din regimentul valaho-ilir informează că turcii în număr de aproximativ 50, au sosit la Cladova și dedesubtul (la poalele) localității au pușcat din pistoale retrăgându-se apoi în josul Dunării. Se pare că dușmanul intenționează un atac la Cerneț.

Alion, 29 decembrie 1789

În acest moment a primit, căpitanul Jivanovici, ordin de la maiorul Hübner de a se pune imediat în marș împreună cu husarii Erdődy și 4 tunuri spre Cerneț pentru că dușmanul a trecut Dunărea în această noapte amenințând acolo cu un atac. Maiorul Branovațchi raportează că dușmanul stă în Brza Palanka.

Alion, 29 decembrie 1789

Dușmanul din cetate este arogant și începe să amenințe. Rog instrucțiuni pentru cazul că va fi luată Cladova și blocada Orșovei ridicată.

Alion, 30 decembrie 1789

Informație despre trimiterea a 100 de pușcași de elită cu un căpi-

https://biblioteca-digitala.ro

tan și un locotenent al regimentului valaho-ilir peste Dunăre pentru a se uni cu voluntarii lui Branovațchi.

Alion, 30 decembrie 1789

Dușmanul a părăsit postul Syp cu o pierdere de 9 oameni și un cal iar corpul Branovațchi l-a recuperat. La orele 8 și jumătate s-au auzit dinspre Cladova 9 lovituri de tun apoi iarăși a fost liniște.

Alion, 31 decembrie 1789

Conform aprecierilor (noastre) dușmanul ar face pregătiri pentru a asedia efectiv Cladova începând deja să facă tranșee în fața ei."[34]

Se încheia astfel un alt an de război, al doilea, în plină ofensivă otomană declanșată împotriva trupelor austriece din Craina. Aprecierile lui Wartensleben se vor dovedi exacte fiindcă turcii nu au trecut Dunărea și nu au pus în pericol tabăra de pe Alion. În schimb corpul colonelului Libthay a trecut prin încercări grele din care va izbuti totuși să iasă cu bine. Dacă în ultimile zile ale lui 1789 el s-a aflat în defensivă, în primele zile ale lui 1790 va trece la ofensivă recuperând teritoriul pierdut și consolidându-și pozițiile. Aceste acțiuni au fost cele mai importante din sezonul de iarnă.

[34] *Ibidem*, f. 77—78.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPITOLUL XIII

CAMPANIA DIN 1790 PÂNĂ LA ÎNCHEIEREA PĂCII DE LA ŞISTOV

Documentele militare, inclusiv jurnalul colonelului conte Auersperg, menţionează în cursul lunii decembrie 1789, o serie de atacuri turceşti, unele de amploare părând să semnaleze o ofensivă în toată regula pentru a recupera terenul pierdut în ultimele luni. Sesizând că forţele principale au fost retrase în interiorul Banatului pentru iernat, turcii au considerat că este momentul potrivit pentru a recuceri Craina. Probabil pentru a stârni confuzie în legătură cu intenţiile lor, turcii au făcut şi câteva incursiuni în Oltenia.

Un detaşament otoman de vreo 5 000 de oameni, cavalerie şi infanterie, a fost trimis împotriva Cladovei unde se afla comandamentul locotenent-colonelului Libthay aflat în fruntea tuturor trupelor imperiale de peste Dunăre. Pe data de 28 decembrie 1789 o patrulă de călăreţi otomani şi-a făcut apariţia în apropierea unei înălţimi din apropierea cetăţii, care dominând terenul avea o importanţă tactică excepţională. Satul care se afla acolo, „oraşul românesc"[1], cum îi spunea Nicolae Stoica de Haţeg, trebuia incendiat pentru a nu putea fi folosit de inamic în organizarea unui sistem îndreptat împotriva Cetăţii. Cu executarea acestei misiuni s-au însărcinat câţiva ostaşi din regimentul valaho-ilir conduşi de doi fruntaşi. Sesizând că sunt mult prea puţini, turcii s-au arătat foarte agresivi. Un pâlc de vreo 7 călăreţi s-au apropiat de unul din fruntaşi pentru a-l captura dar în acel moment dificil i-a venit în ajutor caporalul Miloşev din regimentul românesc care a deschis focul reuşind să-i alunge. În acele împrejurări s-a distins pentru vitejia şi priceperea lui, plutonierul Ignat Ioanovici din acelaşi regiment. La un moment dat s-a pomenit singur în satul înconjurat de turci. Oamenii săi apucaseră să dea foc satului după care s-au refugiat în cetate. În învălmăşeală Ioanovici a rămas singur. De fapt rămăsese să se convingă că într-adevăr incendiul era pornit şi că nu mai putea fi stins. Când l-au zărit turcii au început să tragă asupra lui şi s-au repezit să-l prindă. A răspuns cu focuri de puşcă, a alergat spre marginea satului şi, mascat de fumul incendiilor, a izbutit să se arunce pe panta abruptă a dealului, pierzându-se printre tufişuri. L-au mai zărit apoi la ţărmul fluviului într-o oraniţă pe care o ştiuse numai el vâslind spre cetate. Aceşti doi militari ai regimentului valaho-ilir au fost răsplătiţi cu medalia de ar-

[1] N. Stoica de Haţeg, *Cronica* ..., p. 284.

https://biblioteca-digitala.ro

gint, decorația cea mai mare pentru gradele inferioare, pentru ostași și subofițeri.[2]

Turcii, *„unii aici încungiurând, caii jucând, lucru făcea, norocul cercând*[3]", se împrăștiaseră prin întregul ținut al Crainei. Un grup important s-a îndreptat spre fortul Elisabeta, cu gândul să rupă cercul de asediu din jurul acestuia și să ajute garnizoana. A fost însă întâmpinat cu salve bine ochite trase de ostașii regimentului valaho-ilir, vreo 60, comandați de un locotenent, care le-au produs pierderi. Grănicerii se aflau într-o excelentă poziție, sus pe niște stânci de unde vedeau totul ca-n palmă. Pentru a-i proteja, la poalele înălțimii se desfășurase pentru luptă o companie de infanterie, cea a căpitanului Jivanovici Sima. De la primele împușcături 7 spahii au fost azvârliți din șea. Ceilalți și-au frânt avântul dar n-au ezitat, pentru a-și scoate morții și răniții, să se primejduiască încă odată. Unii s-au repezit să prindă caii celor doborâți, socotiți o bună dobândă pentru cei care ar fi reușit.[4]

Cum nu reușiseră să ia Cladova și cum de peste Dunăre, de la Cerneț sosiseră deja întăriri, două companii sub maiorul Rachitievici, turcilor nu le-a mai rămas decât să se retragă spre Negotin. Era, după calendarul nou, 1 ianuarie 1790 iar după cel vechi, 21 decembrie 1789.

De fapt atacul acesta a fost unul ce trecea de semnificația unei acțiuni de hărțuială obișnuite în anotimpul rece când armatele iernau și luptele se duceau cu forțe mici, patrule și avanposturi puțin numeroase. Nici chiar Nicolae Stoica de Hațeg atât de atent la tot ceea ce se întâmpla pe frontul bănățean, nu a sesizat amploarea atacului de la Cladova. De fapt el a fost îndreptat în mod special împotriva localității Syp unde garnizoana o alcătuiau voluntarii lui Branovațchi. Detașamentul otoman număra cam 1 000 de ieniceri și vreo 200 de spahii. Ei s-au izbit de dispozitivul de apărare extrem de bine conceput și condus, de cei câțiva ofițeri aflați acolo: căpitanul Rodițchi de la corpul de voluntari, căpitanul Guelf, locotenentul major Bauer și locotenentul Geier de la pușcașii de elită ai regimentului valaho-ilir. Rolul cel mai important tocmai acestora le-a revenit iar comandamentul lor a fost lăudat și la propunerea lui Wartensleben a fost înaintat la gradul următor în mod excepțional.[5]

Incursiunea turcească, rău organizată, haotică în toate fazele sale, semănând mai degrabă cu o expediție de jaf, de represalii, fără un scop bineprecizat, a eșuat lamentabil. Niciuna din țintele sale nu a fost atinsă. Totuși și după replierea lor, prudent, Libthay nu a ieșit din dispozitivul de apărare. A făcut-o abia după câteva zile când era clar că turcii au renunțat la alte lovituri. Bazându-se pe sfaturile locotenent-colonelului Athanasievici și maiorului Rakitievici dar mai ales pe informațiile lui Daniil Alexiovici obercnezul Negotinului, comandantul trupelor imperiale din dreapta Dunării, a hotărât să treacă la contraofensivă. Primul gând a fost însă să asigure Cladova cu o garnizoană puternică capabilă să respingă orice atac. Cu misiunea de a apăra cetatea au fost lăsate acolo 3 companii Reiski și 3 ale regimentului valaho-ilir toate subordonate maiorului Hubner. Corpul organizat pentru atac era alcătuit dintr-un batalion combinat între regimentul valaho-ilir și regi-

---

[2] C. Schwab, *Campania din 1790*, f. 1.
[3] N. Stoica de Hațeg, *op. cit.*, p. 282.
[4] *Ibidem.*
[5] C. Schwab, *Campania din 1790*, f. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

mentul Reiski, 11 plutoane de husari, 8 tunuri şi 140 de puşcaşi de elită proveniţi din regimentul de grăniceri germano-bănăţeni.[6] Au pornit în dimineaţa de 4 ianuarie 1790 pe un teren acoperit cu o zăpadă moale, apoasă. Au mărşăluit ziua întreagă cu scurte opriri. Noaptea au rămas în câmp, pe lângă focuri iar dimineaţa devreme au reluat marşul. Puţin după amiază intrau în Bârza Palanca făcută scrum de turcii în retragere. Infanteria a făcut un popas iar o parte din husari, comandaţi de căpitanul Szarvay, au pornit să cerceteze drumul. Peste un timp şi infanteria s-a pus în mişcare pe urmele lor dar calea era grea din pricina noroiului în care tunurile se înfundau mereu şi le scoteau cu mare greutate. Totuşi, chiar dacă mult mai încet ca până atunci, se apropiau de localitatea Bucovcze (?). Între timp husarii călăreau la oarecare distanţă asigurând coloana principală. Tocmai coborau o înălţime pe o pantă lină când s-au pomenit atacaţi din toate părţile. S-au regrupat însă foarte iute şi au ripostat vitejeşte. O mulţime de turci care înţeleseseră că au de face cu forţe mult mai mari decât acel pâlc de călăreţi, s-au împrăştiat peste câmp fugind care încotro să-şi scape viaţa. Locul era mlăştinos şi mulţi spahii s-au împotmolit. Unii au fost capturaţi[7]. Nicolae Stoica de Haţeg ştie că acolo au fost prinşi 33 din ei printre care şi un demnitar important.[8] Au mai fost capturaţi de husari şi 25 de cai care făceau, în preţul vremii, bani buni. Peste câteva zile ofiţerul turc s-a răscumpărat şi el, după obicei, cu o importanţă sumă de bani. Raportul înaintat de Libthay precizează că în lupta aceea au mai luat turcilor şi un stindard care a fost trimis comandamentului corpului de armată.

Sesizând învălmăşeala, bine sfătuit de Rakitievici, Libthay a ordonat artileriei să deschidă focul cu toate piesele disponibile. Erau însă doar două, celelalte rămăseseră în urmă, se împotmoliseră pe drum. Totuşi efectul lor a fost extraordinar. Îndată au intervenit puşcaşii de elită care au început şi ei să tragă în plin. Când s-a concentrat întreaga coloană a fost declanşat un atac general, de fapt o trecere la urmărire a inamicului care nu mai era capabil să se apere organizat. Pe urmele lui au intrat în Negotin ocupându-l din mişcare. A căzut, fără să ridice probleme atacatorilor, şi Palanca Negotinului. Infanteriştii au rămas în localitate dar husarii şi-au continuat cavalcada încă un ceas dincolo de marginea oraşului. Turcii au fost alungaţi până la înălţimile Bucovitze unde au reuşit să înjghebeze o linie de rezistenţă. Profitând de starea de derută care cuprinsese formaţiunile otomane Libhtey a încercat să-i alunge şi din acest nou dispozitiv drept pentru care a introdus în luptă forţe noi venite din urmă. Un batalion Lattermann sprijinit de focul celor două tunuri a pornit la asalt. Pe aripi se aflau husarii. Atacul combinat a reuşit să dea peste cap apărarea cu toată poziţia avantajoasă. Au părăsit înălţimea şi s-au repliat grăbit, o repliere care începea să semene a fugă. Au avut şansa totuşi ca cei trimişi în urmărirea lor, grănicerii unui divizion germano-banatic, nu s-au putut mişca repede din pricina ghieţii, care odată cu apropierea serii se formase deasupra zăpezii moi de până atunci. Turcii au dispărut la un moment dat din raza vizuală a urmăritorilor şi când se credea că totul se va linişti, au apărut iarăşi pe coama înălţimii de unde tocmai fuse-

[6] *Ibidem.*
[7] *Ibidem.*
[8] N. Stoica de Haţeg, *op. cit.*, p. 285.

https://biblioteca-digitala.ro

seră alungați. De astă dată însuși locotenent colonelul Libthay s-a pus în fruntea atacatorilor cu gândul să nu dea timp inamicului să se consolideze în poziția aceea. Acesta însă nu a acceptat lupta și încă odată s-au retras până peste Timoc trecând podul aflat acolo. Erau urmăriți de trupele imperiale și mulți, în îmbulzeala de pe pod, fiecare grăbindu-se să treacă, s-au prăbușit în apa înghețată înecându-se De astă dată înălțimea aceea atât de importantă a fost ocupată ferm, cu trupe suficiente pentru a o apăra. Un detașament alcătuit pe loc dintr-un divizion de infanterie și câteva plutoane de husari însoțite de 2 tunuri a fost trimis să captureze podul de peste Timoc pentru a fi siguri că turcii nu vor mai ataca prin surprindere. Ei au încercat totuși un contraatac dar loviturile de tun și infanteria care a tras câteva salve i-au potolit aruncându-i înapoi peste punte. Pe celălalt țărm au ocupat îndată înălțimea care domina locul. Pentru siguranță divizionul de infanteriști au demontat bârnele podului după care, împreună cu întăririle sosite, au ocupat și ei o poziție bună pe țărmul lor. Au rămas așa noaptea și ziua următoare fără ca turcii să schițeze vreo acțiune agresivă după care au fost înlocuiți de o grupare numărând 450 de voluntari și un pluton de husari. Ei au ocupat Bucovitze în vreme ce trupele celelalte care stătuseră de patru zile și patru nopți sub cerul liber, în frig și zolată, confruntate în permanentă cu dușmanul, au fost retrase pentru a se odihni la Negotin.[9]

Prin această acțiune nereușită, la cumpăna anilor 1789—1790 turcii au pierdut orice șansă de a veni în ajutorul celor asediați la Orșova și în fortul Elisabeta. Ei n-au reușit nici să spargă încercuirea nici să introducă în cetate provizii, muniții și trupe proaspete și nici să ia Cladova în schimb imperialii controlau întreaga Crainâ. Conform informațiilor pe care le deținea comandamentul austriac otomanii angajaseră în această operațiune neobișnuită, de iarnă, efective numeroase, vreo 5 000 de oameni, în timp ce Libthay n-ar fi dispus decât de circa 2 240 de oameni. Pierderile sale au fost cu totul neglijabile. Turcii ar fi pierdut cam 10% din efective, 500 de oameni morți, răniți și prizonieri. Cu tot cu servitorii, s-au numărat 17 prizonieri. Au fost făcute însă și capturi importante.

La începutul anului 1790 armata imperială se afla într-o poziție avantajoasă. Ea își organiza acum dispozitivul ținând cont atât de posibilitatea unei ofensive otomane de primăvară, cât și de obiectivele proprii, adică o înaintare în adâncimea Balcanilor.

În Banat principala problemă o constituia rezistența garnizoanei otomane din cetatea Orșova Nouă. Lichidarea acestui centru de rezistență era indispensabilă bunului mers al operațiunilor ulterioare. Laudon însuși proiectase câteva scheme privind atacul. În condițiile unui asediu de blocadă — prin constrângerea înfometării deci — el aprecia că turcii vor mai putea rămâne între zidurile cetății încă 2—3 luni. Era posibil, în cazul în care otomanii totuși nu vor capitula, un atac cu tunuri fixate pe plute dinspre partea de jos a insulei. Până atunci — preciza Laudon —, adică până în luna martie — se va păstra un corp de operațiuni în Valea Jupalnicului separat de corpul de asediu — încredințat lui Clérfait — dar trebuind să se sprijine și chiar să se

[9] C. Schwab, *Campania din 1790*, f. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

contopească la nevoie. Un inventar al efectivelor bănăţene aflate în diverse puncte ale frontului dunărean bănăţean arată un număr total de 4 977 oameni.

Laudon nu a mai apucat să-şi pună în aplicare planurile, fiindcă a fost transferat, comanda fiind preluată de Wallis. Prevederile sale s-au adeverit însă în bună măsură.

La 16 aprilie, orele 15, comandantul Orşovei Noi, Mehmed Tahirpaşa a semnat actul de capitulare, iar trupele imperiale au şi ocupat cetatea în ziua următoare. Au urmat, prin ordinul personal al împăratului, decorarea cu ordinul Maria Terezia a lui Wartensleben şi a lui Auersperg. Maovăţ a fost iarăşi înaintat în mod excepţional şi numit comandantul cetăţii Orşova. Pentru bravură, au fost înaintăţi cu aceeaşi ocazie, alţi 4 ofiţeri ai regimentului valaho-ilir. Atât ofiţerii, cât şi ostaşii au primit recompense în bani.

La 6 mai corpul lui Clérfait a trecut pe la Orşova în Craina. Batalioanele regimentului valaho-ilir (două) şi corpul lui Branovaţchi au ocupat o poziţie la Graboviţa, dincolo de Brza Palanka. În caz de nevoie, unul din batalioane urma să sprijine şi garnizoana din Orşova. Oltenia a fost şi ea ocupată de unităţile lui Clérfait. S-a produs o disperare a trupelor, astfel făcând dificilă misiunea lor de a opri atacurile otomane împotriva Banatului. După ridicarea asediului austriac al Giurgiului, Clérfait trebuie să renunţe la orice speranţă a vreunei acţiuni ofensive în Timoc sau asupra Vidinului şi se retrage peste Dunăre. Au urmat mici ciocniri fără importanţă. Ele au fost ultimele din acest război. În vară, prin intermediul locotenent-colonelului Maovăţ, are loc la Rusciuc un schimb de prizonieri, între care şi unii ostaşi ai regimentului românesc.

Pentru că, la un moment dat, se părea că tratativele austro-turce vor eşua, armata a fost iarăşi pusă în stare de alarmă. Astfel, un batalion grăniceresc a fost trimis pentru întărirea Orşovei, puşcaşii de elită i-au înlocuit pe cei germano-bănăţeni în Valea Bahna. Ulterior batalionul acesta, cu puşcaşi cu tot, a fost trimis pe insula Ostrov. Al doilea batalion al regimentului valaho-ilir s-a concentrat în Valea Bahna, gata să treacă Dunărea şi să ocupe Sip. Tot românii dădeau oamenii pentru linia de avanposturi pusă sub comanda lui Maovăţ.

După încheierea păcii, Maovăţ a primit împuternicirea ca, împreună cu reprezentanţii turci, să fixeze graniţa în zona Orşova.

Ofiţerii regimentului, care fuseseră repartizaţi în Oltenia, în administraţie, au fost retraşi ultimii, fiindcă ştiau limba ţării şi, deci, erau foarte utili.

Războiul luase sfârşit.

---

* Acest capitol a fost redactat în exclusivitate pe baza informaţiilor cuprinse în manuscrisul căpitanului Carl Schwab.

https://biblioteca-digitala.ro

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Arbeit versucht die Teilnahme der rumänisch — banatischen Grenzer an dem österreichisch — russisch — türkischen Krieg aus den Jahren 1787—1791 zu schildern. Es ist der letzte Türkenkrieg der sich auf dem Gebiete des Banats abspielt. Die banater Grenzregimenter hatten eine wichtige Rolle im Rahmen des kaiserlichen Habsburgerheeres. Es handelt sich um das deutsche und das rumänische banatische Grenzregiment das im Laufe der Zeit verschiedene Namen geführt hat. Dabei beschäftigen wir uns insbesonders mit dem rumänischen Regiment.

Unsere Forschung stützte sich auf das vor kurzem entdeckte Manuskript der Geschichte des rumänisch — banatischen Grenzregiments des Verwaltungsgrenzerhauptmanns Carl Schwab. Die Informationen dieses Manuskripts werden von der Chronik des Banates von Nicolae Stoica de Haţeg komplettiert. Ebenfalls haben wir die bekannte Literatur über die österreichischen Grenzregimente sowie über die Ereignisse des Krieges aus den Jahren 1787—1791 benützt.

Das Buch beginnt mit der Schilderung der internationalen Lage im Zentrum und Süd — Osten Europas im 18. Jh. Es wird die großangelegte Offensive Österreichs entlang der Donau in Richtung Süd — Osten nach dem Jahre 1683 und speziell im 18. Jh. erörtert. Das gemeinsame Vorgehen Österreichs und Rußlands gegen die Pforte, die Rivalitäten zwischen den beiden Verbündeten im Kampfe um das Erbe des türkischen Reiches, die Motivationen der zwei christlichen Reiche und die Rolle der Völker und Länder um die es eigentlich ging finden in diesem ersten Teil des Buches ihre Schilderung.

Wir haben kurz auch den allgemeinen Verlauf des österreichisch—russisch—türkischen Krieges der Jahre 1787—1791 dargestellt um das Verstehen der Ereignisse aus dem Banate zu erleichtern.

„Ein nicht erklärter Krieg" nennt sich das Kapitel das den Beginn der militärischen Ereignisse im Banate und in dessen Nachbarschaft beschreibt. Es geht um die Aufstellung der österreichischen Heere ent — lang einer riesig langen defensiven Linie, nachdem die Pforte Rußland den Krieg erklärt hat (August, 1787). Das Habsburgerheer nahm Stellung auf einer Linie die sich aus der Bukowina über Siebenbürgen, Banat, Srem und Kroatien bis an die Adria ausdehnte. In dieser Disposition fand das wallachisch — illyrische Regiment seine Position inmitten des Hauptarmeekorps das sich auf der Linie Mohacs—Ossiekh—Peterwardein—Neusatz—Semlin befand. Bis im Februar 1788 standen zwei Batallione des wallaschisch—illyrischen Regiments bei Semlin, im gefährdesten Punkt des österreichischen Defensivsystems entlang der Donau. Hier fanden auch die ersten Kriegshandlungen statt undzwar noch vor der

https://biblioteca-digitala.ro

Kriegserklärung Österreichs an die Pforte. Denn hier wollte Österreich durch einen überraschenden Angriff die wichtige Festung Belgrad erobern. Folglich plante das kaiserliche Armeekommando die Festung in der Nacht vom 3. auf den 4. Dezember 1787 zu erobern. Das Kommando wurde dem Feldmarschall Alvinczy übergeben. Trotz der Kollaboration der Serben, die die Tore der Festung geöffnet haben, scheiterte der Versuch. Hier werden die zwei Überlieferungen dargestellt: Schwab behauptet, daß der Angriff auf Belgrad gar nich stattgefunden hat während Nicolae Stoica de Haţeg berichtet daß die Kaiserlichen wegen dem schlechten Wetter bei Belgrad vorbeigefahren und bei Pantschowa gelandet sind.

Ein zweiter Versuch Belgrad zu nehmen scheiterte am 16 Januar 1788 so daß der Kaiser am 20 Januar befohlen hat den Plan gänzlich aufzugeben.

Am 9 Februar 1788 erklärte Österreich formell der Pforte den Krieg. Im Süden des Banats befanden sich zwei Armeekorps: eins mit dem Generalstab in Weißkirchen und das zweite mit dem Generalstab in Mehadia unter dem Kommando des Feldmarschalls Wartensleben. Das Manuskript von Schwab erlaubt die genaue Rekonstituierung der Zahl der Truppen und deren Aufstellung. Das wallachisch—illyrische Regiment stellte 1/3. der gesamten Infanterie.

Kaiser Josef II. schenkte diesem Feldzug sein besonderes Interesse. Im Frühjahr 1788 erschien er persönlich bei den Truppen. Das kommando wurde dem Feldmarschall Lasczy anvertraut.

Weitläufig werden die Handlungen des Armeekorps von Feldmarschall Wartensleben geschildert. Dieser hat die Verteitigung des Cernatals organisiert. Er hat Redouten bauen lassen und Posten aufgestellt die, die Kommunikationwege zu beobachten hatten. Dasselbe Armeekorp hatte auch die Aufgabe die Schiffahrt der Türken auf der Donau zu beobachten. Unter dem Kommando des Hauptmanns Maovaţ richtete eine Truppe von 450 Mann die Höhle Veterani aus dem Donauklamm als Verteitigungsstützpunkt ein.

Die Autoren schildern in diesem Kapitel („Scharmützelkämpfe und Spionageaffairen") die verschiedenen Spionageaffairen durch die die Kaiserlichen (z.B. General Papilla) die Bewegungen der Türken verfolgten Papilla hatte ein gut organisiertes Netz von Agenten hinter den türkischen Linien, unter den Rumänen die ihm Informationen über die Türken brachten.

Am 12. Februar 1788 drangen die Kaiserlichen unter dem Kommando von Papilla und Palavicini in Orşova ein, brachten den Türken die Kriegserklärung und vertrieben sie aus Orşova auf die Insel Ada Kalé. Oberleutnant Keller begleitete sie auf die Insel und überreichte dem Pascha die Kriegserklärung.

Der Anfang des Krieges wird durch Spionageaffairen und Bravourtaten kennzeichnet. So z.B. hat der Unterleutnant Branovaţchi vom wallachisch—illyrischen Regiment mit 100 Mann die türkische Flottille von Semendria aus dem Hafen losgelöst und mehrere Schiffe versunken oder in Brand gesetzt. (8.—9. Februar 1788).

Eine größere Bedeutung hatte aber der Angriff eines wallachisch—illyrischen Korps auf die Insel Poréč. Die rumänischen Grenzer eroberten die Insel und nahmen reiche Beute: 218 Schiffe, Provision und ausrüstung. Der Befehl durch den der Kaiser Beute zu nehmen verbietet,

https://biblioteca-digitala.ro

wurde nicht immer eingehalten und oft drückten die Offiziere wohlwollend ein Auge zu.

Die Urkunden geben Einsicht in das tägliche Leben der Truppe. Inspektionen, Kälte, Nahrung, Vernichtung der öffentlichen Gebäuden (Kirchen) aus Holzmangel kennzeichneten das Leben der Soldaten.

Mit dem Eintritt des Frühlings werden auch die Kriegsvorbereitungen eifriger, aber auch die Spannung zwischen den sich gegenüberstehenden Feinden wird größer. Auch die Reibungen zwischen den österreichischen Kommandanten werden geschildert. So z.B. jene zwischen General Papilla und Feldmarschall Wartensleben. Ersterer kannte die Gegend und die Leute, er kannte die Gewohnheiten der Grenze und hatte gut placierte Leute auf türkischer Seite. Wie aber der Chronist Nicolae Stoica de Haţeg berichtet wurden die Ratschläge Papillas systematisch übersehen. Stoica de Haţeg behauptet sogar daß dies der Grund der Niederlagen der Kaiserlichen im Sommer des Jahres 1788 war. Es scheint übrigens, daß Stoica einer der Vertrauten des Generals Papilla, persönlich im Aufbau des Spionagesystems des Generals impliziert war. Papilla war sehr eifrig bei der Errichutung eines komplexen Abwehrsystems das in diesem Teil unserer Arbeit datailliert dargestellt wird.

Trotz aller Verteitigungsmaßnahmen und der vielen Kundschafter und dank der zahlreichen Uneinigkeiten zwischen Papilla und Wartensleben war der türkische Angriff bis zuletzt doch eine Überraschung. Es war die letzte Invasion der Türken im Banat.

Der türkische Angriff begann am 8 August 1788 zu Wasser und zu Lande. Die kaiserlichen Grenzer konnten nicht standhalten und Papilla wie auch sein Vertrauter Stoica de Haţeg konnten kaum ihr Leben in Sicherheit bringen. Der Chronist hat aber noch Zeit die Türken zu beobachten, die, ihrer Gewohnheit gemäß, mit Oppium berauscht, in den Kampf gingen. In Panik, zogen sich die Kaiserlichen übereilt und in Unordnung zurück. Die Katastrophe der Grenzer Papillas findet beim „Ogasul Ijnic" statt. Es war die schwerste Niederlage des rumänischen Grenzregimentes aus seiner ganzen Geschichte die erst 1872 aufhören sollte. Das rumänische Grenzregiment verlor an jenem Sommertag an Tote, Verwundete, Gefangene und Vermißte, ungefähr 1000 Menschen. In der Tat wurde die ganze Brigade zwischen Corabnic und Orşova zerschmettert. Es gingen auch Kanonen, Munition und Ausrüstung verloren. Die Grenzer empfingen praktisch den ersten und schwersten Schlag des Feindes.

Wir erwähnen auch die weniger wichtigen Kämpfe der Grenzer, sowie die Aufstellung der kaiserlichen Truppen anhand des Manuskripts von Schwab und der Chronik von Stoica de Haţeg. Letzterer beschreibt übrigens auch die Reibereien zwischen den rumänischen Grenzer aus den Reihen der kaiserlichen Armee und dem Feldmarschall Wartensleben. Dessen Benehmen fand aber auch bei den deutschen Offizieren der Grenzer keinen Beifall.

Die Kaiserlichen erlitten Niederlage nach Niederlage so daß sie sich bis Feneş zurückzogen.

Gleichzeitig drang die Hauptarmee unter der Führung des Kaisers Josef II. über Brebu und Câlnic bis nach Caransebeş vor. Am 31 August 1788 nahm diese Armee in Caransebeş Stellung. Bei Slatina in der Nähe von Sadowa trafen sich die Truppen des Kaisers mit jenen Wartenslebens. (2—3 September 1788). Das Hauptquartier wurde in Ilova einge-

https://biblioteca-digitala.ro

richtet. Hier befand sich auch ein besseres Haus wo der Kaiser einquartiert wurde.

Der Druck des türkischen Heeres stieg unaufhörlich. Zur gleichen Zeit fand aber auch die Belagerung der Veteranihöhle statt. Ihre Eroberung durch die Türken stärkte wesentlich die Stellung der Türken im Banat.

Der Verteitigung der Veteranihöhle durch die Grenzer des Majors Stein und des Hauptmanns Maovaţ widmen wir ein besonderes Kapitel. Diese Höhle war sehr wichtig da die Grenzer von hier aus die Schiffaht der Türken auf der Donau beobachten und kontrollieren konnten. Nach einem heldenhaften Widerstand kapitulierten die Grenzer am 31 August 1788 um 7 Uhr. Die Offiziere wurden von den türkischen Siegern mit besonderem Respekt behandelt. Nachdem die Verteitiger der Höhle einen Teil ihrer Waffen abgegeben haben begleiteten sie die Türken bis in die Nähe ihrer Truppen. Wir widergeben in rumänischer Übersetzung sowohl den Kapitulationsvorschlag der Grenzer wie auch die Kapitulation die von den Grenzern angenommen wurde.

Am Anfang des Monats September befanden sich die Türken in Offensive. Die Kaiserlichen entschlossen sich zum Rückzug. Dieser begann am 20—21 September in Richtung Caransebeş. Hier beschreiben wir auch den unglücklichen Zwischenfall von Slatina wo die Kaiserlichen vom Schnaps verwirrt sich gegenseitig beschossen und Verluste erlitten die jenen eines Kampfes mit dem Feind nicht nachstanden. Während ihrem Rückzug verzichteten die Kaiserlichen Caransebeş zu verteitigen so daß die Stadt von den Türken geplündert wurde. Das kaiserliche Heer blieb 18 Tage in Lugoj. Von hier zog es nach Iabuca und Pantschewo. Die Truppen von Wartensleben folgten aber nicht der Hauptarmee. Sie kamen zuerst bis Sacu, in der Nähe von Lugoj.

Die Hauptarmee des Kaisers hat Pantschewo, Kubin und Neu-Palanka wiedererobert. Der Kaiser ließ Clérfait mit 14 Batallione Infanterie und 9 Divisionen Kavallerie im Banat.

Ende Oktober verließen die Türken Caransebeş und zogen nach Süden. Wartensleben bekam den Befehl sie zu verfolgen.

Mit dem Eintritt des Herbstes 1788 und der kalten Jahreszeit endeten auch die Kriegsoperationen im Banat. Ende Oktober wurde ein Waffenstillstand zwischen den Türken und den Kaiserlichen unterschrieben. So endete ein schweres Jahr für das Banat. Der südliche gebirgige Teil der Provinz, die Donauklamm, der Timiş—Cerna Korridor, das Almaschtal wurden fürchterlich geplündert. Die Dörfer blieben leer, ihre Bewohner flüchteten nach Norden, Häuser, Kirchen und Schulen wurden niedergebrannt.

Im Winter 1788/89 nimmt das kaiserliche Heer neue Stellung ein. Die Grenzer des wallachisch—illyrischen Regiments wurden bei Mehadia, bei Neu Moldowa, im Almaschtal und bei Alipeg aufgestellt. Das deutschbanter Regiment stand in der Donauklamm. Auch der Kommandant der Truppen wird öfters getauscht. Die beiden Grenzregimenter hatten die Aufgabe den Weg von Moldowa nach Mehadia sowie die Donauklamm zu kontrollieren.

Unterdessen fanden mehrere Überschreitungen des Waffenstillstandes durch die Türken statt. Am 4. August 1789 begannen dann die Türken ihrer Angriff von Orşova in Richtung Mehadia. Bei Mehadia eziel-

https://biblioteca-digitala.ro

ten die Grenzer einen ersten Sieg. Dieser wurde auch in der österreichischen Presse bekannt gemacht. Es ist vielleicht einer der ersten Presseberichte der rumänische Soldaten betrifft. Dieser Bericht vom 8 August 1789 ist uns dank des Hauptmanns C. Schwab bis heute überliefert geblieben. Trotz des Sieges bei Mehadia konnte Feldmarschall Vecsey die Stellung nicht halten und zog sich nach Norden zurück. Die Türken besetzten aber Mehadia nicht.

Nach dem Sieg der Russen und der Österreicher in der Moldau bei Focşani blieben die Türken im Banat passiv. Die Kaiserlichen nahmen das Timiş—Cerna Tal wieder in Besitz. Es begann eine neue Etappe des Krieges.

Unter dem Kommando von Clérfait begann das kaiserliche Heer seinen Marsch nach Süden. Es hat ohne viel Mühe Mehadia besetzt. Danach gab es Meinungsverschiedenheiten zwischen den Feldmarschälen Clérfait und Laudon. Letzterer wollte die Türken bei Jupalnic angreifen und aus dem Banate vertreiben damit er die Zone zwischen Orşova und Jupalnic besser unter Kontrolle halten kann, um so die Belagerung Belgrads möglich zu machen. Clérfait hingegen, vorsichtiger, glaubte nicht über genügend Kräfte zu verfügen um die Türken zu vertreiben.

Am 27 August 1789 findet dann die Schlacht von Mehadia statt. Die Türken haben am Vormittag angegriffen. Schon um 15 Uhr war es offensichtlich daß der türkische Angriff gescheitert ist. Den nächsten Tag säuberten die Grenzer die Region von den türkischen Scharen. Wie es aus einem Bericht des Feldmarschalls Clérfait hervorgeht haben sich die Grenzer hervorragend verhalten.

Nach diesem Sieg konzentrierte sich der Generalstab des kaiserlichen Heeres derauf die Donau zwischen Belgrad und Vidin unter seine Kontrolle zu bringen. Dafür war es wichtig mehrere verstärkte Punkte der Türken auf der Donau zu erobern. Unter diesen befand sich die Insel Poreć. Die Insel wurde durch einen gut organisierten Überraschungsangriff erobert. Die Grenzer machten wieder eine reiche Beute. Major Maovaţ und Hauptmann Branovaţchi zeichneten sich auch diesmal im Kampf aus. Nun kontrollierten die Kaiserlichen die Donau zwischen Belgrad und Orşova. Gleichzeitig ging das österreichische Heer gegen die türkischen Stützpunkte aus der Kleinen Walachei vor. Unterdessen hat auch Wartensleben seine Haltung den rumänischen Kundschafter gegenüber geändert. In Cerneţi sind die Grenzer in einen Hinterhalt gefallen, konnten aber dann trotzdem die Türken vertreiben. Am 9 Oktober fiel auch die Festung Cladova. Nun war auch die Belagerung von Orsova möglich. Unterdessen ist auch Belgrad in die Hände der Habsburger gefallen.

Gleich nach der Eroberung Belgrads und der Festung Smeredowa kümmerte sich Marschall Laudon um die Belagerung von Orşova. Auch diesmal hatte das wallachisch—illyrische Grenzregiment eine entscheidende Ende Oktober begannen die eigentlichen Kriegsoperationen gegen Orşova. Die Belagerung von Orşova wird genau in einem Bericht des Obersts Auersperg beschrieben. Wir widergeben diesen Bericht in rumänischer Übersetzung.

Gegen Ende des Jahres 1789 versuchten die Türken die verlorenen Gebiete noch einmal zu erobern. Sie greifen Cladova an. Ohne Erfolg. Dafür übten die kaiserlichen Truppen die volle Kontrolle auf das Banat aus.

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE
NUME DE PERSOANE

Ahmed Paşa, (v. Bonneval de, Alexandre), 11.
Alexiovici Daniil, 135.
Ali-Paşa, 82.
Alia de, 31.
Alton de, 77, 81, 85, 102, 108.
Alvinczy, 18, 19, 20, 140.
Armaşescu Ilia, 44.
Armet de, 112.
Artenescu Dumitru, 93.
Aspremont, 49.
Athanasievici, 135.
Auersperg Carol, 48, 102, 108, 115, 122, 123, 128, 129, 130, 132, 134, 138, 143.
August al III-lea, 12.
Avdi paşa, 31, 34.
Avramescu, 44.

Baconi, 52, 53.
Balog, 25.
Bauer, 135.
Becker K. F., 11, 12, 13, 14, 16.
Benjovschi, 27, 73.
Bocşan Nicolae, 6, 7, 46.
Boer, 108, 132.
Böhm Leonhard, 7, 19, 20.
Bona Petru, 6, 7, 46.
Boşneac, 29.
Branovaţchi Ioan, 27, 68, 80, 87, 112, 114, 121, 129, 131, 132, 133, 135, 138, 140, 143.
Brechainville Ludovic (la Stoica „Brejenvil"), 49, 71, 72, 73.
Browne, 80.
Budeanu Nicolae, 41.
Buracu Coriolan, 7.

Calţun Gheorghe, 49.
Calţun Ilia, 6.
Calţun Martin, 49.
Carol al VI-lea, 11.
Chaunu Pierre, 9.
Cherleanu Preda, 37.
Chiriac, 116.
Chonat, 57.
Ciobanu Veniamin, 9, 12.
Ciorici, 130.
Clary conte, Leopold, 63, 81.
Clérfait, 16, 77, 81, 83, 84, 85, 87, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 109, 110, 116, 125, 137, 139, 142, 143.
Coburg de, Josias, 16, 23, 83, 95, 115, 127.
Cociaş Iancu, 92.
Colloredo, 80, 81, 85, 90, 91, 92, 95.
Constantin, 14.
Corti, 48.
Curea Pepa, 54.
Cwetov, 82.

Davidovici, 21, 80.
Dragalina Patriciu, 7.
Duca Gheorghe, 30, 32, 41, 54, 76, 128.
Duma Mihai, 6, 7, 46.

Ecaterina a II-a (v. Sophie von Anhalt Zerbst), 9, 12, 13, 14, 15, 17.
Eichenfeld von, Friedrich, 63.
Elmpt baron, Joseph, 63.
Esterházy Miklós, 107.
Eugeniu de Savoia, 9, 10, 11.

Fabry, 86, 105, 118, 129.
Francisc, arhiducele, 22.
Francisc, prinţul, 29, 125.
Franck, 25.
Frederic al II-lea, 12.
Frischeisen, 37.
Fustiniani, 111.

Gabrielli, 27.
Gaigovici Antonie, 25.
Gavrilović, 7.
Gemmingen, 19, 20.
Geyer (Geier), 131, 135.
Giumanca Ghiţa, 93.
Gogan Ion, 95.
Groza Liviu, 7, 48.
Guelf, 129, 135.

Haan Wilhelm, 48.
Habsburg (dinastia), 14.
Hadik, 69, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 92.
Harrach Johann Philipp Josef, 53, 81, 109.
Hauser, 115.

https://biblioteca-digitala.ro

Hentsch, 112.
Heppner Harald, 14, 15.
Herglotz, 105.
Hering, 108.
Hiebel Ioan, 35, 43, 44, 46, 47, 49.
Hohenlohe, prințul, 16, 96, 115, 117, 123, 126, 127, 132.
Hübner, 37, 129, 132, 135.
Hussein Aga, 118.
Hutten, 81, 85, 94, 102, 108, 120.

Ibrahim Pașa, 118.
Ioanovici Ignat, 134.
Iordache, 44.
Iorga Nicolae, 6, 15, 16.
Ioșca, 52.
Iosif al II-lea (Josef II.), 10, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 23, 53, 54, 55, 80, 82, 91, 92, 140, 141.
Iovanovici Marcu, 54.
Ismail Aga, 126.
Iusuf Pașa, 108.
Ivoșici, 37, 76.

Jivanovici Sima, 135.
Jivanovici Simeon, 33, 35, 37, 132.
Jivanovici, 129.

Kara Mustafa, 121, 130.
Karl Theodor, arhiduce de Bavaria, 14.
Kaunitz, 12, 14, 15.
Keller Adam, 25, 26, 34, 140.
Kinski, 21, 22, 72, 73, 75, 80, 81, 85.
Kollatz, 121.
Komorn von, Oth, 14.
Kosztolány, 108.

L. Anglois, 81.
Lascy Franz Moritz, 22, 23, 53, 55, 140.
Lattermann Cristoph, 51.
Laudon, 16, 90, 91, 93, 95, 98, 100, 101, 102, 103, 106, 109, 110, 111, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 137, 138, 143.
Leonda, 31, 34, 116, 143.
Leopold al II-lea, 16.
Levent, 112.
Ligne, 80, 86.
Lilien, 22, 72, 73, 85, 87, 109, 111.
Liptay (Libthay), 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137.

Măciucă Traila, 55.
Magdeburg, 21.
Magenschab Hans, 10.
Maovaț Adam, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 34, 37, 41, 59, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 86, 112, 114, 117, 121, 128, 129, 130, 131, 138, 140, 142, 143.
Maran Trințu, 7.
Marchescu Antoniu, 7, 14, 19, 70, 72.
Marcu Illa si (Marco Elyas), 95, 98.
Maria Terezia, 139.
Mătărângă Zaharia, 97.
Mehmed Pașa Tsargatsy, 106, 118.
Mehmet Tahir Pașa, 125, 138.
Memis-Pașa (la Stoica „Laz-Memis pașa"), 67, 68, 69, 71, 72.
Merici Andrei (Merzich, Merzici), 77, 86, 101, 108, 112—113, 120, 121, 126.
Meyer, 30.
Mihailovici Mihai, 21, 30, 80, 82, 92.
Miloșev, 134.
Mioc Damaschin, 5, 6, 7, 19.
Mitrovski, 57.
Münnich, 11.
Mustafa Aga, 126.
Mustafa Iosa (Chiosa), 68, 69.

Nedelcovici Proca, 93.
Nemeș, 120, 128, 129.
Neuendorf, 112, 113, 114.
Neugebauer, 80.
Nicolae (Radimirovici), 19, 20.
Novacovici Alexie, 30.
Nozac, 47.
Nugent Iacob Robert (v. Nujan).
Nujan (Nugent Iacob Robert), 45, 48, 53, 106, 108.

Olteanu Constantin, 33, 37, 126, 127.
Omir, 93.
Österreicher, 21, 33.
Otto, 52, 81, 131.

Palavicini, 25, 57, 140.
Papilla Pavel Dimici, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 68, 92, 94, 115, 116, 140, 141.
Pârvu Jumanca, 95, 111, 126, 127.
Penelea Georgeta, 15.
Petrosi, 125.
Petrovici Evta, 71, 101,
Petrovici Ioan, 71.
Petru cel Mare, 9.

https://biblioteca-digitala.ro

Poniatowski Stanislas, 12.
Popiți Grigore, 7.
Potemkin, 14, 16.
Poulet Carol, 48.
Preyse, 107.
Prodanovici, 92.
Pugaciov Emilian, 13.
Purec, 54.
Putnic Moise, 29.

Rachitievici, 93, 115, 116, 117, 118, 129, 135, 136.
Radivoievici Simion, 105.
Rafiloni, 93.
Rehbach, 112.
Reinich, 34.
Reisky, 81, 86.
Rici, 29.
Roditchi, 34, 101, 135.
Rollmar, 112.
Rosenfeld (Rozenfeld), 111.

Șacabent Iosif Ionovici, 29.
Saracin Răduțu, 93, 97, 101, 104, 105.
Schmidt Franz, 28, 101.
Scholdirer von, Franz, 63.
Schönauer, 77.
Schwab Carol, 6, 7, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 35, 36, 37, 41, 44, 45, 46, 51, 52, 53, 54, 57, 60, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 79, 80, 87, 91, 98, 111, 115, 116, 120, 121, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 143.
Sent Ivani, 35.
Sophie von Anhalt Zerbst (v. Ecaterina a II-a).
Staader, 90, 95, 115, 118.
Stanoilovici Stoico, 25, 27, 64, 67, 68, 69, 72.
Staray, 81.
Stein, von, 57, 60, 61, 62, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 88, 142.
Stoica de Hațeg Nicolae, 5, 6, 18, 19, 20, 23, 25, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 40, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 77, 92, 93, 94, 95, 97, 100, 101, 104, 105, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 126, 127, 128, 134, 135, 136, 139, 140, 141.
Stoicovici Vlaicu, 92, 105.
Ștuca Mihai, 25, 31, 35, 42, 94, 98, 116, 117.
Suleiman Aga, 118.
Suleiman Elim, 68.
Surdu Bujor, 6, 7.
Suvorov, 15, 16, 95.
Szabó, 117.
Szarvay, 136.
Szataray, 81.
Szentivány, 47.
Szentkláray Jenő, 7, 72.

Tarziu Barbu, 93.
Thüngen, 48.
Thürheim conte, Norbert, 63.
Tievernwald von, Ernst, 63.
Tige, 54.
Tomici, 27.
Trăncănel Gheorghe, 31, 34, 35.
Trocan Theodosie, 94, 98, 116, 117, 118.

Vanicek Franz, 7, 15, 16.
Varnier, 48.
Vécsey, 81, 82, 84, 85, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 100, 102, 143.
Voith, 63, 64, 65, 66, 67, 69.

Waldek, 87, 90, 92, 93, 95, 96, 98, 102, 109.
Wallis, 102, 108, 138.
Wandruczka Adam, 11.
Wartensleben, Wilhelm Ludwig Gustav, 22, 23, 24, 25, 27, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 64, 72, 73, 76, 77, 80, 81, 85, 90, 93, 94, 97, 100, 101, 102, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 135, 138, 140, 141, 142, 143.
Wenckheim Franz Xavier, 22, 35, 45, 81, 82, 85.
Werneck, 57.
Wittelsbach (dinastia), 14.
Wranek Franz, 48.
Würtemberg, prințul, 81.

Zehenter, 49, 52, 53, 80, 81.
Zöllner Erich, 10, 12, 13, 14, 15, 16.

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE
NUME DE LOCALITĂȚI

Ada-Kaleh, 26, 28, 119, 121, 125, 127, 129.
Ainali-Kavak, 13.
Alibeg, 73, 79, 80, 81, 85, 86.
Arad, 128.
Armeniș, 54, 55, 56, 57, 58, 73.
Azov, 9, 11.

Baia de Aramă, 33, 115.
Băile Herculane, 24, 48.
Bania Luca, 84.
Bania, 36, 112.
Banovcze, 79.
Bârza Palanca, 118, (Brza Palanka), 132, 136, 138.
Bârza, 24, 51.
Belgrad, 10, 11, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 31, 39, 79, 84, 88, 90, 100, 101, 102, 109, 111, 113, 114, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 127, 140, 143.
Bender, 130.
Berzasca, 36, 82, 86.
Biserica Albă, 22, 49, 70, 71, 73, 79, 85, 90, 91, 93, 101, 102, 109, 128.
Boeșa, 77.
Bolvașnița, 74, 75, 97.
Borloveni, 87.
Borosan, 36.
Boșneac, 36.
Bozovici, 47, 77, 87, 90.
Bratina, 44.
Brebu, 49, 53, 90, 141.
Bucovcze (?), 136, (Bucovitze), 137.
București, 16, 115.
Buda, 84.

Cacova, 81.
Calnic, 52, 53, 90, 141.
Caransebeș, 6, 18, 24, 39, 41, 49, 53, 54, 55, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 90, 91, 93, 94, 141, 142, 144.
Cărbunari, 81, 87.
Carlowitz, 9.
Cerneți, 31, 33, 35, 37, 38, 40, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 107, 115, 116, 117, 118, 127, 129, 132, 135, 143.
Certeg, 36.
Cetatea Albă, 16.
Cherson, 17.
Cheveres, 77.
Cladova, 30, 34, 37, 40, 85, 98, 111, 118, 121, 123, 125, 127, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 143, 144.
Constantinopol, 13, 15, 21, 22, 35.
Coramnic, 32, 42.
Cornea, 6, 34, 49, 53, 55, 85, 90, 94 (Corni), 129, 131.
Craiova, 16.
Cubin, 49, 73, 77, 81, 142.
Cuptoare, 94.

Dalboșeț, 36, 80.
Divici, 85, 87.
Dognecea, 77.
Dolnia Liubcova, 36, 85, 86.
Domașnea, 54.
Dubova, 36, 59, 66, 72, 112.

Elisabeta (fortul), 41, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135.

Făget, 82.
Feneș, 55, 94.
Focșani, 16, 143.
Futtak, 70.

Gârbovăț, 29, 36.
Giurgiu, 138.
Globurau, 47, 53, 129.
Glogova, 99.
Golubăț, 27.
Gornea, 85, 86.
Grabovița, 138.
Grădiște, 27.

Hațeg, 41.
Homolu, 81.
Hotin, 11, 15.

Iablanița, 24, 93, 102.
Iabuca, 49, 77, 142.
Iași, 16.
Ieșelnița, 27, 36, 98.
Ilova, 54, 55, 73, 144.
Inn, 14.

https://biblioteca-digitala.ro

Jupalnic, 25, 32, 33, 36, 37, 41, 42, 44, 82, 90, 98, 99, 100, 101, 102, 107, 122, 123, 127, 130, 132, 143.
Jupanec, 34, 47.

Kahlenberg, 9.
Kinburn, 15.
Kuciuk-Kainargi, 13.

Lugoj, 53, 70, 75, 76, 77, 81, 82, 85, 94, 122, 123, 127, 129, 142, 144.
Lupac, 49.

Mantua, 10.
Marga, 76, 84, 85.
Marghita, 81.
Mehadia, 5, 6, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 30, 32, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 68, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 111, 115, 116, 117, 118, 120, 123, 127, 128, 129, 131, 140, 142, 143, 144.
Milano, 10.
Mirandola, 10.
Moceriș, 33, 35.
Mohács, 9, 18, 139.
Moldova Nouă, 36, 49, 70, 79, 80, 81, 83, 85, 87, 109, 111, 142.
Mostna, 42.

Negotin, 135, (Palanca Negotinului), 136.
Nicopole, 15.
Niș, 31, 94.
Novi-Sad, 18, 80, 139.
Neusatz, vezi Novi-Sad.
Novipazar, 19, 30.

Oceakov, 14, 15.
Ogradena (Ograndenia), 36, 71, 82, 90, 100, 102.
Oppovo, 49, 73.
Oravița, 49, 81.
Orșova Nouă, 28, 32, 34, 36, 88, 91, 119, 124, 126, 137, 138, 144.
Orșova Veche, 19, 25, 27, 30, 31, 32, 37, 102, 107, 108, 124, 125.
Orșova, 16, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 37, 39, 40, 41, 42, 44, 46, 51, 69, 85, 89, 92, 98, 99, 100, 102, 107, 111, 112, 113, 115, 118, 119, 120, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 137, 139, 140, 141, 142, 143.
Ossiek, 18, 139.
Ostrov, 25.
Ostrov, 34.

Palanca Nouă, 68, 70, 73, 77, 79, 80, 81, 109, 142.
Panciova, 20, 35, 49, 73, 77, 79, 81, 82, 109, 110, 142.
Pantschowa, vezi Panciova.
Passarowitz, 10, 16, 131.
Pecinișca, 24, 91, 100, 101.
Petersburg, 11.
Petrovaradin, 18, 122, 139.
Peterwardein, vezi Petrovaradin.
Petnic, 87.
Plavișevița, 36, 64, 66, 68.
Plugova, 52, 129.
Pogănici, 53.
Pojejena, 36.
Porceni, 38.
Poreci, 113, 126.
Prigor, 36, 123, 124, 125.
Putna, 36.

Râmnic, 16, 115.
Rășava (Orșova), 128.
Rastatt, 10.
Reșița, 6, 52, 77.
Rimnitze, 112.
Rudăria, 36, 87, 101, 102.
Rusca, 95.

Sabaț, 23.
Sacu, 76, 77, 142.
Sadova (Veche), 54, 55, 56, 57, 141.
Sasca, 49, 81, 101, 112, 113.
Schela, 129, 131, 132.
Semendria, 16, 27.
Semlin, 18, 19, 20, 33, 77, 79, 82, 139.
Sibiu, 115.
Sichevița, 36, 85, 86.
Sirmium, 79.
Slatina Timiș 73, 84, 141, 142.
Smederovo, 119.
Sofia, 35, 36, 37, 39.
Șopot, 29, 36.
St. Ianos, 81.
Stapizova, 81.
Strehaia, 118.
Surduc, 49.

https://biblioteca-digitala.ro

Svinița, 29, 36, 68, 82, 112, 113.
Syp, 129, 130, 132, 133, 135.
Șiștov, 16, 134, 144.

Țânțăreni, 118.
Târgu-Jiu, 99, 115.
Tekja (Tekija), 34, 41, 42, 130, 131, 132.
Teregova, 53, 55, 77, 94.
Teschen, 14.
Ticvanlu, 49, 90.
Tighina, 16.
Timișoara, 10, 11, 39, 53, 76, 87, 120, 122, 127.
Tiscut, 107, 121, 128.
Tismana, 33.
Tisovița, 35, 37, 62.
Topleț 24, 36, 47, 91, 99, 101, 103, 106, 107, 108, 110, 120.
Tufari, 28, 32, 33, 41, 42.

Uj Palanca, 119 (vezi Palanca Nouă).

Văideni, 115.
Valeadeni, 53.
Vârciorova, 122, 123, 124, 128.
Vârșeț, 73, 81, 94.
Vermeș, 77.
Veterani, 30, 33.
Vidin, 16, 28, 30, 31, 35, 36, 37, 39, 40, 89, 94, 98, 99, 111, 118, 119, 125, 138, 143.
Viena, 6, 9, 11, 15, 18, 19, 80.
Vrani, 90.
Vrăniuț, 52.
Vranovaț, 86.

Wolfenbüttel, 57.

Zenta, 9.
Zorlențu Mare, 77.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

PREFAȚĂ

Cap. I. Un secol aflat sub semnul luptei antiotomane 9
Cap. II. Un război nedeclarat. 1787 17
Cap. III. Declarația de război 22
Cap. IV. Hărțuieli și afaceri de spionaj 27
Cap. V. Marea ofensivă otomană în Banat 39
Cap. VI. Luptele de la Peștera Veterani 50
Cap. VII. Retragerea armatei de la Ilova la Caransebeș și apoi la Lugoj . 73
Cap. VIII. Campania din 1789 79
Cap. IX. Bătălia de la Mehadia 90
Cap. X. Înaintarea spre Mehadia. Victorii imperiale 97
Cap. XI. Atacul asupra insulei Poreci. Acțiuni în Oltenia. Luarea Cladovei . 111
Cap. XII. Asediul cetății Orșova Nouă 119
Cap. XIII. Campania din 1790 până la încheierea păcii de la Șistov . 134

Rezumat (Zusammenfassung) . . 139

Indice de nume de persoane 144

Indice de nume de localități 147

https://biblioteca-digitala.ro

Tehnoredactor: **ERIKA DIÓSZEGHY**
Apărut: 1996. Bun de tipar: 20 mai 1996.
Tiraj: 1 000 ex., broşat. C.Z. 901.

Tiparul executat sub cda nr. 12/1996,
la Imprimeria de Vest, R.A., Oradea,
str. Mareşal Ion Antonescu nr. 105.
România.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro